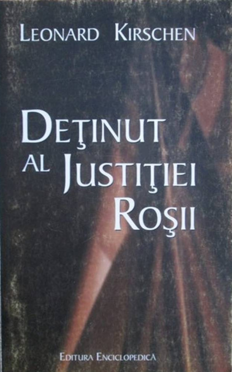

Leonard Kirschen

Deţinut al Justiţiei Roşii

Editura Enciclopedica

Prima ediție, la Arthur Barker Ltd. Londra 1963
© 1963 Leonard Kirschen
Ediția în lb. română © 2002 Margaret Kirschen

LEONARD KIRSCHEN

Deținut al Justiției Roșii

Traducere
de LIDIA IONESCU și BRENDA WALKER

Prefață
ANDREI PIPPIDI

Editura Enciclopedică
BUCUREȘTI
2002

ISBN 973-45-0398-7

PREFAȚĂ

ÎN SĂPTĂMÂNA 2–9 MARTIE 1950, ultimele birouri de presă occidentale, ca și bibliotecile franceză, italiană, americană și britanică din București, au fost închise. Această decizie a conducerii Partidului desăvârșea izolarea României și, incidental, a dus la aruncarea în închisoare a unor corespondenți străini, funcționari români din jurul ambasadelor sau simpli cititori surprinși de această măsură neașteptată acolo unde veniseră să împrumute o carte ori să citească ziarul[1]. Peste puțină vreme, de altfel, va veni și rândul acelor gazetari români care întârziaseră să se supună ordinelor cenzurii[2]. Au fost astfel rupte brutal niște destine. Printre ele, și al autorului acestui volum.

Leonard Kirschen (1908–1983) era, din 1946, corespondent al Agenției *Associated Press*. Născut la Brăila, făcuse, după ani de școală în Anglia, studii de inginerie la Berlin și de drept la București, unde a devenit corespondentul ziarelor englezești. Când a început teroarea legionară, s-a refugiat în Turcia. La Ankara, în 1941–1944, a lucrat pentru „Daily Telegraph“, „Morning Post“, „Sunday Times“ și Biroul de Presă al Guvernului Indiei[3]. Acolo a intrat în legături cu Archibald Gibson și cu alți ziariști britanici, ceea ce-i va atrage mai târziu acuzația de spionaj[4]. Revenind în noiembrie 1944, activitatea sa la *Associated Press* în București a provocat furia autorităților comuniste, care l-au amenințat de mai multe ori, unul din aceste avertismente venind chiar din partea lui Iosif Chișinevschi.

---

[1] Cf. André Godin, *Une passion roumaine. Histoire de l'Institut Français de Hautes Études en Roumanie (1924–1948)*, Paris—Montréal, 1998, p. 227–228. A se vedea și stilul în care propaganda oficială a noului regim vorbea despre acest episod: „Institutul de Cultură Italiană din București a pășit pe aceeași cale ca și oficiile de informații ale legațiilor S.U.A. și Marii Britanii, demascate anterior ca oficine murdare de spionaj. E bine să se știe ce fel de „ambasadori" ai „culturii trimitea lumea imperialistă în țările noii democrații!" (*Procesul unui grup de spioni, trădători și comploților în slujba Vaticanului și a centrului de spionaj italian — București, 10–17 septembrie 1951*, Editura de Stat pentru Literatură Științifică, 1952, p. 5).

[2] Arestări masive la 1 decembrie, despre care informația răzbate peste hotare, ea fiind introdusă în numărul de la 15 decembrie 1950 din „La Nation roumaine" de la Paris.

O dată cu arestarea sa, la 14 aprilie 1950, începe o experiență atroce pe care a ținut s-o povestească în această carte care, atunci când a apărut, în 1963, nu putea fi cunoscută în România. Amintirile celor zece ani la Aiud, Jilava și Pitești își au locul într-o literatură ale cărei titluri se înmulțesc necontenit în ultima vreme, cea a memoriilor foștilor deținuți politici. Cartea lui Leonard Kirschen, scrisă probabil în 1961 — George Macovescu este undeva menționat ca ambasador la Washington, funcție pe care a avut-o numai până în acel an, — a fost imediat recunoscută ca „una dintre cele mai bune având ca subiect închisoarea, dintre multe altele publicate de victime ale comunismului“[5]. Cel căruia-i aparține această judecată îl considera chiar „un Soljenițîn român“.

---

[3] Date pentru care am a mulțumi doamnelor Margaret Kirschen și Iolanda Costide.

[4] M. Pelin, *Sioniștii sub anchetă*, București, 1993, p. 147. Gibson se va întoarce la București la 1 septembrie 1944, plecând definitiv din țară la 5 iunie 1945 (Dennis Deletant, *Studies in Romanian History*, Bucharest, 1991, p. 241).

[5] Horia Georgescu, *În slujba neamului meu*, trad. Laurențiu Hanganu, București, 1999, p. 124. Exemplarul din ediția engleză (*Prisoner of Red Justice*, London, 1963) care se află în prezent în

Autorul a fost întâi închis în fosta cazarmă Malmaison pentru interogatorii. Această perioadă a durat nouă luni. Cititorul asistă înspăimântat la dresajul unui om liber, având o puternică impresie a mizeriei fizice și a torturilor la care a fost supus, ca atâția alții, Leonard Kirschen. Cu metode de o cruzime bestială, i se smulge o declarație care putea fi utilizată pentru demolarea politică a Anei Pauker: acuzația că ea ar fi avut conturi în băncile elvețiene era menită să figureze între crimele care-i vor fi imputate în 1952. În același timp însă, această culpă imaginară se va răsfrânge asupra lui Kirschen, care s-a autodenunțat că a jucat un rol în mituirea fostului număr 1 al Partidului. Am citat mai devreme din învinuirile aduse ziariștilor și funcționarilor diplomatici sau culturali ai misiunilor occidentale la București. În loc ca ancheta să parcurgă drumul de la prezumția de inocență la proba contrarie, ea urmărea să demonstreze incriminările prestabilite. Astfel, împotriva lui Kirschen s-au adăugat și mărturisirile surorilor Samuelli, obținute prin aceleași mijloace de presiune[6]: birourile de presă american și britanic, unde lucraseră coacuzații, se dovedeau ceea ce comuniștii spuseseră totdeauna că sunt, oficine de spionaj sau, în termenii pe care i-am auzit și noi, mai târziu, „agenturi“. Ca atare, era firească sentința de la 18 ianuarie 1951, prin care Leonard Kirschen a fost condamnat la 25 de ani închisoare, după pledoariile formale ale avocaților din oficiu — situația în care apărătorii folosesc limbajul procurorului se va repeta adeseori până în 1989. Undeva, în cursul acestor memorii, apare informația că aceeași condamnare la 25 de ani fusese atribuită unui căpitan care mitraliase evrei în Basarabia, cu alte cuvinte, unui criminal de război.

Biblioteca Institutului Român de Istorie Recentă din București provine de la „Maison Roumaine“ din Paris. A fost deci citit de oameni care erau capabili să aprecieze atât informația cât și tonul cărții.

[6] Annie Samuelli, *Zidul despărțitor*, Timișoara, 1993.

Coborârea în iad care urmează e descrisă cu o luciditate fără amărăciune, dar pururi de veghe, și cu o neobișnuită precizie a memoriei. Așa se face că, drumul lui încrucișându-se cu al multor altor deținuți ale căror nume, din diverse motive, s-au întipărit în istoria acelei epoci, autorul reține întâlnirea sau povestirile ascultate cu acest prilej, fie că erau fabulații sau experiențe autentice, exact ca în țesătura *Arhipelagului Gulag.*

Cea mai uimitoare relatare este aceea adusă de vocea pictorului George Tomaziu care se lăuda că, la Vinnița, în vara anului 1942, a dat din întâmplare peste trenul lui Hitler, pe când identifica, pentru *Intelligence Service*, trupele germane în trecere prin această localitate din Ucraina. Întâmplarea se regăsește în amintirile acestui nepot al lui Enescu ajuns un zelos spion în timpul războiului și arestat în 1949[7]. De altfel, și Tomaziu povestește cum a vopsit lăzi la Aiud alături de „Leonard Kirschen, corespondent al Agenției *Associated Press* la Ankara și București, pe care-l iubeau cu toții măcar pentru figura sa inteligentă, obosită și dezarmantă, de elev la școala de rabini". Scena pe care și-o amintește în legătură cu el este chiar momentul când a fost pălmuit de sinistrul Crăciun, fostul cazangiu legionar care era directorul închisorii: „Cu obrajii roșii, cu capul prea greu pentru gâtul său lung, aplecat într-o parte pe umerii săi înguști, acesta continua să-și mânjească lada în timp ce apucatul își termina criza"[8]. Pe Kirschen l-a avut chiar tovarăș de celulă și-l pomenește ca pe „unul dintre cei mai reputați profesori de engleză"[9]. Tomaziu era încă închis când cartea prietenului său a apărut la Londra.

---

[7] George Tomaziu, *Jurnalul unui figurant, 1939–1964*, trad. Mariana și Gabriel Mardare, București, 1995, p. 75–76.

[8] *Ibid.*, p. 212.

[9] *Ibid.*, p. 236–237.

Alte figuri întâlnite în acest itinerariu al exterminării sunt generalul Nicolae Stoenescu, fost ministru de Finanțe în guvernul format de Antonescu după înăbușirea rebeliunii legionare, și doctorul Petre Topa, extraordinarul chirurg și om de suflet, căruia-i revenise conducerea Partidului Naționalist-Democrat în ultima perioadă, în urma morții lui N. Iorga, și care fusese condamnat, ca „spion al Vaticanului“ (!), la zece ani temniță grea. Tot un chirurg renumit era Amza Jianu, închis fiindcă la alegerile din 1946 candidase ca deputat din partea Partidului Social-Democrat. Nici ei, nici alții pe care Kirschen i-a cunoscut în închisoare, nu s-au mai întors vreodată de acolo. Pentru regimul nemilos pe care l-au îndurat, este semnificativ că la Salcia, vestitul lagăr al morții, numărul oficial al victimelor a fost 58, dar cifra care circula, notată de Kirschen, este de 800[10]. Impresia covârșitoare care se desprinde din aceste amintiri este a abuzului, a bunului plac, prin care temnicerii terorizau miile de captivi transformați în sclavi.

Atmosfera din penitenciare e sugestiv evocată cu prilejul unor știri care răzbeau dinafară, de pildă un episod aproape uitat astăzi al Războiului rece, ocuparea Legației R.P.R. din Berna, în 1951, de către un comando din emigrație. Această acțiune, urmată de un proces în Elveția și, abia după ani, de răzbunarea Securității realizată cu ajutorul Stasi, a fost primită cu satisfacție de deținuți. De asemenea, nicăieri alegerea lui Eisenhower ca președinte n-a produs atâta bucurie și speranță (ulterior înșelată) ca în închisorile românești. În acest mediu și în aceste condiții au luat naștere opinia cu ecouri persistente: „Evreii au adus comunismul în România“. Ca și altă prejudecată la fel de tenace: „perfidul Albion, nație de negustori“, atribuind un rol decisiv tranzacției de la Ialta.

În schimb, e interesant de văzut că literatura engleză a vremii (Somerset Maugham, Cronin, autorii care, ca și inefabilul Charles Morgan, populau bibliotecile interbelice, în traduceri franțuzești care mai zac încă prin anticariate) era foarte prezentă în rezumatele orale care întrețineau în celule o adevărată „artă a memoriei“. Pot depune mărturie că cele câteva traduceri în românește din *If...*, poezia lui Kipling în care acea generație căuta o lecție de morală, au circulat și în libertate, fiind mereu copiate de mână sau la mașină.

---

[10] *Cartea Albă a Securității*, II, București, 1994, nr. 160.

Raportul dintre lumea de afară și deținuți se întrevede din câteva pagini pe care sobrietatea lor de expresie nu le face mai puțin zguduitoare. Revenind pentru o clipă între oameni normali, cu ocazia unei rechemări înaintea tribunalului, Kirschen e surprins de înfățișarea celor pe care-i găsește îngrășați de paste făinoase — și românii întorși din exil după 1990 se mirau de corpolența conaționalilor rămași în țară —, dar și travestiți: doamnele cu basmale, domnii cu șepci și fără cravată. Rostul acestei deghizări era, desigur, confundarea în masa anonimă, „populară“. În lipsă de mijloace de subzistență, ei, foștii „exploatatori“, își vindeau, bucată cu bucată, mobilele sau hainele la Talcioc. Iar printre ei treceau, invizibili, deținuți în dube camuflate pe care scria „Aprozar“ sau „Pâine“ (și această trăsătură a orașului comunist apare la Soljenițîn). Față de figura palidă și știrbă a câte unuia care „a ieșit“ — numărul lor a crescut brusc în 1964 —, gestul caracteristic era al femeii îngrozite cu care Kirschen s-a întâlnit în gara Pitești: se închină și închide fereastra.

Faptul că autorul a fost eliberat în 1960, obținând chiar să plece în Anglia, unde și-a reluat activitatea de ziarist, și că, mai târziu, a făcut parte, alături de Ion Rațiu și Horia Georgescu din conducerea unor organizații ale românilor din străinătate, este o excepție. Citind amintiri din închisoare, ca cele ale lui Leonard Kirschen, ne înfiorăm de banalitatea unor asemenea umiliri și suferințe; totodată, ne rușinăm de tăcerea resemnată care a înconjurat această tragedie.

Publicarea aici a oricărei cărți despre Gulagul românesc este o necesitate, căci scutură amnezia sau ignoranța complezentă. Având în vedere însă că, în multe cazuri, mărturiile acestea au pătruns mai întâi în Occident, unde alimentau Războiul rece, să nu ne mai mirăm că, acolo, imaginea societății românești mai rănește și azi sensibilitățile, primitivă și brutală.

ANDREI PIPPIDI,
Directorul Institutului Român
de Istorie Recentă

Notă asupra ediției

TRADUCEREA A RESPECTAT întocmai textul original, chiar cu unele inadvertențe sau afirmații discutabile (de pildă, aceea că „România fost un stat polițist începând din 1916“), dar a corectat tacit unele date greșite, poate simple erori de tipar.

În cazul unor persoane menționate în carte, cu nume sau date bibliografice inexacte, rectificarea de rigoare s-a făcut aici, ca și câte o eventuală completare.

Eleonora Bunea sau Eleonora de Wied (în text apare sub aceste două nume) era o rudă apropiată a familiei regale, tatăl ei fiind prințul Wilhelm de Wied, fostul suveran al Albaniei în 1914, care s-a retras în România, pe moșia sa de la Fântânele—Bacău. Ea a murit în închisoare, în 1957.

Generalul Nicolae Pârvulescu a fost subsecretar de stat la Industrie și Comerț în 1945–1946, apoi ministru adjunct la Apărarea Națională în 1948–1950.

Alexandru Buican era în 1948 directorul Relațiilor Culturale din Ministerul de Externe.

Colonelul Arsenescu, conducătorul rezistenței din Argeș, nu se numea Ion, ci Gheorghe. Titu Jubleanu, născut în 1902, era unul dintre aghiotanții lui și a fost executat în 1959.

Alexandru Hodoș n-a fost ministru al Informațiilor, ci subsecretar de stat la Președinția Consiliului, în guvernul Goga.

Constantin Pillat a fost deputat liberal de Botoșani, ales în 1946.

Protopopul de Huedin, torturat și ucis de maghiari după dictatul de la Viena, se numea Aurel Munteanu, asasinat la 10 septembrie 1940.

Ministru de Interne în anii 1952–1957 era Pavel Ștefan, nu Ion Pavel.

Zevedei Barbu, fostul asistent al lui Blaga, a fost numit atașat de presă la Londra, unde a cerut azil politic, devenind mai târziu profesor la Universitatea din Glasgow.

Grigore Leu n-a fost mitropolit, ci episcop de Huși.

Numele generalului de Securitate Gheorghe (nu Ilie) Pintilie era, în realitate, Pantiușa Bodnarenko.

Andrei Ianuarevici Vîșinski n-a fost ministru de Interne, ci locțiitorul comisarului poporului pentru Afacerile Externe (1940–1949) al U.R.S.S.

1

ARESTAREA

România era stat polițist încă din 1916, an după care toate guvernele au condus țara aplicând legea marțială. Oamenii n-au mai fost niciodată cu adevărat liberi să-și exprime gândurile cu voce tare sau în scris. Politica era doar o afacere pentru oamenii ambițioși care râvneau la putere și la bani. Instaurarea comunismului în 1945 a urmat îndeaproape modelul revoluției rusești din 1917. În 1948, câteva persoane hotărâte au încercat să se împotrivească regimului prin acțiuni izolate sau organizate, dar era prea târziu. Marea majoritate s-a complăcut în fatalismul balcanic.

Noi, angajații agențiilor occidentale de știri, comentam îngrijorați situația, dar nu puteam decât să așteptăm și să ne uităm cum evoluează lucrurile. Agențiile occidentale erau reprezentate de un singur cetățean străin, Raymond Audibert de la *France Presse*. O dată cu plecarea lui Bill Lawrence de la „New York Times“ în 1948, părăsise țara și ultimul reporter independent. Eu reprezentam agenția *Associated Press* încă din ianuarie 1946. Mai erau câțiva străini reprezentând țări comuniste satelite sau publicații comuniste destinate țărilor occidentale și, în sfârșit, echipa atotputernică a ziariștilor sovietici.

Sarcina agenției *Associated Press* era să furnizeze știrile principale pentru ziarele și posturile de radio străine.

Toate informațiile considerate demne de a apărea în presă erau preluate pe loc și transmise cât mai obiectiv cu putință, fără nici un comentariu. Aceste reportaje veneau la București din diferite puncte ale țării și erau puse la dispoziția ziarelor din toată lumea care, dacă socoteau necesar, le suplimentau cu unele relatări ale propriilor corespondenți.

La biroul din București, eram singurul funcționar cu normă întreagă, având doi asistenți. Ne ocupam de actualitățile politice, financiare, sportive, teatrale, științifice și de tot ceea ce prezenta un interes deosebit. Ținând seama de importanța evenimentului, îl comunicam telefonic la Londra, Paris sau Praga, unde biroul s-a închis în 1950. Activitatea aceasta ne cerea multe deplasări, un contact permanent cu birourile ziarelor și cu cele guvernamentale, participarea la reuniuni oficiale, întruniri politice și congrese ale partidului. Eram în mare măsură om bun la toate, prezent la sărbătorile naționale, întreceri sportive, parade, baluri și recepții ale corpului diplomatic.

Deși născut în România, mi-am făcut studiile în Anglia, iar din 1925 am urmat ingineria la Berlin. M-am întors în România în 1930, unde m-am înscris la Drept, iar în 1937 m-am apucat de jurnalistică, lucrând pentru *British Press*. În 1941, o dată cu infiltrarea germanilor în România, am plecat în Turcia unde am colaborat la „Daily Telegraph“, „Sunday Times“, pentru *Arab News Agency* și *Indian Government Press Office*. M-am întors în România în noiembrie 1944 și am început să lucrez pentru *Associated Press*, locuind în București, împreună cu tata și cu mama mea vitregă.

Succesiunea arestărilor, proceselor, decretelor de confiscare și condamnările la moarte își accelerau an de an ritmul. O măsură guvernamentală luată în 1949, prin care se „epurau“ funcționari de stat după mulți ani de serviciu, stigmatizându-i drept reacționari și tăindu-le pensiile, a produs un val de sinucideri. În cea de a treia zi de luni a fiecărei luni, Securitatea acționa după un program fix. Dispăreau persoane din casele lor, de pe stradă, de la petreceri sau din vacanța la mare. Victimele erau deopotrivă țărani sau orășeni, intelectuali sau sportivi, adolescenți sau vârstnici.

Practici obișnuite în ziaristica din lumea liberă deveniseră, prin noile decrete, delicte grave. Statistici publicate de obicei în rapoartele companiilor sau în jurnale, mișcările guvernanților sau ale personalităților din Partid deveniseră peste noapte ultrasecrete, iar dezvăluirea lor pedepsită. Vizitele la legațiile sau la instituțiile culturale străine erau riscante. Persoanelor care au urmărit cu interes nunta regală sau Jocurile Olimpice din 1948 la Legația britanică li s-au notat numele. Unii au dispărut fără urmă.

În iulie 1949, m-am dus la gara din București să văd sicriul în care se afla Gheorghi Dimitrov, conducătorul comunist bulgar în drum spre țara sa; murise într-un sanatoriu din Crimeea. Întors acasă, am găsit o „invitație“ la șeful miliției locale, pentru ora patru după-amiază. Deși miliția se afla la doi pași, m-am dus cu mașina, cerând șoferului să dea alarma dacă nu mă întorc.

M-a primit un civil blond, cu obraz prelung și cu trăsături ascuțite. În tot timpul întrevederii a fost de față un căpitan de securitate care stătea tăcut la o altă masă. Civilul mi-a spus că miliția a inițiat contacte frecvente cu populația, ca să sondeze care este atitudinea oamenilor față de regim. Întrevederea noastră era unul dintre aceste contacte. Mi-a pus apoi întrebări privind activitatea mea profesională, sursele de informații și modul de a le transmite în străinătate. Părea satisfăcut de răspunsurile mele, dar eu eram atât de tulburat de parcă aș fi patinat pe un strat subțire de gheață. Drept încheiere, mi-a ținut o lungă tiradă despre dictatura proletariatului și, cu un zâmbet acru, mi-a spus că cei care încercau să pună piedici acestei dictaturi aveau să fie măturați fără milă și distruși. I-am spus că am înțeles. Când am ieșit, eram probabil galben, căci șoferul mă fixa cu o privire ciudată. Mi-au trebuit câteva zile ca să-mi revin.

Deși acest lucru îmi fusese interzis în mod expres de șeful miliției, m-am dus imediat la legația americană și l-am văzut pe domnul Rudolph Schoenfeld, ministrul american. El mi-a dezvăluit faptul că și unii angajați din personalul român al legației americane fuseseră chemați la miliție, unde li se spusese același lucru și unii fuseseră chiar recrutați ca agenți. Legația spusese acestor persoane că pot raporta tot ce le dorește inima atâta timp cât își îndeplinesc munca pentru care au fost angajați. Cele auzite mi-au potolit puțin temerile, căci în mod evident nu fusesem ales ca să fiu dat exemplu.

Peste două săptămâni, la o recepție dată de Ambasada poloneză, un grup de ziariști români și străini l-au înconjurat pe Chișinevschi, viceprim-ministru și șeful departamentului de propagandă al Partidului Comunist. Acest individ mic și strâmb ca un pitic îi împroșca cu ură densă pe toți cei care nu erau comuniști. Ochii lui cenușii, lunecoși, ca de pește, sclipeau de o viclenie primitivă, rea.

În mijlocul flecărelii și glumelor, s-a întors brusc spre mine și m-a întrebat: „Cum de nu ești încă arestat?". În timpul discuției care a urmat, mulți s-au strecurat afară, îndepărtându-se discret.

În trei zile, Securitatea a arestat pe unii dintre cei care aveau legături cu Bibliotecile Britanică și Americană. Au fost ridicați gazetarul român Liviu P. Nasta, care reprezenta „New York Times", Nora Samuelli de la *American Press Office* și Annie, sora ei, de la *British Press Office*; Constantin Mugur, șeful personalului român de la Biblioteca Britanică și soția sa; Eleonora Bunea de la *British Press Office* și mulți alții. Au căzut într-o cursă pregătită cu grijă, în timp ce încercau să scape din țară prin mijloace ilegale. Încă din 1948, aceste persoane se străduiau să părăsească România, dar cum era cu neputință să se obțină pașapoarte, fiecare căuta să-și găsească o cale proprie de a pleca. Toți cei arestați au fost duși la cartierul general al Miliției din Calea Victoriei, una dintre străzile principale din București, unde au fost tratați cu brutalitate.

Între timp, eu eram filat în permanență. Mașina mea era urmărită de Jeepuri, Oldsmobile, Forduri noi, atât pe străzile Bucureștilor, cât și pe drumurile din afara orașului. Tot felul de oameni citeau ziare în fața casei, privind spre ferestrele mele de la etajul doi. De câte ori mergeam la recepții oficiale, în jurul meu se făcea un gol, căci oamenii se fereau să stea de vorbă cu mine. M-am trezit că nu mai pot lua legătura cu cunoscuții mei din presă. Persoanele care lucrau la *Agerpress*, agenția română de presă, erau mereu extrem de „ocupate" și am fost nevoit să mă bazez din ce în ce mai mult pe buletinele oficiale de știri. Eram tot mai deprimat și mai nervos, așteptând în fiecare seară să fiu arestat. Era cu neputință să fug, deoarece conducătorii țărilor satelite se puseseră de acord să-i extrădeze pe toți cei care scăpau din țară peste graniță.

În ceea ce mă privea, autoritățile încă așteptau un moment potrivit. Își dădeau seama că ar fi putut forța pe cei arestați din personalul român al agențiilor de informații să aducă orice dovadă de care era nevoie împotriva mea. Dar doreau ceva mai spectaculos, căci, în afară de Audibert, eram cel mai activ corespondent străin din București — peste optzeci la sută dintre știrile din România fiind transmise de *Associated Press*. Erau de asemenea extrem de iritați că, în ciuda teroarei care fusese dezlănțuită, continuam să vizitez legațiile străine. Știau că aceste vizite erau atât în avantajul meu cât și al diplomaților occidentali ale căror contacte cu cei din România fuseseră tăiate unul după altul. Cu siguranță nu era vorba de curaj din partea mea, ci de considerentul că aveau să fie de două ori mai bănuitori în privința mișcărilor mele dacă mi-aș fi întrerupt vizitele zilnice.

În această ultimă perioadă premergătoare arestării mele, corespondenții ruși m-au tratat cu deosebită amabilitate și s-au străduit să mă convingă cât ar fi fost de corectă o dezicere a mea făcută în public. Doreau ca eu să afirm în mod deschis că doar acum am început să văd adevărul ieșind la lumină; că am spionat în serviciul agențiilor imperialiste anglo-americane; că *Associated Press* era o mare organizație mondială de spionaj care lupta împotriva clasei muncitoare, vrând să-i distrugă fericirea. Eram mereau invitat la recepțiile rusești, ba chiar acceptau și ei invitații la mine acasă, ceea ce era ceva fără precedent. Nikolai Vnuk, corespondentul ziarului „Izvestia", a dispărut brusc. Sunt sigur că „prietenia“ lui cu mine a depășit limitele ordinului primit.

În martie 1950, oficiile de presă au fost închise. În seara zilei de 6 martie, Donald Dunham, șeful Serviciului de Informații SUA, mi-a telefonat tulburat: „Românii ne-au trimis nouă și britanicilor o înștiințare, cerându-ne să închidem imediat serviciile de presă și bibliotecile“. Dunham și personalul său au petrecut un sfârșit de săptămână agitat, arzând documente. Luni l-am văzut pe ministrul britanic, domnul Walter Roberts, care a spus că nu se putea face decât un protest verbal, dar nu ar fi avut nici un fel de efect asupra hotărârii luate de Guvernul României. Ministrul american a fost de aceeași părere.

Am găsit Serviciul de Informații al Statelor Unite dat peste cap și în toiul împachetatului. În hol fusese pus un bufet de rămas bun, iar afară în curte se ridica fumul de la hârtiile care ardeau. Deși nu conțineau secrete, dăinuia teama că la mutare s-ar fi putut fura vreo ladă cu fișe iar dacă printre ele era vreun nume de cetățean român acesta risca necazuri inutile. După-amiază, când personalul Serviciului de Informații a plecat, cei mai mulți dintre angajați au fost arestați de Securitate. Același lucru s-a întâmplat la Biblioteca Britanică. Puținii corespondenți care au rămas, reprezentând presa occidentală, așteptau acum îngrijorați să vadă ce avea să mai aducă viitorul. Întâlnirile săptămânale de la *Foreign Association Press*, al cărui comitet executiv era condus în exclusivitate de comuniști, au continuat ca de obicei. Rușii își dădeau toată silința să fie amabili, în special cu mine. Considerau că lipsea disciplina în Asociație și-și țineau cu biciul subalternii în front. La ședințe, trebuia să înghițim tot felul de filme educative, ca de pildă fabricarea oțelului dur în Rusia sau cum să economisești fier la construirea locomotivelor.

Eu și Marcel Pohne, vechiul meu prieten din *United Press*, știam că nu era decât o chestiune de zile. Diplomații britanici și americani intraseră și ei în panică, și a ieșit la iveală că cei mai cinstiți dintre cei care îi serveau fuseseră recrutați, sub amenințare, ca spioni. Securitatea instala microfoane folosindu-se de pretextul unor „inspecții" ale societății de telefoane. La bar la Athénée, unde înainte nu mai era loc de străini, diplomați și ziariști, mai veneau acum doar Pohne, Audibert și cu mine, știind bine că asta nu schimbă nimic în ceea ce ne privește. După-amiezile și serile deveneau din ce în ce mai apăsătoare. Era destul o ceartă cu un vecin sau cu portarul blocului ca să apară Securitatea. Nu puteai să știi dacă prietenul tău cel mai bun nu era de fapt informator. Prea adesea era cu adevărat! Arestările continuau neabătut. Trădarea, organizarea politică, sabotajul, instigarea, agitația și propaganda contrarevoluționară făceau parte dintre pretextele nenumărate care sporeau teroarea. Nu mai ieșeam niciodată noaptea, ci stăteam și citeam tot ce-mi cădea în mână.

Dunham a primit ordin s-o ia din loc și a dat o recepție de rămas-bun pentru presă pe 14 aprilie. Legația britanică și cea americană au descoperit că procesul celor arestați din personalul Oficiului de presă urma să fie deschis pentru public, cu iluminații Klieg, ca la filmări, cu presa și cu un public bine ales care știa când să huiduiască. Dar actele de acuzare erau imposibil de obținut. Aș fi vrut să comunic toată povestea, prin telefon, la *Associated Press* din Londra, dar nu puteam cita nici un nume. Știam cine fusese arestat, dar nu și cine avea să fie judecat la proces. Ziua de 24 aprilie am petrecut-o în goană după informații, însă fără succes. La ora patru după-amiază Departamentul presei din Ministerul de Informații m-a sunat să-mi spună să trec pe la ei la zece seara ca să-mi primesc invitația la proces. Am făcut cum mi s-a spus și la ora unsprezece, într-o ultimă încercare disperată, l-am trimis pe Mironescu, asistentul meu, la *Agerpress*, ordonându-i să nu se întoarcă până nu obține informațiile.

Eu săream de la un post de radio la altul. În ciuda cenzurii programelor de știri, comuniștii uitaseră să anuleze emisiunea în limba rusă despre deschiderea procesului. Am dat tocmai de ea și deși nu înțelegeam rusa, am auzit destul de limpede numele celor implicați: „Constantin Mugur, Liviu Nasta, Annie Samuelli, Nora Samuelli, Eleonora Bunea“. Am pregătit patru texte scurte pentru *Associated Press* și pe la 12.20 am transmis prima parte a informației, simțindu-mă mai puțin încordat o dată ce-mi făcusem datoria. În sufragerie, unde tata, în pijama, juca cărți cu mama mea vitregă, mă așteptau o ceașcă de ceai fierbinte și câteva brioșe aurii. Prin fereastra deschisă pătrundea huruitul tramvaielor târzii. Din când în când, foșnetul celui care ponta la bezucă întrerupea tăcerea.

S-a auzit soneria.„E Mironescu cu informațiile“, i-am spus mamei mele vitrege. Aceasta s-a dus în grabă la ușa apartamentului, ca să se întoarcă după câteva secunde palidă și tremurând. „Nu răspunde nimeni. M-am uitat prin vizorul ușii și e întuneric pe palier“, a spus ea agitată. S-a auzit din nou soneria. Am coborât la ușa de intrare și am strigat: „Cine-i acolo?“ Răspunsul a venit prompt:

„Securitatea. Deschide!“ Am deschis. Cinci indivizi în impermeabile deschise la culoare s-au năpustit înăuntru. Șeful lor, îndreptând lumina unei lanterne spre ochii mei, a strigat: „Unde-i Leonard Kirschen?“ „Eu sunt!“, i-am răspuns. „Du-te și te îmbracă“, mi-a poruncit el.

Au năvălit în apartament răscolind peste tot, în timp ce tata și mama mea vitregă au fost împinși la mine în cameră și li s-a spus să stea jos. Cărțile zburau în toate părțile, paturile și mesele au fost mutate din loc, pereții tatonați în căutarea vreunui loc secret. În dormitoare, lenjeria a fost aruncată pe jos, în bucătărie toate dulapurile scotocite. Au luat o valiză mare de piele și în ea au băgat toate fișele și tăieturile mele din ziare. Douăzeci de ani de muncă jurnalistică pe care n-am mai revăzut-o de atunci. Șeful lor a dat de cărțile mele de marxism în engleză, pe care le consultam înainte de a-mi transmite informațiile ca să redau jargonul comunist corect. „Bandit ce ești! Asemenea cărți n-au ce căuta la tine-n casă. Nu meriți să le ai!“ a strigat el. Au fost și ele aruncate în valiză.

M-am îmbrăcat în mod mecanic, cu ceas de aur și butoni de aur de parcă plecam la o petrecere. Când am vrut să-mi bag niște bani în buzunar, mi s-a spus că nu-i nevoie. Așezându-mă pe pat și privindu-mi părinții, mă simțeam neajutorat și cuprins de panică. Tatăl meu, în vârstă de 71 de ani, era tăcut și palid. Mama mea vitregă nu era în stare să rostească o vorbă și lacrimile îi șiroiau pe obraji. Am luat o țigară și am început să fumez, așteptând să văd ce mai urma să se întâmple. În celelalte camere, căutările mai continuau când șeful s-a întors. „Ridică-te și vino cu mine“, mi-a poruncit. „Pot să-i dau niște haine?“, a întrebat mama mea vitregă. Răspunsul a fost negativ. A reușit totuși să vină cu mine până la ușa de la intrare și mi-a strecurat o batistă și jumătate de pachet de ciocolată. Am văzut-o pentru ultima oară cu fața înspăimântată, apăsându-și o batistă mototolită pe gură. L-am lăsat pe tata incapabil să se miște de pe scaun, încremenit de durere.

În hol, portarul de noapte privea spre grupul nostru cu ochi înspăimântați și cu gura căscată. Am fost îmbrâncit într-un Oldsmobile lucios și înghesuit în spate între doi agenți, în timp ce alții stăteau în față. Pe când pornea mașina, unul dintre indivizii de lângă mine a scos o pereche de ochelari de motociclist, acoperiți cu foiță de staniol. Mi i-a pus pe nas și i-a legat la ceafă.

Mașina străbătea lin străzile goale ale orașului, făcând ocolișuri ca să mă inducă în eroare. Simțeam trecerea de la asfalt la drum pietruit și traversarea șinelor de tramvai, dar nu-mi puteam da seama de direcție. Brusc, mașina s-a oprit. Am auzit cum un om coboară de pe bancheta din față, un schimb scurt de cuvinte, zgomotul unei chei ce se răsucește într-o încuietoare și apoi mașina a părut că urcă, avansând încet. O poartă de oțel a răsunat închizându-se. În tăcere, oamenii au coborât din mașină, în timp ce mie îmi sărea inima din piept. Apoi s-a dezlănțuit o zarvă infernală când niște câini au înconjurat mașina lătrând furioși. „Coboară!“, mi s-a ordonat și o mână brutală m-a împins să urc câteva trepte și apoi să intru într-o cameră. „Scoate-ți ochelarii“, a spus o voce liniștită.

2

INTEROGATORIUL — MALMAISON

Mă aflam într-o mică încăpere văruită, slab luminată, cu tavanul jos și pardosea de ciment. Într-un colț, în diagonală, era un birou ponosit cu un scaun în spatele lui. Pe el se vedeau două telefoane, o serie de butoane pentru sonerii, hârtii și formulare tipărite.

Când mi-au scos ochelarii, eram gata să mă împiedic de valiza mea care se afla între mine și birou. În spatele lui stătea un om îndesat și atletic, cu păr cărunt, care îmi dădea ordine. Purta o cămașă albă deschisă la gât. Fața i-a rămas nepăsătoare tot timpul anchetei.

„Sprijină-te de calorifer și fă ce-ți spun“, mi-a poruncit el. Am privit în jur. În spatele meu era o fereastră închisă, cu geamul văruit, iar sub ea un radiator. Am pășit îndărăt și m-am sprijinit de el.

„Scoate tot ce ai prin buzunare, inclusiv batista și pune totul pe birou. Dezbracă-te și de impermeabil“. După ce am făcut ce mi-a spus, a vorbit din nou. „Scoate-ți ceasul, cureaua și cravata.“ A făcut apoi un inventar al lucrurilor mele. După ce a deschis valiza, a făcut la fel și cu conținutul ei.

Când termină de scris, privi spre mine. „Scoate-ți pantofii și pune-ți ăștia“, îmi spuse, aruncându-mi o pereche de papuci murdari și rău mirositori, făcuți dintr-o stofă veche. Aruncă una dintre cele două batiste ale mele jos pe podea. „Iați-o“, porunci scurt. Cu vocea tremurândă, l-am întrebat: „Pot să-mi iau țigările?“. „Nu. Aici nu-i hotel“, îmi răspunde el. Dar gândurile mele se tot întorceau la țigări. „Semnează aici.“ Împinse inventarul sub nasul meu. „Pot să-mi iau ochelarii?“ l-am mai întrebat. Nu mi-a dat nici un răspuns.

Am încercat să deduc unde mă aflam. Ar fi putut să fie sediul central al Securității din București de pe Calea Rahovei, o stradă principală din Capitală. Dar camera părea prea mică pentru fosta clădire a primăriei pe care o cunoscusem. Nu se auzea zgomotul străzii, deși eram cu siguranță la parter. Se ridică de la birou și deschise ușa. Întrerupse tăcerea bătând de două ori din palme, închise ușa și se așeză din nou. Ușa fu deschisă de un țigan scund care părea murdar. Se opri în prag. O vestă neagră îi atârna peste pantalonii de pânză șifonați și bucle unsuroase de păr negru îi ieșeau de sub bereta cenușie, îndesată bine pe cap. Purta papuci la fel ca ai mei. Omul cărunt îi făcu semn să se apropie și-i dădu o bucățică de hârtie pe care mâzgălise ceva. Nu schimbară nici o vorbă. Țiganul se întoarse spre mine și-mi făcu semn să-l urmez.

Am mers pe un coridor lung a cărui pardoseală de ciment era acoperită cu o rogojină de cocos. Tavanul și pereții erau văruiți. Becuri simple atârnau din loc în loc răspândind o lumină crudă. Pe stânga era un șir de ferestre cu geamurile văruite, iar spre dreapta, la intervale regulate, se găseau uși masive de stejar întunecat, zăvorâte cu bare grele metalice, bine unse ca să alunece. Papucii noștri făceau plici-plici pe când înaintam târșâit, eu pierzându-i mereu în mers. Peste șoldul stâng, vesta jegoasă a țiganului avea o umflătură care nu prevestea nimic bun.

Ajungând la ușa nr. 13 se opri, o descuie și trase cu înverșunare zăvorul. După ce din exterior aprinse lumina, scuipă indiferent pe rogojină. Fără un cuvânt, îmi făcu semn să intru, arătând spre un anunț de pe spatele ușii care fu grabnic trântită ca să se închidă, iar zăvorul pus la loc.

Mă simțeam buimăcit. Am încercat să mă calmez. Ochii îmi ardeau de lacrimi de neputință, frustrare și teamă. Cu încetul, mi-am venit în fire și am cercetat celula văruită. Într-un colț era un pat de campanie. Mai era o masă mică de scânduri cu două scaune și o oală de noapte emailată cu capac și cu mâner. Dintr-un fasung fixat sus pe perete, un bec mic răspândea o lumină slabă și enervantă. Pe pat, peste o saltea plină de ghemotoace, era întins un cearșaf murdar. Pătura de cal, rău mirositoare, rămăsese mototolită după ultimul ocupant. Îmi era greață și am început să citesc anunțul de pe ușă.

Era interzis să vorbești tare, să cânți, să fluieri, să te joci, să ai sfoară, sârmă, cuțite și obiecte tăioase, sau să păstrezi mâncarea de la o masă la alta. Pentru a chema paznicul era permis să bați în ușă. La toaletă, puteai să te duci între orele șase și opt dimineața și șase și opt seara. Mai erau și alte instrucțiuni, dar nu mă mai puteam concentra.

Greața m-a copleșit în timp ce stăteam ca paralizat ațintindu-mi în neștire ochii spre pat. Mă întrebam cât e ceasul. Am încercat să-mi amintesc ce dată era și ce zi din săptămână. Brusc, am căzut epuizat pe pat, cu privirea goală îndreptată spre tavan. În timp ce sângele-mi bubuia disperat intrând și ieșind din inimă, m-a cuprins un sentiment de intensă claustrofobie. Simțeam că o să-mi explodeze creștetul capului. Nu era nici o cale de ieșire...

n-aveam loc să umblu... nici o activitate care să te facă să simți că trăiești... tăcere... tăcere permanentă... nu bâzâia nici o muscă... nu s-auzea nici un zgomot de pe străzi... nimic.

Dar ceva îmi zornăia în urechi. Mi le-am încordat. Un clinchet. Apoi tăcere. Am ascultat un timp concentrat. A urmat un alt clinchet. Mă întrebam ce poate fi, în timp ce urechile mi se acomodau cu zgomotul acela regulat. M-am uitat la fereastra bine zăbrelită de deasupra ușii care era deschisă spre interior ca să pătrundă aerul. Din nou clinchetul. Privirea mi-a coborât plimbându-se pe ușă. Mușchii mi-au înțepenit. La un sfert din înălțimea ușii, privind de sus în jos, era o gaură neagră care-i străbătea toată grosimea. O tuse dinafară m-a făcut să tresar și am putut vedea clar albul unui ochi cu irisul care se rotea în mod hidos în cercul mic. Un clinchet și gaura s-a întunecat. Peste două minute, ochiul a reapărut, rotindu-se și clipind. Mi-am dat seama că ochiul acesta mă supraveghea cu grijă, apărând și dispărând la fiecare două minute, cu un clinchet al capacului de tablă care balansa pe o balama din exterior.

Vor să știe cum suport situația. Am închis ochii și m-am prefăcut că dorm. Dar somnul m-a ocolit în noaptea aceea. M-am zvârcolit pe cearșaful murdar până s-au ivit zorii și la mine în celulă. Zăvoare se trăgeau și se trânteau. Papucii fâșâiau în timp ce oamenii mergeau în jos și în sus pe coridor. Ușa mi-a fost deschisă și am tresărit. Țiganul scund și murdar statea în prag ținând în mână revolverul. Mi-a spus să mă scol și să-mi iau oala de noapte, făcându-mi apoi semn să ies. „Mișcă înainte“. Mi-am târșâit papucii în jos pe coridor, în timp ce el mă urma cu revolverul ridicat. M-a condus spre toaletă și mi-a spus că am exact două minute să-mi fac nevoile, să mă spăl, să-mi golesc oala de noapte, s-o șterg cu un dezinfectant și să bat la ușă ca să anunț că sunt gata. M-a păzit tot timpul și când am terminat m-a condus înapoi la celulă.

M-am întins pe pat și am așteptat să văd ce se mai întâmplă. Nu mi s-a dat nimic de mâncare, dar nu-mi era deloc foame. Apa pe care o adusesem de la spălător într-o cană de tablă fu curând terminată, buzele însă mi-au rămas uscate. Ușa s-a deschis și un alt gardian mi-a ordonat să-l urmez de-a lungul coridorului într-o cameră unde un tip destul de amabil mi-a spus să iau loc. Mi-a notat datele personale pe un formular. A scos apoi un aparat fotografic, a aprins o lampă puternică de pe birou, a îndreptat lumina spre mine și în timp ce eu țineam o scândurică pe care era un număr, a fotografiat „criminalul". Din acest moment, eram marcat și informațiile despre mine urmau să fie trimise în toată țara. Deși, evident, nu fuseseră încă luate măsuri judiciare împotriva mea. Simpla bănuială a unei activități antistatale făcea dintr-o persoană un potențial bandit. Chiar dacă omul era eliberat după cercetări, într-un stat comunist rămânea pentru totdeauna un suspect. Când m-am întors la mine în celulă aveam dosar și număr.

Se apropia ora prânzului. Am auzit zăngănit de vase și tacâmuri. Un cărucior huruia încet pe coridor, trecând de la o celulă la alta. Masa se compunea din supă cu legume și macaroane cu gem, dar nu m-am putut atinge de ea. Spre sfârșitul după-amiezii a apărut gardianul. Mi-a dat o pereche de ochelari acoperiți cu staniol și m-a împins în lungul coridorului. În drumul nostru, am auzit uși deschizându-se până când am ajuns la cea din urmă și și-a luat mâna de pe mine.

O voce cultivată, guturală, dintr-un capăt al camerei mi-a spus: „Scoate-ți ochelarii, domnule Kirschen." Am făcut cum mi s-a spus și m-am găsit într-o mică încăpere cu obloanele trase. Într-un colț, pe un birou, erau trei lămpi care răspândeau o lumină albă foarte puternică. Pe o masă mică, alăturată, era o călimară, un toc și o foaie de hârtie nescrisă „Bună ziua, domnule Kirschen", spuse Vocea. Nu i-am răspuns. „Ai uitat să fii politicos! Nu răspunzi când ești salutat?" Am răspuns și mi-a spus: „Așa-i mai bine. Așază-te acolo la masă și nu încerca să privești spre mine dacă nu vrei să-ți facă rău la ochi lumina." Vocea venea de dincolo de lumina orbitoare și eu mi-am încordat ochii ca să văd cine vorbește. Efort inutil care a făcut să-mi lăcrimeze ochii.

Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul și cu toate că mă străduiam să-mi vin în fire, neliniștea mea trebuie să fi fost evidentă. „Liniștește-te", spuse el. „Nu avem de gând să te mâncăm. Te-am adus aici doar ca să răspunzi la câteva întrebări. Mandatul dumitale de arestare e doar pentru trei zile. Atât ne permite legea. Dacă ne dai răspunsuri satisfăcătoare, mergi acasă. Fiindcă a venit vorba, știi de ce te găsești aici?" L-am asigurat că nu știu. „Hai, hai, nu te preface", spuse el. „Știi prea bine de ce și nu te sfătuiesc să mă duci cu vorba. Ai avut timp să-ți dai seama că Securitatea știe tot. Vrem doar să verificăm cât ești de sincer. Fii sincer cu noi și n-o să ți se întâmple nimic. Nu suntem aici ca să distrugem omul, ci ca să-l reeducăm, redându-l societății mai bun. Nu folosim metodele *burgheze*, dar asta nu înseamnă că nu te putem face să vorbești. Putem aștepta săptămâni, luni și, dacă e necesar, ani ca să auzim adevărul. Depinde de dumneata să te eliberezi cât de curând posibil și să te întorci la lucru. Și acum spune-mi: știi de ce te afli aici?"

Din nou am spus că nu știam. După o tăcere apăsătoare, Vocea mi s-a adresat din nou. „Bine, timp avem și te sfătuiesc sincer să te gândești la asta în celula dumitale." M-a întrebat apoi amănunte despre prima mea copilărie, despre profesiunea părinților; amănunte despre părinți, despre proprietățile pe care le-au avut și unde am urmat școala. După o jumătate de oră de întrebări, mi-a spus: „Bine. E destul pentru moment. Ia bucata asta de hârtie, întoarce-te în celulă și fă-mi o descriere completă a vieții dumitale. Începe cu întrebările pe care tocmai ți le-am pus și continuă până la ziua arestării. Nu omite nimic, chiar dacă ți se pare lipsit de importanță. Amintește-ți că știm totul despre dumneata și putem controla orice. Ți se va da cerneală și ți se vor înapoia ochelarii. Acum du-te înapoi, așază-te și scrie. O zi bună, domnule Kirschen și sper că n-o să te simți prea rău cât timp rămâi oaspetele nostru".

Afară se auzi o sonerie. Se deschise ușa. „Tovarășe," spuse vocea „se întoarce în celulă și scrie. Dă-i tot ce-i trebuie".

„Pune-ți ochelarii, spuse gardianul, pe când veneam înapoi. M-am așezat epuizat pe scaun. Primul meu contact adevărat cu Securitatea nu părea prea rău. Aveau mandat doar pentru trei zile. S-ar putea să fiu liber în curând. Vor să controleze ceva. N-au decât! Nu am nimic de ascuns. Urmau să-mi dea precis drumul când aveau să-și dea seama ce puțin însemnam eu pentru ei. Ca jurnalist, aveam acces la contactele cu străinii și la sursele interne. Doar îmi cunoșteau toate legăturile. Cu siguranță că m-ar fi oprit să lucrez dacă ar fi avut cea mai mică bănuială.

Tot încercam să mă conving că situația era mai bună decât mă așteptasem. Ușa s-a deschis și paznicul mi-a adus o călimară, toc și ochelarii. De treisprezece ani nu mai folosisem decât mașina de scris și nu-mi venea la îndemână să întrebuințez tocul. Penița era proastă și hârtia nu era de calitate. Am făcut un mare efort să fiu precis. Dar gândurile mele fugeau mereu de la sarcina principală, și mă canoneam să găsesc explicații și justificări care să-i satisfacă pe temnicerii mei. Progresam foarte anevoie.

Ușa s-a deschis pentru cină. Deși mi-era destul de foame, mirosul respingător de untură încinsă și de carne fiartă mi-a făcut silă și am împins mâncarea la o parte. Am reușit să mestec doar puțin din pâinea care fusese coaptă în tăvi unse cu ulei rânced. Pe la nouă seara, clădirea a prins viață o dată cu primul sunet înăbușit al unei sonerii sinistre. Încercând să mă pregătesc pentru următoarea întâlnire, am căutat să deslușesc semnificația fiecărui zgomot. Soneria a fost urmată de aplauze și de târșâitul papucilor pe coridor. Un drug a fost dat la o parte și o ușă s-a deschis izbindu-se. Mi-am încordat auzul. Soneria suna iarăși și iarăși, picioare se târșâiau și uși se trânteau. Puteam să aud șoapte afară și în celulele apropiate. Din când în când răbufnea o tuse. Dintr-odată, am înghețat. Obișnuitul plici-plici era însoțit de plânsul amar al unei femei ce părea că se sufocă. Gardianul care se vede că o aducea înapoi, îi poruncea pe șoptite să tacă.

Mi s-a părut că în celula de alături auzeam vocea și tusea tatei și a soției lui. Stropi reci de sudoare mi-au țâșnit pe frunte și lacrimile au început să-mi curgă pe obraz. Da, m-am gândit, ticăloșii i-au adus și pe ei aici și acum aveau să mă șantajeze să recunosc orice. Da, cu siguranță, erau vocile lor. În celula din partea cealaltă cineva a început să geamă și să bată în ușă. Gardianul a venit și i-a spus că doctorul nu poate fi chemat la ora aceea. „Mâine“, spunea el. „N-ai să mori până atunci. Acum taci din gură că, de nu, vin la tine și n-o să-ți placă ce-am să-ți fac.“ Gemetele au mai slăbit, dar au continuat toată noaptea.

Mi-am adus apoi aminte de procesul cardinalului Mindszenty și de scrisoarea scrisă înainte de a fi arestat prin care prevenea să nu i se dea crezare nici unei afirmații făcute de el după arestare. Spunea că dată fiind slăbiciunea trupului omenesc, s-ar fi putut să admită lucruri care nu erau adevărate. Păi, mă gândeam eu, dacă un cardinal poate admite că s-ar putea să cedeze sub presiune, eu, care nu eram crescut în atmosfera austeră a bisericii care te pregătește pentru sacrificiu și martiriu, ce puteam face împotriva puterii răului unit cu distrugerea? Căutam justificare pentru o acțiune viitoare. Voi admite și voi semna orice. Dacă apoi ieșeam și poate reușeam să plec din țară, puteam să explic totul. Uitasem, firește, că era imposibil să pleci din țară. Toate posibilitățile păreau acum reale numai dacă aș fi reușit să ajung din nou liber. Numai dacă...!

M-am aplecat furios spre autobiografia mea. Da, hai să sfârșim cu ea cât mai curând posibil. Să înceapă interogatoriul. În trei zile sau dovedesc că nu știu nimic, sau admit că știu totul. N-au făcut și alții la fel? De ce să-mi fac scrupule? Lumea de dinafară va înțelege și va ierta. Numai de m-ar chema mai curând. Dar dacă uită că sunt aici? Au spus că au timp să aștepte. Nu, am să bat la ușă, am să strig, am să fac atâta gălăgie încât au să vină. Duceți-mă la interogatoriu, am să spun. Voi spune totul. Nu sunt un afurisit de burghez. Am admirat întotdeana comunismul. Am ținut mereu cu clasa muncitoare. Am fost și persecutat din cauza asta. N-a trebuit să plec din țară în 1941, hăituit de cei din Garda de Fier? Trebuiau să înțeleagă că nu sunt capitalist. N-am fost niciodată. Blestemați să fie străinii ăia, ei ne-au exploatat. Iar acum m-au părăsit. Toate ziarele occidentale sunt doar scule ale capitaliștilor avizi de bani, care și-au clădit averile pe spinarea celor săraci și slabi. Da, asta am să le spun și multe altele. Să vină numai să mă cheme. Dar trebuie să termin de scris, că nu mă cheamă dacă nu sunt gata. Mă simțeam sleit. Stropi de sudoare îmi cădeau pe hârtie, se amestecau cu cerneala și lăsau pete unsuroase.

Mai târziu în aceeași seară, după ce a sunat soneria o dată, am fost luat din nou la interogatoriu. O voce nouă era în fața mea. Una mai amabilă, intelectuală și în general mai suportabilă. Din nou am fost întrebat dacă știu de ce m-au adus acolo. Întrebarea a fost repetată de câteva ori deși a rămas fără răspuns. „Ce informații i-ai dat lui Donald Dunham?“, m-a întrebat vocea, pronunțând numele „Duunham“. Deci asta era. I-am răspuns că am vorbit de multe ori cu Dunham în cursul anilor, dar nici în schimbul vieții nu-mi pot aduce aminte amănuntele. „Ar fi mai bine să ți le amintești“, spuse el. „Avem metode ca să te facem să vorbești și n-o să-ți placă deloc. Te putem întinde și comprima. Și avem cele mai bune medicamente americane ca să te facem la loc după aceea. Știi bine că și alții au vrut s-o facă pe deștepții cu noi și n-au vorbit. După ce ne-am terminat treaba, ne-au spus și laptele pe care l-au supt de la mama lor." Am început să tremur.

„La urma urmei am și eu o mamă", a continuat anchetatorul. „De ce să-mi plângă mie mama mea pentru că am fost indulgent cu dumneata și nu mi-am făcut datoria. Mai bine o las să plângă pe maică-ta care a adus pe lume un șarpe trădător ca tine."

„Când l-ai întâlnit pe Dunham? Care a fost primul lucru pe care ți l-a spus? Tu ce i-ai spus?" Aceste întrebări reveneau iarăși și iarăși. Cum naiba să-ți aduci aminte când i-ai întâlnit pe oameni și ce v-ați spus unul altuia la prima întâlnire? Nici un nume al celor care au lucrat la legația americană sau britanică n-a fost lăsat pe dinafară. Când i-am întâlnit, unde ne-am întâlnit și ce ne-am spus la prima întâlnire? Simpla repetiție și insistență amenințau să mă facă să-mi pierd mințile. În asemenea condiții, răspunsurile nu erau nici pe departe precise dar asta nu părea să tulbure vocea ascunsă.

Trecuse bine de două dimineața și pe neașteptate Vocea păru nemulțumită de ce-i spusesem până atnci. „Ia o foaie de hârtie și scrie", îmi porunci ea. „Eu, subsemnatul Leonard Kirschen, de bună voie și nesilit de nimeni, declar prin prezenta că dacă nu este adevărată vreo declarație pe care o fac în timpul interogatorului, consimt să fiu pedepsit cu zece ani detențiune în lagăr. Aceasta este propria mea declarație, făcută de bună voie și semnată de mine." Am semnat această declarație.

Pe la ora patru dimineața, ușa s-a deschis brusc și un om a dat buzna înăuntru. „Pentru ce ai folosit banii pe care îi aveai în cont la purtător? Nu erau bani cu care să-ți plătești agenții?“ Pusesem 1 000 de dolari din salariu pe un cont fără nume. Ca să previi pierderea lor nu era posibil să-i retragi fără a da parola fixată dinainte. Aceasta a stârnit suspiciunea celor ce mă țineau captiv și care îmi confiscaseră toți banii când mi-au percheziționat apartamentul. Izbucnirea aceasta m-a dezorientat complet. Cum puteam admite că am plătit agenți când nu era adevărat. Dacă răspund afirmativ, vor începe să mă constrângă să le dau nume. Le-am spus că banii aceștia îmi rămăseseră de la vânzarea mașinii cu un an în urmă. Nu m-au crezut. Așa că le-am spus că am făcut acești bani speculând la bursa neagră salariul meu plătit de *Associated Press* la New York. Au crezut de data aceasta și au schimbat imediat direcția interogatoriului. Cui i-am vândut dolarii și prin ce mijloace s-a făcut plata în străinătate. Le-am dat multe nume de oameni care plecaseră din țară.

Apoi Vocea a revenit la Dunham. Și tot așa oră după oră. Nervii mei erau încordați la limită. Aș fi vrut să nu fi fost niciodată jurnalist; aș fi vrut să nu fi avut niciodată de a face cu toți oamenii aceia despre care mă interogau; aș fi dorit să nu mă fi născut niciodată. Ochii mi se tot închideau și mâna îmi tremura de parcă tocul ar fi cântărit o tonă. Vocea trebuie să fi observat acest lucru și a făcut o pauză. Atmosfera din mica încăpere era insuportabil de sufocantă.

„Hai să ne odihnim. Fumezi?“, spuse el. Am dat din cap afirmativ. A sunat și a spus ceva omului care a răspuns chemării. Mi-a fost pus pe masă un pachet de țigări ieftine. Vocea a aruncat o cutie de chibrituri spre mine. Am aprins o țigară. A fost cea mai bună pe care am fumat-o vreodată și m-a liniștit. „Sunt țigări Republica. O să capeți zece pe zi de acum înainte. Precum vezi, închisorile noastre sunt civilizate. Fiecare își primește rația." Am fost profund impresionat.

Vocea a continuat: „Văd că-ți vine greu să mânuiești condeiul. Obișnuiești să scrii la mașină?" „Da, folosesc mașina de scris de ani de zile", am răspuns eu. „Păcat că declarațiile tale trebuie să fie scrise cu mâna", spuse el. „Ești un admirator al lui Paul Valéry? Știi că el își scria versurile la mașina de scris? Unii cred că dactilografierea dăunează imaginației. Eu personal nu sunt de această părere. Creația modernă cere ustensile moderne. Nu crezi la fel?" Acest neașteptat interludiu uman m-a surprins atât de mult încât m-am lăsat pe spate, relaxându-mă. Mi s-a făcut dor de somn. Poate că s-o fi terminat prima rundă. Ca prin vis îl auzeam comparându-l pe Valéry cu Mallarmé, folosind cuvinte ca „etică", „estetică", „metru" și „rimă". Prin fumul cămăruței înăbușitoare, m-am simțit purtat îndărăt într-o cafenea din Montmartre.

„Se pare că ne-am îndepărtat de subiectul nostru principal. Nu mi-ai spus încă nimic despre Dunham." Parcă m-ar fi îmbrâncit brusc în realitate. Mă simțeam slab și vulnerabil. Vocea mi-a cerut bucata de hârtie pe care mâzgălisem răspunsurile. I-am înmânat-o și ea a dispărut în întuneric. „Asta n-o să meargă, prietene!" Zgomotul de foaie mototolită a fost urmat de căderea ei departe de coșul de hârtii. „Mai bine du-te din nou în celulă și gândește-te mai bine. Poți să-ți termini de scris și autobiografia." Răsună soneria și veni un paznic să mă ia. „Se întoarce la el în celulă și se gândește. Poate să și scrie. Vezi să nu adoarmă", au fost instrucțiunile Vocii, în timp ce eu, cu ochelarii acoperiți cu staniol, eram împins afară.

„Te gândești și scrii. Acestea sunt ordinele. Să te gândești și să scrii. Să nu cumva să te prind dormind, dacă vrei s-o sfârșești bine“, au fost ultimele instrucțiuni ale gardianului, în timp ce trântea ușa. Mi-am sprijinit capul în mâini, lăsându-mă pradă epuizării. O bătaie în ușă m-a readus la viață. „De ce lenevești? De ce nu scrii? Știi că ți s-a dat o sarcină de îndeplinit. Dacă nu înțelegi, te fac eu îndată să înțelegi“, spuse vocea de afară în timp ce eu vedeam un ochi rotindu-se în gaura pentru control. Mi-am aplecat capul spre hârtie, cu pleoapele de plumb, limba umflată și lipicioasă, creierii înfierbântați. Din când în când, în capul meu se instala un vid complet, dar ordinul și bătaia în ușă aveau grijă să mă facă să-mi reiau în grabă mâzgăleala.

Am trudit din greu câteva ore cu autobiografia. Soarele se ridicase pe cer. Copacii din afara închisorii prinseseră viață o dată cu ciripitul vrăbiilor. Lumina din celulă fusese stinsă și printre zăbrelele de deasupra ușii lumina soarelui filtrată dădu la iveală o ploșniță care se târa pe peretele văruit. Semne cafenii pe albul imaculat marcau moartea anterioară a multor altor semene. Am strivit-o cu o bucată de hârtie, și o pată proaspătă de sânge începu să se întindă. La câțiva centimetri depărtare se târa altă ploșniță și apoi încă una și încă una. Începuse să mă captiveze vânătoarea. „Ce faci acolo? Curățenie de primăvară? Lasă asta-n grija DDT-ului. Stai și te gândește“, spuse Ochiul. Am încercat să arăt ca cineva care gândește. Da, erau multe la care trebuia să mă gândesc.

Curând, am fost scos pentru alt interogatoriu și întrebările au luat-o de la început. „Ce știi despre Dunham?“. De data aceasta era Vocea numărul 3. La prânz, am fost dus în celulă să mănânc. Imediat după masă a reînceput interogatoriul. În noaptea aceea s-a reîntors Vocea numărul 2. Nu știam ce urmăresc și nu știam ce știu. Nu știam ce crime am făcut și eram gata să le inventez. Mai mult de cincisprezece ore, am fost ținut sub presiune, fără somn. De altfel, dormisem foarte puțin chiar înainte de a intra la pușcărie. Cam pe la miezul nopții, ușa camerei mici în care se lua interogatoriul s-a deschis. Cineva a intrat și s-a așezat lângă Voce. „Cum merge, tovarășe?“, întrebă el. „Nu vrea să vorbească, tovarășe anchetator general“, răspunse Vocea. „Bate câmpii și încearcă să ne prostească.“ Noul venit aprinse o țigară. „Păi, tovarășe,“ spuse el tărăgănat, suflând cu zgomot fumul în aer, „există mai multe etape într-un interogatoriu. Și în cazul ăsta, ca și în altele, în prima etapă, vinovatul încearcă să se eschiveze și să vadă ce știm noi despre nelegiuirile lui. E ceva normal. Toți infractorii urăsc ideea că trebuie să fie pedepsiți pentru faptele lor. Trebuie să fim pregătiți pentru etapa asta și să avem răbdare. Eu o numesc perioada de incubație și când se termină, ouăle vor fi clocite cum trebuie. Dumneata ce crezi, domnule Kirschen? O să ne ajuți să clocim ouăle? Vreau să spun, ai să colaborezi cu noi ca să stabilim adevărul, sau va trebui să te înmuiem? Mi-ar părea foarte rău dacă va trebui să aplic această a doua metodă, căci suntem oameni civilizați și nu credem în folosirea violenței.“ Păstram tăcerea, neștiind ce să spun.

„Am să te ajut“, continuă el după un timp. „Am să-ți citesc câteva extrase din declarațiile publice făcute ieri la procesul surorilor Samuelli și al celorlalți ticăloși.“ Începu să citească pasaje în care aceștia declaraseră că eram angajat ca spion de legațiile britanică și americană; că i-am informat despre mișcările trupelor sovietice în România; că le-am dat informații conform cărora pot aprecia moralul populației, în special al țăranilor. La sfârșit a spus: „Acum știi cum stai. Chiar dacă negi toate acestea, avem destule dovezi ca să te împușcăm. Nu vrei să fii împușcat, nu-i așa? Ai doar patruzeci și doi de ani, domnule Kirschen, vârsta cea mai bună din viața unui bărbat. Ai în față o mulțime de perspective dacă ai să colaborezi cu noi în stabilirea adevărului. Întoarce-te în celulă și gândește-te la ce ți-am spus. Te vom ajuta în toate felurile, numai să vrei să colaborezi cu noi. Nu uita că avem la dispoziție toate mijloacele și, dacă vom fi siliți să le folosim, cu tot regretul nostru, le vom folosi. Dacă te porți mai departe ca un ticălos, te tratăm și noi ca atare. Noapte bună."

A plecat din cameră și am rămas din nou cu Vocea numărul 2. „Te sfătuiesc să te întorci în celulă și să-ți începi confesiunea. Ai aici vreo sută de foi de scris. Dacă nu-ți ajung, bate la ușă și mai cere." Sună. „Se întoarce în celulă", au fost instrucțiunile în timp ce eu eram mânat înapoi, cu ochii acoperiți de ochelari. Întors în celulă, am hotărât să scriu o confesiune pe linia declarațiilor făcute la tribunal. În felul acesta, scăpam de chinul de a inventa ceva. Am început să scriu cu înfrigurare și abia terminasem când m-au chemat din nou. Vocea a privit rezultatul efortului meu și a spus: „Da, e mai bine, dar nu sunt mulțumit. Nu sunt destule amănunte în cele scrise. Să dai mai multe amănunte și să nu ascunzi nimic. Noi știm totul."

După șaptezeci și două de ore petrecute în acest fel, mi s-a permis să mă odihnesc câteva ore dimineața. Interogatoriile au continuat în fiecare după-amiază și noaptea până pe la cinci dimneața. A trebuit să scriu și să rescriu același lucru de mai multe ori. Se proceda astfel ca să se găsească neconcordanțe, inevitabile, de altfel, deoarece nu era cu putință să-ți amintești ce-ai scris sub o asemenea presiune. După două săptămâni s-a întors Vocea numărul 1: „Ți-aduci aminte de mine, nu-i așa? Ne-am întâlnit acum două săptămâni. Acum o să lucrezi cu mine. Până în prezent, ai făcut să ne pierdem timpul, dar de azi înainte trebuie să ne punem pe treabă. Când se termină totul o să te odihnești, o să citești cărți, o să fumezi după pofta inimii, o să mănânci ce-ți place, și chiar o să joci șah cu un alt deținut. Dar până atunci trebuie să muncești și asta înseamnă că trebuie să ne spui totul. Trebuie să-ți deșerți mintea în fața noastră. E clar ce ți-am spus?"

Din momentul acela, timp de patru săptămâni, zi și noapte, cu doar câteva ore de somn noaptea târziu și în zori, interogatoriul era reluat mereu de la capăt. Ce voiau de la mine? În vânătoarea lui frenetică de spioni, regimul era convins că toată activitatea Consiliului Britanic și al Serviciului de Informații al Statelor Unite nu era altceva decât o rețea larg răspândită de agenți secreți. Guvernul era convins că prinseseră omul cheie al acestei vaste afaceri. Publicul își va da bine seama că forțele imperialiste nu se dau în lături de a folosi orice mijloace, oricât de inocente, când e vorba să distrugă bunăstarea muncitorilor. Simpatia României pentru Occident va slăbi considerabil. Faptul că un corespondent al celei mai mari agenții de știri occidentale (AP) recunoaște că a fost implicat în spionaj, va deconcerta cu siguranță mașinațiile diplomaților occidentali.

În această a doua etapă a interogatoriilor s-au interesat despre activitatea mea de jurnalist înainte de război, despre ce-am făcut în Turcia în timpul războiului și despre întoarcerea mea în România la sfârșitul lui. Am fost întrebat îndeaproape despre fiecare membru al misiunilor militare sau diplomatice cu care am avut de-a face. În special despre britanici și despre americani. Am fost întrebat care dintre ei bănuiam că erau spioni și care nu. Am răspuns fără ezitare că toți erau spioni pentru că lucrau în interesul propriilor țări. Această declarație prea generală l-a supărat pe cel care îmi punea intrebările, el interesându-se doar de cei care activau în spionajul calificat. Dar cu toată abilitatea mea nu-l puteam ajuta. Investigațiile încercau să demonstreze că „activitatea mea criminală“ începuse la întoarcerea mea în România, după război, întoarcere aranjată de anumite servicii secrete din Turcia pentru a organiza o rețea occidentală de spionaj. Rămânea de hotărât dacă spionam în favoarea americanilor sau a britanicilor.

Voiau să descopere toți britanicii și americanii cu care intrasem în contact în țară. Și nu numai pe ei, dar voiau să știe și pe cine contactau cei cu care avusesem eu contact. Nu-i interesau doar legăturile de afaceri ci și cronica mondenă. Orice mică informație de acest fel era primită cu bucurie. Nici o cale nu a fost lăsată neexplorată. Îmi închipuiam indexarea și indexarea încrucișată care avea loc undeva după ce informația fusese controlată și răscontrolată. Prin această metodă de a stoarce informații prin perseverență, metodă care trebuie să fie extrem de costisitoare, năvodul era aruncat și scos apoi cu mare încetineală. Orice se prindea era examinat cu atenție, luat în considerare și cântărit. Mulți ani de asemenea muncă stăruitoare a dus la identificarea, indexarea și fotografierea unor zeci de milioane de indivizi în toată lumea, cu adnotări precise despre ce mănâncă la micul dejun, care le sunt viciile și virtuțile.

După contactele cu străinii, cercetarea s-a orientat spre cei din țară. De unde primeai informații? Cu asta m-am distrat și eu puțin. Am scris numele tuturor comuniștilor pe care i-am cunoscut în Comitetul Central, în birourile guvernamentale și pe la sediul ziarelor pe unde am fost. Am dat fără exagerare zeci de nume și adevărul este de fapt că toate informațiile mele erau corecte deoarece veniseră direct de la membri de partid. Și totuși nici unul dintre ei nu a fost vreodată arestat pentru că mi-a împărtășit știrile.

Am fost acuzat de a fi dat informații secrete cu mult înainte de procesul lui Maniu din 1947. De fapt, ele mi-au fost date, în mod deschis, în biroul său, în prezența altui jurnalist, de Silviu Brucan, responsabil cu rubricile interne ale ziarului comunist, „Scânteia". Brucan este acum numărul doi în delegația permanentă română de la ONU. Informații economice despre recolta din România mi-au fost date de generalul Niculae Pârvulescu, subsecretar de stat la Aprovizionare. De atunci a fost numit ministru adjunct la Apărarea Națională. Fiecare informație primită de la Departamentul Presei mi-a fost dată de persoane care au acum funcții importante. Vasile Dumitrescu este ministru adjunct la Ministerul de Externe, George Macovescu este ambasador la Washington și Alexandru Buican director la Relațiile Culturale cu Străinătatea. Toate informațiile despre tratate, moralul populației, programul guvernamental, informații incluse în acuzațiile care mi s-au adus fiind considerate vătămătoare, le-am avut de la aceștia trei. Dar eu eram criminalul iar ei eroii revoluției comuniste! Îi vine greu unei minți normale să înțeleagă.

Un lucru mi-a rămas clar din această etapă a interogatoriului. Fiecare membru proeminent al Partidului, de la președintele republicii în jos, are un dosar în care sunt notate părțile bune și cele rele. Cu cât sunt mai populari, cu atât dosarul e mai gros. Ultima săptămână a interogatoriilor a fost cea mai rea dintre toate. Îl arestaseră pe Emanuel Moscu, asistentul meu în domeniul economiei, care îmi procurase întotdeauna informații secrete. Sub presiune, afirmase lucruri care nu erau adevărate și care, când au fost comparate, nu corespundeau cu spusele mele. Am insistat să fim confruntați, dar am fost refuzat. Ca să mă facă să recunosc că cele spuse de Moscu erau adevărate, am fost pus la o grea încercare. Timp de o săptămână nu mi s-a îngăduit să dorm. Trebuia să stau la mine în celulă pe un scaun și să gândesc. Uneori, mă lăsau să moțăi o oră, două cu capul căzut în piept și coatele sprijinite pe masă. Apoi eram chemat la ordine. După mai multe zile de acest tratament pentru înmuiere, anchetatorul a părut dintr-odată că a înnebunit. A început să urle și să gesticuleze cu violență. Pe la sfârșitul lui mai 1950, a sunat și a strigat: „Tâlharul ăsta merge la plimbare. Dacă are ceva de spus aduceți-l înapoi la mine."

Am fost condus pe coridor, cu ochelarii puși și am ieșit afară într-o curte. Apoi am coborât un rând de trepte. Scoțându-mi-se ochelarii, m-am trezit într-un beci. Într-un colț era despărțită o celulă, cu ușă și cu ochi de supraveghere. Lângă celulă era o masă pe care era hârtie și alături un scaun.

„Scoate-ți papucii. Aparțin Republicii, iar tu acum trebuie să faci o plimbare lungă." Mi-am scos papucii și am rămas pe cimentul aspru în unica mea pereche de ciorapi subțiri și plini de găuri. „Intră înuntru", mi-a poruncit, arătându-mi celula. Acum umblă de jur împrejur și gândește. Poți să te plimbi de sus în jos, dacă asta te ajută. Dar să nu te oprești, căci trebuie să ajungi la Brașov cât de repede poți. Cu cât ajungi mai repede, cu atât mai bine și nu uita să te gândești. Dă-i drumul!". Am intrat și am început să mă învârt în jurul celulei.

Paznicul stătea afară la masă și citea o carte. Ușa era deschisă. Din când în când ridica privirea, nemulțumit de progresul pe care-l făceam și striga: „Dă-i înainte, dă-i înainte! Mai repede, mai repede!"

Am mers în jurul celulei de doi metri pe trei, timp de patru zile și patru nopți. La fiecare șase ore mi se spunea să mă opresc și aruncau înăuntru o saltea de paie pătată cu urină și sânge de la predecesorul meu și o pernă de paie. Mi se dădea voie să mă odihnesc două ore și apoi începea din nou „manejul", cum îl numeau ei. Împrejur și-mprejur și-mprejur, până ce capul mi se învârtea ca un titirez. Când se sfârșeau cele șase ore cădeam pe saltea și dormeam buștean. Când mă trezeam și-mi reluam mersul, picioarele îmi erau umflate și mă dureau de parcă aș fi călcat pe un amestec de tăciuni și cuie ascuțite. La anumite ore, mi se aducea înăuntru hrana pe care o mâncam stând în picioare, tremurând ca varga și cu lacrimi amare șiroindu-mi pe față. Îmi începeam apoi din nou chinuitoarea călătorie fără sfârșit. Paznicii mei se schimbau din opt în opt ore. Am început să umblu ca-n transă și să vorbesc cu mintea rătăcită. Am văzut apoi ca într-un vis că paznicul meu mâzgălea ceva pe o hârtie.

Mergeam și plângeam. Moartea părea o mare ușurare, dar atât de greu de obținut. Îmi izbeam capul de peretele de lemn, în dorul ei. Paznicul biciuia spre picioarele mele cu o curea. „Mișcă-te. Ce naiba crezi că faci?“, striga el în timp ce eu încercam să-mi târăsc picioarele. Numai de m-ar chema anchetatorul. Sunt gata să recunosc orice. La începutul celei de a patra zile, am fost dus la el. Eram foarte slăbit și pierdusem mult din greutate. Colita mea devenise acută. Mergeam la toaletă din oră în oră și aveam impresia că toată apa mi se scurge din trup. M-a întrebat: „Ți-au venit mințile la cap?“ I-am răspuns că sunt gata să semnez orice îmi pune dinainte. „Porc ce ești!“, mă apostrofă el. „Nu asta vrem noi. Vrem să ne spui ceea ce ascunzi de noi. Nu vrem să inventezi. Vrem fapte reale.“ Se auzi soneria. „Continuă să umbli“, ordonă el.

M-am întors să mă învârt din nou prin mica celulă de lemn. Mâncarea rămânea neatinsă. Capul îmi plesnea, burta părea să-mi fie o rană uriașă, goală. Picioarele sângerânde erau aproape una cu nisipul mișcător, umed, de pe jos. Înainte, mereu înainte, într-un spațiu de coșmar care se învălura și se involbura, cădea și-și lua zborul. Înainte, tot înainte, într-un haos zănatic. După încă o zi, am fost condus cu ochelarii puși, prin curte și-am putut simți căldura soarelui de mai. Ciripitul păsărilor din salcâmii din preajmă ajungea slab la mine prin pacea blândă din jur. Era de necrezut că iadul se afla atât de aproape.

Le-am spus tot ce am știut, dar erau lucruri pe care le cunoșteau. Mi-am dat seama, cu o groază sporită, că dacă nu fac rost de ceva nou, vor merge așa înainte până mă omoară. Mi-au trecut prin minte tot felul de povești, una mai fantastică decât alta. În cele din urmă, am reușit să scornesc ceva ce putea fi considerat un complot rezonabil. Le-am spus că am vorbit cu niște diplomați occidentali să provocăm o sciziune în Comitetul Central. Am inventat amănunte despre cum intenționăm să-i cumpărăm pe niște membri influenți din Comitetul Central. M-au întrebat atunci dacă vorbisem realmente cu vreunul dintre ei în acest sens. Am declarat că vigilența lor m-a împiedicat. Dar o dată ce li se treziseră bănuielile, voiau nume de membri de partid care se implicaseră și n-am reușit să spun nici unul. M-au întrebat pe neașteptate dacă știam că Ana Pauker și alți lideri comuniști, care pe atunci erau în fruntea puterii, au conturi în bănci elvețiene? Se pare că un ziar elvețian publicase acest fapt și și-au închipuit că am legătură cu sursa acestor știri. Mi-am dat seama că am făcut o gafă și nu mai puteam da înapoi deoarece erau convinși acum că sunt pe urme bune. După trei zile de interogatoriu susținut, au renunțat dar confesiunile mele au ocupat trei pagini de acuzare la proces. De fapt, „născocirea“ mea a devenit o parte importantă a incriminării și s-a dovedit mult mai dăunătoare pentru mine decât declarațiile mele anterioare adevărate.

Brusc, interogatoriul a luat sfârșit. La începutul lui iunie am fost mutat într-o altă celulă unde mai era cineva. Peste zece zile, am văzut pentru prima dată fața anchetatorului meu. O față slabă de intelectual. Smead și cu început de chelie, avea un aer cunoscut, obtuz și distant. Purta haine bine croite, scumpe și un ceas masiv de aur. Mi-a spus că pentru moment se terminase totul și puteam să iau cărți să citesc. M-a întrebat dacă vreau să mă consulte un medic și dacă îmi ajunge mâncarea. Nu voiam nimic și eram recunoscător pentru cărți. Mă simțeam de parcă aș fi ieșit din spital după o boală grea, slab și nesigur pe picioare. Chiar cu luminile aprinse și cu Vocea materializată, îmi era frică.

Mi-a explicat: „Să nu-ți închipui că tribunalul te va judeca și-ți va decide soarta. Dosarul merge la ei cu decizia noastră. Noi suntem cei care vom hotărî pedeapsa. Procesul nu-i decât o formalitate. Dacă la tribunal nu recunoști ceea ce ai spus aici, te aducem înapoi și-ți tăbăcim pielea. Am fost foarte indulgenți și înțelegători în cazul dumitale. Considerăm că ai apucat-o pe un drum greșit sub influența burgheză și a anturajului în care te învârți. Un intelectual nu are de ce să fie împotriva clasei muncitoare."

Pe la sfârșitul lui iunie, am fost chemat la lumina zilei și întrebat dacă sunt mulțumit de hrană și dacă-mi primesc țigările. Dar adevăratul scop al anchetatorului meu era să-și reverse asupra mea bucuria. De la el am auzit prima dată despre războiul din Coreea și că în câteva ore americanii aveau să fie aruncați în mare. „Iată ce se întâmplă cu prietenii despre care crezi că vor veni să te salveze. Ar trebui să se salveze pe ei. Asta e, pot americanii avea toți banii de pe lume, toate armele și echipamentele, dar le lipsesc armele spirituale și idealurile. Ei nu știu pentru ce luptă. Noi comuniștii știm bine ce vrem și o să obținem. Noi avem oameni și idealuri", încheie el.

3

ÎN AȘTEPTAREA PROCESULUI JILAVA

La începutul lunii august, mi-a fost dictată o recapitulare detaliată, bătută la mașină, a tuturor declarațiilor mele, și după ce am terminat de scris mi s-a spus să adaug la sfârșit: „Această declarație este făcută din proprie voință și poartă mai jos iscălitura mea." După patru zile, am fost dus la gardianul șef care mi-a restituit tot ce-mi aparținea. M-a pus să semnez o declarație tip prin care afirmam că fusesem tratat bine și prin care eram prevenit că dacă voi destăinui într-un mod sau altul ce am văzut sau auzit la închisoare, sau pe cine am întâlnit acolo, voi fi pedepsit conform legii. Am fost dus apoi la un jeep care aștepta cu prelata ridicată, am fost împins într-un colț și mi s-au pus ochelari opaci. Peste câteva minute a mai fost adus cineva lângă mine și ni s-a ordonat să nu vorbim.

După ce a pornit mașina, am auzit zgomotul vehiculelor care ne depășeau și clinchetul clopoțelului de la tramvaie. Străzile asfaltate au fost urmate de drumuri pietruite și, în cele din urmă, nu se mai auzea decât vuietul monoton al cauciucurilor noastre pe șosea. Nu aveam nici cea mai vagă idee încotro mergeam. Brusc, mașina și-a micșorat viteza și am simțit-o cotind spre stânga. Înaintam acum pe un drum de țară, aruncați când într-o parte, când în cealaltă, când lovindu-ne de capotă. Un gând teribil a pus stăpânire pe mine: „Au să mă împuște." Da, asta e!

După câteva minute de drum cu hârtoape, mașina s-a oprit. Am auzit vorbindu-se în șoaptă. Am pornit apoi iarăși și, curând, ne-am oprit de tot. Spre ușurarea mea, am auzit un difuzor care transmitea muzică populară.

Mi-am dat seama că cealaltă persoană a fost scoasă din mașină, dar a trecut mult timp până când o voce mi-a spus să cobor. Am fost luat de braț și condus pe o cărare prunduită. Pe măsură ce muzica difuzorului se pierdea în depărtare, se auzeau păsările ciripind în copacii din preajmă. Cărarea cobora abrupt și la capătul ei ne-am oprit. Au urmat alte explicații și apoi o ușă s-a deschis scârțâind. Am intrat împiedicându-mă, am coborât câteva trepte. A fost tras un zăvor și am fost împins într-o încăpere. „Scoate-ți ochelarii!“, mi s-a ordonat. Mă aflam în fața unui paznic în uniformă albastră de milițian, cu gradul de sergent major. Mi-a luat ochelarii fără să scoată un cuvânt și a ieșit trântind ușa. Celula mea era o fostă latrină ale cărei găuri fuseseră astupate. Nu avea ferestre, iar aerul pătrundea printr-un horn din acoperiș. După tavanul boltit și după distanța parcursă cu mașina eram sigur că e Jilava, închisoarea cea mai temută din România, aflată la 12 kilometri de București.

După o jumătate de oră s-a deschis ușa și un caporal m-a condus printr-un pasaj întunecat și boltit al fostei fortărețe. M-a împins într-o celulă unde doi sergenți stăteau la o masă cu un registru mare deschis în fața lor. Au notat toate datele mele personale și apoi mi-au cerut să pun pe masă tot ce am. Se făcea inventarul obișnuit și mi s-a spus să mă dezbrac de haine. Am așteptat gol pușcă pe pardoseala de ciment, în timp ce ei mi-au cercetat bucată cu bucată îmbrăcămintea, desfăcând tivurile și căptușeala.

Au aruncat totul într-un colț și mi s-a ordonat: „Brațele sus.“ Am făcut ce mi s-a spus. Au privit atent. „Întoarce-te.“ M-am supus. „Apleacă-te și desfă-ți fesele.“ S-au uitat bine. „Deschide gura.“ Am fost cercetat și acolo. „Pune-ți hainele.“

Am plecat toți din cameră și printr-o boltă am ieșit în curte. Afară se lăsa întunericul. Turnurile care se conturau în lumina înserării erau pline de tineri recruți din trupele Securității, cu balalaici și cu bonete care păreau rusești. Sergentul m-a întrebat: „Ce-ai făcut?“. I-am răspuns că nu știu. „Voi, tâlharii, sunteți toți la fel. Nu știți ce-ați făcut. Guvernul nostru nu bagă la închisoare oameni nevinovați. Ești un tâlhar și un criminal, căci altfel n-ai fi aici. O să te învățăm noi ce-nseamnă să uneltești împotriva muncitorilor. O să te învățăm ce-nseamnă dictatura proletariatului. Marș înăuntru, tâlharule!“, și spunând aceasta mă împinse într-o celulă mare a cărei ușă uriașă, cu zăvoare de fier, o deschisese mai înainte. Era sergentul Ivănică, unul dintre brutele cele mai odioase create vreodată de închisorile românești. „Responsabilul cu camera!“, strigă el. „Da, domnule,“ veni răspunsul dinspre roiul de oameni care își întrerupseră brusc zumzăitul conversației. „A mai venit unu,“ spuse Ivănică trântind ușa.

Responsabilul camerei veni spre mine, pe jumătate dezbrăcat și cu sudoarea șiroindu-i pe obraz. „Bună seara, domnule,“ spuse el. „Eu sunt Popescu Polyglot, interpret, aventurier și socialist. Îmi pare rău să-ți spun bine ai venit aici, dar ești binevenit. O să-ți găsim un loc unde să dormi, dacă o să poți.“ Îmi întinse mâna și i-am strâns-o.

Era o celulă destul de mare, boltită, cu două șiruri lungi de priciuri supraetajate, de-a lungul pereților, lăsând între ele un interval de trecere de vreun metru și jumătate. Pe priciuri stăteau culcați bărbați goi până la brâu, purtând doar chiloți. Încăperea era în parte în întuneric, fiind iluminată doar de un bec slab care atârna de tavan. Fiecare mișcare era însoțită de un joc lugubru de umbre pe pereții văruiți, murdari, care se curbau amenințători deasupra capului meu. La capătul mai îndepărtat al camerei era o singură ferestruică cu gratii groase de fier. În timp ce mă obișnuiam încet cu întunericul, am observat că dorm oameni și sub priciul de jos. Li se vedeau doar picioarele care ieșeau afară, iar pantofii sau ghetele le foloseau drept pernă. Aerul îmbâcsit de miasma excrementelor, a urinei și a sudorii făcea să-mi fie greață.

Când am intrat, toate capetele s-au ridicat curioase. Fețe palide, nebărbierite, ochi înfundați, cu cearcăne negre și capete cu părul ras. Au început îndată să mă bombardeze cu întrebări: „Cine ești?". „De unde vii?". „Ce-ai făcut?". „Ce vești ai din afară?". „Ești singur, sau ați fost luați mai mulți deodată?". Eram buimăcit. Eram încă atât de speriat de ce pățisem la Malmaison, încât nu făceam decât să clatin din cap și să spun că nu știu. Popescu m-a pus să mă așez pe priciul de jos, lângă el. Deși se ordonase oamenilor să se culce cu o oră în urmă, tot mai vorbeau între ei în șoaptă. Popescu mi-a povestit câte ceva despre el însuși. Fusese un fel de vântură lume. Interpret la Constantinopol și angajat în Legiunea Străină de unde dezertase, se căsătorise cu o rusoaică, apoi întors în România găsise o slujbă și se înscrisese în Partidul Socialist. Fusese acuzat, împreună cu alți membri ai partidului, că ar fi complotat împotriva regimului. Mi-a mai spus că sunt nouăzeci de oameni în celulă, mai mult țărani, iar loc nu era decât cu greu pentru șaptezeci. Mi-a indicat un loc pe ciment, sub bancheta de jos, și mi-a făcut rost de o bucată de rogojină murdară ca s-o pun sub mine.

După ce mi-am scos pantofii pentru a-i folosi drept pernă, am reușit cumva să mă strecor și eu dedesubt. Răsucindu-mă pe o parte, au mai rămas abia cinci centimetri între mine și scândură. Mi-am ținut capul afară, sprijinindu-l de pantofi. Am închis ochii, dar somnul refuza să vină. Gemetele, sforăiturile, mișcarea continuă a celor care se duceau să se ușureze, duhoarea și muștele care ți se așezau ba pe frunte, ba pe nas, ba pe buze, m-au ținut treaz întreaga noapte. Pe banchetele de sus, oamenii transpirau de căldură, în timp ce pe pardoseală umezeala rece a fortăreței începea să ne pătrundă în trupuri. Am strâns din dinți și m-am pregătit pentru o noapte de veghe.

Fortăreața Jilava a fost construită în secolul al nouăsprezecelea pentru a împiedica apropierea de București și era împrejmuită cu șanțuri adânci care puteau fi umplute cu apă. Concepută pentru șase sute de oameni, pe vremea când am intrat eu acolo erau înghesuiți înăuntru 2 500. Cum jumătate dintre celule erau în secția secretă, unde oamenii erau ținuți în număr mic, aglomerația din celelalte celule era îngrozitoare. La ora cinci dimineața se bătea cu un ciocan improvizat într-o bucată de șină care atârna de o mică schelă în șanț. Nimeni nu dădea prea mare atenție sunetului strident. În acea perioadă era dificil să se mențină disciplina, deoarece gardienii nu erau pregătiți așa cum trebuie, în ciuda brutalității lor.

Oamenii se ridicau alene și am văzut formându-se coadă la butoaiele dintr-un colț. Toate nevoile fiziologice se făceau în celulă. În alt colț, stând cu picioarele încrucișate pe priciul de jos, un tânăr palid, de vreo optsprezece ani, mesteca indiferent o bucată de pâine uscată. Fiecare persoană din coadă trecea pe lângă butoiașul cu apă. Acolo i se dădea jumătate de litru de apă ca să se spele la fund și jumătate pentru mâini și obraz. Apa era raționalizată și trebuia să servească pentru băut, spălat, spălatul gamelelor și al ceștilor. Era vară și deși dis-de-dimineață, oamenii transpirau deja, cu toate că erau goi până la brâu, neavând pe ei decât chiloții. Curând, toată lumea începu să vorbească sau să strige în același timp și cu excepția unei ore după masa de prânz o ținură așa toată ziua.

Am văzut un om golind o găleată de urină și apoi primind apă în ea. Scoțând de pe el chiloții și cămașa, i-a spălat cu o bucățică de săpun. Altul cosea. Acul folosit era un cui scos din scândura băncilor. Cu capătul turtit tăiat, fusese frecat de dușumeaua de ciment până când devenise subțire și strălucitor. Apoi, cu alt ac de oțel, păstrat special în acest scop, i se făcuse o gaură în capătul neascuțit și astfel noul ac era gata. Pentru a coase se scotea un fir dintr-un prosop vechi sau un ciorap de bumbac.

Fu tras zăvorul de la ușă și apărură doi gardieni. În liniștea care se așternuse, începură să citească niște nume de pe o listă, însă cu mare greutate, pentru că erau aproape analfabeți. Erau numele celor care urmau să fie judecați în ziua respectivă. În chiloți și cămașă, erau duși într-o celulă mare și umedă unde se schimbau în haine speciale de pușcăriaș. În acest fel, erau împiedicați să dezerteze în drum spre tribunal. Gardienilor le era mereu teamă că deținuții ar fi putut să fugă de sub escortă, deși practic era imposibil. Li se dădea doar rația de pâine ca să le ajungă toată ziua, iar mâncarea le era păstrată în oale ca să o mănânce rece seara la întoarcere. Aveau să înfrunte judecătorii cu foamea care le rodea stomacul.

Ochii îmi erau umflați după noaptea nedormită și mă durea tot trupul din cauza pardoselei de ciment. Mi-a trebuit ceva timp să-mi dezmorțesc încheieturile. După podeaua rece, acum mi se prelingea sudoarea de pe obraz și de la subțiori. M-am dezbrăcat și eu păstrând doar chiloții iar hainele mele, relativ noi și nepătate, au stârnit admirația tuturor celor din celulă. Căci nu se vedea la nimeni cămașă sau chiloți fără petice de toate culorile. Și pantalonii erau peticiți în fund și-n genunchi cu bucăți multicolore luate din costume vechi, aruncate. Fiecare bucățică de cârpă era păstrată ca o comoară. Cei mai mofturoși, în loc să folosească apa ca să se spele la fund, făceau pătrate mici din pânză sau material de căptușeală. Am văzut pe unul dintre ei rupând bucăți din partea de jos a unei cămăși încă bune ca să-și pună tălpi la ciorapi. Cum nu era permis să-ți legi cu șnur pantofii și ghetele, ciorapii se rupeau foarte repede.

Pe la ora șapte s-a deschis ușa și a fost împins înăuntru un cazan din care ieșeau aburi. Omul de serviciu l-a dus în mijlocul celulei. Ăsta era „terciul“ cum i se spunea, care consta din patruzeci de grame de mălai amestecat cu apă, de persoană. Șapte grame de zahăr îl salvau de un gust din cale-afară de rău. Se forma un cerc, iar hrana se împărțea sistematic, începând în fiecare zi cu altă persoană. Vacarmul se mai potolea, în timp ce flămânzii își aținteau ochii spre mult așteptata mâncare. Următoarea masă avea să fie la unsprezece, iar ultima la trei. Așteptaseră șaisprezece ore până la masa aceasta, așa cum era obiceiul în închisorile din România. Mulți își păstrau porția de după-amiază până seara și o mâncau atunci rece. Urmarea obișnuită era diareea. Primul meu contact cu terciul n-a fost încurajator și câteva zile l-am cedat. Asta a făcut să cresc mult în ochii celorlalți și primeam oferte din toate părțile să mi se pună tălpi la ciorapi, ceea ce-mi convenea de minune căci de patru luni de când fusesem arestat mi se rupseseră de tot.

Cincizeci de gamele trebuiau să ajungă celor nouăzeci de deținuți, așa că „fericiții posesori“ consimțeau să le împartă cu cei veniți mai târziu. Gamelele fuseseră de mult trecute la rebut de armată și erau pline de găuri ruginite. Pentru a le astupa se foloseau bucățele de lemn învelite în pânză, pâine sau săpun. Dar gustul verzei fierte, dreasă cu săpun topit nu era deloc apetisant. Pentru a ține în mână gamelele fierbinți, se făceau toarte din bucăți de lemn și multe dintre ele erau frumos crestate, ca să indice cine-i „posesorul“. Pentru a face linguri fusese tăiat în diverse locuri lemnul moale din priciuri, iar țăranii le ciopleau. O lingură costa jumătate de porție de pâine sau de mâncare.

După ce cazanul cu mâncare fu golit și gamelele spălate, începu o ședință de povestire a visurilor. Pornirea de a-și împărtăși unii altora visurile era mai puternică la țărani, care se delectau descriindu-le. Dar nu numai ei. Erau și alții, foști miniștri plini, persoane care studiaseră în străinătate, generali care și ei erau superstițioși. Se dădea mare atenție visurilor și erau comentate din toate părțile celulei. Întotdeauna se găsea cineva care visase ceva mai remarcabil decât restul. Aveam sentimentul că cei mai mulți inventau pe măsură ce le povesteau. De fapt, nu-i cu putință să-ți amintești visuri în închisoare. De îndată ce deschizi ochii, te trăsnește aspra realitate rău mirositoare și mereu iluminată din celulă. Imaginile din vis au puține șanse să persiste.

După sfârșitul acestei ședințe începeau alte ocupații. Toate erau interzise, căci se intenționa să se facă din noi niște nenorociți nervoși, lipsiți total de voință. Dar era datoria noastră fundamentală, care pe unii i-a costat viața, să încercăm să ne păstrăm mintea activă. În primii ani, totul era improvizat dar, încetul cu încetul, fiecare celulă a învățat să se organizeze, desfășurând activități de dimineață până noaptea.

A urmat ședința de ghicit, în timpul căreia un public curios urmărea pe cineva făcând din mâini mișcări misterioase peste ceva care se afla pe prici. Din terciul cu făină de porumb de dimineață se pescuiseră patruzeci și una de boabe care au fost puse la uscat pe pervazul ferestrei. Numărul reprezenta patruzeci de sfinți plus o boabă pentru clientul care o ținea strâns în pumn, concentrându-se asupra problemelor sale. Între timp, prezicătorul le amesteca și le răsucea pe celelalte de pe scândură, invocând toți sfinții pe care îi știa și alții pe care nu-i știa, să ajute boabele să spună adevărul. Apoi, făcea semnul crucii deasupra lor. Prevestirea era întotdeauna încurajatoare: curând, aveai să fii chemat la proces; prieteni din afară se străduiesc să te elibereze; libertatea ta e la doi pași. Ședința costa o treime din porția de pâine și prezicătorul arăta foarte bine hrănit.

În altă parte se jucau table. Jocurile de noroc erau rare la deținuții politici, comparativ cu cei de drept comun, dar se obișnuiau alte jocuri. Jocul de table era cel mai popular, căci deși în mare parte contează norocul, toți considerau că cere pricepere și tactică. Pricepere nu la aruncatul zarurilor, ci la modul cum trebuiau mișcate piesele. Tabla era făcută dintr-o bucată de pânză albă, probabil dintr-o cămașă, pe care era cusut desenul cu ață neagră. Mai era făcută pe batiste sau desenată pe cearșafurile cenușii din închisoare cu tencuială râcâită de pe pereți. Unele erau colorate cu praf roșu de cărămidă sau cu verdele firelor de iarbă smulse în timpul plimbărilor. Zarurile erau făcute din oase găsite în supă. Și tablele de șah erau făcute în același fel. Era periculos să ținem table mai bune folosind carton sau lemn de la cutiile de marmeladă. Printre noi erau câțiva jucători de șah care nici nu aveau nevoie de tablă și de piese, pentru că puteau mișca piesele în minte. Piesele de șah și pentru jocul de dame se făceau amestecând timp de vreo oră pâine moale cu salivă. Se adăuga apoi praf de cărbune sau cărămidă pisată ca să se obțină cele două culori. Apoi începea munca artiștilor. Când se uscau, piesele nu se sfărmau decât rar dar, dacă totuși se întâmpla așa ceva, nu trebuia decât să lingi cele două capete și să le lipești la loc. Se organizau întreceri și întotdeauna erau donații de pâine și de hrană drept premii.

Dintre torturile care nu erau de ordin fizic, interzicerea fumatului era cea mai rea. La Malmaison, aveam o mică rație de țigări, dar aici nu mai aveam deloc. Ani de zile n-am putut abandona ideea că închisoarea ar fi fost mai ușor de îndurat dacă am fi fumat. Dar firește, în celulele acelea supraaglomerate mai nici unul n-ar fi scăpat de tuberculoză. Chiar în prima zi am învățat cum oamenii își pot potoli pofta de tutun. Am privit cum un om și-a făcut șapca bucăți. A smuls cartonul și hârtia care întăreau cozorocul și le-a băgat în gamela plină cu rația lui zilnică de apă de spălat. După un timp, a scos fâșiile de hârtie care se despărțiseră și le-a pus să se usuce pe pervazul ferestrei. Reușise mai înainte să-și facă rost de câteva chiștoace și acum, că rezolvase problema hârtiei, începu să-și răsucească o țigară. A luat apoi o bucățică de vată, a înfășurat-o în jurul câtorva cristale de hipermanganat, primite în scop medical și cu atenție a început să frece ghemotocul între două așchii de brad desprinse din scândurile paturilor. Când a tras de această „petardă", s-a generat o flacără suficientă ca să-și aprindă țigara.

La ora opt s-a deschis ușa și am fost mânați afară de gardieni care țipau. Era numărătoarea de dimineață. Trecând printr-un coridor îngust, eram duși în curte, între două șiruri de gardieni înarmați cu pistoale automate. Un picior în spate sau o lovitură zdravănă cu coada unei mături făceau ca pasul nostru să fie vioi. Trebuia să ieșim afară în goana mare, fără a se ține seama de vârstă sau de condiția fizică. Din gura gardienilor se revărsa fără întrerupere un torent de înjurături în care erau pomeniți Iisus, Dumnezeu, Maria și sfinții. Ar fi fost suficient să sperie pe oricine, iar loviturile nu făceau decât să ne sporească neputința. Trebuia apoi să ne aliniem în rând câte patru ca să fim numărați. Dura timp îndelungat, căci aritmetica este marele dușman al „democrației" de tip răsăritean. În general, gardienii pierdeau șirul când treceau de douăzeci, care era numărul degetelor de la mâini și de la picioare, de care se puteau servi. Eram apoi mânați înapoi cu același ceremonial. Între timp, alți gardieni scotociseră celulele în căutarea obiectelor interzise și când ne înapoiam toate erau întoarse și aruncate jos pe podea. La ora șapte seara se făcea o numărătoare similară înainte de a ne încuia pentru noapte. Uneori, cifrele pe închisoare nu corespundeau și avea loc o altă numărătoare în toate celulele. Totuși, se întâmpla foarte rar să fugă cineva.

Într-o zi au venit treisprezece deținuți de la închisoarea Văcărești. După ceremonia obișnuită de recepție, punctată cu înjurături și lovituri, li s-a spus acestora să se alinieze în rând câte patru. Au executat în grabă ordinul, dar cel de al treisprezecelea om a rămas de unul singur în coadă. Bonciulică, un gardian țigan, a țipat la el: „De ce nu faci rând de patru, dobitocule?“ Răspunsul a fost: „Suntem treisprezece și nu se poate să formăm rând de patru la urmă.“ Bonciulică strigă: „Păi dacă-i așa, stați câte trei!“ S-au executat. Dar ultimul a rămas tot singur. Gardianul începu să înjure de mama focului și le-a trebuit nou veniților mult timp să-l convingă că și stând câte trei în rând tot rămâne la urmă unul singur. În cele din urmă, le-a ordonat să stea câte doi. Dar, spre consternarea lui, la urmă a rămas tot unul singur. Raportă locțiitorului politic susținând că a fost sabotat de grupul respectiv. Dar nici acești locțiitori politici nu erau mult mai breji.

După numărătoarea de dimineață, eram lăsați mai mult de capul nostru. Unul dintre subiectele de conversație erau procesele care se apropiau. Fiecare încerca să obțină un sfat, iar foștii avocați și magistrați erau tot timpul asediați. Deși se știa prea bine că nu te puteai aștepta la dreptate din partea instanțelor judecătorești comuniste, oamenii încercau să se convingă pe ei înșiși că tot mai exista o speranță. Cei mai mulți erau într-adevăr nevinovați și mai sperau încă să fie achitați sau să li se dea o pedeapsă ușoară, dacă aveau să-și prezinte așa cum trebuie cauza. Dar mulți puteau fi condamnați la moarte pentru învinuirile care le erau aduse și erau gata să înghită orice gogoașă care putea să le aline disperarea. În timpul consultărilor, dezvăluiau informații pe care informatorul celulei le spunea cu prima ocazie locțiitorului politic. Ele erau transmise la Securitatea din București care adesea lua oameni din închisoare pentru a-i interoga despre fapte pe care le ținuseră ascunse sau despre persoane pe care ei încercaseră să nu le implice. Mii de oameni au fost arestați în acest fel.

În celulă era un grup mare de țărani din județul Muscel care fuseseră toți membri ai Partidului Național Țărănesc. Fuseseră acuzați că au adăpostit și au hrănit un număr de partizani conduși de colonelul Ion Arsenescu, un fost ofițer de Stat Major. Mulți dintre acești partizani fuseseră prinși și unii dintre ei condamnați la moarte, dar grupul principal continua să existe. Arsenescu, încă în libertate, a devenit figura cea mai legendară a mișcării de rezistență românești. Uneori, câte trei batalioane de intervenție ale Securității erau pe urmele lor, dar ajutorul pe care îl primeau de la populația locală făcea să nu poată fi arestați. Ambele părți suferiseră pierderi grele în ultimii unsprezece ani.

Titu Jebleanu, din grupul lui Arsenescu, fusese condamnat la douăzeci și cinci de ani de închisoare. Soția lui fusese ucisă alături de el, în munți, pe când trăgea o ultimă rafală de gloanțe, în timpul unei lupte hotărâtoare cu

Securitatea. Fiul lor fusese omorât și el în altă luptă. Titu, în vârstă de peste șaizeci de ani, stătuse luni de zile la Securitatea regională din Pitești, într-o celulă întunecoasă, de un metru jumătate pe un metru jumătate, dormind pe ciment, fără nici un fel de pătură sau rogojină. De două ori pe zi, timp de mai multe săptămâni, gardianul arunca o căldare de apă murdară pe podea, care inunda întreaga celulă. Pe jumătate mort de foame, fusese dus în altă celulă și supus unui interogatoriu. Mâncarea deveni mai bună, dar într-o zi, când refuzase să vorbească, fusese trimis îndărăt în prima celulă. De atunci, începură să-i dea mâncare grasă și consistentă, foarte sărată și pipărată, printre altele pește și hering sărat. Dar nici un strop de apă, niciodată. Supa avea gust de saramură. Încerca să nu se atingă de hrană, dar foamea și setea îl biruiau de fiecare dată. Limba începu i se umfle în gura jupuită și sângerândă, până când abia mai putu vorbi. Și totuși n-a scos nici un cuvânt. Atunci, au început să-i scoată unul după altul toți dinții cu un clește. A leșinat. L-au trezit cu o căldare de apă rece și au continuat să-i scoată puținii dinți care îi mai rămăseseră. A vorbit.

Unul dintre grupurile cele mai însuflețite și neînfricate din celula noastră era format din câțiva tineri ofițeri stagiari și proiectanți din Ministerul Apărării. Fuseseră aleși să ia parte la defilarea de 23 August 1949, în cinstea conducătorilor comuniști. Când li s-a spus ce sloganuri să strige și ce flori să arunce, au pus la cale să ascundă două grenade de mână în buchetele destinate Anei Pauker, ministrul Afacerilor Externe. Unul dintre ei a trădat, iar acum așteptau să fie judecați și să primească o pedeapsă grea.

Un soldat de la Artileria Antiaeriană din București mi-a spus cum, într-o dimineață, un instructor militar le-a explicat că tunurile pe care le mânuiesc erau ultimul tip de tunuri antiaeriene rusești. Soldatul a atras atenția că erau și inscripții în germană pe tunuri. De fapt, erau tunuri germane și nu toate inscripțiile fuseseră șterse cu succes. Acum aștepta să fie judecat pentru calomnierea Uniunii Sovietice și afirmația că rușii nu pot face asemenea tunuri.

Un alt soldat tânăr fusese prins cu o greșeală la lecția politică. Un grup de recruți, cei mai mulți dintre ei analfabeți, fuseseră întrebați cine era ministrul Afacerilor Externe. Nimeni nu a știut. Prietenul meu a vrut să răspundă dar, din păcate, uitase numele Anei Pauker. Și-a amintit foarte clar o poză a ei dintr-un jurnal, așa că a spus foarte simplu: „Cea cu părul zburlit". Acum aștepta să fie judecat pentru tulburarea ordinii publice și instigare împotriva membrilor guvernului.

Printre ceilalți din celulă erau câțiva care băuseră prea mult în trenuri sau cârciumi și cântaseră cântece naționale interzise sau criticaseră miniștrii comuniști. Erau români din Banat care încercaseră să fugă în Iugoslavia și fuseseră predați de grănicerii iugoslavi. Mai erau niște elevi de liceu, de cincisprezece și șaisprezece ani, care organizaseră un grup pentru răspândirea unor manifeste anticomuniste și care fuseseră arestați împreună cu profesorul lor.

Un grup de adolescenți plănuise să fure vechile tunuri turcești, trofee de la Mormântul Soldatului Necunoscut din București. Urmau să le ia în timpul nopții și a doua zi dimineață să le agațe de un tramvai care trecea prin fața Ministerului de Interne. Acolo voiau să tragă cu proiectile de tun originale, folosind praf de pușcă de la cartușe pentru arme de vânătoare. Unul dintre băieți i-a povestit mamei sale. Aceasta, o văduvă care fusese sedusă și abandonată de tatăl altuia dintre băieți, om divorțat, a spus la miliție că fostul ei iubit era instigatorul bandei. Tatăl și opt băieți fuseseră arestați, judecați și condamnați la zece ani de închisoare pentru că au plănuit să răstoarne regimul.

Un alt grup de tineri s-a hotărât să-i șantajeze pe miniștrii comuniști. Le scriau scrisori cerându-le să pună o sumă de bani într-un anumit loc și amenințând că aveau să-i împuște dacă nu le făceau pe voie. Unul dintre ei, care furase ceva din magazinul unde lucra, a fost percheziționat și s-a găsit asupra lui o astfel de scrisoare semnată „Contele de Monte Cristo." Tot grupul a fost arestat.

La ora unsprezece, două cazane mari au fost împinse înăuntru. În timp ce se împărțea hrana, în celulă domnea tăcerea. Era burtă, cartofi și morcovi, dar mirosul de burtă nespălată era atât de scârbos, încât n-am putut mânca. Doi spectatori interesați s-au prezentat imediat și mi-au oferit jumătate de felie de pâine în schimbul mâncării. Am acceptat cu plăcere și de atunci una sau două persoane, ca niște umbre credincioase, se aflau întotdeauna lângă mine când se dădea masa. Se ofereau să-mi facă tot felul de servicii ciudate ca să mă mulțumească.

În timp ce unii mai mestecau încă agale ultimii dumicați, începea ședința de defecare. Deși butoaiele aveau capac de lemn, dar rupte și cu găuri, duhoarea era permanentă. Se amesteca cu miasma de burtă, de ulei de gătit rânced și cu miros de sudoare. Spre seară, butoaiele erau golite și cazanele cu apă reumplute de o echipă de corvoadă formată din foști ofițeri superiori în vârstă de peste cincizeci de ani.

Erau acuzați fie de crime de război, fie de uneltiri pentru răsturnarea regimului. Unii dintre ei făcuseră deja câțiva ani, ceea ce îi slăbise în mod considerabil. Oameni de șaptezeci de ani sau și mai mult erau siliți să care murdăria la hazna ca s-o verse. Se clătinau sub greutate, îndemnați de strigătele răgușite ale gardienilor și de lovituri convingătoare cu cozi de mătură. În ciuda faptului că oameni mai tineri se oferiseră să-i înlocuiască, administrația închisorii, conform ordinelor primite de la București, îi puneau pe acești ofițeri la astfel de corvoadă. Uneori, li se dădea încă o porție de mâncare, dar asta nu compensa umilirea și oboseala. Mulți sfârșeau complet secătuiți de puteri, dar tocmai asta dorea administrația.

Masa de seară consta dintr-o fiertură de orz decorticat. Când paznicii ne goneau afară pentru numărătoare se țineau la distanță neputând să îndure mirosul nostru despre care spuneau că e acru. Asta măcar ne dădea puțin răgaz.

Am fost bucuros când șina de cale ferată a sunat pentru culcare. Mă usturau ochii și capul îmi plesnea de durere. Eram epuizat și nu mâncasem mai nimic, dar cântăream 76 de kilograme, ceea ce pentru un deținut politic era foarte mult. Când se elibera podeaua, îmi întindeam rogojina și mă băgam sub priciul de jos.

A doua zi am experimentat teroarea care ne amenința în permanență existența. În fața noastră, într-o celulă similară, erau înghesuiți o sută cincizeci de pușcăriași de drept comun. Fiecare celulă avea un responsabil, ales fie de deținuți, fie numit de administrație. În cazul din urmă, era un informator de nădejde. Mai mare peste condamnații de drept comun era Constantin Tudose, un fost campion de ciclism de cursă lungă. Furase anvelope și le vânduse la negru, iar acum ispășea o condamnare de cincisprezece ani. În scopul de a se pune bine cu administrația, se purta cu brutalitate. Unul dintre oamenii din celula sa era ținut de peste un an fără să i se intenteze procesul și el se ruga tot timpul să fie judecat pentru așa-zisele lui infracțiuni. Într-o zi a început să bată în ușă ca să atragă atenția gardianului. Tudose l-a alungat de acolo și l-a bătut crunt. Omul făcea greva foamei și refuzase deja hrana timp de câteva zile.

Locotenentul Maromet, comandantul închisorii, veni ceva mai târziu în aceeași dimineața și-l întrebă de ce este în grevă. Omul răspunse că dorea să i se facă dreptate. „Lasă că-ți dau eu ție dreptate“, spuse Maromet și dădu ordin la trei gardieni de serviciu să-l bată. Noi priveam printr-o crăpătură din ușă. Mie mi se uscase gura și simțeam cum mă lasă genunchii. Omul era bătut în cap, peste obraz, pe spate, cu paturi de pistol și cozi de mătură, lovit cu picioarele în stinghie. Încerca să se apere de lovituri cu mâinile, neputincios față de atacul sălbatic. Urlând ca un animal rănit, căzu jos: o masă zvârcolitoare de carne și sânge, cu hainele rupte și sângele amestecându-i-se cu praful de pe coridor. Tovarășii lui primiră ordinul să-l bage în celulă. Peste două zile, fu dus la spital pe targă.

Mai târziu, în aceeași dimineață, am auzit zăngănit de lanțuri. A pune pe cineva în lanțuri era pedeapsa aplicată pentru cea mai mică infracțiune. Mai era folosită și când se transportau deținuții. De câte ori oamenii de vizavi de noi erau scoși la plimbare, auzeam zăngănitul lanțurilor grele pe pardoselile de ciment și târșâit greoi de picioare ostenite. O pereche de lanțuri cântăreau de la cinci la peste treizeci de kilograme, împreună cu o greutate atârnată la mijloc, pe care deținutul o ținea în mână când umbla. Nu putea face pași mai mari de aproximativ treizeci de centimetri. Era un spectacol monstruos să vezi un convoi de oameni în lanțuri, purtând greutatea în bagajul legat la spate, târâindu-și picioarele și zăngănindu-și lanțurile în strigătele paznicilor.

Câteva zile mai târziu, un gardian a văzut prin fereastră pe unul dintre noi jucând table. Omul refuză să spună cu cine a jucat, căci partenerul său nu fusese văzut. Fu chemat afară și s-a întors cu capul umflat și sângele curgându-i pe față. Peste două zile, cu capul bandajat cu fâșii dintr-o cămașă veche, stătea din nou cu picioarele încrucișate și își scutura zarurile.

În fiecare zi veneau noi loturi din celulele secrete unde Securitatea își terminase investigațiile. Unii dintre ei fuseseră ținuți în celule chiar și câte trei ani. Erau palizi și bolnavi, cu ochi căzuți în fundul capului și cearcăne negre. La sfârșitul lui septembrie 1950 eram vreo sută și cincizeci și patru de oameni. Celula noastră avea un mic antreu unde încăpeau jos, pe podea, vreo opt persoane. Mai mult de douăzeci dormeau acolo. Mirosul și căldura erau insuportabile. Doi oameni stăteau față în față pe priciurile de sus, în picioare și unduiau cearșafuri. Dar rezultatul părea să fie doar că aerul rău se amesteca și se răspândea în toată celula. Stăteam cu rândul jos pe podea, goi până la brâu, ca să tragem o gură din aerul proaspăt ce venea prin crăpătura ușii. Timp de șaisprezece ore pe zi sudoarea ni se prelingea pe față și pe trup. Ne ștergeam cu cămășile pe care le puneam apoi la uscat pe o frânghie făcută de noi din papură. Afară temperatura depășea 33 de grade Celsius. Zeci de oameni leșinau zilnic și trebuiau readuși în simțiri. Băteam în ușă, rugându-ne să fie lăsată deschisă. Uneori, câte un gardian se îndura de noi și o lăsa, cu condiția să fie liniște înăuntru. Dar cum pot o sută cincizeci și patru de oameni să păstreze liniștea când stau înghesuiți și se sufocă? La cea mai mică abatere, ușa era trântită și chinul începea din nou.

Oamenii se îmbolnăveau și diareea făcea ravagii, dar nu aveam nici un leac împotriva ei. O dată la câteva zile apărea uneori asistentul medical. „Nu pot lua decât cinci dintre cazurile cele mai urgente", spunea el în timp ce oamenii se îngrămădeau în jurul lui, rugându-l să-i ia în seamă. Dintre cei cinci, trei trebuiau cărați cu pătura. Care mai de care se lupta să poarte targa, căci uneori, făcând așa, puteai obține medicamente de la infirmerie. M-am oferit și eu să-l duc pe un bolnav și m-am încleștat de capătul dinspre mine al păturii în care un om se zvârcolea fără cunoștință. Infirmeria era la o sută de metri și gardianul ne amenința cu coada lui de mătură, obligându-ne să alergăm. L-am ascultat și unul dintre cei care purta pătura, bolnav și slab el însuși, scăpă din mână capătul lui de pătură. Victima căzu jos pe pământ lovindu-se rău. În cele din urmă am ajuns la infirmerie unde asistentul, un fost jandarm, aștepta în salopetă albă. Ne-a notat numele, vârsta și profesia. Aceasta din urmă era foarte importantă. Intelectualii, foștii ofițeri și boierii, preoții și foștii membri ai parlamentului, căpătau mai puține pilule decât muncitorii și țăranii. Pentru diaree se dădeau trei pastile de sulfamidă și o lingură de doctorie. Lingura era ruginită, lipicioasă și nu se spăla niciodată. Pentru furuncule și răni deschise, câteva cristale de hipermanganat. Celor care se plângeau de dureri de dinți sau de sciatică, două aspirine. Vizita dura cinci minute și apoi eram zoriți să ne întoarcem cât mai repede.

Celula noastră începu să se umple cu socialiști care refuzaseră să intre în Partidul Comunist, sau care fuseseră suspectați, după ce se înscriseseră, de activități subversive. Astfel era Ion Mirescu, unul dintre cei mai vechi socialiști români, care fusese membru al Parlamentului de mai multe ori înainte de război; Corneliu Bragadireanu, președintele Uniunii Clericale; doctorul Jianu, specialist în raze X și chirurg, fost candidat socialist în alegerile din 1946 și mulți alții. Erau închiși în așteptarea judecății și acuzați de înaltă trădare. Printre ei au apărut și generalul Emilian Ionescu, fost aghiotant al regelui Mihai, Constantin Pilat, fost deputat liberal și colonelul Emil Velciu, fost director juridic al serviciului secret în timpul lui Carol. Velciu, pe jumătate orb, stătuse ascuns cinci ani până când a fost trădat de cumnatul său.

Erau îngrămădiți laolaltă criminali de război care împușcaseră cu sânge rece ruși și evrei cu membri ai partidelor care se opuseseră atrocităților. Oameni care uneltiseră să-l răstoarne pe Antonescu, la un loc cu cei din Garda de Fier. Oameni suspectați de sabotaj împreună cu membri devotați de partid. Răni vechi fuseseră redeschise și se răspândiseră acuzații grave. În atmosfera aceasta, informatorul prospera, iar administrația își freca mâinile de bucurie. Cu cât era mai multă dezbinare, cu atât era mai puțin probabil să se organizeze vreo rezistență, marea lor frică.

Într-o zi, spre sfârșitul lui octombrie, am primit la masa principală o fiertură apoasă în care pluteau două frunze de praz. Pentru prima dată în viață, am descoperit atunci ce-i foamea. Rația noastră zilnică de pâine de 225 de grame era distribuită la ora nouă dimineața. Resposabilul celulei primea pâinile făcute din făină neagră care, fără să fie tăiate de tot, erau împărțite în patru. Aceste pâini, puse pe niște batiste, erau aliniate pe priciul de jos și fiecare echipă de patru își trimitea pe rând delegatul să aleagă o pâine. Această ceremonie serioasă dura mai mult de jumătate de oră, timp în care pâinile erau cercetate fără să fie atinse. Odată atinse trebuia să le iei. În mod inevitabil, delegatul era de fiecare dată criticat pentru alegerea făcută, considerând că luase o pâine prea mică. Pâinea era apoi ruptă cu grijă în patru bucăți. Fiecare bucată, învelită într-o batistă, era apoi înmânată unui membru al grupului care intenționat se întorcea cu spatele și el decidea cui săi fie dată. Dar pe măsură ce foamea se intensifica, sistemul se dovedi nesatisfăcător. Se făcură mici balanțe din lemn bine echilibrate. Pâinea era cântărită cu fărâmiturile puse cu grijă pentru echilibrare exactă. Gardienii, în timpul percheziţiilor, confiscau balanțele și pedepseau oamenii pentru că le foloseau, căci se presupunea că fuseseră făcute cu cuțite improvizate. Dar ele apărură din nou. Certurile în legătură cu rațiile de pâine duceau uneori la bătăi, capete stâlcite și ochi învinețiți.

Amăgiri și obsesii întovărășeau foamea. Fiecare era convins că vecinul său căpăta mai multă mâncare. Când se dădea carne, omul de serviciu era întotdeauna suspectat că-și protejează prietenii. Îl schimbam adesea, dar problema rămânea. La un moment dat, s-a hotărât să se scoată toată carnea din cazan și să fie împărțită egal.

Când nu aveam tutun, jupuiam bucăți de stuf din rogojini și scoteam miezul pe care îl fumam. Toamna aveam șansa să adunăm frunzele uscate de cais care căzuseră pe cărarea pe care ne plimbam. Ceaiurile medicinale, când le puteam obține de la infirmerie, erau foarte apreciate pentru fumat. De altfel, orice fel de frunză ca și fânul din saltele erau folosite în loc de tutun. Alții ciopleau doar o bucățică de lemn ca să arate ca o țigaretă și o sugeau. Industria port-țigaretului era înfloritoare și cele mai elegante erau din fag, dacă se putea tăia o bucată de lemn dintr-un capac de butoi. Gaura era perforată cu o bucățică de sârmă luată din sârma ghimpată care fortifica palisada de-a lungul căreia ne plimbam. Era unul dintre materialele noastre cele mai prețioase, din care făceam ace și dălți. Chiar și andrele se puteau face din bucăți mai lungi.

În halul de murdărie în care trăiam, baia pe care o făceam o dată la două săptămâni era o combinație de dar ceresc cu iad. Eram duși în grupuri de șaptezeci sau mai mulți și trebuia să stăm sub un duș câte patru. Multe dintre ele nu funcționau. Asta însemna să alergi, gol pe jumătate, printre două rânduri de gardieni care nu conteneau să te lovească cu bățul. Cei bătrâni sau infirmi nu rezistau la o asemenea plimbare. Singura posibilitate de a ne spăla zdrențele era să ne folosim gamelele. Cămășile și pantalonii erau spălați o dată la trei săptămâni cu mare grijă căci nu aveam cu ce le înlocui. Nu ni se dădeau nici haine nici lenjerie, iar pachetele de acasă fuseseră aproape interzise.

Printre criminalii de război din celulă erau câțiva ofițeri din jandarmerie și ofițeri stagiari de cea mai rea specie. Pe măsură ce se intensifica foamea, administrația își alegea informatorii mai ales din grupul acesta și, în schimbul unei porții suplimentare de supă sau de terci, obțineau informațiile pe care le urmăreau. Adesea ele erau inventate. Acești ticăloși dădeau numele oamenilor care aveau cuțite, ace sau jocuri; care vorbeau limbi străine sau le predau; care încercau să dea lecții, povesteau sau criticau regimul. Urmările erau bătăi și regim de carceră în lanțuri. Informatorilor li se spunea că ar putea să-și reia locul în societate dacă deveneau comuniști buni. Se întorceau în celulă hotărâți să înceapă o viață nouă. Așa și făceau, transformând viața noastră în infern și eram siliți să ne ascundem de ei toate activitățile.

Spațiul s-a împuținat până când a mai rămas sub jumătate de metru pe care să dormi. Informatorii începură să poruncească bătrânilor, în special foștilor lor comandanți, să se dea jos de pe locurile lor. Spuneau: „Toată viața ta ai dormit pe pat. Acum vreau eu să dorm acolo și tu treci jos sub prici.“ Oameni trecuți de șaptezeci de ani erau supuși la acest tratament și toată celula era neputincioasă din cauza teroarei, căci orice rezistență putea îndrepta asupra noastră toată puterea administrației. Pe priciuri dormeam pe o parte și când se răsucea unul trebuia să se răsucească toți. Răsuflarea ne mirosea mai rău decât duhoarea dintr-un pavilion de maimuțe, căci dinții ni se cariau, proces accelerat și de lipsa de calciu. Nu se putea dormi înainte de două dimineața, când aerul din celulă se răcorea puțin.

Informatorii opresori furau rațiile bătrânilor și nici unul dintre noi nu putea face vreo obiecție. Unii au încercat să cumpere pacea dându-le de bună voie porția lor și astfel s-a înfiripat o afacere bazată pe protecție. Câțiva și-au cumpărat un loc pe prici plătind cu pâine și săpun. Alții, care dormeau pe podea, au cumpărat dreptul de folosință a unei haine sau pături de la cei cărora nu le trebuiau. Oamenii, ca să poată juca table și bridge în tăcere, erau șantajați să-și dea hrana acelor nemernici. Dar nici unul dintre acești mizerabili nu a fost eliberat măcar cu o oră mai devreme decât era hotărât de sentință.

Hrana ne întuneca complet existența. Rațiile zilnice erau ținute într-un depozit din afara închisorii și erau aduse de pușcăriașii de drept comun. Fereastra noastră dădea spre drumul care ducea la depozit și noi am râcâit puțin varul de la un geam ca să urmărim tot timpul ce se petrece acolo. Ascultam, cuprinși de entuziasm, că a venit fasole uscată, canistre cu ulei și pungi de zahăr. Așteptam solemni să auzim câte pungi cu porumb erau cărate înăuntru și cum sunt legumele. Primele roșii amărâte din august au fost întâmpinate cu strigăte de aprobare și ne-a cuprins dezamăgirea auzind că dovlecii dintr-o căruță sunt pătați. Încercam să apreciem cât vor fi rațiile de carne, după hălcile de carne murdară și burta verde încărcate într-o cotigă și târâte prin praful de pe cărare. Dar nu ghiceam niciodată bine deoarece populația închisorii creștea zilnic și rațiile se micșorau mereu.

Seara, cele mai multe conversații erau despre mâncare. „Soția mea obișnuia...“ și apoi urma descrierea unei cine pregătite de soția lui. Nu lipsea nici un amănunt al felului cum se preparau și cum se coceau bucatele. Alții adânceau subiectul spunând cum era pregătit același fel în alte provincii. Veneau apoi cei care își aminteau mâncăruri suculente servite la Paris sau Roma. Se menționau diferitele moduri de a prepara *tripes à la mode de Caen*, iar nemțescul *Eisbein* era și el amintit. Începeam să presupunem ce o să mâncăm când vom fi liberi și fiecare compunea un meniu în mijlocul unor discuții aprinse. Deținuții medici făceau liste de calorii și se ofereau să ne dea sfaturi. Ne străduiam serios să interzicem orice fel de menționare a hranei, dar n-am reușit niciodată. Când mâncarea se îmbunătățea, subiectul dispărea de la sine, dar de îndată ce mesele lăsau iar de dorit, năluca de care eram obsedați își făcea prompt apariția.

Într-o zi, ni s-a spus să ne pregătim bagajele. Era vorba de un schimb periodic de celulă și încercam să formăm grupuri astfel ca prietenii vechi să rămână împreună. Fiecare se lupta să fie cât mai repede la ușă deoarece primii ajunși în celula cea nouă ocupau cele mai bune locuri. Când grupul meu ajunse în noua celulă am găsit cincizeci de persoane care erau deja instalate. La nevoie încăpeau șaizeci, dar cu noi eram nouăzeci și șapte. Fereastra avea obloane fixe în exterior și trebuia să ardem lumina zi și noapte. Mirosul era la fel de rău ca întotdeauna și culoarul dintre priciuri nu era mai lat de un metru. A trebuit s-o iau de la început dormind sub un prici împreună cu prietenii mei Costache Pilat, Nick Silvermann — contabil șef al filialei Astra Shell — și Ionică Arapu — inginer petrolist. Am pus pe jos impermeabile și foloseam toți patru o singură pătură. Când, în cele din urmă, am găsit un loc pe priciul de jos, după ce au mai plecat din oameni, am dormit două săptămâni lângă butoaie, împroșcat toată noaptea cu stropi de urină.

Era printre noi și generalul Ionescu Emilian care, folosind cărți de joc făcute din pastă de pâine, a inventat un nou sistem de a ghici viitorul. Împărțea cărțile de poker în patru grupuri: unul reprezenta libertatea, altul amânarea, al treilea apropierea procesului și ultimul mutarea din celulă. Cu cât primeai cărți mai bune în cadrul unui anumit grup, cu atât șansele de realizare sporeau. Patru ași însemna eliberarea imediată, în timp ce doi nouari însemnau o posibilitate îndepărtată. Țăranii pur și simplu se îngrămădeau în jurul lui. Spre sfârșitul lui noiembrie 1950, m-am hotărât într-o dimineață să-l rog să-mi ghicească și mie viitorul. A consimțit imediat și ne-am așezat în mijlocul mai multor spectatori interesați. A împărțit în patru cărțile și a început să interpreteze. La grupul pentru mutatul din celulă aveam trei regi și mi-a spus că mutarea mea este iminentă. Am râs. Peste cincisprezece minute, pe când ne pregăteam pentru o masă compusă din fasole și o bucată de cârnat, un lux care nu avea să se mai repete niciodată în existența mea de pușcăriaș, s-a deschis ușa și a fost strigat numele meu. Am înhățat cârnatul și pâinea, uitând de fasole. Mi-am luat impermeabilul și am ieșit buimăcit din cameră, în strigătele de rămas bun ale celorlalți. Le-am răspuns fluturând cârnatul și pâinea, iar gardianul mi-a poruncit să mă grăbesc.

Purtând ochelari opaci și cătușe, am fost dus cu mașina la Malmaison pentru un interogatoriu în legătură cu un fost deputat român care mă vizitase în Turcia. Ce uneltise și pe cine contactase dintre Aliați? Nu am fost brutalizat, dar mâncarea era proastă și am fost flămând tot timpul. După cinci săptămâni, am fost trimis înapoi la Jilava și închis într-o celulă unde era loc doar pentru nouăzeci de persoane. Eram al două sute cincizeci și optulea. Timp de aproape o săptămână, zece dintre noi făceau cu schimbul zi și noapte stând jos și în picioare, din lipsă de spațiu. Cei care aveau locuri pe priciuri ni-l cedau vreo două ore în fiecare zi să tragem un pui de somn. Noaptea, mai mulți dintre noi trebuiau să doarmă cu capul în balta de urină care se revărsa din cele cinci butoaie aflate într-un colț al celulei. Două sute cincizeci și opt de persoane urinau de mai multe ori pe noapte, trecând peste corpurile celor întinși pe culoar. De două ori pe zi erau împărțite două sute cincizeci și opt de porții aburinde de fiertură apoasă. Stăteam în chiloți, deși era ianuarie iar zăpada cădea din abundență.

Era acolo Emanuel Moscu, culegătorul meu de știri comerciale la *Associated Press*. Fusesem șeful lui și mai bine de o lună a împărțit cu mine locul pe care îl avea pe priciul de jos, gamela și lingura de lemn. Moscu fusese condamnat la douăzeci și cinci de ani pentru contactele avute cu mine și cu legațiile străine din București. El mi-a povestit ce s-a întâmplat la Jilava în 15 decembrie 1950, în timp ce eu eram la Malmaison.

Rețeaua de informatori din fiecare celulă raportase locțiitorului politic că deținuții țineau prelegeri cu subiecte politice, în special despre posibilitatea ca Vestul să schimbe situația politică din partea aceasta a lumii. Alții tratau lucruri mai nevinovate, cum ar fi raționalizarea agriculturii sau bolile contagioase. Din păcate, în toate aceste expuneri vorbitorii scoteau în evidență superioritatea Vestului față de Rusia. Astfel că s-a hotărât să se ia măsuri drastice împotriva vinovaților pentru ca ceilalți amatori de a ține conferințe să știe ce-i așteaptă.

În noaptea de 15 decembrie, comandantul Maromet cu scutierul său Ivănică și zece gardieni, au pornit să inspecteze celulele. Erau mai mult de cincizeci și două de celule la Jilava și trei mii de deținuți. Avea cu el o listă și, când ușile anumitor celule se deschideau larg, Ivănică striga un nume sau două.

După o introducere în Evanghelie, cu sfinții ei și cu mama inculpată, făcând referințe la toate organele genitale ale celor pomeniți, Maromet îl întreba pe om ce dracu i-a venit de s-a apucat să otrăvească mintea celor din celulă. Apoi, la un semn al său, șase gardieni săreau pe victimă și o târau afară, de unde, în pumni și lovituri de picioare o duceau, în lungul coridorului, până la șanțul din jurul Jilavei. Ploua. Trăgeau peste capul victimei o desagă îngustă, sufocând-o aproape și o aruncau în groapa de gunoi unde, din pricina proastei administrații, putrezeau douăzeci de tone de morcovi, otrăvind aerul cu o duhoare ucigătoare. Gardienii săreau deasupra ei, călcând-o în picioare, lovindu-o cu ciomege și cu patul revolverelor. Țipetele sale nu se mai auzeau. Înfășurată într-o pătură, era cărată înapoi în celulă și aruncată în așa fel încât, în mijlocul liniștei îngrozite, să se audă capul lovindu-i-se de pardoseala de ciment.

Victimele s-au întors cu timpane sparte, coaste rupte, capete umflate și sângele curgându-le pârâu din nas și urechi. Cei mai mulți și-au pierdut mai toți dinții din față. Zbătându-se între viață și moarte, fără alt ajutor decât îngrijirea plină de simpatie a colegilor de celulă, îi trebuia cel puțin două săptămâni ca să-și revină. Mulți au murit, ani mai târziu, de pe urma acestor bătăi, ca de pildă profesorul Ion Gheorghe, director de producție la Uzinele Metalurgice din Reșița. Printre cei care au fost crunt bătuți atunci mai sunt: profesorul Dan Hurmuzescu, economist, Dimitrie Gerota, profesor de drept administrativ la Universitatea din București și doctorul George Petrescu, chirurgul șef al spitalului „Schuller" din Ploiești.

După câteva zile, Ivănică și ajutoarele sale au citit o listă lungă a celor bătuți. Victimele au început să se îmbrace, înnebunite de frică, împrumutând haine de blană și căciuli la gândul că vor fi aruncate în celule individuale întunecoase și umede și întrebându-se dacă li se va mai administra o doză de bătaie. Apoi, Ivănică ținu un scurt discurs: „Cei care sunt chemați și-au dat bine seama că trebuie să se supună ordinelor și regulilor stabilite de administrație. Administrația crede de cuviință să-i recompenseze pentru buna lor purtare. Veniți în față unul câte unul." Un om care purta o tavă apăru de pe coridor și fiecare victimă primi trei sferturi de kilogram de terci rece. Apoi, ușa fu trântită și noi am rămas întrebându-ne dacă și asta a fost o formă de umilire.

Am primit primul meu pachet cu haine de acasă. Părinții mei s-au gândit că s-ar putea să fiu la Jilava și au făcut o încercare trimițându-mi-l. Conținea primele mele haine de lână, paltonul, o căciulă și trei schimburi de lenjerie, inclusiv ciorapi de care aveam atât de multă nevoie.

4

PROCESUL

Într-o dimineață, la ora patru și jumătate, s-a deschis ușa și mi-au strigat numele. Mi se fixase procesul. Trecuseră vreo nouă luni de la arestare. Numai în chiloți și cămașă, împiedicându-mă, am ieșit în frigul de pe coridorul întunecat, și am fost îndreptat spre celula unde erau adunați cei care mergeau la tribunal. Eram teribil de emoționat și speriat. Aveam poate să aflu acum dacă acuzarea ceruse să fiu condamnat la moarte. Urma poate să-mi văd dosarul, să-mi angajez un avocat și să-mi numesc martori. O slabă speranță licărea printre presentimentele mele apăsătoare.

În camera boltită și mohorâtă din tavanul căreia picura apă făcând bălți mici pe pardoseală, douăzeci de oameni se pregăteau pentru tribunal, în lumina slabă a becului care se clătina. La o masă șubredă, câțiva își săpuneau bărbile cu săpun de rufe și apă rece, folosindu-se de mâini ca să facă nițel clăbuc. Toți tremurau neavând pe ei decât cămașa și chiloții și se înghesuiau în aerul umed și rece, scoțând aburi pe gură și pe nas. Spre uimirea mea, l-am văzut pe Marcel Pohne de la *United Press* cu care mă luptasem ani de zile într-o întrecere prietenească. Aștepta abătut să-i vină rândul la bărbierit. Ne-am îmbrățișat cu ardoare. Avusesem o vagă bănuială că eram amândoi la Jilava. Un mesaj al lui ajunsese pe furiș la mine în urmă cu câteva luni, pentru ca apoi să nu mai aud nimic despre el. Acum mi-a spus că fusese arestat în aceeași noapte cu mine. L-au ridicat direct din pat, în timp ce soția lui suspina sub cuverturi. Deci, cu Pohne în aceeași închisoare, anchetatorul m-a întrebat: „De ce a trebuit să te apuci de spionaj? Pohne s-a ținut numai de treaba lui și el e liber și o duce de minune." Iar lui i-au spus același lucru cu privire la mine. Ne-au cerut mie să dau un raport despre dânsul și lui unul despre mine.

A intrat un gardian, împingând cu piciorul pe cimentul murdar o boccea cu haine de pușcăriaș. Ne-am repezit cu disperare să ne găsim măsura potrivită, sau ceva mai puțin rupt. Pantalonii pe care i-am primit erau teribil de scurți, iar prohabul era legat cu bucăți de sârmă răsucite. Mi se vedeau genunchii prin două petece uzate. Haina, mică și intrată la apă, avea pete mari de vopsea roșie și crenguțe legate cu sârmă drept nasturi. Boneta, mult prea largă, îmi ajungea peste urechi. În lumina pâlpâitoare, aveam toți un aspect grotesc, iar umbrele noastre stranii dansau pe perți. Ca să ne încălzim băteam din picioarele încălțate cu ghete uriașe, fără șireturi și cu tocuri scâlciate. Ca să nu ne cadă pantalonii, îi țineam cu amândouă mâinile sub stomac.

După două ore a apărut un gardian și ne-a strigat după o listă. De fiecare dată când bifa un nume, umezea din abundență un creion chimic în gură. Până la urmă buzele i s-au făcut albastre. Am străbătut încolonați drumeagurile întunecate ale fortăreței, sub zăpadă și burniță, până la intrarea principală. Ghetele ne intrau adânc în noroi și era foarte greu să le ții în picioare.

Mâncasem deja porția de trei sute de grame de terci abia încălzit. La poartă, ni s-a dat câte un sfert de kilogram de pâine ca să ne ajungă toată ziua. Eu și Pohne am învelit, cu mare grijă, prețiosul bun în batiste. Formând un grup murdar, zdrențăros, flămând, de pușcăriași înfrigurați, așteptam în tăcere ordinul să ne urcăm în cele două dube care înaintaseră cu spatele. Nu toți își împachetaseră pâinea. Cei care fuseseră arestați de mai mulți ani și mergeau abia acum la judecată pentru prima dată erau foarte flămânzi. La vederea pâinii, le-a lăsat gura apă și după ce, pe furiș, și-au comparat bucata lor cu cea a vecinului, și-au înfipt dinții în ea rotindu-și ochii de fericire. Alții ciuguleau din ea gânditori.

Paza, zece gardieni voinici, stătea în jurul nostru cu pistoale mitralieră îndreptate spre noi, în timp ce ne cățăram cu greu la etajul de sus al dubelor. Erau oameni trecuți de șaizeci de ani care nu reușeau și alții încercau să-i ajute. Paznicii noștri, nerăbdători, înjurau furioși și loviturile cu patul pistolului începură să cadă asupra noastră fără nici o milă sau deosebire de vârstă sau de infirmitate. Într-un compartiment separat din față, cu șase locuri, au fost înghesuite cazurile „periculoase." Aerul venea doar prin câteva găuri mici și de data aceasta erau treisprezece înghesuiți înăuntru. Alți cincizeci erau îngrămădiți în compartimentul principal și trei gardieni stăteau cocoțați pe o mică platformă din coada dubei.

Prima parte a călătoriei s-a desfășurat pe un drum de țară cu gropi pline cu apă. Mașina sălta, se afunda și fâșâia când despica apa, împroșcând-o. Cu smucituri sălbatice, eram aruncați înainte, îndărăt și lateral, neavând de ce să ne ținem decât unul de altul. Adesea, vehiculul se împotmolea și atunci încercau să-l facă să iasă din noroi în viteza întâi sau în marșarier. Aerul era înăbușitor, îmbâcsit de duhoarea trupurilor noastre ude și nespălate și în timp ce înaintam zgâlțâindu-ne, ne întrebam neputincioși ce ne așteapta în viitorul apropiat.

Tribunalul militar din București, situat în fundătura Negru Vodă, era întotdeauna închis pentru public; când staționau acolo dubele închisorii, paza lor era asigurată de doi milițieni înarmați. Procesele erau în cea mai mare parte secrete și rudele nu puteau nici să asiste, nici să aștepte pe undeva prin preajma intrării în tribunal. Nu erau niciodată anunțate oficial despre procese dar, în schimbul unei sume suplimentare, avocații le informau despre ziua în care urma să aibă loc.

Familia și prietenii stăteau pe marginea trotuarului străzii principale de vizavi, la vreo 90 de metri depărtare de tribunal. În diminețile cețoase de iarnă, sub ploaie, ninsoare și lapoviță, se uitau spre dubele care se apropiau, cu lacrimile curgându-le pe fețele palide și trase. Gardienii simțeau o plăcere diabolică să dea ordin șoferului să se suie pe pavaj și să meargă cu spatele cât mai aproape de intrarea la tribunal. Formau apoi un front pe partea cea mai apropiată de mulțime, ca s-o împiedice să-i zărească măcar pe cei dragi, dispăruți de luni, ba chiar de ani, fără nici o urmă. Mulți dintre ei, purtând pachete cu hrană și valize cu haine, așteptau zi de zi și noapte de noapte, în speranța zadarnică de a li se permite să dea prețioasa legătură celor care aveau atâta nevoie. Când cerul mohorât și cenușiu vestea lumina zilei, cei care trebuiau să meargă la lucru plecau în silă. Dar, majoritatea femeilor rămâneau mai departe, se înlocuiau unele pe altele ca să poată da o fugă acasă pentru treburile gospodăriei și apoi se întorceau să-și reia veghea.

Mașina noastră s-a oprit și a urcat în marșarier pe trotuar, în timp ce auzeam milițienii certându-se cu mulțimea care se agita. Ușile au fost larg deschise și cel care ne escorta a strigat: „Acum să vă băgați mințile-n cap! Coborâți și stați cu capul plecat. Dacă vă uitați în sus o pățiți. Hai, în fugă!“ Am sărit jos, dar mă îndoiesc că a fost vreunul care n-a încercat să arunce o privire spre oamenii care așteptau la distanță. Mulți au avut impresia că au recunoscut pe cineva. Eu aveam impresia că mi-am recunoscut părinții, Pohne credea că și-a văzut mama.

Am urcat scările murdare ale fostului conservator de muzică. Pe coridoare se foiau civili care bănuiam că sunt avocați. Militarii alergau de colo-colo sau stăteau în fața ușilor. Zoriți de escorta noastră vigilentă, am zărit indicatoare care te informau în ce loc te afli din prima și a doua secție a tribunalului. Toți civilii se fereau din calea noastră, unii întorcând chiar capul în altă direcție, ca să nu fie suspectați că au vorbit cu noi sau că ne-au făcut semne. Curând, am fost mânați, împinși cu pistoalele gata de tragere, într-o cameră mare și goală. Era un frig pătrunzător, deoarece elemenții de calorifer de pe lângă pereții de-a lungul cărora erau puse bănci fuseseră închiși. Gardienii ne-au strigat numele și ne-au ordonat să ne așezăm pe bănci diferite, în conformitate cu motivul pentru care eram judecați.

Pohne și cu mine am fost îngrămădiți împreună la capătul băncii. Am încercat să vorbim în șoaptă, dar gardienii ne-au privit sever și ne-au amenințat. În timp ce dimineața înainta, degetele mele mângâiau prin batistă bucata de pâine. Îi simțeam coaja dură și miezul moale. A început să-mi lase gura apă și am observat că Pohne făcea același lucru, luptându-se și el cu sine însuși, fără îndoială, ca să amâne mâncatul ei. Cu cât o păstram mai mult, cu atât ziua părea mai senină.

La amiază, picioarele ne erau înghețate de lunga așteptare. Îmi tot frecam mâinile ca să mi le încălzesc, deoarece nu ne era îngăduit să facem nici un pas. Când ne pierdusem deja speranța, am fost duși în grefa tribunalului unde doi militari stăteau la o măsuță în fața unui abac. O dactilografă prost îmbrăcată, cu pâslari și cu un pulover ieftin, bătea la o mașină de scris veche, în timp ce unul dintre grefieri, un sergent major de școală veche, s-a apropiat de noi. Ne-a privit batjocoritor, s-a scărpinat în fund cu o mână și și-a băgat arătătorul de la cealaltă mână în nas. După ce și-a potolit mâncărimea de la partea posterioară și și-a curățat canalele frontale, a întrebat: „Cine sunteți?". Mi-am spus numele. „Cum se scrie?". I-am spus. „Mai zi o dată," mi-a cerut el. M-am executat. „Aha!" făcu iar și cu arătătorul murdar parcurse o coală de hârtie ponosită. „Ăsta ești tu?", m-a întrebat, arătându-mi un nume lung polonez care începea cu K. „Nu," i-am răspuns. „Uite ce," spuse el, „caută-ți singur numele." M-am aplecat asupra listei, iar Pohne și gardienii noștri au făcut același lucru, dar nu eram pe listă.

Grefierul mi-a smuls din mână lista, s-a dus la masă și s-a întors cu alta."Poate-i aici," sugeră el, destul de plictisit. „Ăștia suntem noi!", am exclamat eu. „Aha!", fu răspunsul lui. Gardienii s-au arătat ușurați, în timp ce grefierul s-a întors la masă și a căutat prin alt maldăr de dosare. A venit la noi cu unul subțire, și-a lins degetul și a scos din dosar două hârtii, dându-ne câte una fiecăruia. „Citiți asta și completați-o," spuse el. Era formula obișnuită. Magistratul anchetator hotărâse că era dat în judecată Leonard Kirschen conform articolului 191 din codul penal, combinat cu articolul 190, combinat cu articolul 86, fiind acuzat de înaltă trădare. M-am simțit negrăit de ușurat. Nu era menționată legea 16 care prevedea pedeapsa cu moartea. Și Pohne era vesel. Era încadrat în articolul 215, deci dezvăluire de documente secrete de stat unor persoane neautorizate, ceea ce însemna o condamnare de maximum cinci ani.

Rămânea să completăm numele martorilor propuși în apărare. Căzusem de acord mai înainte să nu cerem martori pentru că aceștia ar fi fost învinuiți automat, arestați și judecați pentru complicitate pentru tăinuirea unor delicte. „N-am nici un martor", am spus eu și am tras o linie peste această întrebare. Pohne a spus același lucru și grefierul a ridicat din umeri. Am semnat formularele și el le-a luat. Gardienii ne-au spus să ieșim. „Dar dosarele noastre? Nu ne-am văzut dosarele!" am protestat eu. Pohne a spus: „Sunt de naționalitate străină. Vreau să-mi văd dosarul!" „Ce fel de străin ești?", întrebă funcționarul. „Sunt german!" răspunse el. Grefierul dădu din cap și spuse: „Ia-i de aici!" Am protestat din nou. „Vrem să ne vedem dosarele!" Grefierul a răspuns: „Nu le am aici". „Unde sunt?", am întrebat noi. „De unde vreți să știu?", ne repezi el. „Dar nu putem fi judecați fără să știm pentru ce suntem acuzați," am răspuns noi. „N-am ce să vă fac!" a încheiat el. Am plecat resemnați.

Pe la două după-amiază, am desfăcut nodurile de la batiste și ni le-am întins pe genunchi. Apoi, am început să mâncăm pâinea. Întâi am scormonit tot miezul și l-am pus la o parte. Saliva mi se scurgea pe bărbie și mi-am șters-o cu dosul mâinii, dar s-a umezit în curând din nou. Am pus prima bucățică în gură și cerul gurii, înțepat de mii de mici împunsături, mi s-a zgârcit ca o bășică ce se usucă. Am încercat să mestec de treizeci și două de ori, cum mi se spusese în copilărie, dar nu știu cum se întâmpla că după două sau trei mișcări ale fălcii, pâinea aluneca în jos pe gât. Am încercat din nou. Din nou a alunecat. Am să reușesc mai bine cu coaja. Dar nu mă puteam hotărî. Să mănânc oare mai întâi partea de sus, cea bine rumenită? Era o întrebare foarte importantă, deoarece doream să profit cât se poate de mult din mâncatul pâinii. M-am uitat la Pohne. Studia foarte atent vatra bucății lui de pâine, muncit de aceeași dilemă. În cele din urmă, eu am mâncat partea rumenită mai la început, iar el a lăsat-o la urmă. Ne-am privit întristați batistele noastre goale ca și cum am fi sperat să mai producă niște pâine. Am examinat firimiturile și le-am strâns cu grijă cu palma în mijlocul batistelor murdare. Apoi mi-am înmuiat degetul arătător în gură și am început să le culeg una câte una până n-a mai rămas absolut nimic. Îmi curgea nasul așa că mi l-am șters cu batista pe care apoi am împăturit-o frumos și am pus-o la loc în buzunarul rupt de la piept. Ziua era în fond trecută. Nu mai rămăsese nimic pe care să-l aștepți cu plăcere. Începuse cu împărțirea pâinii, continuase cu nesfârșitele așteptări și se sfârșea cu mâncatul. Aceasta era realitatea esențială a vieții noastre, ritualul ei profund.

Am fost duși în secția a doua. Pe un podium mai înalt, la unul din capetele sălii, erau cinci scaune, cel din mijloc mai ridicat decât celelalte. În spate, întinzându-se pe tot peretele, era un panou din hârtie roșie, înalt de un metru, pe care scria cu litere albe: „Dreptatea poporului în serviciul poporului.“ Deasupra lui, portretele lui Parhon, președintelui Republicii, al lui Gheorghiu-Dej, secretar general al Partidului Muncitoresc Român și al Doctorului Petru Groza, prim-ministru. Încoronându-le pe toate era stema Republicii. La dreapta și la stânga podiumului erau masa procurorului și cea a grefierului. Pe prima se aflau câteva tomuri cu colțurile paginilor îndoite, pe a doua vrafuri de dosare. Boxa acuzaților era pe dreapta și în fața podiumului erau rânduri, rânduri de bănci obișnuite.

Încăperea era slab luminată și pe jumătate goală deoarece curtea era în pauză. Câțiva bărbați și câteva femei stăteau pe bănci. Printre ei erau și niște țigani jegoși și nebărbieriți, cu nevestele lor îmbrăcate în zdrențe viu colorate, cu șaluri de lână legate sub bărbie. Afară se întuneca și încă ningea. Gardienii ne-au împins în boxa acuzaților, unde ne-am așezat mai în spate. Ne minunam de țigani, oameni liberi, care erau la doar câțiva metri de noi. Unul dintre ei, cu un ziar întins pe genunchi, tăia cârnați și ardei. Își vâra o bucățică de cârnat în gură, apoi o bucățică de ardei, iar în locul care mai rămânea gol îndesa pâine neagră. Pohne și cu mine eram hipnotizați de fiecare mișcare a lui.

Sala începu să se umple încetul cu încetul de civili, ofițeri și avocați; aceștia din urmă stăteau la o masă chiar în fața primului rând de bănci. O avocată frumușică se apropie de gardienii care ne escortau și începu să vorbească cu unul dintre ei. Acesta îi indică ceva și ea se apropie de noi. „Care dintre voi e Kirschen?“, întrebă ea.

„Eu sunt!“, am răspuns și am privit-o cu alți ochi. „Sunteți avocatul meu?“. „Nu!“, îmi răspunse ea, „sunt prietena unui prieten de-al dumitale.“ Îmi dădu numele lui și m-am lămurit. „Părinții dumitale spun să-ți razi mustața.“ Mi-am mângâiat cu drag mustața pe care o lăsasem să crească în închisoare. Arătam probabil îngrozitor, slab și palid, obosit și înfrigurat, cu capul ras ca o minge de biliard și o mustață ruginie, spălăcită, ca de morsă, pe care mi-o tunsesem cu atâta chin cu acest prilej. Dar am înțeles. Era un semn că părinții mă văzuseră de dimineață și asta mă bucura foarte mult. „N-au putut intra aici, nu li s-a dat voie. Procesul dumitale e secret.“, spuse ea. Gardienii deveniseră evident bănuitori în legătură cu „consultația juridică“. „Ce ai vrea să-ți trimită? Au voie să-ți trimită haine, lenjerie, ciorapi. De ce ai nevoie?“. Abia am mai avut timp să șoptesc: „De toate. De orice. Spuneți-le că sunt bine.“, am îngăimat eu, înainte ca gardianul să se apropie și să-i spună să plece că sosea Curtea.

Între timp, ni s-a mai alăturat un țigan batrân, cu barbă căruntă și murdară, un tânăr îmbrăcat în salopetă și doi țărani. Când s-a deschis ușa din spatele podiumului și a intrat Curtea, avocații noștri nu dăduseră încă nici un semn de viață. Președintele instanței era un locotenent-colonel mai în vârstă, gras și pe jumătate chel. Mai erau un alt locotenent-colonel din corpul militar judiciar, un maior și doi căpitani. Toți păreau plictisiți și obosiți. În urma judecătorilor, au intrat acuzatorul, procuror militar, un locotenent-colonel din corpul judiciar și, în timp ce ei intrau, noi ne ridicam în picioare. Grefierul Curții, un sergent-major, era deja la masă. Curtea s-a așezat și noi de asemenea. Președintele bătu în masă cu creionul și grefierul chemă primul caz. Ne-am sprijinit de spătar, ușurați la gândul că procesul nostru nu se va desfășura probabil fără asistență legală.

A fost citat un nume. Țiganul cu barbă căruntă de lângă noi se ridică în picioare. Grefierul rosti acuzarea cu voce plângăreață și ton monoton. „În seara zilei de 15, acuzatul a ieșit clătinându-se dintr-un local public de pe bulevardul Gheorghi Dimitrov. Era evident pentru toți cei care l-au văzut că era beat. Acuzatul s-a legat de trecători și a început să cânte, în gura mare, cântece interzise. Apoi a început să strige insulte la adresa tovarășului Stalin și a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej."

Acuzatul se uită mai jos de paltonul lui jegos și pătat, ștergându-și nasul cu dosul mâinii. Apoi își aținti un ochi asupra președintelui, vrând parcă să-i evalueze reacția, rotind implorator celălalt ochi spre fotografia tovarășului Gheorghiu-Dej, care privea în jos, spre Curte, cu o bunăvoință bovină.

„Când tovarășul milițian Popa i-a spus s-o ia din loc, s-a năpustit cu insulte la adresa tovarășului milițian și a forțelor de ordine publică. Când tovarășul milițian Popa a încercat să-l aresteze, a opus rezistență. A fost nevoie ca alți doi milițieni să vină în ajutorul tovarășului milițian Popa ca să-l poată prinde. Adus la sediul Miliției, acuzatul a spus că, în ceea ce-l privește, milițienii n-au decât să se ducă dracului toți."

Țiganul părea foarte rușinat și cu degetele osoase și murdare începu să-și frământe pălăria soioasă. Își tot muta greutatea de pe un picior pe altul, apoi se uită pe furiș la judecătorii care stăteau comod în scaunele lor și-l priveau de parcă fusese în joc tot viitorul Republicii ca apoi să fie salvat de intervenția promptă a milițianului Popa.

„La sediul Miliției,“ continuă grefierul, „acuzatul s-a trezit din beție a doua zi dimineață. A dat atunci o declarație prin care confirma acuzațiile aduse de milițianul Popa. Acuzatul este vinovat de tulburarea ordinii publice, de agitație împotriva regimului poporului și al muncitorilor și de insulte la adresa șefului unui stat prieten și aliat și a conducătorului Partidului Muncitoresc, avangarda clasei muncitoare din România“.

Părea foarte mult. Acuzații într-adevăr grave împotriva țiganului.

„Ce ai de spus în apărarea ta?“. Tăcere. „Recunoști acuzațiile aduse?“, întrebă din nou Președintele. „Da!“, se auzi răspunsul. „De ce ai făcut așa ceva?“. „Am băut prea mult.“, explică țiganul. „Asta-i evident.“, comentă Președintele. „Dar de ce? Ai un salariu atât de mare încât îți permite să bei atâta?“. „Nu, domnule!“, veni răspunsul. „Beau pentru că salariul meu e mic și, din ce câștig, nu pot ține casa, nevasta și ăi cinci copii.“ „De ce nu faci economie?“, întrebă Președintele. „Pentru că n-am din ce face.“, veni răspunsul.

Lucrurile începuseră să se încurce. Președintele se aplecă înainte bătând cu creionul în dinții lui de aur. „Ești un fiu al clasei muncitoare, nu-i așa?“. Țiganul, care probabil nu avea la activ nici o zi de muncă cinstită în toată viața lui, se gândi la această întrebare care privea statutul lui de cetățean. Își îndreptă spatele și răspunse cu o voce mai hotărâtă decât până atunci: „Da.“. „Păi dacă ești un fiu al clasei muncitoare de ce l-ai insultat pe tovarășul Stalin care a luptat întotdeauna pentru clasa muncitoare?". „Pentru că eram beat și nu mai știam ce vorbesc.". „Dar pe tovarășul Gheorghiu-Dej de ce l-ai insultat?". „Pentru că eram beat.", răspunse el. „Unde lucrezi?". „La fabrica de ciment." „Faci muncă grea?" „Da."

Dar nu dădea nici un semn de căință, deși judecătorului i-ar fi plăcut o retractare siropoasă. Era clar că țiganul nu se îndoia că o dată ce era beat, nu era responsabil. Acuzarea repetă incriminările citite de grefier și ceru o pedeapsă dură. Apoi începu să vorbească avocatul care reprezenta apărarea și ne făcu să anticipăm ce ne aștepta în viitorul imediat.

„Tovarășe Președinte," luă el cuvântul, după ce își încheiase complet sacoul, făcând o plecăciune adâncă adresată Curții și tuturor icoanelor marxiste de pe pereți. „Aveți în față unul dintre exemplele tipice de infiltrare în rândurile clasei muncitoare. Total inconștient de înaltele obligații pe care le are un membru al clasei muncitoare față de ceilalți membri ai clasei muncitoare, acuzatul a împroșcat cu insulte pe iubiții conducători ai clasei muncitoare și pe cel mai glorios exponent al ei, tovarășul Stalin." Tovarășul avocat se opri de parcă ar fi fost copleșit de acest sacrilegiu. Aruncă o privire distrugătoare acuzatului, tuși să-și dreagă glasul și continuă cu umilință. „Dar nu el trebuie învinovățit. Vina o poartă societatea decadentă și clasa conducătoare ale cărei partide politice au dus țara aceasta la ruină."

Urmăream ce face țiganul. Nu mai era intimidat și pocăit, ci cu capul sus. Legătura care se făcuse între el și cei mari și tari, al cărei sens era evident că nu-l prinsese, îi ridicase nemăsurat de mult stima față de sine însuși. „Ei nu l-au educat, nu i-au dat de lucru, l-au neglijat. De unde ar fi putut să știe ce-i pe lume? Noi, avocații apărării, suntem ajutoarele Justiției. Așa cum explică în mod desăvârșit tovarășul Vîșinski în ultima sa lucrare, avocații trebuie să colaboreze cu acuzarea pentru ca să se dezgroape adevărul. Aveți adevărul în fața dumneavoastră, tovarăși judecători." Judecătorii se uitară de jur împrejur, ca să descopere, se vede, adevărul. „Trebuie să fiți îngăduitori cu acest fiu al clasei muncitoare. Trebuie să i se dea o pedeapsă mică, una care să-i dea posibilitatea să fie reeducat ca apoi, refăcut, să se întoarcă în mijlocul noii societăți."

Instanța a fost binevoitoare, condamnându-l numai la doi ani. „Acum stai jos. Doi ani zboară ca o zi," fu consolarea gardianului oferită omului uluit. Țiganul se așeză, mormăind ceva în barbă și l-am auzit șoptind aluzii necuviincioase la adresa organelor genitale ale mamei președintelui Curții, cât și aprecieri caustice, tot sexuale, cu privire la Justiția poporului.

Următorii au fost țăranii. Se certaseră cu secretarul de partid din satul lor. Vacile gospodăriei colective intraseră pe ogorul lor. Goniseră vacile și spuseseră văcarului să-i zică administratorului fermei că dacă mai prindeau vacile pe pământul lor avea să fie pentru ultima dată. „Cum?", i-a întrebat văcarul. „Am să-l omor!", spusese unul dintre țărani. „Și dacă n-o s-o pot face acum, am s-o fac când vin americanii." Judecătorii au șușotit între ei și i-au aplicat o pedeapsă mică: numai cinci ani. Curtea era bine dispusă.

A urmat tânărul. Într-o seară văzuse pe stradă câteva afișe pe un gard de lemn. Îi jigniseră simțul estetic, dar fusese și mai indignat de lozincile Partidului Comunist de pe ele. Așa că le-a rupt unul câte unul, cu răbdare și perseverență. S-a iscat însă o ceartă cu trecătorii care țineau cu partidul. Curând a apărut omniprezentul milițian și l-a dus la secția de miliție. Curtea a șușotit din nou și i-au dat sentința. Numai trei ani pentru dezlipirea afișelor Partidului. O pedeapsă într-adevăr ușoară pentru unul dintre delictele cele mai grave înregistrate în acel timp. Apoi, Curtea a decis să ia o pauză, ceea ce ne-a dat timp să mai răsuflăm. Se făcuse destul de întuneric și aerul era înăbușitor. Mulți spectatori plecau, iar gardienii noștri și-au aprins țigările.

Deodată, patru oameni foarte agitați au dat năvală în sală. După ce i-au întrebat ceva pe gardieni, doi dintre ei s-au repezit spre noi. Unul a întrebat de Pohne și altul de mine. Erau avocații care ne apărau. Al meu mi-a spus că a fost repartizat să mă apere din oficiu. Tot așa și ceilalți trei. Ni se dăduseră de fapt doi avocați fiecăruia dintre noi, ca să se preîntâmpine orice comentarii despre lipsa de apărare. Curtea nu acceptase să mă reprezinte avocatul ales de familia mea. Mi-a mai explicat că el își asuma numai aspectul pur legal al cazului meu, urmând ca celălalt să se ocupe de partea politică. Mi-am amintit atunci că toate procesele trebuiau să fie „politizate“, astfel încât să se poată trage o învățătură care să susțină principiile Partidului.

Avocatul a continuat prin a mă întreba: „De ce ai făcut-o?“. „Ce să fac?“, am întrebat la rândul meu. „Spionaj,“ răspunse el, considerând ca ceva de la sine înțeles că acuzația era adevărată. I-am spus că nu făcusem spionaj și chiar dacă aș fi făcut, nu era asta treaba lui. (1) „Atunci de ce ai recunoscut în declarație că ai făcut spionaj?“, mă întrebă el. „Unde ai văzut așa ceva?“. „În dosar,“ mi-a replicat avocatul. I-am spus că nu mi-am văzut dosarul și că, în orice caz, dacă ar fi trecut prin ce-am trecut eu, nu mi-ar fi pus o asemenea întrebare. N-a mai insistat, ci mi-a spus: „Știi c-ai putea fi condamnat pe viață pentru fapta săvârșită?". „Și ce-i cu asta?", i-am tăiat-o eu. „E meseria dumitale să dovedești că n-am făcut spionaj, ci mi-am făcut numai datoria de ziarist după standardele occidentale." „De!", spuse el, „nu mă pot pronunța, dar poate o să putem obține o sentință mai blândă." Văzusem cu câteva minute în urmă ce însemna o sentință blândă dată pentru o nimica toată și mă cutremuram la gândul de a primi o sentință blândă pentru spionaj. Avocatul avu dintr-odată o idee: „O să încercăm să amânăm procesul deoarece n-ai avut ocazia să-ți consulți dosarul și să-ți pregătești apărarea." Spunând acestea, a plecat.

Avocatul lui Pohne era ceva mai realist decât al meu. „În cazul cel mai rău, pentru infracțiunea dumitale, poți primi maximum cinci ani. Din punct de vedere legal ai comis un delict împotriva statului." Adăugă încet în idiș: „Ce să faci? Nebunii ăștia afurisiți nu țin seama de rațiune." În românește: „Vom încerca să o scoatem cumva la capăt." În idiș: „Naiba să-i ia pe toți. Crezi că mie-mi place ce trebuie să fac?" În românește: „Vom încerca să facem apel la bunul simț al Curții." În idiș: „Soția dumitale a fost eliberată. Întreabă dacă ai nevoie de indispensabili groși de lână." În românește: „Va trebui, bineînțeles, să-ți recunoști întreaga vină." În idiș: „Și când ai să fii liber, să nu uiți să spui prietenilor dumitale americani că te-am apărat și că nu trebuie să fie prea aspri cu mine." În românește: „Asta e tot ce pot să spun în legătură cu cazul dumitale. Un caz foarte dificil. Tovarășe gardian, am terminat. Mulțumesc pentru gentilețea dumitale." Plecă și el.

Curtea intră din nou și avocații cerură o amânare. Ni s-a dat o amânare de șapte zile că să pregătim procesul. Târziu, seara, ne-am întors la Jilava, frânți de oboseală, înfrigurați, ca vai de lume, dar cu un pic de speranță. Ne-am dezbrăcat afară în curte, sub lumina galbenă a becurilor electrice care atârnau de sârmele îngroșate de chiciură. Când am intrat la mine în celulă tremurând, doar în cămașă și chiloți, fiecare voia să știe: „Ce vești ai?"

Un prieten s-a apropiat cu două gamele de apă rece, colorată, la suprafața căreia pluteau câteva pete de ulei. „Uite," spuse el „ți-am păstrat cina. Mănâncă, trebuie să-ți fie foame." În următoarele zile, am încercat să mă concentrez asupra procesului, victimă a aceleiași febre care-i cuprinde pe toți cei ce trebuie să înfrunte judecătorii. Știam că nu te puteai aștepta la dreptate adevărată și că nu contează decât aspectul politic. Cu toate acestea, mergeam tot timpul pe la cei câțiva avocați care erau printre noi și îi băteam la cap cu tot felul de întrebări, cerându-le consultații juridice. Răspunsurile erau aceleași ca întotdeauna. Eram nevinovat. Experții citau la nesfârșit autori și făceau zeci de referiri la jurisprudența Înaltei Curți de Justiție. Demonstrau ilegalitatea arestării noastre, faptul că nu ne văzusem mandatele de arestare, spuneau că nu puteam fi reținuți fără să fie reconfirmate mandatele în prezența noastră, din treizeci în treizeci de zile, că nu ni se poate stabili vinovăția bazându-se doar pe mărturisirea noastră, că era nevoie să fie câțiva martori care să ne acuze. Avocații mai sceptici le ripostau că sunt depășiți și nu mai știu pe ce lume trăiesc, că e o perioadă de revoluție și toate regulile legislației, stabilite de pe timpul lui Iustinian, au fost călcate în picioare până la desființare. Procesele care nu se terminau pe placul procurorului erau redeschise iarăși și iarăși până se aplica justiția dorită de partid. Un sergent major de la jandarmerie, în vârstă de 75 de ani, fusese acuzat că se făcuse vinovat de moartea unui țăran din Moldova în timpul răscoalei țărănești din 1907. Și tot așa, erau oameni închiși pentru acțiuni împotriva demonstrației socialiste din București din 1919. Pentru înăbușirea revoltei roșii de la Tatar-Bunar, organizată în 1924, mai mulți oameni au fost arestați în 1954 și condamnați la cincisprezece, douăzeci și douăzeci și cinci de ani închisoare. Nimeni în țară nu era în siguranță.

Totuși, continuam să cerem sfaturi. Îi tratam pe cei bătrâni întocmai cum le tratează țăranii pe bătrânele vrăjitoare din sate, cu un amestec de teamă respectuoasă și dispreț. Reușeam întotdeauna să extragem din răspunsurile lor o anumită consolare care ne ajuta să adormim cu o foarte mică speranță. Dar pe măsură ce se apropia ziua procesului, nu-mi mai puteam lua gândul de la totala mea neputință și lipsă de apărare.

În 18 ianuarie 1951, Pohne și cu mine am fost duși din nou la tribunal. Eram singuri cu doi gardieni, unul numit Maier și celălalt un tânăr căruia noi îi ziceam Bebe. Am așteptat toată dimineața singuri în camera neîncălzită și mizeră. Maier a deschis ușa și a lăsat să intre un civil tânăr și bine îmbrăcat. I-a spus să stea jos pe una din bănci și să-și țină gura. Când Pohne a făcut o mișcare ca să se apropie de el, gardianul a țipat amenințându-l că-i mută fălcile din loc. Supus, s-a așezat din nou pe bancă, în timp ce Maier pleca. M-am uitat la noul venit și în mod simultan am realizat că ne mai întâlniserăm undeva. Plecă și Bebe, încuind ușa în urma lui. Ne-am amintit că ne întâlniserăm la nunta lui Zevedei Barbu, fostul atașat de presă român de la Londra, în februarie 1946. L-am întrebat ce mai e nou. Președintele Truman, mi-a spus el, vorbind despre starea Uniunii a cerut mobilizarea totală a muncitorilor. Toată lumea presupune că Statele Unite au gânduri serioase de data aceasta, iar noi am fost nespus de bucuroși să avem vești bune pe care să le ducem prietenilor noștri. Tânărul, bulgar, fusese arestat pentru că poseda un revolver fără să aibă permis. Curând a fost luat de Maier și nu l-am mai văzut niciodată.

Bebe s-a întors, aducându-și și servieta plină până la refuz. A pus-o pe pervazul ferestrei și a început să scoată din ea. S-a întors spre noi și ne-a întrebat: „Sunteți flămânzi?“. „Da!“, am răspuns amândoi în cor, surprinși. Era o întrebare într-adevăr rară din partea unuia dintre temnicerii noștri.

A desfăcut un pachet învelit în ziar și l-a împins spre noi. „Asta-i pentru voi, de la prietenii voștri de afară.“ Am rămas cu gura căscată de uimire. Omul își pusese în joc libertatea nu atât pentru noi cât pentru bani; eternul „bacșiș“, reminiscență turcească înrădăcinată atât de adânc în România. Erau cam trei sferturi de kilogram de carne afumată și multă pâine neagră. Am împărțit cu Pohne prețiosul dar și imediat am început să înfulecăm.

Înainte de a se lăsa întunericul a fost nevoie de camera în care așteptam noi și atunci Maier ne-a condus, prin niște coridoare deșerte ale clădirii tribunalului, într-un mic antreu care dădea în două birouri. Un soldat făcea curățenie. Maier i-a cerut să ne păzească și a plecat împreună cu Bebe. Afară ningea. Sprijiniți de fereastra care avea un mic element de calorifer dedesubt, am așteptat în tăcere. Soldatul continua să-și vadă de treaba lui. Fuma și eu eram cu ochii țintă la țigară. M-a văzut privind-o și a aruncat-o jos pe podea, pe jumătate fumată. Am ridicat-o. Așa se proceda întotdeauna. Dacă mi-o dădea direct, ar fi putut fi văzut și ar fi primit o pedeapsă de la cinci la zece ani. Aveam la mine întotdeauna un țigaret făcut din pâine sau din lemn de brad și fixând restul de țigară în el, am început să fumez.

Ne-a întrebat: „Deținuți politici?" „Ai ghicit." „Ce-ați făcut?" „Corespondenți la un ziar american.", am răspuns noi. „La ce bun să muncești pentru americani?", spuse el. „Ăia nu-s serioși. Ne tot spun la radio că vin să ne ajute. Da', pe cinstea mea, să fi făcut tot drumul din America până aici într-o roabă și tot ar fi ajuns demult." Continuă să măture pardoseala cu vigoare sporită. După un timp, se duse la ușă și privi în lungul coridorului. Se întoarse, scoase un pachet de țigări ieftine, alese patru și pe furiș le puse pe pervazul ferestrei. Apoi își aprinse o țigară și o lăsă pe calorifer, dispărând în camera de alături. Am luat țigara, am aprins una dintre cele lăsate de el și am pus-o pe cea aprinsă la loc pe calorifer. I-am mulțumit pentru darul făcut. „E în regulă. Oameni suntem la urma urmei. Ai grijă să nu te vadă porcul ăla de milițian că o pățesc."

Fumând țigara, m-am înveselit și am început să glumesc cu Pohne. „Am impresia că *Associated Press* o să primească un articol mai gras decât *United Press*. Sunt sigur că mi se dau douăzeci de ani și ție numai cincisprezece." Am fumat una după alta cele patru țigări. Am fost cuprins de euforie și Pohne s-a molipsit și el. Am început să glumim și să râdem. Nu era vorba nici de bravadă, nici de curaj. Ceva ne scosese din ambianța sordidă și ne desprinsese de realitate.

Maier și Bebe s-au întors și ne-au spus să ne pregătim. Era târziu și eram obosiți. Ne sculasem la patru și jumătate dimineața, și când am fost duși, în cele din urmă, în sala de judecată bine iluminată a secției a doua, ceasul arăta nouă și jumătate seara. Eram singuri în boxa acuzaților. Pe bănci erau câțiva ofițeri stagiari și câțiva civili. Avocații noștri luaseră loc la masa apărării. N-am priceput niciodată rațiunea pentru care erau și spectatori civili. Poate voiau să mențină un fel de tradiție, deși procesul nostru era secret. Nici unuia din familia noastră nu-i fusese îngăduit să vină și totuși erau afară de la ora șapte dimineața, stând la marginea trotuarului și așteptând să ne zărească.

La ora zece, Curtea binevoi în sfârșit să apară. Am fost onorați de doi locotenent-colonei, trei maiori și un colonel procuror, gradul cel mai înalt posibil. Ne-am ridicat în picioare și am așteptat până ce Curtea ne-a spus să stăm jos. Apoi, președintele mi-a strigat numele. Eu eram „șeful bandei“. După ce m-a identificat a fost rândul lui Pohne și apoi președintele a spus grefierului să citească acuzarea. Ascultam cu urechile ciulite: „Încă din 1941, acuzatul a lucrat pentru Serviciul de Informații Anglo-American la Ankara. De atunci și-a început activitatea criminală.“ În 1941, anglo-americanii erau aliații Rusiei, totuși a fi colaborat la ziare britanice și americane în perioada aceea devenise, în 1950, o crimă împotriva clasei muncitoare românești. Pe vremea când eu eram de partea adevăratei democrații, cei mai mulți dintre judecători erau probabil angajați, împreună cu invadatorii naziști ai Europei Orientale, să lupte împotriva „principiilor“ pe care le apărau în noaptea aceea.

Acuzatul, continuă el, a dat serviciilor de informații imperialiste știri valoroase de natură politică, economică și militară, vorbind și despre moralul poporului. Acuzatul a comunicat în secret informații la BBC care au fost folosite pentru a răspândi minciuni la adresa Republicii noastre. Acuzarea a intrat apoi în amănunte. Informații politice: acuzatul a vorbit despre arestările țăranilor; despre numiri în Partidul Muncitoresc; despre mișcările conducătorilor politici. Informații economice: a vorbit despre eșecul stabilizării din 1947; despre negocieri comerciale și despre expedierea aurului românesc în străinătate.

Mi-am amintit deodată că am primit o telegramă în 1946 de la *Associated Press* din Londra în care se spunea: „Churchil a afirmat că sovieticii au 400 de divizii gata pentru a acționa în Europa Orientală stop Câte sunt staționate pe teritoriul vostru?“. Am privit telegrama ca pe o bucată de cărbune aprins deoarece purta ștampila cenzorului militar rus. Am alergat cu ea la maiorul Levy, șeful rus al Cenzurii Presei Aliate. „Ce pot să fac cu asta?“. Levy, un evreu basarabean inteligent, m-a privit înțelegător. „Păi, nu-i decât un om care să-ți poată da răspunsul. Tovarășul Stalin. De ce nu intri în contact cu el?“. Eu am uitat incidentul, dar Serviciul Secret Român nu l-a uitat.

Moralul țăranilor: a comunicat contactelor sale că țăranii și-au pierdut economiile la stabilizare și că erau mulți nemulțumiți. Că exista o opoziție și partizani care luptau.

Au fost citite declarațiile Annei și Norei Samuelli despre vizitele mele frecvente la oficiile de presă și la legații. Un prieten afirmase că am vorbit cu el despre problemele economice. Mironescu, adjunctul meu, a declarat că el fusese de multă vreme convins că spionam, deoarece de câte ori venea cineva să mă caute acasă, atunci când era și el la mine, îi spuneam să iasă din cameră. Asta era curată prostie. Dar am aflat mai târziu că toate aceste persoane fuseseră chemate la Ministerul de Interne unde li s-au arătat declarații gata pregătite cerându-li-se să le semneze. Dacă au încercat să refuze, au fost amenințați că vor fi arestați și judecați pentru complicitate.

Apoi, grefierul a citit acuzarea lui Pohne. Obținuse informații de la Ministerul de Interne despre regulile care priveau emigrarea evreilor în Israel. Afară de aceasta, comunicase legației americane informații primite de la legația Israelului. În plus, avea relații cu diplomați străini și le dădea informații despre țară. Iată ce făcuse marele spion internațional Pohne!

Acuzarea a conchis că eram vinovați de înaltă trădare. Pedepsele noastre fuseseră probabil deja stabilite de Securitate, dar judecătorii aveau totuși o anumită latitudine privind limitele maxime. Stăteau impasibili, aparent plictisiți de toate procedurile. Era foarte târziu și cu toate că în noul stat comunist se obișnuia să se lucreze până noaptea târziu și să se înceapă târziu dimineața, erau probabil nerăbdători să termine odată și cu treaba asta și să plece acasă la neveste, la iubite și la o cină bună. Președintele mi s-a adresat și m-am ridicat în picioare. M-a întrebat dacă sunt de acord cu cele afirmate și dacă am ceva de spus. Știam că era inutil să neg ceva sau să protestez pentru faptul că sunt rău tratat. Singurul rezultat ar fi fost să fiu trimis înapoi la Securitate și bătut, că să învăț cum se așteptau ei să se poarte actorul principal în această melodramă înscenată. Pentru că scopul acestor spectacole era să demonstreze direct, negru pe alb, vigilența Partidului și ce-l aștepta pe un eventual spion dacă era prins.

Am spus doar că vreo 80 la sută dintre veștile care vin despre România sunt de la *Associated Press* și că nici un alt corespondent nu și-a bătut capul să trimită rapoarte atât de cuprinzătoare. Dacă guvernul a avut cândva ceva de obiectat împotriva contactelor mele, ar fi fost cinstit să mă înștiințeze direct sau pur și simplu să nu mă mai acrediteze. În felul acesta, s-ar fi pus punct întregii afaceri. Am încheiat prin a spune că sunt prea bătrân să mai învăț noul mod de a face ziaristică și că nu cunosc decât jurnalismul considerat în mod general corect în Occident. Au schimbat legile în secret. Ceea ce fusese în regulă cu o zi în urmă, devenise ilegal peste noapte. S-ar fi putut să fiu vinovat conform noilor legi, dar conform normelor occidentale nu eram. Am admis toate învinuirile care mi s-au adus, iar Pohne le-a admis pe ale sale. Colonelul procuror citi o transpunere într-o formă nouă a acuzării dar sfârși cu o notă sinistră și neașteptată. Ceru condamnarea pe viață pentru noi amândoi. Eu mă așteptam, dar Pohne nici gând.

Apărarea, bucuroasă să se agațe de orice pai care ar putea prelungi cazul, iar lor să le dea ocazia de a pretinde că au făcut tot ce au putut, au sărit în sus și au cerut o amânare de o săptămână ca să reconsidere apărarea lui Pohne, în lumina celor solicitate de procuror. Pohne era de naționalitate străină și, ca atare, nu putea fi acuzat de înaltă trădare, ci doar de spionaj, ceea ce însemna maximum cincisprezece ani. Curtea nu a ținut deloc seama de acest argument și l-a acuzat de trădare. Erau sute de cazuri asemănătoare, greci, iugoslavi, austrieci, germani ba chiar și un cetățean american; netinându-se de fel seama de cetățenia lor străină, erau toți acuzați de înaltă trădare.

Având în vedere gravitatea acuzării împotriva lui Pohne, Curtea, după o matură deliberare, care a durat vreo trei minute, s-a întors și a spus că îi lăsa apărătorului lui Pohne douăzeci de minute în care să se pregătească pentru noile încadrări. Într-adevăr, o mare generozitate! Președintele a declarat că vrea să fie drept. Acuzării i-au trebuit douăzeci de minute ca să pledeze împotriva noastră, așa că acorda cu generozitate apărării același timp. Zece minute pentru pledoaria celor doi avocați ai lui Pohne, zece minute pentru ai mei. Cinci minute de avocat pentru a combate o posibilă condamnare pe viață.

Primul meu avocat s-a ridicat și a spus: „Tovarășe Președinte, în fața dumneavoastră stă un exemplu al acelei burghezii care a oprimat atâta timp oamenii muncii din țara noastră. S-a născut în mijlocul răului. N-a știut că se poate altfel. A fost educat în acea atmosferă viciată care cultivă ura pentru tot ce este bun, pentru libertatea pe care o apărăm noi. E stăpânit de ura împotriva clasei muncitoare și a făcut totul ca să-i împiedice progresul. Uneltind și complotând cu imperialiștii anglo-americani, a încercat..." și tot așa mai departe timp de patru minute. Apoi s-a oprit, amintindu-și probabil că nu era acuzator ci apărător. „Tovarășe Președinte, este vinovat, dar având în vedere faptul că a mărturisit totul și că poate a fost pervertit de acea societate putredă în care e posibil să nu fi fost un agent liber, vă rog să-i dați cea mai blândă sentință pe care o puteți considera echitabilă." Își șterse fruntea după treaba bună pe care o făcuse și se așeză.

Cel de al doilea avocat al meu a bolborosit, cu o viteză uimitoare, o mulțime de cuvinte de specialitate de neînțeles pentru mine și probabil și pentru Curte și a încercat să demonstreze că instanța a ales din codul penal paragrafe care nu se potriveau cazului meu. S-a așezat și el, clar fiind că nu a reușit să convingă nici Curtea și nici pe sine însuși. Dar trebuia să-și câștige și el cumva existența.

Apărarea lui Pohne a cântat o melodie pe o temă complet diferită. A încercat să convingă Curtea că Pohne era un adevărat democrat, ceea ce întâmplător chiar era. A amintit că omul acuzat de activitate fascistă fusese închis într-unul din îngrozitoarele lagăre naziste din Transnistria, de unde fusese eliberat de trupele rusești.

În ultima mea pledoarie, am spus că nu puteam decât să le amintesc că au schimbat legile. Le-am mai cerut să aducă martorii care au făcut declarații împotriva mea ca să dovedesc că ceea ce au spus nu-i adevărat. Pohne le-a amintit încă o dată de anii petrecuți în lagărul de concentrare. Nici o persoană care a fost închisă într-un asemenea lagăr nu poate fi considerată dușman al clasei muncitoare.

Curtea s-a ridicat. Hotărârea urma să fie luată mai târziu, iar noi aveam să fim anunțați în închisoare. Spectacolul luase sfârșit, și gardienii ne grăbeau să ieșim din sală. Trecuse de miezul nopții. După încă două ore, am fost duși la duba care aștepta în dosul clădirii și încuiați în micul compartiment secret din față. Era întuneric beznă și pe pipăite ne-am așezat pe podea. Spre uimirea noastră, am dat cu mâinile de alte trupuri omenești, constatând că mai sunt trei oameni închiși acolo cu noi.

În timp ce duba înainta zgâlțâindu-se pe drumul acoperit de zăpadă care ducea la Jilava, am aflat povestea celor care erau cu noi. Doi dintre ei erau muncitori la calea ferată, iar al treilea funcționar. Trimiseseră informații la Comitetul Național Român din Paris și Centrului American de Contrainformații din Linz, ascunzând scrisori, documente și hărți în cutia acumulatorului din vagonul București-Paris al expresului internațional. Se stricase sistemul de iluminare și electricienii care au deschis cutia acumulatorului au găsit scrisori adresate unor oameni din Paris. Printre electricieni era și un membru de partid. Nu s-a spus nimic, dar Partidul a pus sub supraveghere cutia. Unul dintre cei care erau acum cu noi a fost prins încercând s-o deschidă și o bătaie bună dăduse la iveală și numele celorlalți doi.

Duba s-a înțepenit într-un nămete de zăpadă din afara Capitalei și gardienii, înjurând furioși, au început să îndepărteze zăpada cu lopețile. Dinspre câmpia Dunării bătea un vânt înghețat care șuiera printre crăpăturile mașinii noastre. Ne-am înghesuit unii în alții cu degetele și picioarele înghețate. Eram sculați de douăzeci și două de ore, având drept hrană un sfert de kilogram de pâine și ne lăsau genunchii. Am ajuns la Jilava pe la 4 dimineața și prietenii mei mi-au adus obișnuitele lături, conținând o mulțime de oase. Am înghițit zeama scârboasă și am supt oasele. Cineva păstrase pentru mine porția lui de pâine. Am înghițit-o hămesit, stând pe priciul de jos și gândindu-mă la situația mea.

Trecură patru zile foarte lungi. Nu puteam sta liniștit, nu mă puteam concentra asupra nici unui subiect și nici participa la discuții. Numărul celor din celulă scăzuse de la 258 la 180. Tot mulți rămăsesem, dar cel puțin avea fiecare un loc unde să doarmă, deși mulți dormeau tot pe podea.

În cea de a patra zi, un funcționar din închisoare îmi strigă numele. Mă conduse pe coridorul lung și întunecos la o masă mică, pliantă, cu două scaune, pe care ne-am așezat. O lămpiță cu gaz răspândea fum o dată cu lumina ei galbenă pâlpâitoare. Funcționarul deschise un dosar și-mi dădu copia scoasă la indigo a unei coli de hârtie scrisă de mână. Am citit: „Curtea secției a doua a Tribunalului Militar din București, întrunită în ziua de 18 ianuarie 1951, sub președinția locotenent-colonelului Florescu, a judecat cazul acuzatului Leonard Kirschen, ziarist, domiciliat în București, strada C.A. Rosetti. În baza articolului 191, a fost găsit vinovat. Împotriva acuzatului Leonard Kirschen, Curtea a pronunțat următoarea sentință: douăzeci și cinci de ani detenție, pierderea drepturilor civile timp de zece ani și plata cheltuielilor de judecată. Pentru infracțiuni privind probleme monetare, Curtea își declină competența. Acuzatul are drept de apel." Urmau apoi diferite ștampile și semnături. Dedesubt scria „Fac apel împotriva sentinței nr. 160 din 18 ianuarie 1951 a secției a doua a Tribunalului Militar din București." Funcționarul mă întrebă: „Ai citit?". Am dat din cap. „Ce dracu ai făcut?". „Am fost corespondent pentru presa americană," am răspuns eu. Funcționarul a fluierat: „N-ai găsit ceva mai bun de făcut, în lumea asta mare, decât să lucrezi pentru americani?". „Nu știam să fac altceva," am spus eu. „Ei bine, acum știi", fu ultimul lui comentariu. „Ai de gând să faci apel? Eu aș face. Nu se știe niciodată de unde sare iepurele."

La întoarcerea în celulă, toți s-au repezit să afle care a fost sentința. Învățații care spuseseră că sunt nevinovat și că nu am de ce să mă tem au tras concluzia: „Trebuie să fi făcut tu ceva." De fapt, nu făcusem nimic mai rău decât ceilalți. Dar cum toți se simțeau „vinovați" pentru că se aflau acolo, deși își susțineau nevinovăția, găseau o oarecare consolare în bănuiala vinovăției altuia.

Am încercat să-mi analizez sentimentele. Regretam că sunt ziarist? Nu. Mi-era frică? Poate. Mi-a fost întotdeauna teamă să stau închis. Credeam sincer că va trebui să ispășesc toată pedeapsa de douăzeci și cinci de ani? Nici gând. Dacă aș fi fost *sigur* că aveam să fac chiar numai zece ani, n-aș fi supraviețuit. Mă gândeam să-mi pun capăt zilelor? Din ziua în care, în celula de la Malmaison, am fost silit să umblu în cerc la nesfârșit, nu mi-a trecut niciodată prin cap să fac așa ceva. În închisoare, cât timp ai viață, ai speranță. Această speranță m-a ținut pe mine, pe Pohne și pe alți zeci de mii în viață în acei ani de suferință și dezolare. Cei care n-au avut-o, n-au supraviețuit. Am văzut un bătrân general, nevinovat și sigur că va fi achitat, îndurând nouă luni în cele mai vitrege condiții. Când i s-a spus că a fost condamnat la doi ani, a murit de o criză de inimă. Cele cincisprezece luni care îi mai rămăseseră erau mai mult decât putea el îndura. Eram bucuros că s-a sfârșit. Aș fi putut dormi zile în șir, dar zgomotul din celulă facea imposibilă odihna.

5

ÎN AȘTEPTARE

În primăvara anului 1951, în toate închisorile românești se răspândise zvonul despre o reformă a întregului sistem penitenciar. Se spunea că închisorile aveau să se numească „Institute de reeducare“, iar pușcăriașii aveau să fie ținuți în ele doar scurt timp. Guvernul plănuia să facă niște colonii autonome de muncitori, de care condamnații să aparțină doar nominal. În aceste colonii se preconiza să se construiască fabrici și locuințe, astfel încât familiile deținuților să poată veni și locui împreună cu ei. Aveau să ajute la construirea unei țări noi, eliberată de vechea asuprire a burgheziei. Destinul lor avea să depindă doar de ei înșiși. Aveau să fie, bineînțeles, și anumite restricții, dar ele erau necesare unui stat nou, subminat în permanență de dușmani.

Circulau de asemenea vorbe despre munca în mine, dar aici părerile erau împărțite. Unii spuneau că munca în mine înseamnă pur și simplu muncă de sclav. Alții că ar fi un adevărat rai din punct de vedere al hranei. Această ultimă părere ne trezea mult interesul, căci încă din toamna anului 1950, de la un meniu relativ bogat, guvernul a trecut brusc la praz. Sau mai bine zis o bănuială de praz în apa caldă pe care o primeam de două ori pe zi. Apoi a trecut la morcovi. Trei sute șaizeci de tone au fost aruncate la Jilava și noi a trebuit să le mâncăm. Explicația era că Întreprinderea de Stat pentru Distribuirea Legumelor rămăsese cu o mulțime de morcovi dolofani și pe jumătate stricați, pe care nu i-ar fi cumpărat nimeni nici măcar pentru porci. Fuseseră trimiși la închisori, ca să se acopere pierderile, așa cum s-a întâmplat și cu cartofii stricați. Când m-am întors de la Malmaison, în ianuarie 1951, încă se mai mâncau morcovi. La plecarea mea, îi lăsasem pe toți palizi. La întoarcere, din cauza consumului neîntrerupt de carotină, arătau ca niște stafii galbene.

Oamenii se simțeau slăbiți și nu făceau mișcare din simplul motiv că nu mai aveau putere să umble. Am încercat să protestăm, să refuzăm cu totul mâncarea, dar gardienii făceau haz spunând că această dietă se datora preoților și medicilor din închisoare care protestaseră împotriva fasolei uscate. Dar și de fasole uscată avusesem parte din belșug. A hrăni niște oameni, în condițiile în care trăiam noi, cu fasole uscată de două ori pe zi, săptămână după săptămână, era ceva mortal. Cei bătrâni nu se atingeau de mâncare zile întregi, dar se găseau întotdeauna guri flămânde care întindeau mâna la o asemenea pomană. Timpul nostru se împărțea în perioade marcate de schimbarea hranei. Era „perioada premergătoare introducerii fasolei“, sau „perioada care a urmat imediat după apariția ciorbei de burtă“.

Întreaga agitație privind hrana și zvonurile despre „reformă“ făceau parte dintr-o tehnică deliberată pentru a o scoate la capăt cu atitudinea noastră turbulentă. Pe vremea aceea, noi, deținuții politici, eram foarte hotărâți să nu ne lăsăm călcați în picioare. Autoritățile ar fi putut folosi metoda elementară a brutalității fizice pentru a ne ține sub control. Dar acest procedeu avea dezavantajele lui. Pentru a-l aplica era nevoie de un număr mare de oameni și nici nu era bine venit pentru publicitate. În schimb se folosea tehnica mai subtilă, mai ieftină și tot atât de eficientă a hranei și a zvonurilor. Mai întâi hrana, ca să ne debiliteze în așa hal, încât orice revoltă să devină imposibilă. Apoi, când în starea noastră de apatie și de slăbiciune mâncarea devenea unica preocupare, începeau zvonurile. Zvonuri cu „reforma închisorilor", munca în „mine" și la „Canal", zvonuri care puneau accentul pe mâncarea bună pe care o primeau oamenii acolo. Toate ca să ne facă să ne oferim de bună voie la realizarea acestor proiecte care implicau o muncă de sclav.

Rația noastră de pâine era de un sfert de kilogram pe zi. Dar am auzit că la Canal se dădea o jumătate de kilogram, ba în anumite colonii de muncă se ajungea chiar la trei sferturi, iar în mine se spunea că s-ar da un kilogram și un sfert. Ba, mai mult, în coloniile de muncă, îți puteai vedea familia și puteai primi pachete de acasă care conțineau ciocolată, cafea solubilă, slănină, șuncă și carne afumată. Ba chiar medicamente și haine. Înghesuiți în celulele noastre supraaglomerate, a început să ne obsedeze dorința de a fi trimiși la Canal, la mine sau la fabrica din Aiud. Nu vorbeam despre nimic altceva decât despre muncă, mâncare mai bună, pâine, grame și rații. Din când în când, câte cineva închis în lagărele care existau acum în București era adus sau ca martor, sau spre a fi rejudecat. Era la curent cu zvonurile, dar ele nu aveau nimic comun cu lagărul de unde venea el. Dimpotrivă, ne vorbea despre condiții de viață extenuante, muncă de noapte, zăpadă, vânt și nămeți, ne povestea cum se întorc uzi leoarcă, morți de foame, bătuți de gardieni, iar schimburile erau de douăsprezece ore. Noi însă, nu-l credeam, iar campania zvonurilor era bine întreținută de locțiitorii politici. Flămânzi, epuizați și deprimați, doream cu disperare să muncim, să facem orice ca să scăpăm din blestemata aceea de fortăreață subterană care ne măcina viața, înlocuind-o cu reumatism și tuberculoză.

Trăgeam de limbă gardienii să ne spună despre posibilitatea de a munci și deduceam din răspunsurile lor circumspecte și evident pregătite de mai înainte, că existau posibilități și pentru noi. Apoi, când disperarea noastră de a afla ceva concret devenise acută și ne înmuiaserăm suficient, ne-au spus că posibilitatea de a munci era ceva sigur. Dar nu pentru oricine. A munci, când ești la pușcărie, era un privilegiu și nu o obligație. Era o reeducare, o pregătire pentru societate. Clătinau din cap, prefăcându-se că au îndoieli și ne spuneau că numai celor foarte buni, numai celor care au dovedit că se căiesc sincer pentru nelegiuirile comise, li se va îngădui să muncească.

Pe neașteptate, au dispărut morcovii și s-a revenit la hrana normală din închisoare, groaznică, dar suportabilă. Ba chiar cu o inovație, două feluri la masa de prânz. Paznicii rânjeau la noi și ne spuneau că nu merităm un asemenea tratament. Două zile mai târziu, a început etapa următoare a planului pe care autoritățile îl puneau în aplicare. Între fortificații și zidul exterior era un șanț în care celor 1 200 de persoane închise nu li se îngăduia decât un minimum de mișcare. Lipsa aceasta de aer, de lungă durată, asigura debilitarea organismelor.

Veni ordinul ca toți deținuții să facă mișcare. Șase celule erau scoase afară de la opt la zece dimineața și șase de la zece la douăsprezece. Câte șase sute de oameni în același timp. Instrucțiunile extrem de severe pentru a preveni contactul între celule fuseseră revocate. Dimineața la opt gardienii dădeau buzna în celulă, strigând: „Afară, șleahtă afurisită de netrebnici, toți, afară, la instrucție! Nu mai rămâne nimeni în celulă.“. Mulți oameni în vârstă nu-și reveniseră încă după dieta de morcovi și abia erau în stare să se deplaseze de lângă paturile lor ca să urineze în butoaie. Rugau în zadar gardienii să-i lase să rămână înăuntru. Toți trebuiau să fie scoși afară. Gardienii îl zoreau pe fiecare cu lovituri și înjurături. Unii se ascundeau sub paturi, dar gardienii loveau zdravăn pe dedesubt cu cozi de mătură și țevi de fier, nimerind țeste, ochi, guri și tot ce putea fi ajuns. Urletele și țipetele nu făceau decât să le sporească furia.

Ne grăbeam să ieșim afară, călcându-ne unii pe alții, cuprinși de panică, încercând să evităm loviturile care cădeau ca o ploaie asupra noastră dinspre cele două rânduri de milițieni aliniați de o parte și de alta în drumul nostru peste podul basculant și apoi în șanț. Zăpada era de aproape treizeci și cinci de centimetri și în unele părți ale șanțului se formaseră nămeți înalți. Eram galbeni și vineți la față din cauza morcovilor și a gerului și stăteam zăpăciți afară, frecându-ne mâinile și suflând în ele. O treime dintre noi eram îmbrăcați destul de gros, cu căciuli de lână și haine cu petice multicolore. Alții aveau sacouri de bumbac, cămăși deschise la gât și sandale, cum fuseseră surprinși la arestare. Paznicii noștri purtau pâslari peste cizmele lor militare, căciuli, mănuși groase de lână și șube îmblănite peste mantalele lungi și groase. Chiar și așa simțeau frigul și băteau din picioare.

Veni ordinul să mărșăluim prin șanț în șir indian. În timp ce șirul se lungea și înainta anevoie prin zăpada neumblată, apăru locotenentul Maromet, însoțit de cea mai mare parte a personalului și a „aparatului politic“. Se înfipse în mijlocul șanțului, cu mâinile în șolduri și boneta înclinată amenințător peste un ochi. Părea să fi petrecut o noapte rea. Stătu și ne privi fix câteva minute, fără să rostească un cuvânt, pe când noi grăbeam pasul ca să ne ferim de privirea lui. Deodată, strigă: „ Mai repede, porcilor, credeți că asta-i o procesiune funerară?“. Și atunci, toată banda de vlăjgani se repezi asupra noastră cu frenezie. Începură să ne lovească cu bețele sau cu orice le era la îndemână, făcându-ne să fugim cât ne țineau picioarele. Tineri și bătrâni, voinici și neputincioși, cu limba scoasă, pantofii fără șireturi dispărând în zăpada groasă, tușind și transpirând, ne aruncam înainte ca smintiții.

Dar pasul nostru nu era destul de rapid. Maromet își scoase haina și luând un baston începu să ne lovească și el. Deținuții cel mai bine îmbrăcați erau victimele sale preferate și privirea lui descoperi doi printre noi. Un inginer din fața mea, cu o haină de piele îmblănită și eu, în paltonul meu albastru, englezesc, cu guler de oposum. Slavă Domnului că haina era groasă, căci bastonul mă lovea peste umeri, peste cap și, mai jos, în dreptul rinichilor. M-am împiedicat și am căzut. Mi-a tras un picior ca să mă ridic. Am alergat mai departe și m-am împiedicat iar. Bastonul lui mă lovea fără încetare. Între timp, șirul a mai domolit pasul și atunci a început să lovească în alții, ca să-i grăbească. Timp de două ore a continuat în felul acesta, cu Maromet încurajându-ne cu țipete și bătaie.

Din când în când, chiar gardienii oboseau și se dădeau mai la o parte să-și aprindă o țigară.

Șirul încetinea atunci fuga. În diferite colțuri ale șanțului, ascunși de privirile gardienilor, victime epuizate schimbau locul cu altele care reușiseră să-și tragă puțin sufletul. Ne-am întors împiedicându-ne la celulă și ne-am trântit unde am apucat, pe jumătate morți. Afară reîncepuseră țipetele, căci a doua serie de șase sute de oameni era mânată să alerge prin șanț. Programul a continuat timp de mai multe săptămâni, combinat cu o hrană mai consistentă, căci aveau de gând să ne facă apți pentru muncă grea. Ca de obicei, indiferent cu ce intenție se dădea un ordin, gardienii țigani îl executau în unicul mod pe care îl știau.

Între timp, câte vreo șaizeci de persoane erau duse zilnic la tribunal pentru judecată, care pentru unii se prelungea luni de zile, pe când mașina măcina înainte, fără să se oprească. În celula mea era un grup din conducerea Partidului Național Țărănesc, șaisprezece oameni în vârstă. Unii fuseseră membri în Parlamentul României. Șeful lor era Petrescu, vestitul chirurg și director al spitalului „Schuller“, din Ploiești. Într-o dimineață, pe la ora patru, le-a venit rândul să meargă la tribunal. Câțiva dintre ei fuseseră recent bolnavi, iar pe unul îl luaseră bolnav din pat ca să-l aresteze.

După ce, conform rutinei, au stat dezbrăcați în frig ca să se schimbe în uniformele infecte de pușcăriași, au plecat pe la ora șapte. Dar cum nu venise încă pâinea, au pornit spre tribunal doar cu treizeci de grame de terci în stomac. Procesul a început la ora nouă și a durat, fără întrerupere, până la prânz. Nu era secret, era un simplu proces politic pentru înaltă trădare, iar ei erau acuzați că au continuat ilegal activitatea partidului, după ce fusese desființat. Sala de tribunal era înțesată de membri ai familiilor lor și de cei veniți să asiste sau care așteptau alte procese. Pe la ora douăsprezece jumătate, unul dintre ei a leșinat în boxa acuzaților și a căzut cu capul înainte, peste ceilalți, în timp ce era supus unui interogatoriu de către judecător. Din sală s-au auzit țipetele soției și ale mamei sale.

Președintele a întrebat: „E bolnav?“ S-a auzit un strigăt din boxă: „Toți suntem bolnavi. Nu ne-au dat nimic de mâncare. Cum vă puteți aștepta să stăm flămânzi aici toată ziua, într-o asemenea tensiune?“ Președintele s-a întors spre escortă și a întrebat: „Când le aduceți mâncarea?“ „O s-o primească diseară când se întorc. Nu putem aduce aici mâncare pentru toți.“ „Au mâncat ceva azi dimineață, și-au primit pâinea?“, fu întrebarea următoare la care gardienii au răspuns mințind: „Au mâncat-o toată“. Din boxă se auziră proteste puternice și toți începură să țipe în același timp.

Președintele hotărî să suspende interogatoriul și trimise avocații să aducă ceva de mâncare pentru acuzați. Gardienii protestară vehement, spunând că este împotriva regulamentului ca deținuții să primească hrană de la străini, cât timp sunt în afara închisorii. Președintele ridică și el vocea, spunând că tribunalul se află sub jurisdicția lui și dacă el spune să li se dea mâncare, avea să li se dea. Gardienii ripostară că nu vor permite nimănui să se apropie de acuzați și dacă oamenii insistă vor fi duși și ei la pușcărie, orice ar spune președintele. Publicul, revenindu-și din șocul inițial, striga, se urca pe bănci și amenința pe cei patru gardieni care hotărâră să cedeze. Oamenii s-au repezit afară, rude, prieteni, străini, să cumpere alimente pentru cei din boxa acuzaților.

După câteva minute, s-au întors încărcați cu pachete și pungi de hârtie. Avocații au început să le împartă acuzaților, care se străduiau să ajungă la ele. Gardienii încercară să inspecteze pungile, de teamă să nu fi fost introduse mesaje înăuntru, dar fură împiedicați de mulțimea cuprinsă de înfrigurare. Foarte curând, toți cei din boxă, ținând două sau mai multe pungi în mâini ori pe genunchi, începură să înfulece în graba mare, de teamă să nu înceapă interogatoriile imediat. Dar, președintele i-a lăsat să termine. S-au îndopat cu dulciuri și chiftele usturoiate, castraveți murați cu frișcă, muștar cu portocale, biscuiți dulci cu pește afumat, mere și pere cu sandvișuri cu icre, toate împreună, cum le cădeau la mână. Unicul lor scop era să îmbuce cât de mult posibil, ca să-și facă rezervă pentru mai multe zile. Au băut cafea, ceai, cacao și limonadă, toate laolaltă, în timp ce publicul stătea în picioare pe bănci, strigând la ei emoționați. Președintele s-a întors după o oră și a reluat interogatoriile. S-a reinstalat ordinea, dar toată după-amiaza acuzații au ciugulit din bunătăți, până n-a mai rămas nimic decât mult gunoi pe jos, în boxa acuzaților.(2)

Gardienii, temându-se că o altă scenă se va dezlănțui seara, au telefonat la Jilava după întăriri. Acestea sosiseră și așteptau ascunse în altă cameră. Când audierea s-a sfârșit, pe la unsprezece noaptea, și publicul a început să plece, unii au încercat să stea de vorbă cu acuzații. Gardienii și-au scos pistoalele și au obligat pe deținuți să se întoarcă spre perete. Cei douăzeci de milițieni care așteptau au dat năvală în sală și au gonit publicul. Ivănică era alb de furie.

La ordinul său, escorta începu să-i bată pe cei din boxă, care stăteau cu fața la perete și încercau să-și apere capetele de lovituri. „Vă învățăm noi ce-i aia disciplină, tâlharilor! Flămânzi, ai? O să vă dăm de mâncare de-o să vă iasă pe nas, trântori blestemați ce sunteți. Așteptați să ne întoarcem la închisoare!“. Deținuții s-au târât în duba care îi aștepta, tremurând la gândul celor ce aveau să urmeze. Milițienii bruscau rudele care așteptau, încercând disperate să-i zărească pe ai lor.

Ajunși înapoi la Jilava, după ce s-au dezbrăcat sub o avalanșă de ninsoare, au fost duși în maiouri și chiloți în „camera neagră“ numărul 16, o încăpere subterană, unde era întuneric beznă. Acolo fusese păstrată pe vremuri muniția ce servea tunurilor de 105 mm, montate în turnurile fortăreței. Încăperea nu avea ferestre și pereții erau de beton. Din tavanul boltit, plin de crăpături, picura necontenit apă, formând o baltă adâncă de câțiva zeci de centimetri care se întinsese peste tot. Temperatura era cel mult două grade sub zero.

Au străbătut coridorul și s-au oprit în fața ușii grele de stejar. Ivănică le-a poruncit să se dezbrace în pielea goală. Tremurau și le clănțăneau dinții, în timp ce el țipa la ei: „Vă învăț eu minte ce-nseamnă să călcați disciplina închisorii și să vă răzvrătiți împotriva regulilor ei. O s-aveți timp berechet să vă lămuriți ce se-ntâmplă cu cei care nu se supun. Marș înăuntru!“. După ce s-a deschis ușa, a tras câte un picior zdravăn sau un pumn în ceafă fiecăruia dintre ei, împingându-i în gaura neagră și căscată. Apoi, ușa a fost zăvorâtă.

După ce și-au venit în fire, au început să se bălăcească goi prin apa lipicioasă. Simțeau picăturile grele și înghețate căzând din tavan și lunecându-le pe trup, dar nu vedeau nimic. Se auzeau unii pe alții împroșcând pe undeva apa cu picioarele, în căutarea zadarnică a unui loc uscat. Ar fi putut să însemne moarte sigură după trei sau patru ore.

Dar Petrescu nu și-a pierdut capul. A început de îndată să-i organizeze pe oameni. Unul avea peste șaizeci de ani și mulți erau bolnavi. Trebuia găsit ceva cât mai repede. Le-a spus celor șaisprezece să formeze un șir. Apoi, fiecare dintre ei să țină strâns în brațe pe cel din fața lui ca să nu le fie irosită căldura trupurilor. Ținându-se astfel, în întunericul negru ca smoala, formau un fel de șarpe uriaș. Petrescu le ordonă să depărteze picioarele și să sară dintr-o parte în alta și apoi de jos în sus. Strânși la un loc, au început să sară și să se legene într-o încercare disperată de a se încălzi. Apa rece și mâloasă îi împroșca tot timpul. Unii alunecau. Alții, din față și din spate, se străduiau să-i susțină. Tot la câteva minute omul din frunte, căruia începuse să-i înghețe partea din față, se schimba cu cel din urmă al cărui spate era înghețat. Au continuat astfel ore și ore în șir, schimbându-și tot timpul locul și sperând să se sfârșească tortura cât mai curând.

Nu mai știau dacă e zi sau noapte. Înghițirea nemestecată a unei uriașe cantități de hrană începu să-și arate consecințele, dând colici și diaree. Oamenii erau nevoiți să plece din rând, să se pună pe vine în întuneric, și să se ușureze. Excrementele și urina se amestecau cu apa de pe podea și cum ei băteau tot timpul din picioare se stropeau cu propria murdărie. Mirosul sufocant, stricat, devenise insuportabil. Vreo doi dintre ei au leșinat. Ca să fie readuși în simțire s-a întrerupt „dansul șarpelui“ și atunci începură imediat să înghețe. Dar, de fiecare dată au reușit să-și reia poziția și au sărit așa, în întuneric, patruzeci și opt de ore. Când s-a deschis ușa, până și gardienii au amuțit văzând rezultatele pedepsei aplicate. Cele mai multe dintre victime au căzut pe cimentul coridorului. S-au adus pături de la o celulă apropiată și cei care nu mai puteau umbla au fost cărați. Nici unul dintre oamenii care au trecut prin acest calvar nu a murit, doar câțiva s-au ales cu câte o răceală. Dar coșmarul amintirii celor îndurate atunci nu i-a părăsit toată viața și ani de zile au tot povestit despre această groaznică întâmplare.

Pe măsură ce grup după grup părăsea Jilava, numărul celor din celula noastră s-a împuținat de la 180 la 100. Cei mai mulți dintre noi voiau să plece la Canal, din cauza mâncării, a aerului curat și ca să scape de supravegherea constantă. Mulți s-au dus la Aiud, o închisoare la vreo șaizeci și doi de kilometri la sud de Cluj, într-o regiune frumoasă, viticolă, dar unde disciplina era rigidă și severă. Toți deținuții politici importanți, cu sentințe lungi, toți marii criminali de război și toți membrii fostului guvern Antonescu erau acolo. Apoi, am auzit că celor care aveau de ispășit mulți ani, nu li se permitea să meargă în lagăre de muncă. Doar în mine sau la Aiud. Nu știam mare lucru despre mine, dar cei care veniseră de curând de la Aiud ne-au spus că nu-i atât de rău. Aveau o fabrică cu secții de tâmplărie, de lăcătușerie, de cazangerie și un atelier de turnătorie. Hrana era mai bună decât la Jilava și aveai chiar posibilitatea să fumezi câte o țigară din când în când. Nu ne venea să credem.

Pohne, care fusese condamnat la douăzeci de ani, avu din nou aceeași soartă cu mine și am început să ne pregătim de drum. Nici unul dintre noi nu poseda măcar o sacoșă mai mare pentru haine. Dar eu tot mai aveam vechiul meu impermeabil a cărui etichetă elegantă de Regent Street strălucea ca o ironie a trecutului. Am tăiat o bucată din căptușeala lui de mătase și Pohne mi-a făcut din ea o sacoșă. Dintr-o batistă am făcut un sac pentru pâine. Am amestecat pasta de dinți cu săpun de ras, ca să dureze mai mult și asta era cam tot ce aveam nevoie pentru ziua pelerinajului nostru spre Aiud. Un vechi deținut ne-a spus: „Când îți ispășești pedeapsa, după condamnare, în penitenciar, gardienii se poartă altfel cu tine. Ai un statut diferit și nimeni nu te scoate din rutina zilnică. Ai cel puțin dramul de pace la care te poți aștepta în închisoare și asta e ceva. Poți să-ți lingi rănile și să uiți de proces și de ce a fost înainte". Eram pe la mijlocul lui martie, dar Pohne și cu mine încă nu fuseserăm chemați. Plecau tot mai mulți, bucuroși să scape de Jilava acum că venea primăvara. Eram din ce în ce mai nervoși, pe măsură ce conducerea închisorii întocmea tot felul de liste. Într-o zi, au făcut un recensământ al tuturor muncitorilor calificați, altădată al tuturor evreilor și în altă zi al maghiarilor. De fiecare dată se răspândeau în închisoare zvonuri ciudate despre noi proiecte de lagăre și noi posibilități de muncă. Dar nimic nu se materializa.

În fiecare zi eram aliniați în șanț, sub soarele anemic de martie, bucuroși să respirăm un pic de aer proaspăt, în timp ce fișele noastre stăteau teanc pe o masă șubredă, cu picioare în capră. Funcționarii închisorii și „aparatul politic" ne strigau tot timpul numele, controlând și răscontrolând ore în șir. Peste tot părea că domnește confuzia. Adesea, știam noi mai bine decât ei în care celulă stau oamenii, iar taloanele cu numere de înmatriculare păreau să nu corespundă niciodată. O funcționară cu haine ponosite mâzgălea ceva, cu degetele pătate de cerneală, pe listele lungi și pe formulare, în timp ce noi toți o priveam. Întotdeauna se întâmpla așa când, în mijlocul acelor bărbați înfometați de sex, era prezentă o femeie. Bătrână sau tânără, urâtă sau drăguță, devenea ținta comentariilor noastre. În zadar unii dintre noi ne atrăgeau atenția că așa ceva nu este demn de niște deținuți politici. Erau printre noi băiețandri de vârstă școlară, pentru care priveliștea oferită de un păr lung, nepieptănat și o fustă pătată părea o minune. Funcționara își vedea de scris, obișnuită de multă vreme cu așa ceva și indiferentă la prezența unor pușcăriași murdari și rău mirositori.

Pe când așteptam și căscam ochii la fața ei ofilită și plină de coșuri, câte unii rupeau rândurile ca să se ducă la veceul din apropiere, totul într-o goană nebună, de teamă să nu le fie strigate numele în lipsa lor. Gardienii înjurau în timp ce ei se întorceau încheindu-și nasturii de la pantaloni. Locțiitorul politic era de-a dreptul revoltat: „Mama voastră de porci, javre împuțite! Bine, mă, când termini s-o regulezi pe curva de mă-ta la closet, nu te poți încheia la prohab înăuntru? Auziți ce vă spun, fii de cățea ce sunteți? Nu vă puteți încheia la prohab înăuntru? Nu vedeți că-i o doamnă aici?“, striga el în timp ce doamna își vedea înainte de treabă, netulburată.

În seara aceea, mă culcasem între un doctor și un profesor de liceu care începu să recite „Luceafărul“ de Eminescu, poetul național român din secolul al nouăsprezecelea:

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!

Cuvintele răsunau atât de ireal, totuși alinătoare, în mijlocul poverii de brutalitate și suferință din celula întunecoasă. S-a aprins o discuție literară, dând la iveală, pentru puțin timp, o altă lume.

În trei aprilie, ne-am sculat la cinci dimineața, flămânzi ca întotdeauna. A urmat „ora tăcerii", în care am încercat să ne concentrăm gândurile și să le trimitem celor dragi de acasă. De fapt, gândurile noastre se concentrau invariabil asupra mâncării: sau te pregăteai s-o primești, sau îți ajutai digestia după ce ai mâncat-o. Ușa se deschise. Ca niște animale flămânde, ne-am răsucit capetele cuprinși de marea așteptare, dar venise doar Ivănică, care se chinuia să citească o listă lungă de nume. Eram întotdeauna atent la cel mai mic semn care ar fi putut însemna plecarea și de câte ori îl vedeam pe Ivănică întâmpinând o imensă dificultate în privința unui nume, mă ridicam plin de speranță în picioare, adunându-mi lucrurile.(3) „Fraților!", am strigat eu, „Cred că plecăm!". De data aceea a fost adevărat! Ivănică, având o memorie bună pentru fizionomii, privi spre cei care se agitau și scuipă spre celulă ca să-și sublinieze sentimentele. „De ce dracu nu răspunzi când te strig pe nume?", mârâi el spre mine. Urmă Pohne și foarte curând ne-am repezit amândoi să prindem un loc bun în coada care se formase la ușă. Pentru că a fi primul afară, însemna a fi primul într-un loc nou și primul care își alege culcușul într-o grabă nebună, poticnindu-se de ceilalți și sărind cu lucrurile lui pe cel mai apropiat pat care părea mai ferit și în stare mai bună.

Ne-am așezat pe bagaj, așteptând. În sfârșit, au sosit terciul și rația noastră zilnică de pâine pe care am păstrat-o, căci încă nu știam ce ne așteaptă. Auzisem că unii au călătorit timp de două săptămâni și li se dădea de mâncare o dată la trei zile. Fiecare dintre noi dormea cu o pungă cu pâine uscată lângă cap, tocmai pentru o asemenea eventualitate. Dar asta însemna că, păstrând rezerva de pâine prin rotație, nu o mai mâncam niciodată proaspătă. Făceam tot felul de presupuneri, noi cei chemați, cerând și părerea celor care rămâneau în celulă. Asemenea mișcări stârneau întotdeauna emoție. Chiar dacă evenimentul era nefavorabil, aducea o întrerupere a rutinei noastre cotidiene. Pentru noi, dacă într-adevăr plecam, aceasta însemna oameni noi în timpul călătoriei, vești, călătoria în sine și alți oameni la capătul ei. Era totuși o chestiune de noroc: puteam fi aruncați într-un loc mai bun sau mai rău. Speram cu toții, bineînțeles, să fim trimiși la Canal, unde se dădea de trei ori mai multă pâine, veneau pachete de acasă și poate ne întâlneam cu familiile. Când, în cele din urmă, gardienii ne-au făcut semn să ieșim, ne-am dat imediat seama că urma să mergem departe. După ce ai stat un timp închis, puteai să-ți citești soarta din comportamentul gardienilor. Când intrai în închisoare pentru o perioadă lungă, erau aroganți, disprețuitori și brutali. Când erai chemat la un interogatoriu de către un ofițer superior, erau politicoși, temându-se să nu fie mustrați pentru brutalitate. Când plecai la altă închisoare, erau indiferenți și neagresivi. Când te eliberau, se purtau ca frații, de teamă că s-ar putea să se mai întâlnească vreodată cu tine.

Ne-au prevenit: „Să nu lase nimeni lucruri în urma lui, că nu are voie să și le mai ceară înapoi“. De fapt, se refereau la sistemul nostru de comunicare între închisori, prin lăsarea câte unui obiect la toaletă sau în celulă. Din celula următoare ni s-au mai alăturat șase persoane. Ne cunoșteam aproape toți între noi și ne-am salutat prietenește, dar gardianul ne-a ordonat să tăcem. Am traversat șanțul, ducându-ne într-o celulă mică aflată alături de intrarea în fort, unde câțiva deținuți pe care nu-i cunoșteam stăteau jos pe podea. S-au ridicat solemn în picioare și ritualul prezentărilor a început fără grabă, metodic și cu multă politețe. Era ceva patetic și ridicol în felul în care ne comportam cu acest prilej. Formula inițială era: „E o plăcere să vă cunosc! Îmi permiteți să mă prezint“. La care se răspundea: „Plăcerea este de partea mea“. Titlurile de general, ministru, profesor, doctor și episcop, ca și cele de baron și conte umpleau celula în acele ocazii și te simțeai ușurat când cineva spunea „țăran“, „șofer“, „muncitor“, sau orice altceva care să întrerupă monotonia bunei creșteri și a prestigiului social. N-am acceptat niciodată teoria că ar exista un mod aristocratic în felul cum mănânci fasole și morcovi stricați sau un mod rafinat de a-ți lăsa pantalonii jos și a te pune pe vine în fața mai multor zeci de ochi curioși.

Am pus întrebarea obișnuită: dacă mai sunt noutăți. Dar nu erau decât puține. Am reluat presupunerile în legătură cu destinația noastră și am ajuns la concluzia că nu poate fi vorba de Canal, deoarece eram prea puțini și media de vârstă depășea bine patruzeci și cinci de ani.

Părea să fie Aiudul. Am încercat să-i întrebăm pe gardieni, dar ei au ridicat doar din umeri. Era secret și nu aveau voie să ne spună.

A sosit un sergent funcționar împingând, ca de obicei, o măsuță pliabilă și un scaun. A trântit un teanc de fișe pe masă, s-a așezat, și-a scos tocul rezervor, i-a deșurubat capacul și a scuipat pe dușumea. A șters scuipatul cu cizmele lui de călărie, și-a împins boneta pe ceafă, s-a rezemat de scaun și ne-a examinat cu atenție. Se juca cu tocul rezervor și avea grijă să i se vadă ceasul de mână rusesc. În țările cu regim comunist, tocul rezervor și ceasul de mână denotau un rang social. Tocul însemna că cel care îl purta știa să citească și să scrie. Ceasul era răsucit ostentativ, scuturat și ascultat la fiecare ocazie. Sergentul și-a probat tocul pe o bucată de hârtie. După ce a studiat atent ceasul să vadă cât arată, trecu și la sarcina plicticoasă de a ne identifica și a completa încă unul din zecile de formulare pe anul acela. Apoi a plecat, luându-și masa și scaunul.

Gardienii, ajutați de un pușcăriaș de drept comun, începură să arunce în celulă sacoșele, valizele și rucsacurile noastre ce fuseseră depozitate în magazia închisorii. Tot ce depășea cantitatea permisă în celulă era ținut în magazie. Uneori, puteai să schimbi hainele vechi cu altele mai noi, sau iarna puteai obține puloverele și hainele de blană care-ți fuseseră luate primăvara. Dar nu existau reguli fixe și închisorile se deosebeau unele de altele. Mult depindea de comandant și de capriciile lui personale. Nici măcar o batistă veche și zdrențăroasă nu ți-o puteai înlocui cu una bună fără aprobarea lui. Câteodată, nu-l vedeai cu lunile și între timp era prea târziu pentru hainele groase de care ai fi avut nevoie.

Ne-am identificat foarte repede bagajele și am cercetat lucrurile din interior cu afecțiune, numărându-le fericiți, controlându-le și mângâindu-le. În timp ce le împachetam la loc, ne puneam serios întrebarea cu ce să ne îmbrăcăm. Unii directori de închisoare interziceau hainele de blană, alții aveau ceva cu puloverele. În altă parte, pijamalele erau considerate drept un articol decadent, îmbrăcăminte de imperialist occidental. Era absolut interzis să porți brâu pe sub haine. Totuși, mulți îl purtau în secret ca să se apere de umezeala permanentă și să-și protejeze rinichii. Mulți dintre noi sufereau de hernie în urma stării generale de slăbiciune. Din păcate, cu administrația care se schimba foarte des, totul era nesigur. Problema îmbrăcăminții ne preocupa foarte mult, neliniștindu-ne, deoarece mulți au murit la închisoare din cauză că aveau haine nepotrivite în anumite condiții limită, neprevăzute.

După mult timp, ni s-a dat masa. Unii dintre noi și-au zgâriat numele pe perete, căci deținuții care aveau să vină aici după noi își făceau datoria transmițând numele, împreună cu orice alt indiciu în privința destinației noastre, celor care rămăseseră înăuntru. Informația se transmitea apoi în toată închisoarea, trecând din celulă în celulă. Am fost duși într-unul dintre coridoarele subterane lungi și ni s-a dat ordin să ne dezbrăcăm și să punem tot ce aveam în fața noastră. Din fericire, era primăvară și deși era încă răcoare, nu înghețam de frig. Au controlat toate obiectele pe care noi le împachetasem cu atâta grijă și le-au împrăștiat prin coridor. Această ultimă inspecție era foarte meticuloasă, căci voiau să ne împiedice să purtăm mesaje, să avem bancnote cu care am fi putut corupe escorta, sau să ascundem obiecte tăioase care ar fi putut servi la o evadare în timpul călătoriei. Ne-am îndesat în grabă lucrurile, ne-am îmbrăcat și ne-am întors în celula de izolare.

După câteva ore au apărut cei care ne escortau, cu pistoalele mitralieră îndreptate spre noi. Un gardian și-a amintit dintr-o dată că doi dintre noi erau „periculoși". Deși, conform regulii generale, toți cei care aveau condamnări mai mari de zece ani închisoare urmau să fie transferați în cătușe, douăzeci și șase dintre noi, a căror sentință era de peste cincisprezece ani, au fost lăsați în pace. S-au adus în grabă două perechi de lanțuri și au fost puse în jurul gleznelor celor doi. Gardienii se mai înmuiaseră puțin în această ultimă călătorie pe care am făcut-o de la Jilava și ne-au permis să privim prin fereastra mică din spatele dubei. Orașul părea foarte mohorât și neglijența administrației de stat se vedea în deteriorarea blocurilor de locuit, care pe vremuri fuseseră cochete. Se vedeau aceleași vechi tramvaie și căruțele cu cai mânați alene de proprietarii lor țărani, venind dinspre piața centrală.

În loc să mergem la gara principală din nordul Bucureștilor, am fost duși într-un punct mai îndepărtat, unde transferul nostru în tren putea să aibă loc ferit de ochii publicului. Era Grivița, o stație de triaj amărâtă, între Gara de Nord și depouri. Am coborât cât am putut de repede, ajutându-i pe colegii noștri încătușați. Punându-ne bagajele pe umăr, escortați de ambele părți de gardieni înarmați, am trecut printre paznici care stăteau tolăniți, mecanici de locomotivă, măturători de tren și alții, inclusiv femei îmbrăcate în salopetă. Toți se întorceau să se uite la noi, iar femeile duceau mâna la gură de parcă ar fi vrut să ascundă un suspin de uimire sau un strigăt de milă. Erau destul de obișnuiți cu acest spectacol: bătrâni slabi, galbeni ca ceara, cu mers șovăielnic și lanțuri ce le zăngăneau la picioare. Deși nu-și puteau ascunde simpatia și mila, acești muncitori de la Grivița, un bastion roșu cu nuclee de veterani comuniști bine pregătiți, nu puteau să ne accepte cu adevărat.

Am trecut prin triaj unde mai multe trenuri erau curățate și remorcate de muncitori care s-au oprit să ne privească. Escorta ne-a pus să traversăm șinele căii ferate, dar din cauza bagajelor și a perechii de deținuți cu cătușe care aveau nevoie de ajutor, înaintarea noastră era destul de lentă. Gardienii au început să-și piardă răbdarea, să strige și să ne amenințe cu patul pistoalelor. Dacă nu s-ar fi uitat muncitorii, ne-ar fi ciomăgit. Erau întotdeauna prost dispuși când trebuiau să escorteze, prin spații deschise, deținuți pe care mulțimea îi simpatiza și ar fi putut să dea ajutor unui eventual evadat. Ba și mai rău, nu era exclus un act de violență pentru eliberea deținuților și asta ar fi însemnat să fie și ei arestați, trimiși în judecată și condamnați pe viață, fie pentru neglijență fie pentru complicitate. Așa că, în dorința lor ca deplasarea să se termine cât mai repede, erau cuprinși în mod inevitabil de o furie pe care și-o revărsau, fără milă, asupra deținuților.

Am încercat să mărim pasul, împiedicându-ne de șine, iar unii au căzut. Gardienii au presupus că au făcut-o dinadins și, din ce în ce mai nervoși, înjurau cât îi ținea gura. Unul dintre ei și-a ieșit complet din fire și, plin de dușmănie, a tras un picior unui bătrân ofițer care trecea anevoie peste traversele și balastul tăios. În sfârșit am început să mergem de-a lungul trenului pe care scria: „București – Brașov – Cluj – Oradea Mare“. Cum Aiudul se găsea la șaizeci și doi de kilometri de Cluj, era limpede care avea să ne fie destinația. Locomotiva scotea deja aburi și ne-am oprit la „dubă“, vagonul pentru transportul pușcăriașilor. Era lung și negru și nu comunica deloc cu restul trenului. Sus, lângă tavan, avea trei ferestruici cu plasă de sârmă și bare subțiri de fier pentru siguranță.

Ușa mare, glisantă a vagonului era deschisă și sergentul-major care era în fruntea celor trei gardieni ce însoțeau transportul ne aștepta. Erau îmbrăcați în cămăși cu mânecă scurtă, aveau șepci și purtau papuci în vederea călătoriei lungi și încete ce avea să dureze vreo treisprezece ore. Sergentul care ne escortase i-a înmânat fișele noastre și o sacoșă cu provizii. Sergentul-major avea dreptul să refuze pușcăriașii dacă socotea că are prea mulți, sau considera că anumiți deținuți ar fi trebuit puși în lanțuri. A cercetat cu atenție fișele, aparent satisfăcut, apoi ne-a chemat pe nume. De la nivelul peronului trebuia să ne săltăm, încărcați cum eram, și ajutând și pe cei doi încătușați, o distanță de cel puțin un metru, deoarece nu existau trepte ca să te urci în vagon. Ne-au dus într-un compartiment larg, care ocupa o treime din vagon, și care era făcut pentru patruzeci de persoane. Uneori erau transportați aici mai mult de nouăzeci, așa că aveam noroc să fim numai douăzeci și opt.

Trenul se puse în mișcare cu spatele, înainte până în gară, vagonul nostru fiind cel din urmă. Călătorii se grăbeau să se urce, nebănuind că în vagonul care putea fi luat drept unul de marfă, era poate cineva din propria familie, dus Dumnezeu știe unde, să-și înceapă viața de deținut politic. Totul părea atât de bizar și ireal. Noi închiși acolo, iar viața mergând înainte în mod normal, cu difuzoare care anunțau plecările și sosirile trenurilor. Toți păreau atât de liberi iar noi eram atât de neajutorați, închiși acolo în compartiment. Pe când trenul prindea viteză, stăteam cu rândul cu nasul lipit de ferestruici, privind cum trec pe lângă noi punctele de reper care ne erau familiare. Cât de îndepărtată mi se părea ultima mea vacanță, când plecasem din aceeași gară, în ianuarie 1950! Cât de îndepărtată mi se părea acea viață!

În compartimentul nostru erau șiruri de bănci, dintre care una, înălțată puțin mai mult, era veceul. Dar nu era nici apă, nici hârtie igienică. Mai departe era un culoar, având de fiecare parte celule mici pentru deținuții politici mai primejdioși. La capătul vagonului era un spațiu larg pentru bagaje și loc pentru gardieni, cu paturi, chiuvetă și cele necesare pentru gătit. Toate ferestrele și ușile erau bine zăvorâte. Trecuse de ora cinci, ne apropiam de Ploiești și noi ne pregăteam pentru noapte. S-ar fi putut să reușim să și dormim câteva ore, dar deocamdată eram foarte treji, vorbind cu noii noștri prieteni despre experiențele trăite, schimbând impresii cu privire la diferite închisori și întrebându-ne ce va aduce viitorul. Câte unul începea să vorbească despre viața lui de odinioară și cu toții ne întorceam la acel trecut de dinainte de a cădea în sclavie.

Gardienii au adus o găleată mare cu apă și sacoșa noastră cu alimente, care totuși, în mod oficial, ar fi trebuit să fie atinsă doar a doua zi. Ni s-a dat pâine neagră, cu mirosul ei de proaspăt copt care ne gâdila nările și o sută de grame de gem la fiecare. În grupul nostru mai era

Pohne și un bărbat ai cărui ochi ieșeau din orbite, iar gura îi lăsa apă, uitându-se cum Pohne așeza pâinea pe o batistă. De obicei dădeam cu banul care să aleagă primul, dar omul se uita la noi cu ochi rugători. „Mi-e foame“, spuse el, „lăsați-mă să aleg eu primul.“ L-am lăsat. Luă ceea ce i se părea lui că e bucata mai mare, și fără să mai aștepte gemul, și-o îndesă în gură, gata să se sufoce. Am văzut că toți ceilalți se reped la pâine și, în câteva minute, Pohne și cu mine am dat-o gata pe a noastră. Era o lege nescrisă să mâncăm imediat tot ce ni se dădea. Nu trebuia să lași hrană nemâncată. Chiar proviziile secrete de pâine, ținute în pungi, erau riscante. Oricând puteai fi chemat afară pe neașteptate și gândul că te-au amăgit și te-au lipsit de pâine nu-ți mai dădea pace. Chiar și acum îmi amintesc cu jale de bucăți de pâine care mi-au fost furate în acest fel.

La căderea nopții, trenul pufăia greu urcând Valea Prahovei spre pasul Predeal. Primăvara era încă prea timpurie ca să se încălzească sus la munte și în compartiment era foarte frig. Am despachetat bagajele și am început să ne îmbrăcăm pentru Aiud cu cât de multe haine era posibil. Îmbrăcând două perechi de pantaloni și două jiletci, s-ar fi putut să reușim să luăm pe ascuns mai multe haine în celulă. Unii încercau să doarmă, dar lunile de închisoare ne tociseră în așa hal sistemul nervos, încât dacă ațipeai un sfert de oră era maximul pentru oricare dintre noi.

În zorii zilei, ne-am oprit la Teiuș, nod de cale ferată, și gardienii ne-au spus să ne pregătim. În cincisprezece minute urma să ajungem la Aiud. Ne-am îngrămădit la ferestre să privim frumoasa vale a Mureșului, pe când trenul șerpuia între râu și dealurile care se înălțau abrupt de ambele părți. Mult mai departe, spre Arad, înfășurate în negură, vârfurile Munților Apuseni erau îmbăiate cu foc de răsăritul soarelui. Jinduind de atâta timp după natură, în spatele ferestrelor cu gratii, ne simțeam aproape liberi. Fusesem și eu un orășean ca oricare altul, gata să guste frumusețea naturii în timpul vacanțelor, dar care foarte repede începea să tânjească după oraș. Acum, pentru prima oară, mi se adânciseră sentimentele pentru natură și pentru pământ; le simțeam mai reale și mai legate de libertate. Pentru întâia oară, uram civilizația noastră, secolul nostru și ființele umane în stare să prefacă lumea într-un asemenea iad de lacrimi și mizerie. Nu era oare mai multă bunătate în vacile și boii aceia care pășteau pe câmp, decât în cei mai mulți dintre noi?

6

ÎNCEPE ISPĂȘIREA OSÂNDEI

Trenul s-a oprit la Aiud. Ținând strâns în brațe bagajul nostru sărăcăcios, așteptam să ni se spună să pornim, știind că vom fi, ca de obicei, mânați fără milă. De noi s-a apropiat un detașament mic de gardieni, îmbrăcați în mantale albastre, purtând căciuli cenușii, înarmați toți până în dinți. Ușa mare a vagonului s-a deschis și după ce au schimbat câteva cuvinte și au înmânat documentele, am fost strigați pe nume. Era greu să sari jos din vagon și noua noastră escortă începu imediat să strige la noi, cu intenția evidentă de a ne lămuri, de la bun început, ce însemna pentru ei disciplina. Am ieșit din gară în văzul tuturor celorlalți pasageri, care se prefăceau că nu ne văd.

Ne-am târât pașii obosiți pe strada principală a orășelului Aiud, stradă care ducea de la gară, la piață. După câteva sute de metri am cotit, îndreptându-ne spre un complex uriaș de clădiri văruite, cu șiruri de ferestre cu gratii. Am mers de-a lungul zidului exterior al curții închisorii, pe o stradă pe care oamenii mergeau grăbiți la muncă. La fiecare cincizeci de metri se vedea o gheretă rotundă de beton care proteja santinelele de vânturile înghețate. Trupele Securității Ministerului de Interne, înarmate cu pistoale și puști mitralieră, stăteau de pază zi și noapte. În fiecare gheretă se afla un proiector, alimentat de generatorul închisorii. Zidurile, înalte de cel puțin trei metri și jumătate, aveau la intrarea principală porți grele de fier. Când ne-am oprit acolo, santinela care stătea deasupra ne și anunțase sosirea și s-a deschis o poartă mică laterală. Un milițian ne-a controlat, ordonându-ne să intrăm unul câte unul și să ne aliniem pe aleea lungă din interior.

Am mers apoi pe lângă niște case de cărămidă și de piatră, pe lângă o popicărie folosită de gardieni și de-a lungul unui spațiu întins pe care era depozitat material lemnos și bușteni pentru prelucrare. Condamnații se aflau deja la muncă, încărcând căruțe. A urmat apoi o cazarmă, frizeria milițienilor, un șir de case joase și pătrate pe care scria Administrația, Cantina, Birouri. Aici am fost din nou numărați și încredințați unor gardieni care ne-au spus să ne grăbim, ceea ce am și făcut. Deținuții care sosesc într-un loc nou sunt întotdeauna foarte docili și doritori să arate cât sunt de disciplinați. Acționează cu prudență și încearcă șireți să evalueze caracterul noilor supraveghetori de sclavi.

Soarele se înălțase pe un cer proaspăt și limpede, iar noi am lăsat în urmă curtea centrală, intrând printr-o veche galerie de piatră în coridoarele ca de mânăstire ale vechii închisori. Pe stânga, ferestre zăbrelite se deschideau spre o curte interioară. La dreapta, la intervale regulate, erau uși de celulă făcute din stejar, solid zăvorâte. Am fost opriți în fața uneia dintre ele și ni s-a spus să ne aliniem pe două rânduri. A apărut căpitanul Dorobanțu, fost muncitor petrolist, iar acum comandantul închisorii. Ne-a întrebat pe fiecare cum ne numim și ce profesie avem. Ba chiar pe unii dintre noi i-a întrebat dacă se simțeau condamnați pe nedrept. Nu a comentat când unii i-au spus că lor așa li se părea. S-a uitat la noi cu dispreț și a dispărut. „Un tip destul de cumsecade“, a remarcat unul dintre noi.

În celulă erau treizeci de paturi militare, din fier, legate două câte două și acoperite cu saltele zdrențăroase. Ne-am ales paturile la întâmplare. Pohne și cu mine am căzut cu bagaje cu tot pe două dintre ele și am încercat să pătrundem întreaga semnificație a prezenței noastre în celula aceea mare și rece, al cărei rând de ferestre întunecate ne întâmpina cu un rânjet sinistru, arătându-și dinții înnegriți de vrăjitoare. Când ne-am culcat pentru odihna de care de atâta timp aveam nevoie, cineva a propus ca unul dintre coloneii care erau printre noi, cunoscut ca bun povestitor, să ne binedispună cu o poveste. Și astfel, pe când vântul aspru de munte aducea curenți înghețați în celula noastră întunecată, Tache Tomescu, fost lector de tactică modernă la Academia Militară, a început să ne spună „Comoara din Insulă“ de R.L. Stevenson. „O, ho, ho, și-o sticlă de rom“, scanda el cu vigoare. În depărtare, santinela bătea la fiecare jumătate de oră într-o bucată de șină de cale ferată agățată de tavanul adăpostului său.

Aiudul se întindea pe mai mult de șaptesprezece pogoane. Dintr-o veche pușcărie construită de Maria Teresa, în secolul al optsprezecelea, devenise una dintre cele mai mari închisori din țară. Construcția originală, care se mărginea acum cu o latură a unui scuar, consta dintr-un șir de o sută de celule, paralel cu două lungi galerii boltite, din piatră. Devenise locul unde erau cazați deținuții politici importanți, unde disciplina era severă și unde un regim special ducea la moarte prin înfometare. Cei care călcau disciplina închisorii erau aruncați în „Zarca“(4), adică niște carcere ce nu aveau ferestre și unde erau lăsați timp de o lună și mai mult fără pături și fără haine groase. Mulți au murit din cauza acestui gen de pedeapsă folosit de regimul comunist ca unul dintre numeroasele lui sisteme de exterminare lentă.

Celelalte trei laturi ale pătratului erau ocupate de bucătării, cămări, băi, ateliere și trei capele: româno-ortodoxă, greco-catolică și calvină. Deși cele două cruci și sfera cu ținte tot se mai vedeau din afara închisorii, o capelă servea ca depozit de haine, o alta ca magazie de cărbuni și a treia drept depozit de mărfuri pentru fabrică. În mijlocul curții, o clădire nouă, care se presupunea că fusese refectoriu, avea acum diverse întrebuințări, ca de pildă magazie de mărfuri sau uscătorie pentru cherestea. Partea nouă a închisorii, construită spre sfârșitul secolului al nouăsprezecelea, se întindea spre apus. Aceasta cuprindea secția întâi și a doua în care aveau loc opt sute de persoane. Acolo am fost duși și noi.

Separată de o curte mică, era fabrica. Aparținuse cândva unui particular care o construise alături de zidul închisorii, căci folosea pușcăriași drept muncitori. Acolo se fabricau vehicule trase de cai și au fost deschise: un atelier de mobilă fină, unul de tâmplărie, o turnătorie și un atelier de lăcătușerie. După naționalizare, fabrica a fost extinsă, incluzând și o întreprindere de mobilă. În 1952, lucrau acolo în trei schimburi 1 760 de persoane, cam jumătate din deținuții politici de la Aiud. Între zidul exterior și cel interior erau închiși 250 de pușcăriași de drept comun ce îndeplineau sarcini pentru care era nevoie să iasă din închisoare.

În ziua în care am sosit, ni s-au dat numere de înregistrare. Aceste numere erau frecvent schimbate, în urma vreunui capriciu al administrației centrale, ceea ce provoca mare confuzie printre funcționari. Dar nici deținuților politici, nici celor de drept comun nu li s-a cerut vreodată să poarte numerele. Erau chemați pe nume, ceea ce crea oricum dificultăți gardienilor, darămite dacă ar fi fost vorba de numere. A doua zi, am fost duși la baia închisorii, iar între timp, bagajele noastre au fost dezinfectate. Nou sosiții, indiferent de unde veneau, trebuia să fie ținuți în carantină cel puțin două săptămâni, dar aceste reguli nu erau niciodată respectate întocmai. De cele mai multe ori, eram duși imediat la celula ce urma să fie a noastră. Dacă bântuia vreo epidemie sau dacă se considera necesar ca niște vești să ajungă la cei din închisoare abia după ce aveau să fie răsuflate, carantina putea să dureze cu lunile. Adeseori, oamenii erau puși în aceeași celulă cu niște persoane pe care ar fi fost cazul să nu le întâlnească niciodată, spre încântarea celor implicați.

Credeam că vom rămâne izolați cel puțin cele paisprezece zile obligatorii, dar a treia zi am fost duși de cealaltă parte a drumului principal de acces, în blocul nou. Văzându-l, mi-am amintit de filmele americane cu gangsteri. M-am înfiorat privind în sus la balcoanele îngrădite cu bare de fier care se întindeau pe trei etaje, în lungul nenumăratelor rânduri de uși de celulă. Toate cele trei capete ale construcției în formă de T se terminau cu ferestre uriașe gotice, care ajungeau până în partea de sus a închisorii. Am fost băgați într-una dintre cele două camere mari care se aflau la fiecare nivel și care erau folosite în special pentru deținuții supranumerari, deoarece în timpul șederii mele, în cele 342 de celule erau 1 500 de oameni.

Am fost percheziționați, ni s-a făcut inventarul obișnuit și am fost repartizați în diferite celule.

Repartizarea în celule era o chestiune complicată și administrația distribuia deținuții în urma unor planuri bine ticluite. Pe vremea aceea erau foarte puțini funcționari pregătiți special pentru a lucra în închisori, iar cei calificați se întorseseră abia de curând de la Moscova. Tot personalul angajat în penitenciarele care funcționaseră după sistemul de dinainte de război fusese concediat. Cei care îi luase locul, conducea închisorile cum credeau el că e mai bine. Domnea multă confuzie, dar se putea totuși respira puțin mai în voie.

Cei care se ocupau de treburile închisorii erau numiți „plantoane“. Armata română fusese formată într-o oarecare măsură de francezi și, cum închisorile se inspiră în general din disciplina existentă în armată, cuvântul acesta era folosit și în pușcării. Cu ani în urmă, „plantoanele“ erau alese chiar de pușcăriași. Acum erau numite de administrație și trebuiau să fie buni informatori. Unii dintre ei fuseseră aleși pentru că erau comuniști sau socialiști și puteai fi sigur că raportau orice abatere a celor care aveau alte opinii politice. Alții o făceau pentru hrană. Gardienii erau adesea leneși și se bizuiau mult pe „plantoane“, în așa măsură încât le încredințau până și cheile. Aceștia mențineau ordinea în coridoare și făceau nenumăratele liste care se cereau în fiecare zi, sarcină pentru care erau adesea mai potriviți, având mai multă carte decât gardienii. Un „planton“ îți putea ușura viața dacă aveai țigări, haine și hrană, cu care să-l cumperi. Puteau, de asemenea, face din viața ta un iad.

Când Transilvania a fost încorporată în România Mare, Aiudul a rămas o insulă de maghiari într-o mare de români. Mulți dintre gardieni erau țigani unguri sau simpatizau cu ungurii, fiind căsătoriți cu unguroaice. Deși locțiitorii politici se străduiau zilnic să le bage în capetele primitive că între naționalități trebuie să existe „coexistență pașnică", această coexistență era foarte departe de a fi pașnică, în special în zilele de plată când cârciumile din localitate făceau vânzare bună. Tovărășia dintre comuniști nu reușea să învingă glasul sângelui, care este foarte puternic în partea aceea a lumii. Mare parte dintre sentimentele antiromânești răbufneau asupra deținuților. Majoritatea gardienilor fiind simpatizanți ai maghiarilor, protejau pe toate celelalte naționalități cu excepția românilor. Alegeau „plantoanele" dintre pușcăriașii unguri, germani și iugoslavi.

Primul meu „planton" a fost un român de origine iugoslavă, fost ofițer de securitate și comunist de nădejde. Dar, după ce Tito s-a desprins de lagărul comunist, el a trecut de partea lui Tito și a dezvăluit informații Legației iugoslave din București. A fost judecat pentru înaltă trădare și acum, în închisoare, își continua activitatea lui partinică, fiind cel mai de încredere informator al locțiitorilor politici. Îl întâlnisem mai demult la Jilava, așa cum îl întâlniseră mulți dintre noi. Lui îi revenea sarcina repartizării deținuților pe camere și sistemul său diabolic a fost mai târziu adoptat în toate închisorile. Dar el îl descoperise cu mult înainte ca administrația să-l redacteze științific, după un plan rusesc. Consta în a îngrămădi laolaltă oameni de categorii diferite. Într-o celulă, de exemplu, putea fi închis un profesor universitar, un țăran, un lăcătuș, un general, un preot catolic și un socialist evreu. Profesorul universitar, care fusese poate cândva deputat, avea să ridice în slăvi rolul Partidului Liberal în trecutul țării. Țăranul avea să-l înjure, acuzând boierii că îi mânau cu biciul pe câmp. Generalul începea cu morală patriotică, la care socialistul evreu îi dădea înainte cu Marx și cu beneficiile pe care le aduceau lumii învățăturile sale. Lăcătușul avea să riposteze, înjurând vehement sistemul extenuant folosit acum în industriile naționalizate. Bietul preot catolic nu putea face nimic altceva decât să se închine cu pietate și să se roage să le fie tuturor iertate păcatele.

Amicul nostru „plantonul", cu urechea lipită tot timpul de vizetă, avea să raporteze totul gardianului. Acesta, temându-se să nu fie denunțat și el locțiitorului politic, își nota numele. Rezultatul urma să fie izolarea în carceră a „vinovatului", care era ales după bunul plac al cuiva. Tot în urma spionării la vizetă, te-ar fi putut denunța că scrii scrisori sau vorbești oamenilor într-o limbă străină. Cu cât denunța un număr mai mare, cu atât era mai apreciat de locțiitorul politic. Răsplata lui imediată era hrană, pâine și țigări.

Am constatat că sunt în celulă cu un telegrafist, un ceferist, un montator ungur și un țăran sârb. Eram închiși, în medie, de nouă luni fiecare și aveam foarte puține în comun care să ne lege. Și totuși, în ciuda dificultății, am găsit de nevoie o cale care să ne apropie. Telegrafistul primise cândva telegramele mele de presă și își aducea aminte cât de des îi spuneam să-și oprească restul. Ceferistul, național-țărănist, îi ura pe unguri. Dar ungurul era catolic practicant și cum prima noastră zi de conviețuire era într-o vineri, postise și-i dăduse porția sa ceferistului care părea să aibă cea mai mare nevoie. Sârbul, fericit să nu fie singurul străin din celulă, se purta destul de bine, deși nu rezista ispitei de a ne denunța, când îi cereau conaționalii lui din afară. În schimb, ei îi dădeau mai multă hrană când se distribuia mâncarea.

Așa că, ne-am dat cumva pe brazdă. Pohne era într-o altă celulă unde nu se descurca atât de bine. Dar se vede că administrația hotărâse ca asta să fie doar un fel de carantină, probabil până când veștile pe care le aduceam își vor pierde prospețimea. Eram scoși afară în fiecare zi ca să ne plimbăm, timp de o oră, separați de cei care erau mai demult aici și care se plimbau în cerc într-unul dintre spațiile pătrate. Recunoșteam pe mulți dintre cei care plecaseră de la Jilava înaintea noastră și ne-am dat seama că nu plecaseră nicidecum cu toții la Canal, cum credeam noi pe atunci, invidiindu-i. Le-am făcut semn, prefăcându-ne că ne netezim părul inexistent, sau făcând cu mâna în vânt, iar ei ne-au răspuns la salut.

În cea de a zecea zi ni s-a spus pe neașteptate să ne strângem lucrurile și să fim gata în cinci minute. Afară, pe coridor, împingându-ne și îmbrâncindu-ne, m-am trezit înghesuit în Pohne. „Ține-te de mine!“, mi-a strigat el. Curând după aceea, noi doi și încă trei am fost împinși într-o celulă, cu două niveluri mai sus, la ultimul etaj. Generalul care era cu noi spuse: „Asta-i definitiv. De acum, rămânem aici mai mulți ani. Domnilor, să facem prezentările.“ Am lăsat lucrurile jos, ne-am scos bonetele, ne-am înclinat ceremonios și ne-am strâns mâna.

Ne-am uitat unii la alții cu evidentă ușurare. Nu era o combinație rea: un general, un colonel, un avocat și doi corespondenți de știri externe. „Excelent!“, exclamă colonelul, fost profesor de strategie și vechiul nostru povestitor. „Va trebui să ne organizăm activitatea intelectuală. Dar mai întâi hai să facem curățenie în celulă și să scăpăm de rahatul care s-a strâns aici. Pute." Butoiul nu fusese golit de cine știe când. Avocatul, Pohne și cu mine eram mult mai tineri decât ceilalți doi și i-am scutit de muncă. Avocatul scoase o cârpă veche și începu să steargă dușumeaua celulei. Noi am aranjat scândurile care erau puse pe o pereche de capre de-a lungul peretelui ca să servească drept pat și apoi am început să batem în ușă. „Plantonul", un fost sergent-major, s-a supărat că am bătut, dar l-a recunoscut pe general. Lupta de clasă e luptă de clasă, dar între patru ochi, generalul tot general era. Mi-a dat voie să mă duc la closet și să golesc butoiul, pe care l-am spălat cu bucata mea de pânză de sac. L-am umplut apoi cu apă ca să spăl pe jos.

În două ore, celula era curată lună. Toți cinci nu puteau să încapă pe unicul pat, așa că eu m-am culcat pe podea, cu paltonul drept saltea și sacoșa drept pernă. Închisoarea ne dădea fiecăruia o pătură de cai uzată. Aveam un butoi de douăzeci și cinci de litri zilnic pentru nevoile noastre, un litru și jumătate de apă pentru băut și spălat, cinci căni de lut și câteva linguri. Una dintre ele, foarte folositoare dar periculoasă, avea mânerul ascuțit ca un briceag. Soarele apunea și auzeam în depărtare muzică de la un radio. Era pentru prima dată că auzeam așa ceva de când ajunsesem la Jilava, cu ochii legați, în urmă cu un an. Cerul era violet și portocaliu în lumina apusului. Undeva necheza un cal și vacile comandantului rumegau la mai puțin de cincizeci de metri de noi. La fiecare jumătate de oră răsuna bucata de șină și proiectoarele începeau să cerceteze ferestrele, căutând capete care încearcă să privească afară.

În primele ore ale duminicii, în dimineața Paștelui, după două săptămâni petrecute în celula cea nouă, veșnic prezentul sunet al ferăstraielor mecanice s-a întrerupt. Afară era liniște totală. Stăteam în pat și priveam pe fereastră. Paza fusese dublată și alți gardieni patrulau, doi câte doi, cu puști mitralieră gata să tragă. Ne gândeam că se întâmplă ceva neobișnuit, dar era doar faptul că ziua de Paște și sărbătoarea comunistă de 1 Mai urmau una după alta, iar cei din administrație luau măsurile obișnuite. Amintirile unor sărbători burgheze, ce fuseseră adesea folosite pentru lovituri de stat, îi făceau să fie deosebit de vigilenți în asemenea ocazii. Când am ieșit la plimbare, am văzut un gard de sârmă ghimpată, recent ridicat la câțiva metri de zidul închisorii. Un anunț avertiza pe oricine ar fi încercat să treacă peste el că risca să fie împușcat pe loc.

În ziua următoare, la două dimineața, întreaga pușcărie a prins viață. Uși se deschideau și se trânteau. Podurile de lemn bocăneau fără încetare din cauza saboților și a tocurilor metalice ale cizmelor celor care fugeau. Era ceea ce auzeam de fiecare dată când se schimbau la fabrică turele, dimineața și după-amiaza, însoțite de strigătul monoton al „plantoanelor“: „Fabrica!“. Însă, la două dimineața era ceva neobișnuit. Încă relativ nou-veniți în închisoare, de câte ori se întâmpla ceva neașteptat ca acum, de câte ori se deschidea ușa când ar fi trebuit să rămână închisă, inima ne bătea să se rupă, ni se înmuiau genunchii și păleam la față. Ca la animale, ochii ni se roteau neliniștiți încercând să percepem pericolul, iar auzul ni se încorda ca să prindă orice sunete.

Ne țineam respirația de teamă să nu ne scape ceva important. Avocatul se lăsă jos pe podea, apropiindu-și urechea de crăpătura de sub ușă. Dar nu puteam distinge nimic altceva decât uși care se deschid și tropăit pe scările de piatră. Unde? De ce? Apoi, abia perceptibil dar crescând în intensitate, am auzit tuse și târșâit de picioare. Am bănuit că oamenii se adună jos în holul principal, unde așteptau ceva. Dar ce?

Trecuseră două ore când zgomotul a ajuns și la etajul nostru. Auzeam ușile celulelor deschizându-se din ce în ce mai aproape. Încercam să deslușim cuvintele. După un timp, am auzit că unii erau chemați pe nume, dar ca de obicei cu voce joasă, ca totul să rămână secret. Așa se proceda întotdeauna, ca oamenii din celula vecină să nu știe ce se întâmplă. Ușa celulei noastre a fost larg deschisă. Avocatul a fost chemat primul, iar eu al doilea. Ni s-a ordonat să ne îmbrăcăm, să ne punem pantaloni și haine și să-l urmăm pe gardian, lăsându-ne lucrurile în celulă. În holul clădirii principale erau aliniați câteva sute de oameni, foindu-se, tușind și vorbind în șoaptă. Ne-am așezat și noi la capătul șirului și eu am privit întrebător spre cel de alături. „Aleg oameni pentru minele de plumb," mi-a explicat el. Era uimitor cum se aflau toate lucrurile acestea. „Au început?", am întrebat eu. A clătinat din cap. Ca de obicei, voiau ca oamenii să fie gata cu mult înainte de a fi nevoie.

Minele însemnau pericol, în special pentru niște oameni bolnavi, slăbiți și neexperimentați, cum eram noi. Dar însemnau totodată o anumită eliberare de supravegherea permanentă și, mai ales, mâncare. Oamenii aveau păreri diferite. În ce mă privea, eram atât de flămând, încât m-am refugiat în versiunea românească a fatalismului oriental: „Dac-o fi să mor, măcar să mor cu burta plină“. Eram chiar bucuros la gândul că aveam să fiu miner.

În timp ce așteptam, am aflat că au avut loc mari schimbări în cele două zile de când se închisese fabrica. Condamnații de drept comun urmau să fie complet separați de cei politici. Majoritatea lor fiind maiștri și meseriași, fuseseră folosiți la treburile bucătăriei, ale închisorii, în ateliere de reparat, magazii, încălzirea centrală și altele. Regimul deținuților politici avea să devină mai sever, în timp ce pușcăriașii de drept comun urmau să se bucure de multe privilegii. Puteau scrie și primi cărți poștale și pachete. Puteau deține cărți, frecventa cursuri de educație și vedea filme. Aveau voie să primească bani de acasă și să fumeze. Dar, mai presus de orice, aveau din când în când contact cu familia și li se permitea să meargă la gară ca să încarce și să descarce marfă, având astfel prilejul să stea de vorbă cu ceferiștii și să obțină vești. Noi, deținuții politici, nu aveam dreptul la absolut nici unul dintre aceste privilegii.

Zeller, inspectorul general al închisorilor, venise la Aiud ca să supravegheze în persoană modificările. În timpul războiului, Zeller avusese o cârciumă la granița dintre Ungaria și România, care era locul de întâlnire al comuniștilor. Fusese internat, împreună cu alți comuniști, într-un lagăr din Ungaria, iar ofițerul ungur care îl arestase, Julius László, era acum deținut printre noi și condamnat la douăzeci și cinci de ani pentru ceea ce făcuse. Zeller fusese șeful Securității din Oradea Mare. Un avion al Securității, cu doi dintre oamenii săi, a zburat la

Belgrad cu arhivele secrete ale Securității și una dintre ele a fost, mai târziu, transmisă la radio Belgrad. Zeller a fost arestat și ținut optsprezece luni în subsolul Ministerului de Interne. Apoi, la fel de brusc cum fusese arestat și retrogradat de la gradul de colonel, a fost scos și promovat inspector general al închisorilor, cu gradul de locotenent-colonel.

În aceste ultime patruzeci și opt de ore, patru sute de pușcăriași au fost mutați în alte regiuni ale României. Cei care au mai rămas au fost scoși din incintă și mutați într-o clădire dintre cele două ziduri. Serviciile închisorii interioare urmau să fie preluate în viitor de condamnații politici. După ce îndeplinirea acestei sarcini mersese strună, Zeller avea chef să aleagă oameni pentru a lucra în mine. Era șase dimineața și mulți așteptau de aproape patru ore când Zeller și suita sa au intrat grăbiți în biroul șefului gardienilor care se afla aproape de intrarea principală a închisorii celei noi. Selecția a început prin a ne chema înăuntru, pentru câteva minute, unul câte unul. Cei care ieșeau nu erau complet îmbrăcați, ceea ce ne-a făcut să bănuim că ni se face un examen medical. Priveam întrebător spre cei care treceau grăbiți pe lângă noi și apoi urcau scările spre celule, dar clătinau din cap, neștiind încă nici ei ce avea să urmeze. După ce așeptasem cinci ore, la zece dimineața, mi-a venit și mie rândul. Nu mâncasem de la ora trei după-amiaza a zilei precedente. La o masă prezida Zeller, în mantaua lui grea de milițian și cu căciula gri pe cap. Pe epoleți îi luceau două stele mari, brodate cu fir auriu. Comandantul stătea alături de el, apoi medicul închisorii, alți doi ofițeri, locțiitorul politic și doi funcționari.

După ce mi-au controlat numele, medicul m-a întrebat: „Suferi de ceva?“ „Da, de sciatică,“ am răspuns eu, gata să mă dezbrac. „Nu te dezbrăca,“ îmi ordonă el, dând din cap spre Zeller care stătea de vorbă râzând cu comandantul. Zeller făcu semn unuia dintre funcționari care bifă ceva pe o listă și scrise un bilet. Gardianul mă scoase afară, dându-mă pe mâna altui gardian căruia îi dădu nota. Am fost dus într-una dintre celulele de rezervă, unde mai erau încă cincisprezece inși. Îi cunoșteam pe doi dintre ei. M-am prezentat și unul mi-a spus: „Noi, cei de aici, mergem la mină.“ Informația îi scăpase probabil unui gardian. M-am simțit ușurat, ba chiar bucuros. Ideea de a lucra din nou, de a face ceva și de a primi mai multă mâncare îmi surâdea. În sfârșit, voi scăpa de inactivitate și de îngrozitoarea lipsă de mișcare. Simțeam că-mi revin forțele și doream să mă apuc de ceva, deși abia împlinisem un an de când eram închis.

Pe măsură ce erau aduși din ce în ce mai mulți oameni, creștea nerăbdarea și larma vocilor. Gardianul își vâra capul înăuntru, să ne poruncească să tăcem. Dar nu era chip să ne stăpânească. Am descoperit că doi dintre noi mai lucraseră în mină. Amândoi se îmbolnăviseră atât de grav, încât a fost nevoie să fie operați. După convalescență, au fost aduși la Aiud, iar acum erau selectați din nou să lucreze în mină. Unul era specialist în mine, condamnat pentru spionaj în favoarea americanilor, iar celălalt, un căpitan tânăr din Corpul de Transport al Armatei, era condamnat la douăzeci și cinci de ani pentru spionaj în favoarea englezilor. Ne-au spus că limita de vârstă pentru a lucra în mină era de patruzeci și cinci de ani, deși mai târziu am constatat că fuseseră aduși printre noi chiar și oameni de șaptezeci de ani. Majoritatea celor din mine erau din Garda de Fier sau criminali de război; în ultimul timp însă, moara judecătorească începuse să-i trimită în mine și pe condamnații pentru înaltă trădare.

Cei doi fuseseră la mina Nistru, unde li se distribuiseră haine groase, echipament minier și cizme de cauciuc. Hrana și rațiile de pâine erau bune. Dar, după o lună petrecută în aerul fără ventilație, unde forajul se făcea fără apă și pericolul de silicoză era iminent, își pierduseră pofta de mâncare. De fapt toți, erau intoxicați cu plumb. În plus, galeriile erau vechi și condițiile de lucru extrem de periculoase. Fostul proprietar al minei, care era și el în pușcărie, împreună cu un alt inginer minier, depuseseră eforturi să amelioreze condițiile, ajutați de un birou tehnic condus chiar de deținuți. Au reușit doar parțial, înainte de a fi dați afară și înlocuiți cu directori numiți de comuniști, conștienți de lupta de clasă. Munca se deteriorase în urma faptului că administrația crescuse forțat normele, sărăcind minereul. Cele opt ore de muncă deveniseră douăsprezece, deoarece trebuia să mergi trei kilometri prin galerii ca să ajungi la filon. Când se întorceau de la muncă, număratul mai dura încă o jumătate de oră. Abia făceau dușul și mâncau ceva în grabă, când cel puțin jumătate dintre ei aveau alte sarcini: să descarce cărbuni, lemne de foc, provizii, să mături, să facă curățenie în lagăr și să curețe cartofi. Le rămânea puțin timp să mai și doarmă. Perspectivele nu erau deci prea bune.

N-avea importanță; orice părea de preferat supravegherii neîntrerupte a gardienilor și vieții între cei patru pereți ai celulei mohorâte. Am fost duși pe rând în celulele noastre să ne luăm lucrurile. Pohne și generalul mă priveau cu invidie când le spuneam ce am aflat, dar nu ne-a rămas mult timp să ne luăm rămas-bun. Mâncarea din celula unde stăteam acum izolați ne-a făcut să simțim pentru prima dată că suntem tratați ca niște ființe omenești. Se părea că regimul ne va purta de acum înainte de grijă. Eram, pentru ceea ce puteam produce, demni de a fi hrăniți în mod decent, ca niște vite de preț. A fost masa cea mai bună de care avusesem parte de o veșnicie, cu tocăniță de oaie la discreție și cartofi deshidratați. Multora dintre noi le-a fost rău după ce au mâncat câte două sau trei porții. Gardienii păreau mulțumiți și ne tot repetau că am încetat să fim trântori și suntem acum muncitori.

La intrarea în secții, pe un panou uriaș, scria: „Munca duce spre libertate." Era similar cu sloganul de la Auschwitz: „Arbeit Macht Frei", iar diferența față de mentalitatea supraveghetorilor de sclavi era neglijabilă. Ni s-a spus că dacă muncim bine, două zile de muncă vor fi considerate trei. Codul penal al României, introdus de regele Carol în 1937, prevedea micșorarea pedepsei cu până la un sfert din sentință pentru purtare bună. Comuniștii au aplicat-o condamnaților de drept comun. Acum se părea că vom avea și noi o șansă asemănătoare, deși celor mai mulți nu le venea să creadă. Am rămas optimiști, cât timp mâncarea a fost bună și făceam zilnic mișcare ore întregi. Așteptam să fim duși la mină dintr-un moment într-altul, dar zilele se scurgeau și nu se întâmpla nimic. Descărcam cărbuni și lemne de foc, apoi ajutam la făcutul cărămizilor. Era în plină vară și lucram în pantaloni scurți pe care ni-i făcusem singuri. Eram arși de soare și slabi ca niște yoghini. Ceilalți din închisoare, văzându-ne cum lucram sub soarele arzător, încărcând sau împingând cărucioare prin curte, ne porecliseră „echipa de rugby".

O mare parte din munca făcută de pușcăriași trebuie să fie fără rost, căci altfel și-ar pierde valoarea ei punitivă. Nu se cade ca un condamnat să lucreze din toată inima. Într-o zi venea un gardian, dădea cu piciorul disprețuitor într-o grămadă de bolovani și ne poruncea: „Luați pietrele astea nenorocite de aici." „Unde să le ducem?", întrebam noi. Făcea un semn vag într-o direcție oarecare și noi le căram acolo și le făceam grămadă. În ziua următoare trecea pe acolo comandantul închisorii. „Cine dracu v-a pus să mutați pietrele alea de aici?". Așa că le duceam la loc unde fuseseră înainte de a le muta. Peste două, trei zile venea altul și ne întreba de ce nu au fost mutate pietrele. Le mutam din nou și de fiecare dată trebuia s-o facem în graba mare.

Într-o săptămână, am descărcat șase sute de tone de lemne de foc și le-am stivuit în jurul curții închisorii. După un timp, șeful gardienilor a chemat echipa de rugby la el. „Care dintre voi are experiență de magazioner?". Vreo șase au făcut un pas înainte, oferindu-se. „Foarte bine, organizați stivuirea lemnelor ăstora în partea aia a pătratului dintre închisoare și grajduri." Ne-am aliniat și am început să cărăm în spinare buștenii. Mergând câte doi sau trei, vorbind despre politică și poezie, istorie și geologie, târându-ne anevoie picioarele, am clădit o stivă uriașă de lemne în paisprezece zile. După ce terminasem totul, a venit cineva și a spus că lemnele împiedică vizibilitatea santinelelor de pe platformele de observație. Am mai petrecut alte trei săptămâni mutând lemnele în curtea bucătăriei. Între timp, rațiile noastre de mâncare coborau rapid spre nivelul foametei.

La un moment dat s-a început lucrul la un proiect ambițios de extindere a fabricii, pentru care era nevoie de multă cărămidă. Printre deținuți era și un excelent fabricant de cărămizi, care fusese trezorierul Partidului Național Țărănesc și care a fost întrebat dacă ar putea organiza fabricarea cărămizilor. A examinat lutul și a spus că e mult prea calcaros. Cărămizile făcute din el aveau să se spargă. Se prezentă un țigan care, ca mulți dintre ei, făcuse cărămizi la marginea satelor. Omorâse vreo șase oameni, dar crimele sale erau considerate politice deoarece unele dintre victime fuseseră membri de partid. Îl acuză pe fabricant că vorbește prostii și că încearcă să saboteze închisoarea. Așa că i s-au dat puteri nelimitate ca să organizeze producția de cărămizi. Cu o echipă de patruzeci de oameni, la care uneori ne alăturam și noi, a început lucrul. Primeau hrană suplimentară și tutun. S-au făcut și s-au ars douăzeci de mii de cărămizi și erau gata pentru a fi folosite când, au început să se spargă. În cele din urmă, închisoarea a trebuit să comande cărămizi la o fabrică situată la trei sute de kilometri distanță, deoarece producția fabricii din localitate era destinată unei regiuni îndepărtate a României.

Totuși și aceasta era o schimbare bine venită față de vechea monotonie. Celula noastră de izolare nu avea vizetă și în fiecare seară, pe șoptite, obișnuiam să jucăm șah, table și să facem engleză. Unul dintre noi găsise vreo sută de pagini din „Noul Testament“ în locul unde se depozitau cărbunii, ce fusese cândva capela ortodoxă a închisorii, și acum încerca să le traducă în engleză. Eu am înființat cursuri de engleză pentru începători și avansați. Jos, pe dușumea, partenerii mei de somn erau un colonel și un maior care conduseseră o organizație secretă pentru ofițerii români ce voiau să fugă în Occident. Erau amândoi oameni cu carte și luau lecții de engleză. Maiorul recita cu ușurință „Friends, Romans, countrymen...“, dar fără să priceapă nici o iotă. Din păcate, eu nu știam pe de rost nici o poezie englezească, dar i-am învățat „Tatăl nostru“. Am fondat și un club de bridge, excelent ca să omoare timpul. Distracția principală rămâneau însă, nesfârșitele discuții stârnite după ce se juca fiecare mână și care se terminau adesea cu ostilități trecătoare.

Într-o duminică dimineața, cinci dintre noi ne-am simțit rău și am anunțat de mai multe ori gardianul că vrem să-l vedem pe doctor. Ne-a răspuns că e duminică și nu se poate. După vreo două ore de văicăreli și strigăte, gardianul a intrat la noi. „Cine-i bolnav?“, a întrebat el. Toți cinci ne-am ridicat în picioare. A întrebat apoi cu generozitate: „Mai este cineva?“ Era întotdeauna o plăcere să mergi la infirmerie, așa că s-au mai prezentat trei. Am găsit toată clădirea cu fundul în sus, căci tocmai se văruise în urma unei reparații. Unii dintre bolnavii care erau în stare să lucreze un pic ajutau deja la curățarea locului. Ni s-au dat și nouă mături, cârpe, apă și săpun, cu ordinul să frecăm dușumelele și să spălăm ferestrele. Când am protestat sub pretextul că am fi bolnavi, ni s-a spus: „Ați vrut la infirmerie? Foarte bine! Acum puneți-vă pe treabă și faceți ceva de folos. Ăsta-i leacul cel mai bun pentru voi.“ Când au venit medicii deținuți să ne consulte, ne-au umplut buzunarele cu medicamente. Alții au venit cu legume, usturoi, morcovi și felii de pâine uscată pe care le-am pus rapid în buzunare. De îndată ce nu se mai vedeau gardienii, le înfulecam cât puteam de repede.

A trecut și luna mai și noi tot mai așteptam. Ceea ce ni se întâmpla era tipic pentru modul de a proceda al regimului. Mai întâi, o lungă migăleală pentru întocmirea planurilor și nimeni care să vrea a-și asuma responsabilitatea. După aceea, ordinul Partidului și o grabă nebună care să compenseze timpul pierdut. Iar apoi, când totul părea gata, se ivea de undeva o încurcătură neașteptată. Moralul nostru era foarte scăzut. Exuberanța adusă de speranța de a munci și a avea condiții mai bune pierise cu desăvârșire. Unicul bec din celula noastră se stricase și dormeam într-un întuneric străpuns doar de lumina slabă, galbenă, din curte. Din punctul meu de vedere era un dar ceresc deoarece, cu excepția unor scurte perioade, am dormit cu lumina aprinsă timp de zece ani. Gardienii se jucau de-a „poarca“ din cauza greutăților pe care le aveau de întâmpinat când era vorba să obțină un bec nou. Luau mai întâi un bec de la altă celulă, pentru moment goală, sau de pe coridor ori din closet, și numai când întregul etaj rămânea în întuneric, se vedeau siliți să apeleze la birocrație. Asta mai dura o săptămână. În cele din urmă, becurile dădeau lumină, până când jocul trebuia luat iar de la capăt.

La începutul lui iunie, la ora două dimineața, am auzit voci și bocănit de cizme țintuite pe culoar. Cineva s-a repezit înăuntru, pășind peste trupurile noastre și călcându-ne în picioare lucrurile. A aprins o lanternă, ceea ce ne-a facut să clipim și să ne ferim ochii. De afară, cineva ne-a ordonat să ne sculăm. Era chiar Zeller, în toată splendoarea lui, însoțit de mai mulți ofițeri, câțiva civili și doisprezece gardieni. Pe jumătate îmbrăcați, ni s-a poruncit să ne întoarcem cu fața la perete, strânși unii lângă alții și să ne împreunăm mâinile deasupra capului. Aveau oare de gând să ne împuște? Sentimentul de neputință, de a fi un obiect la bunul plac al acestei puteri arbitrare și violente, era copleșitor. Am încercat să întoarcem capetele și să privim cu coada ochiului ce se petrece, dar cineva a aruncat o gheată cu ținte în capul unuia dintre noi, căruia a început să-i curgă sânge pe față. Nimeni nu s-a mai răsucit după aceea. Era o percheziție, dar nu una de rutină. Haidamacii în civil, care se repeziseră în cameră, erau probabil veniți cu Zeller, de la București. Majoritatea gardienilor, neînarmați, cum cerea regulamentul închisorii, căutau să prindă privirea marelui om ca să-i arate de ce sunt în stare. O percheziție specială, ca aceasta, trebuie să fi fost urmarea vreunui denunț secret venit de undeva. Se putea întâmpla ca un rival al comandantului, în dorința de a-i lua locul, să denunțe vreo treabă suspectă ce-i făcea pe vulturii din București să se năpustească asupra prăzii.

Ne-au luat bagajele făcute de noi în vederea călătoriei și au început să le controleze, bucată cu bucată, examinând cusăturile, cercetând fiecare buzunar, rupând căptușeala. Apoi, aruncau obiectul într-un colț. Lucrurile aparținând celor douăzeci și opt de persoane au format curând o grămadă. Batiste, șosete, cămăși, ace, chiloți, vestoane, pantaloni, haine, sacoșe, ață, nasturi, gamele și cârpe. În vârf s-au adăugat saltelele de paie de pe paturi și deasupra tuturor un nor gros și înecăcios de praf. Zeller își ținea batista la nas, dezgustat de praf și de miasma de la butoaiele noastre pline. Ne-a aliniat pe coridor și se plimba în sus și în jos de parcă ar fi trecut în revistă un batalion la paradă. Ne-am dezbrăcat și ne-am întors cu fața spre perete, în timp ce gardienii ne examinau hainele. La noi în celulă, becul fusese scos din dulie și soarta a vrut să se stingă și becul de afară. În întuneric și goi pușcă, am împins grămada de lucruri în mijlocul încăperii și am nivelat-o. Am tras sub noi lucruri mai moi și am adormit. În timpul nopții, am auzit ciclonul trecând din etaj în etaj și aruncând obiecte în plasa de sârmă atârnată între niveluri, ca să-i oprească pe cei ce încercau să se sinucidă. Soarele se înălțase bine când ne-am trezit, amorțiți și înghesuiți unul într-altul, pe grămada formată din boarfele noastre ce fuseseră scotocite. Unul dintre noi s-a așezat în vârful grămezii și a început să prezinte obiectele. „Al cui e ăsta?“ „Al meu... al meu!“, se tot striga. A durat vreo patru ore să-și recunoască fiecare bunurile și să facem ordine în cameră. Vânatul după cutii de cremă de ghete, linguri ascuțite și alte obiecte interzise continua încă în celelalte celule.

Într-o seară, un gardian a întrebat dacă vrea cineva să descarce cărbuni. S-au oferit vreo doisprezece, bucuroși să simtă aerul proaspăt al nopții și să privească stelele. În curtea unde era Zarca, am descărcat timp de patru ore camioanele venite de la gară, depozitând combustibilul, mai mult praf decât cărbune, în vechea capelă ortodoxă. Când am terminat, am cerut voie gardianului să ne spălăm și el ne-a dus în curticica pătrată de lângă bucătărie, unde era un furtun. Ne-am dezbrăcat și ne-am stropit unul pe altul, lunecând din când în când într-un coș cu napi pregătiți pentru masa de a doua zi. Apa rece era minunat de înviorătoare și noi țipam și ne împroșcam ca niște copii. Dar când ne-am trezit a doua zi dimineață, ne-am prăpădit de râs, uitându-ne unul la altul. Eram atât de mânjiți cu negru, încât ni se vedeau doar albul ochilor și galbenul dinților. Au trecut mai multe zile până ne-am curățat.

În timp ce puneam cărămizi să se usuce la soare, un tânăr voinic și bronzat, de aproape treizeci de ani, s-a apropiat de mine. Căra apă și mi-a spus că avocata lui a reușit să-mi murmure numele fără s-o audă escorta. I-a șoptit că dacă mă vede să-mi spună să nu-mi pierd speranța, căci părinții mei făceau tot ce se poate să mă aducă din nou la București. Când i-a spus numele, mi-am dat seama că-i vorba despre o fostă prietenă din prima copilărie, căreia se vede că familia mea i-a cerut sfatul. Ei făcuseră apel împotriva judecării mele „in absentia", pentru deținere de monedă străină, ceea ce era ilegal în regimul respectiv. Încercau să facă să mi se anuleze sentința la Curtea de Casație și să se ceară rejudecarea procesului, ceea ce ar fi însemnat să fiu adus la București, unde sperau să mă vadă.

Această scurtă întâlnire, sub soarele arzător de iulie, mi-a adus pentru prima dată vestea că ai mei sunt bine. Știam că prin apelul făcut de ei nu se va obține, în cazul meu, nici revizuirea procesului, nici eliberarea, dar era încurajator să știu că părinții mei erau activi și nu fuseseră, ca mulți alții, complet paralizați de lovitura primită. Apoi, brusc mi-am dat seama că am o familie și am început să-mi fac griji. Gândul la ei și la cum reușesc să se descurce mă pândea tot timpul din umbră. Îl lăsasem pe tata, om de șaptezeci și unu de ani, destul de sănătos, dar fără nici o posibilitate, la vârsta lui, de a-și găsi undeva de lucru. Îi purta de grijă mama mea vitregă. M-am gândit și la ea: reușise oare să se angajeze în București, știindu-se că eu am fost arestat ca „trădător“? Mai avea și o mamă suferindă. Cui puteau să ceară ajutor? Știam prea bine că vechii prieteni, atât de numeroși în zilele când la noi se mânca bine și se dădeau petreceri reușite, aveau să-i evite auzind de arestarea mea. Am văzut întâmplându-se astfel de lucruri altora, pe când eram încă liber. Membrii familiei unui arestat erau ca leproșii. Nimeni nu se apropia de ei, de frica Securității, altfel i-ar fi arestat în speranța de a găsi legături noi care să ducă la alte arestări. Închisoarea era plină de oameni care organizaseră ajutoare pentru familiile rămase fără mijloace de existență, fiind închiși pentru că ajutaseră familii de „trădători“ și „criminali“.

În lupta zilnică pentru existență, gândul la familia care suferă în afară nu făcea decât să-ți amărască și mai mult zilele. Era mai bine să devii aspru și indiferent. În prima perioadă după arestare, mă gândeam foarte puțin la cei rămași afară și care mă așteptau. Același lucru se întâmpla cu noi toți; ne cream foarte curând o lume a noastră, din care cei dragi erau complet excluși. Însăși concepția de „acasă“ devenea ceva vag și ambiguu. Când se făcea ora șase seara și din curtea unde lucram era timpul să ne întoarcem în celulă, câte unul întreba: „Nu s-a făcut timpul să fim duși acasă?“. Unii își blestemau nevestele și copiii care o duceau bine, în timp ce ei erau închiși. După opt ani de pușcărie, un bărbat spunea că avea să-și ucidă soția dacă-l înșelase. Alții ridicau nepăsători din umeri. Cu cât era omul mai bătrân, cu atât soția părea să aibă mai puțină importanță. Se gândeau mai mult la părinții lor în vârstă, la copiii mici sau la frați și surori. Tinerii, mai ales cei abia trecuți de douăzeci de ani, jeleau tot timpul după nevestele lor pierdute, iar observațiile celor bătrâni nu-i prea încurajau. Când administrația o lăsa mai moale, așa cum se întâmplase cu noi în vara aceea când eram mineri în perspectivă, gândurile ni se îndreptau mai mult spre casă. Dar de îndată ce condițiile se înăspreau, ne păsa numai de propria supraviețuire.

7

AIUD — FABRICA

Într-o zi, spre sfârșitul verii, deținuții de naționalitate străină au fost strânși laolaltă pentru a fi mutați, deoarece administrația hotărâse să-i concentreze pe toți într-o singură închisoare. Văzându-i plecând, i-am invidiat; lipsa de speranță în privința propriei noastre soarte s-a intensificat. Eram siguri că se ajunsese la vreun acord internațional care urma să exercite influență asupra felului cum aveau să fie tratați: aveau să primească hrană mai bună, îngrijire medicală și condiții de muncă. În timp ce trudeam ca să prefac o grădină de zarzavat într-un teren potrivit pentru depozitarea materialului brut al secției metalurgice, am văzut gardienii venind și plecând, iar la distanță o mulțime de oameni, cu bagajele lor cu tot, revărsându-se din închisoarea principală spre secții. Pe neașteptate, l-am văzut și pe Pohne ieșind de după un colț, cărându-și bocceaua și făcându-ne semne, din spatele gardianului, ca să ne anunțe că pleacă.

A doua zi ni s-a spus tuturor celor de pe terenul cu legume să ne întoarcem înapoi în celulă, apoi să ne aliniem pe două rânduri la parter unde ni s-a strigat numele și am fost numărați. Listele nu corespundeau. Am fost chemați și numărați din nou. În continuare, am fost scoși din închisoarea principală și duși la fabrică pe porțile căreia am intrat cu o imensă ușurare. Ne gândeam că erau poate camioane de încărcat, materiale de mutat din loc sau ceva treabă urgentă. Dar nu, am fost opriți aproape de intrarea în fabrică și aliniați din nou. Comandantul, directorul fabricii și personalul lor erau acolo și se tot foiau împreună cu niște deținuți de la biroul tehnic. L-am recunoscut pe generalul Constantin Nicolau, fost atașat român pe probleme de aviație la Londra. Era mare expert în motoare de zbor, iar acum proiecta cu sârguință sobele noi pe care le făcea fabrica pentru locuințele țărănești. În biroul tehnic, l-am recunoscut pe un fost rector de la Politehnică, un fost subsecretar din Ministerul Finanțelor, un fost director general al uneia dintre cele mai mari corporații bancare românești, mai mulți ingineri și învățători. Ei erau cei care făceau toate proiectele, desenau schițele și țineau socotelile fabricii ce producea mașini de bucătărie, panouri de tragere la țintă, mese și multe alte produse din metal și lemn.

Ne-am aliniat, în timp ce muncitorii din fabrică stăteau prin preajmă, jos pe pământ, pe stive de lemne și în alte locuri comode, luând masa de prânz. Fasole și burtă, iar nouă ne mirosea foarte bine. Eram înfometați de multă vreme, prânzul nostru fiind o zeamă încălzită, cu puțin morcov înăuntru. Ne uitam fascinați la jumătatea de pâine pe care o ținea fiecare și calculam echivalentul ei în calorii. Pe când noi așteptam îngrijorați, oficialitățile și câteva persoane din biroul tehnic terminaseră ce aveau de discutat și se îndreptau agale spre grupul nostru. Ne-au cântărit cu ochi de negustor la un târg de sclavi căci, cu tot aerul proaspăt din timpul verii, mâncarea proastă făcuse să nu arătăm prea voinici. Ne-am îndreptat toți spatele, încercând să dăm impresia că suntem sănătoși și în putere. Șefii de atelier, pușcăriași și ei, aveau nevoie de mână nouă de lucru, dar nici unul n-ar fi vrut să se împovăreze cu niște slăbănogi. Dacă nu-și puteau atinge normele, riscau să fie penalizați pierzând salariul pe o lună sau rația de pâine. Am fost selectați cu încetul pentru făcutul sobelor, al paturilor de campanie, pentru a lucra în atelierul de asamblare, la turnătorie și cei mai mulți, printre care și eu, în secția de tâmplărie.

Ne-am dus cu escortele noastre la locul de muncă unde eram repartizați. La atelierul de tâmplărie, am fost predați unui deținut tânăr și blond, cu pantaloni scurți, cămașă în carouri și o căciuliță împletită cu ciucuri. Era Săndel Theodoreanu, verificatorul normelor. O persoană importantă, de care depindea recuperarea timpului pierdut dacă se iveau dificultăți neașteptate în muncă. Săndel fusese director general în Ministerul Finanțelor și una dintre marile speranțe ale tinerei generații. Acum avea treizeci și cinci de ani și făcuse primii trei ani dintr-o condamnare de douăzeci și cinci pentru spionaj în favoarea puterilor occidentale. Vestea că eu lucrasem pentru agențiile americane și britanice a făcut curând înconjurul fabricii și cum în închisoare sentimentul filoamerican era pe atunci foarte puternic, m-am bucurat de ajutor și simpatie considerabilă din partea fiecăruia. Săndel mi-a găsit o muncă mai simplă în secția de tâmplărie ușoară unde se făceau sute de mii de cutii pentru minele mici din ținuturile împădurite, ce urmau să fie umplute mai târziu cu bețișoare de explozibil. Ca toate produsele fabricii, erau pentru Ministerul de Interne, destinate să fie îngropate de-a lungul graniței din vest ca să împiedice oamenii să fugă din țară.

Zece dintre noi am fost aleși pentru acest atelier, al cărui șef de echipă era un bărbat oacheș, de patruzeci de ani. În haine de pușcăriaș, etalând o beretă, semn de elită intelectuală, era fost căpitan în armată și împușcase în 1941 niște evrei în Basarabia, pentru simplul motiv de a se distra. Fusese condamnat la douăzeci și cinci de ani. Ne-a explicat că trebuia să aducem părțile de lemn din atelierele de prelucrare și să le asamblăm unindu-le cu niște cuișoare ce se băteau cu un mic ciocan. Lemnul provenea din resturi, fiind în general de brad, dar uneori era lemn foarte tare de salcâm sau fag. Unele din părțile componente prin care trebuia să pătrundă cuiul, fără să se vadă, erau groase doar de șaizeci de milimetri. Pentru unul ca mine, care nu se ocupase niciodată cu tâmplăria, însemna o adevărată tortură, deși era o muncă ușoară pe care o făceai stând jos.

Norma era o sută patruzeci de cutii în opt ore. Mă străduiam cât puteam, dar primele două, trei zile au fost foarte grele. Cuiele bătute de mine continuau să o ia pe de lături. Nu mi-am închipuit niciodată cât e de greu să bați drept un cui, fără să se crape lemnul sau să se vadă cuiul.

Ciocăneam și eu cât puteam de repede, dar în prima zi am reușit să fac doar patruzeci de cutii. După o săptămână îndeplineam norma, dar a fost ridicată la o sută optzeci de cutii în opt ore, ceea ce s-a dovedit mai presus de puterile mele. Mulți dintre cei cu mai multă experiență reușeau și ne ajutau și pe noi. Printre aceștia era un vechi prieten de al meu, Constantin Niculescu, fost contraamiral, care împreună cu un alt amic ciocăneau în grabă două duzini de cutii pentru mine. Fusese condamnat la cinci ani pentru că jucase bridge, în mod regulat, cu consulul francez de la Constanța. Acuzarea a spus că jocul era doar praf în ochii lumii ca, de fapt, să-l pună la curent cu mișcări importante de nave ce plecau și veneau în port.

Ne supraveghea câte un gardian tot la două ateliere și cei mai leneși stăteau într-un colț în loc să patruleze. Al nostru era excepțional de cumsecade și făcea zilnic doisprezece kilometri pe bicicletă ca să vină, din satul său, la Aiud. După opt ore petrecute cu noi și patru de instrucție și ședințe de îndoctrinare cu locțiitorii politici, se ducea acasă, adesea prin zloată și zăpadă, ca să-și ajute nevasta la muncă. Era întotdeauna frânt de oboseală. La schimburile de noapte picotea ascuns după soba pe care noi încălzeam cleiurile, atenți să nu vină vreun control, ceea ce se întâmpla frecvent. Dacă auzeam pași, îl trezeam. Dar majoritatea gardienilor erau brutali și tiranici, siguri că știau mai multă meserie decât noi. Unii chiar știau, deoarece fuseseră recrutați de Partid dintre muncitorii codași. Aici aveau mai mult timp pentru marxism, dar colegii lor câștigau mult mai bine în fabricile dinafara închisorii.

Schimburile de echipă se făceau prin rotație în fiecare săptămână, iar tura noastră putea fi dimineața, după-amiaza sau noaptea. Începuse să se întunece pe la cinci și la șase suna clopoțelul. Șase sute dintre noi lăsam sculele și ne repezeam cu gamelele ca să ne aliniem în curte pentru cină. Alături de porți, trei bucătari mânuiau niște polonice foarte mari în dreptul a trei cazane enorme care abureau în întuneric. Șase milițieni înarmați ne vegheau, gata să intervină. Întâi se făcea numărătoarea, care dura cincisprezece minute. Apoi, aveam exact douăzeci de minute pentru ambele feluri. Ne împărțeam pe trei rânduri și înaintam spre bucătari. Înaintarea mergea greu deoarece aproape de fiecare dată când se umplea un polonic, cineva din coadă protesta spunând că nu a fost umplut bine. Bucătarul se răstea la el și sfârșitul putea fi: o porție un pic mai mare, deținutul dat la o parte sau lovit de milițian, bucătarul aruncându-și polonicul drept în capul cârcotașului care, ferindu-se, își vărsa jumătate din gamelă. Între timp, cei de la spate începeau să țipe că pierdem vremea și, în consecință, rămânea foarte puțin timp pentru felul doi. Dădeam pe gât pur și simplu fiertura fierbinte și ne așezam imediat la coadă în spatele celor care încă își mai așteptau supa. Gâlceava se intensifica deoarece mulți aveau prieteni la bucătărie, și se strecurau în umbră încercând apoi să ia loc din nou la coadă pentru o a doua porție. Împotriva lor, un număr de „detectivi" erau întotdeauna gata, înarmați cu bare de fier. Vai de cel care era prins! Și, totuși, zeci de oameni își încercau în fiecare seară norocul, împinși de foame. Până să terminăm cu așezatul la coadă, suna clopoțelul și trebuia să ne întoarcem în goană înapoi la lucru.

Era destul de rău chiar și în nopțile senine, dar veneau lungi perioade când în curte sufla un vânt aspru de munte, iar noi așteptam la coadă, tremurând în hainele noastre subțiri. Existau și nopți în care ploaia ne uda până la piele, curgând în cazanele cu hrană și muind bucățelele noastre de pâine pe care le păstrasem ca să le mâncăm la cină. Toată iarna ne-am luat cele două mese în aer liber, cu zăpada care ne intra în străchini, în timp ce noi stăteam înfundați în nămeți până la glezne. Dacă ne plângeam, ni se răspundea: „Unde dracu credeți că vă aflați? La restaurant? Aici e închisoare, băieți!“.

După două luni, am fost mutat în alt atelier, condus de un pitic. Simpatizant al Gărzii de Fier, era foarte bun tâmplar. Era mândru de vocea sa, din când în când, făcea pe Rigoletto. Altfel, era un om bun, condamnat la patru ani închisoare fiindcă dăduse patru sute de lei soției unui legionar arestat. Oameni care dăduseră bani familiilor de legionari arestați se aflau mulți în noul meu atelier. Erau toți niște fanatici, nu avea rost să-i contrazici, dar cei din Garda de Fier erau, de fapt, singurii în care puteai avea totală încredere că nu te denunță, că te ajută la nevoie, și că au înțelegere pentru nenorocirea care s-a abătut asupra ta. Cu cât condamnarea lor era mai grea, cu cât erau mai umiliți și mai persecutați, cu atât le plăcea mai mult. Se bălăceau în suferință și tânjeau după ea. N-au renunțat niciodată la antisemitism. Bănuiau că evreii din închisoare sunt informatori și nu le acordau niciodată încredere. Dar dacă întâlneau un evreu ortodox care nu-și mânca porția din motive religioase, îi dădeau pâinea lor. Îl urau dar îl ajutau.

Legionarii erau elevii mei cei mai entuziaști. Doar în fabrică se mai putea face rost de hârtie și creion, dar ei scriau pe scândurile pe care le tăiau. Adesea am văzut texte întregi date la rindea după ce fuseseră tăiate de învățăceii mei entuziaști. În timpul nopților lungi de iarnă, ducând scândurile mele la strujit sau polizat, treceam pe lângă un șir de strunguri la care strungarii făceau piese de șah sau butuci de roată. De fiecare dată mă opream la câte unul sau doi și le dădeam lecții. „Cum se spune «prohab»în engleză?“. Sau, „Cum se scrie «extraordinary«?“ Sau, „Ce înseamnă «lip service» (vorbe goale)?“, mă întrebau ei.

La ora nouă, în fiecare seară, dacă rămânea ceva mâncare după ce fuseseră hrăniți porcii comandantului, era dată muncitorilor din fabrică. Cazanele erau aduse în atelierul mecanic, într-un colț al încăperii pătrate și cine venea primul era servit primul. Toți se înghesuiau și se îmbrânceau să ajungă lângă cazan ca să-și umple gamela cu arpacaș fiert sau cartofi. Mâncarea era acră și aproape rece, dar luptam ca nebunii pentru ea și numai cei puternici triumfau. Din când în când apărea un gardian și dădea totul acoliților săi. Uneori spunea: „Vă bateți pentru mâncare ca niște porci. Foarte bine, lingeți-o de pe jos, porcilor!“, și răsturna cazanul cu cizma lui grea, soldățească. Alții își puneau cizma plină de noroi pe marginea cazanului, privind disprețuitor oamenii flămânzi și apoi scuipau în cazan, spunând: „Acum puteți s-o mâncați“. Mulți chiar o mâncau.

Când a venit Crăciunul, eram cinci în celulă, printre care și un preot cu o voce minunată de tenor. Ne-a cântat colinde și noi am pregătit o masă grozavă pentru ziua aceea. Cu plata noastră de mizerie, am cumpărat marmeladă și biscuiți de la cantină și am pus deoparte o mulțime de țigări. De dimineață, am mâncat un terci deosebit de dulce, biscuiți la desert și am fumat. Seara ne-am dus la muncă, dar nu cu zelul nostru obișnuit, căci duminicile și sărbătorile nu eram plătiți. Era contribuția noastră voluntară la construirea societății comuniste. Porția noastră dublă de pâine lipsea și ea în aceste zile. Ne simțeam puși la încercare într-un mod insuportabil și totuși sentimentul minunat că-i sărbătoare nu ne-a părăsit. Deși era o zi mohorâtă și aveam mâncare mai puțină, simțeam totuși că e ceva special. Amintiri vii despre focurile de acasă, pomii de Crăciun, cadourile, confortul și viața de familie pluteau deasupra noastră. Eram tăcuți și ursuzi deși ne bucuram. Era ceva straniu și contradictoriu.

De Anul Nou, mai nici unul nu lucra în atelierul prost luminat. În timp ce se apropia miezul nopții, ne adunam în grupuri mici și nu ne despărțeam decât dacă vedeam că se apropie vreun gardian. Trebuia să fie vigilenți în asemenea zile, de frică să nu evadăm în masă. Erau de asemenea prost dispuși, deoarece propria sărbătoare le fusese suspendată și adesea dispăreau pentru a bea țuică de prune din gamelă. Deveneau din ce în ce mai beți și mai răi, lovindu-ne la cel mai mic pretext, iar noi făceam tot ce puteam ca să nu le stăm în cale.

Puțin înainte de miezul nopții, m-am dus la closet, unde era ticsit; mai mult de doi oameni stăteau pe vine deasupra fiecărei găuri. Gardienii, în loc să patruleze afară unde ningea, stăteau în atelierele încălzite. Mirosul latrinei i-ar fi dat oricum gata. Fumam, discutam și schimbam vești. Dintr-odată, am văzut artificii verzi și roșii înălțându-se pe dealuri și am auzit oamenii strigând în jurul zidurilor închisorii. Clopotele bisericii sunau puternic, explodau grenade pe câmpuri și în lungul râului Mureș, și în tot orașul se auzeau pocnituri de pistoale. Ne-am felicitat unii pe alții și am mai fumat o țigară în tăcere, înainte de a ne întoarce în atelier. „An Nou fericit și anul viitor să fii acasă!“. Veșnic aceeași dorință, să fie ultimul Crăciun în închisoare, ultimul An Nou în închisoare, ultimul Paște în închisoare, ultima baie în închisoare, ultimul..., dar niciodată nu era ultimul. Ne-am întors în ateliere cu inima grea. Ce făceau în clipa asta familiile noastre? Aveau oare un acoperiș deasupra capului? Aveau oare ce mânca? Luptam din răsputeri să ne stăpânim lacrimile și să rămânem nepăsători la toate, pe cât ne era cu putință.

Unul dintre prietenii mei, Vasile Valușescu, m-a invitat să-i fiu oaspete după miezul nopții. Fusese profesor de liceu și făcuse parte dintr-unul din grupurile de rezistență din Banat. În urma faptului că dormise în zăpadă, era acum tuberculos, scuipându-și zi de zi plămânii. Altfel, un meseriaș admirabil, era vesel, frumos, cu ochi nevinovați și strălucitori și gata să ajute pe oricine să-și facă norma. Când am ajuns, Vasile făcuse un delicios ceai din coajă de stejar, îndulcit cu bomboane acrișoare de la cantină. Am băut aproape doi litri, ciugulind câte șase biscuiți fiecare, în mod foarte delicat, ca să dureze cât de mult posibil. Vasile, deși el personal nu fuma, mi-a oferit două țigări excelente pe care le-am fumat ascunzându-mă după sobă, sub pretext că sunt atent la clei. Apoi, am toastat pentru anul 1952, în care toți așteptam să fim eliberați. Fiind anul următoarelor alegeri din Statele Unite, eram încrezători că avea să fie o schimbare în bine. Deja se strecurase până la noi știrea că în Marea Britanie venise la putere Partidul Conservator și așteptam minuni de la Winston Churchill.

În ianuarie, colonelul Constantinescu de la departamentul închisorilor din Ministerul de Interne a vizitat fabrica și ne-a vorbit în curte. Ne-a spus că guvernul are planuri mari, vrând să transforme fabrica într-un șantier de reparat locomotive și vagoane. S-a construit deja un atelier din beton și el ne-a schițat noile planuri. Se intenționa să fim reeducați și transformați în cetățeni buni.

Peste zece ani, nu avea să mai fie muncă manuală în fabrică, deoarece se urmărea o automatizare completă. Urmau să se construiască blocuri cu locuințe pentru noi și familiile noastre. În câțiva ani, urma să fim liberi, făcând parte din colonia de muncitori care devenea mândria României. Între timp, aveau să ne permită să scriem familiilor și să primim pachete. Spațiile libere din interiorul fabricii urmau a fi transformate în parcuri, se instalau bănci ca să petrecem acolo timpul liber, citind și studiind. Urma să avem o bibliotecă nouă și o cantină plină de bunătățile pe care le găseau și muncitorii obișnuiți în cantinele lor. Dar, mai presus de orice, de atunci înainte nicăieri nu avea să se lucreze mai mult decât în schimburi de opt ore. Ca semn că începea o viață nouă, ni se dădea voie să ne lăsăm părul să crească.

Unii l-au crezut, dar cei mai mulți, nu. Totuși, în săptămânile care au urmat, bărbierii ne-au lăsat părul în pace. Apoi am văzut un șef de atelier pedepsit pentru că cerea oamenilor să lucreze cincisprezece minute peste opt ore și atunci am început să ne convingem.

Dar abia trecuse o săptămână și iată că deținuții, în mod „voluntar“, au organizat un miting în curte. Cu un entuziasm teribil, au cerut să lucreze în schimburi de douăsprezece ore în loc de opt, ca să depășească planul pe anul acela. Toate acestea erau rezultatul unui instructaj în care locțiitorii politici au informat pe acoliții lor și pe informatorii din rândurile deținuților politici ca ar fi „bine văzut“ dacă deținuții ar munci patru ore în plus. Aceștia, la rândul lor, ne-au informat pe noi, spunându-ne că dacă munca nu era făcută „voluntar“, avea să fie făcută „în mod obligatoriu“.

Așa că am trecut la schimburi de douăsprezece ore, iar în nopțile nesfârșite se mergea foarte greu prin ploaie, zloată și furtuni de zăpadă. În februarie, temperatura a scăzut sub minus zece grade. Patru dintre noi am trebuit să cărăm bușteni și scânduri de fag foarte grele și să descărcăm trunchiuri de copaci de câte două tone și mai bine. Gardienii zeflemitori își băteau joc de neputința noastră. „Porci leneși ce sunteți! N-ați făcut o zi de muncă în viața voastră." Scuipau cu dispreț. „Hai, la treabă, bandiților!", ne strigau în timp ce cu bățul ne loveau în cap, peste umeri și peste rinichi. Dacă unul se împiedica sau cădea, îi strigau; „Te prefaci, fiu de curvă ce ești!", și o ploaie de lovituri se abătea asupra lui. Aburcam, stângaci, greutatea înapoi pe umeri și ne târâiam picioarele înainte prin întuneric. Se așezau paturi de fier unul peste altul, se cărau lemne la bucătărie; scândurile erau descărcate la gară de preoți, profesori, doctori, avocați, ingineri sub supravegherea lui Kerestesz Ferencz, țigan ungur, hoț de cai, care ajutase la uciderea câtorva români în timpul retragerii ungurilor în 1944.

Într-o noapte, am început să cărăm coșciuge din atelierul lui Fabian. Era ungur, condamnat la douăzeci și cinci de ani închisoare de tribunalul din Cluj, pentru una din micile lui năzdrăvănii. Când au intrat ungurii în Transilvania, după arbitrajul de la Viena din 1940, el și cu vreo câțiva amici, ca să se distreze, s-au dus la protopopul din Huedin și l-au târât de barbă afară din casă. „Ți-s dragi românașii tăi?!", a strigat Fabian. „Bine, atunci hai să te facem fericit." Fabian, care era un dulgher excelent, a pus cu mâna lui un steag românesc în spatele bătrânului și l-a prins bine în trei cuie de opt centimetri. „Bătrânul", povestea chicotind Fabian într-o românească stâlcită, „nu știa de glumă. N-a priceput unde-i hazul și a murit." Apoi, Fabian scuipa în palmă, lua o scândură și făcea alt sicriu. El era slăbiciunea cu ochi albaștri a comandantului, căruia îi lucra toată mobila.

Noapte de noapte o țineam tot așa, cu „Feri" care ne bătea, Fabian care chicotea, gardienii care înjurau și zăpada căzând din ce în ce mai deasă. Câte douăsprezece ore la rând, oamenii vopseau în cachi căruțe și cutii de muniție, până când le înghețau degetele. Printre ei era și George Tomaziu, cel mai mare pictor din tânăra generație, căruia comandantul îi spusese: „Ești pictor, foarte bine! Aci ai să poți lucra în meserie." Din când în când, reușeam să scap pentru câteva minute. În curte într-o colibă era o forjă unde un fost secretar YMCA (*Young Men Christian Association*) ciocănea arcuri și alte părți metalice pentru căruțe. Mă așezam lângă foc și manevram foalele, prefăcându-mă că fac parte din echipă. Nimeni nu părea să aibă habar unde trebuie să lucreze vreunul dintre ceilalți, așa că nu se observa.

Duceam o viață dublă. Una în fabrică, unde ne amestecam cu mulți alții și o a doua la noi în celulă unde eram, în medie, cinci. Mutatul din celulă în celulă luase sfârșit și tovarășii noștri de cameră rămâneau aceiași. Faptul că nu ne vedeam uneori câte șaptesprezece ore în șir, făcea ca viața să fie suportabilă. A te întoarce acasă seara sau dimineața era ca și cum te-ai întoarce la propria familie. Vorbeam despre experiențele noastre în fabrică și discutam micile probleme casnice ale celulei. Ne trăiam viața în comun, căci învățasem să împărțim între noi micul nostru câștig și hrana. Îl ajutam pe cel anemic sau bolnav în timpul crizei, dându-i fiecare câteva linguri din porția sa. Seara, după ce făceam curățenie, ne așezam pe pat și ne făceam programul. Mai întâi, ne mâncam pâinea într-o tăcere pioasă, apoi împărțeam țigările, după care urma o povestire sau un cântec. Nu era voie să cânți și gardianul bătea de mai multe ori în ușă ca să ne avertizeze, dar nu ne opream. Se găsea întotdeauna câte cineva care să știe minunatele cântece populare românești, pline de nostalgie, sau care să poată recita o poezie ori să ne povestească ceva. Deși complet epuizați de munca noastră extenuantă, vorbeam până târziu în noapte, mult după ce clopotul suna stingerea.

Mă întrebam cât avea să dureze acest lung răstimp de relativă pace și ce avea să facă administrația ca să pună capăt solidarității noastre în creștere. O provocare permanentă la neîncredere și animozitate era esențială pentru ca să-și exercite eficient puterea, dar se părea că au luat în serios ideea de a face din fabrică o unitate productivă. Faptul că mâna de lucru era ieftină îi tenta. Aproape două sute de mii de oameni trudeau pentru Republică sub un pretext sau altul și calitatea producției creștea susținut, pe măsură ce mii de oameni începeau să învețe noua meserie. Administrația credea sincer că organizează o adevărată reabilitare, în special pentru numeroșii avocați, profesori, și preoți pe care dorea să-i facă muncitori calificați. Dar, în condițiile noastre, munca rămânea muncă silnică de închisoare și nimic altceva. Administrația și-a dat în cele din urmă seama că nu va fi niciodată mai mult decât atât, căci nu putea smulge din rădăcină dorința noastră, a tuturor, de a-i înșela pe orice cale posibilă.

Noi, deținuții politici, eram considerați drept intelectuali și administrația se gândea că ar putea să ne facă, dacă nu chiar comuniști convinși, cel puțin conștienți de interesul nostru în viitor. Dar au calculat de două ori greșit. În primul rând, în ceea ce privește rezistența noastră spirituală, deoarece nu putea fi vorba de vreo rezistență fizică organizată. Rarele exemple ce au existat au fost înăbușite repede și fără milă. În al doilea rând, faptul că preluasem ceva din mentalitatea pușcăriașilor de drept comun. Încă de la Jilava, m-am trezit folosind jargonul bogat al hoților. Toți îl foloseam într-o anumită măsură. Bazat în mare parte pe dialectele romilor, apăruse în urma necesității de a-i face pe curcani mai mult să bănuiască decât să înțeleagă ce spunem. Foarte curând, am avut cuvinte pentru mâncare, pâine, gardieni și tot ce conținea lumea noastră de fiecare zi. O dată cu aceste cuvinte, mentalitatea pungașilor obișnuiți s-a strecurat pe neobservate și a devenit a noastră. În primul an consideram că nu-i de demnitatea noastră să furăm din pâinea care aștepta, pe tăvi, să fie distribuită. Dar până la urmă am început să ciordim orice ne ieșea în cale în materie de hrană și îmbrăcăminte. N-am căzut niciodată atât de jos încât să furăm unul de la altul, deși au mai fost cazuri izolate, în momente de foamete acută. Eram conștienți că această nouă mentalitate punea stăpânire pe noi, dar nu ne-am străduit serios să ne dezbărăm de ea. „Credeam că sunteți deținuți politici, dar voi vă purtați ca tâlharii de drumul mare!“, ne reproșau gardienii cu dispreț. Noi răspundeam: „Voi ne-ați făcut să fim ceea ce suntem acum.“ De fapt, noi îmbogățeam chiar mentalitatea lumii interlope cu un surplus de subtilitate. În ochii asupritorilor noștri, combinația de intelectualitate cu tehnică interlopă făcea din noi elemente deosebit de periculoase și ducea la înăsprirea regulamentului și așa destul de sever.

În timpul ultimelor și epuizantelor răbufniri ale iernii, am alunecat pe gheață în timp ce încercam să trag un cărucior încărcat cu vreo cinci sute de kilograme de cherestea. Șinele grele de oțel ale roților din spate mi-au trecut peste picioare, distrugându-mi unghiile. Mergeam șchiopătând prin curte, incapabil de a mai face ceva, dar infirmeria refuza să-mi dea o scutire. „Deținut politic? Nu, se preface". Peste câteva zile, când încă mai mergeam anevoie, am răsturnat niște scânduri grele de fag care m-au lovit exact în același loc. Ca lucrurile să fie și mai rele, m-a apucat o criză paralizantă de sciatică. Luând acid salicilic în cantitate mare, mi-am stricat complet stomacul. Și totuși nu mi-au dat voie să mă odihnesc. Singura cale care-mi rămânea era să fac febră, așa că am recurs la trucul obișnuit, să înghit cretă ca să-mi crească temperatura și să obțin de la douăzeci și patru de ore la maximum trei zile de repaos. M-am ales cu trei zile, dar chiar în prima zi un ștab mare de la București a venit să inspecteze pușcăria. Mergând cu comandantul prin clădire a deschis ușa celulei mele și a întrebat: „Ce cauți aici?". Afară aștepta cea mai mare parte din personalul închisorii, tremurând pentru propria soartă. Am explicat care este situația mea: „Dacă nu te întorci în fabrică până mâine, le spun să te pună în lanțuri." Așa a luat sfârșit visul meu de a mă odihni și, din ziua următoare, am început din nou să mă învârtesc șchiopătând prin curtea fabricii, fără să fac altceva decât să-mi sporesc teribil durerea.

Atitudinea din infirmerie rămăsese aceeași de pe vremea când împărțeam celulele cu pușcăriașii de drept comun. În timpul vizitei medicale, după ce se hotărâse de ce suferi, te întrebau: „Deținut politic sau de drept comun?". Când spuneai că ești „deținut politic", răspunsul era invariabil: „Pleacă de aici, măgarule! N-ai nimic. Nu putem risipi medicamente pe bandiți." Dar cei de drept comun plecau încărcați cu sirop de tuse, fortifiante și medicamente de care rar aveau nevoie, dar pe care le dădeau deținuților politici, primind în schimb pantaloni scurți sau pâine. Acum, sutelor de deținuți care nu puteau sau nu aveau voie să lucreze în fabrică, nu li se dădea nici un fel de medicament și nu aveau decât să moară. Mâncarea lor era chiar mai rea decât a noastră. Uneori, când ne întorceam de la fabrică, îi vedeam încolonați pentru munca lor zilnică, o armată de strigoi sfrijiți, cu hainele numai zdrențe fâlfâind în jurul lor.

La începutul lui aprilie, când primăvara plutea în aer, a apărut Zeller ca să vadă cum merge fabrica. Rezistența noastră fizică era aproape zero, mergeam clătinându-ne prin curte și ateliere. Producția scăzuse mai mult ca niciodată și din promisiunile făcute în ianuarie rămăsese numai părul nostru lung și murdar. În timp ce lucram cu echipa mea de tras la jug, în curtea unde era Zarca, un camion uriaș aparținând cooperativei generale de transport a intrat în curte, încărcat cu ficat. A marcat o nouă eră, în care administrația a hotărât că, o dată ce vremea rea trecuse, puteam să mâncăm în sala de mese. Au fost aduse noi mese pliabile, bănci, cești și linguri nefolosite. S-au făcut instalații pentru a ne spăla, ba chiar un loc unde să ne spălăm pe mâini înainte de a lua masa. Strungurile au produs solnițe de lemn și capace pentru cazane, ca să împiedice ploaia să ne dilueze mâncarea. Am stat la coadă în interior pentru prima noastră tocăniță cu ficat și ceapă, cu gardienii care ne tot întrebau ce credem despre felul în care suntem acum tratați și dacă ne place sau nu mâncarea. Ba chiar ne-au pus să ne scoatem bonetele în timpul mesei. De doi ani nu mai stătusem la o masă și nu mai băusem dintr-o ceașcă. A doua zi, toți cei din fabrică făceau coadă la closete. Zi după zi, camioanele soseau cu ficat și iar ficat. Ficat de porc, de vițel, toate felurile de ficat. Era cu neputință să se consume toată această cantitate de ficat, așa că o bună parte din el era afumat și dat nouă cu mazăre furajeră. Aveam stomacul deranjat, dar mâncam cum nu mai mâncasem niciodată. Apoi, camioanele începură să aducă jumătăți de vacă sau de oaie congelate, niciodată mai puțin de trei tone. Brânză, marmeladă, în cantități enorme. Gardienii care ajutau la distribuirea hranei priveau cu invidie, căci unii dintre ei ne-au mărturisit că ei n-au primit niciodată așa ceva.

A durat cam o lună până să ajungem la saturație, iar bucătarii să ne spună: „Veniți încoa' la mine, mai am puțină carne!“ și eram fericiți să ni se dea cartofi și varză. La intrarea în sala de mese s-au pus patru butoaie mari și ni s-a spus să punem rămășițele acolo. După fiecare masă erau pline. Niciodată nu căpătaseră porcii comandantului atâta mâncare. Și totuși, nu era voie să ajungă nimic la cei care nu lucrau în fabrică. Ba, mai mult, comandantul ordonase ca mâncarea lor să fie diluată cu apă și să se micșoreze numărul caloriilor. Erau pur și simplu lăsați să moară de foame. De câte ori luam masa, cei închiși în Zarca, cu fețele lor emaciate, se uitau spre noi pe când aruncam hălci de carne în butoaie. Rușinați, ferindu-ne privirea, mergeam în tăcere pe lângă ei, uitând de salutul secret pe care obișnuiam să li-l adresăm de câte ori treceam cu vreo treabă pe acolo. Dar nu puteam face nimic să-i ajutăm.

Motivul principal pentru care eram îndopați astfel era să nu murim de foame. Voiau să mărească producția și nu economiseau nimic. Un an mai târziu, l-am întâlnit pe Veres Pál, președintele Sfatului Popular din Cluj. El mi-a spus că Zeller venise cu ordin de la București ca întregul surplus de carne al abatorului din Cluj, care era la vreo patruzeci și cinci de kilometri depărtare, să fie dus la închisoarea din Aiud. Populația Clujului nu era amatoare de ficat și carne congelată, așa că era un aranjament bine venit pentru ambele părți. Producția în fabrică creștea constant și, o dată cu vremea frumoasă de afară, am cunoscut ceva ce aducea a prosperitate.

Fabrica a primit o comandă de șase sute de mii de cutii pentru muniții de aruncătoare de mine. Toată producția atelierelor de tâmplărie a fost reprofilată în acest scop, iar eu m-am trezit din nou în atelierul de asamblare. Unui atelier de șaizeci de oameni, care nu au reușit să-și facă norma, drept pedeapsă li s-a luat jumătate din rația de pâine și felul doi la masa de prânz. Apoi, timp de două săptămâni, li s-a interzis să se întoarcă în celulă unde acum avea fiecare patul său, cearșafuri, pernă și pături. Au trebuit să petreacă noaptea în Zarca, dormind pe podeaua goală, fără pături și cu geamurile deschise. Incapacitatea unui preot sau a unui medic de a se compara cu un dulgher, care avea o experiență de treizeci de ani, era interpretată drept „sabotaj" sau „rezistență". Drept urmare, era închis într-o celulă de izolare mică de doi metri pătrați, timp de o săptămână sau două, cu lanțuri grele de nouăsprezece kilograme la picioare. Apoi, se întorceau în fabrică și lucrau cu lanțurile la picioare.

Hrana noastră devenise bogată, dar neechilibrată, lipsită de verdețuri. Îi mai lipsea de asemenea fosforul și fierul; au rezultat o mulțime de deranjamente, în special pierderea memoriei, pentru menținerea căreia luptam în permanență. Învățam poezii, limbi străine, cuvinte fără sens, orice numai să dăm de lucru minții. Obosiți cum eram după o zi de muncă, aceste eforturi intelectuale ne secau bruma de energie pe care o mai aveam, dar moralul era menținut. În astfel de condiții, gândurile pesimiste ca cele despre „moarte“, „imposibilitate de a supraviețui“, „maladii“ găseau în noi o pradă ușoară, cu care se îndopau ca vampirii. Pentru a le îndepărta era nevoie de o luptă cruntă și fără păsuire. Ele erau dușmanul și dacă, în cele din urmă, le permiteam să învingă voința noastră de a trăi, eram sfârșiți.

Erau printre noi vreo cincizeci de Martori ai lui Iehova, cei mai mulți tineri maghiari de vârsta serviciului militar, a căror crimă fusese refuzul de a purta arme. Conducătorii lor fuseseră închiși pentru că primiseră fonduri din Statele Unite și fuseseră acuzați că încearcă să submineze regimul comunist. Acești tineri maghiari nu erau deloc potriviți cu atmosfera ortodoxă, încărcată de emfază. Știau „Biblia“ pe de rost și era amuzant să asculți lungile lor dispute interpretative cu preoții ortodocși. Și ei aveau răspunsuri dogmatice, precise, pentru orice, dar solidaritatea și idealismul de care dădeau dovadă făceau să fie foarte respectați.

Dându-și seama de scopul militar pentru care se făceau cutiile, au refuzat să mai lucreze la ele. A fost prima și ultima grevă la care am asistat. Au avut loc greve în mine și la Canal, dar niciodată la Aiud. Singura formă la care am ajuns și noi a fost o tendință de a o lăsa mai moale cu munca, și asta în grupuri mici, izolate, care de obicei au plătit scump această îndrăzneală. Gardienii, majoritatea unguri și ei, nu știau cum să o scoată la capăt. Prin favoritisme, li se atribuiseră Martorilor ocupațiile cele mai ușoare, pe care de altfel le îndeplineau cu o conștiinciozitate caracteristică. Acum, se revoltaseră în mod deschis și exista pericolul ca revolta să se răspândească. Și-au exprimat clar punctul de vedere: erau gata să facă orice altceva, ca de pildă mașini de gătit, dar firește nu se poate îngădui deținuților să-și aleagă munca pe care vor ei să o facă. Astfel că au fost ținuți în celule vreo două zile, iar funcționarii și gardienii au încercat în zadar să-i convingă să-și schimbe părerea. Într-o noapte, cinci dintre ei, considerați a fi liderii, au fost transferați la Securitatea locală și bătuți crunt timp de trei zile. Când s-au reîntors printre noi, nu mai puteau nici merge, nici sta jos sau culcați în pat. Peste o săptămână făceau din nou munca impusă, dar a fost un exemplu care ne-a afectat profund și pe noi.

Cele trei schimburi ce munceau în fabrică erau aranjate conform nevoilor de securitate. Cei condamnați la peste cincisprezece ani ori pe viață lucrau dimineața. Schimbul de după-amiază îl formau aceia care fuseseră osândiți de la zece până la cincisprezece ani. În schimbul de seară erau cei care aveau de ispășit mai puțin de zece ani. Într-o zi, schimbul de după-amiază ajunsese în sala de mese destul de târziu și era zorit de gardieni să termine mai repede cu mâncatul. S-a produs o învălmășeală și unul dintre gardieni a intervenit trăgându-i o palmă peste obraz unuia dintre deținuți. Imediat, toți cei din schimb au început să protesteze și să strige: „Rușine!“. Despre așa ceva nu se mai auzise în analele închisorii din Aiud; însemna o adevărată rebeliune. Ziua următoare, când cei din schimbul doi au venit la masă, locțiitorul politic a apărut și el cu gardianul respectiv și i-a cerut să-i arate cine fuseseră instigatorii incidentului din ziua precedentă. Gardianul a început să se plimbe în jos și în sus printre mese și i-a arătat șase oameni aleși la întâmplare. Locțiitorul politic le-a ordonat să plece imediat din sală și pe tot drumul înspre clădirea nouă s-a abătut asupra lor o ploaie de lovituri. Apoi au fost puși în lanțuri și închiși în celule de izolare timp de o lună, dându-li-se doar pâine și apă. Toți ceilalți din schimb au fost puși să se radă în cap drept pedeapsă.

Am reușit să fac rost de un loc de muncă în atelierul de vopsitorie și să scap de ciocănitul neîntrerupt. Șef de atelier era un tânăr avocat național-țărănist pe care îl mai întâlnisem și tot acolo lucra acum Tomaziu și alți prieteni, printre care un fost subsecretar de la Finanțe și un profesor universitar de calcul vectorial. Stăteam și vopseam sub soarele arzător, vorbind despre artă, literatură și matematică. La sfârșitul lui iulie, disciplina în fabrică era foarte relaxată, gardienii se împuținaseră și comandantul dispăruse împreună cu majoritatea funcționarilor. Am aflat că un săptămânal ilustrat elvețian, introdus pe furiș în ciuda securității, publicase o fotografie cu Molotov și Acheson despre care se spunea că s-au întâlnit pe furiș la Berna.

Imediat s-au răspândit zvonuri furtunoase în fabrică, confirmate și de cei nou veniți la Aiud. Cei doi se puseseră de acord ca Germania să se reunească și Europa de Est să fie evacuată și deci era doar o chestie de zile până la eliberarea noastră. De fapt, o comisie formată din români din străinătate sosise deja la București și se pregătea pentru preluarea puterii.

Înnebunisem de bucurie, deși cei sceptici ne sfătuiau să fim precauți. Înșiși gardienii, analfabeți în cea mai mare parte, începuseră să creadă zvonurile răpândite intenționat de informatorii politici bine instruiți. Unii dintre ei se țineau după noi și ne explicau că fuseseră obligați să se poarte brutal și că de altfel lor nici nu le-ar fi trecut prin minte să ne facă vreun rău. Pe neașteptate s-a întors comandantul și a dezlănțuit teroarea. Zeci de oameni au fost puși în lanțuri și aruncați în subsolul neaerisit al noii clădiri. Se turna apă pe dușumea ca celula să fie cât mai umedă și mulți s-au asfixiat. Comandantul alerga ca un ieșit din minți prin fabrică și poruncea să fie bătuți și călcați în picioare oamenii pentru nimica toată, ca de pildă că nu l-au salutat sau nu au stat drepți. Nimeni nu mai era în siguranță, nici chiar propriii lor informatori. Șefii de echipă civili începură și ei să ne bată. Te trezeai pe neașteptate lovit în cap cu bare de metal, ciocane și tot ce le cădea la îndemână.

Acest tratament de șoc a avut un efect devastator asupra moralului. Mulți dintre cei care au crezut că sunt în ajunul eliberării nu și-au mai revenit și au devenit, din punct de vedere fizic, niște epave. Abandonaseră, pur și simplu, orice speranță de a rezista. Ne supraîncărcau cu sarcini și au stabilit norme noi care duceau deliberat la exterminare. Fiecare dintre noi se întorcea de la muncă frânt de oboseală. În plus, se afișase un anunț în care se spunea că oamenii au cerut să facă ore suplimentare. Aceasta însemna un schimb de șaisprezece ore timp de cel puțin o lună și a urmat o perioadă în care toți cei o mie șapte sute de oameni din fabrică nu căutau decât un loc unde să se ascundă. Cum nu erau scule suficiente pentru un schimb, ca să nu mai vorbim de trei, inventau tot felul de munci grele suplimentare ca să nu stăm degeaba. Trebuia când să stivuim, când să facem grămezi când să le desfacem, ba una, ba alta, ca să fim mereu ocupați. Nimeni nu mai știa ce face.

Ne trezeau la trei jumătate dimineața, deși mergeam în fabrică la ora șase. Acolo lucram până la zece noaptea și ni se dădea cina. Înainte de a intra în celule, ne puneau să ne dezbrăcăm și să trecem unul câte unul prin fața paznicilor care examinau fiecare obiect de îmbrăcăminte, cu intenția de a ne face să întârziem cât mai mult posibil. Abia pe la unsprezece jumătate cădeam epuizați pe paturile noastre. De două ori pe săptămână, la ora unu noaptea, ne trezeau ca să ne radă și atunci, cu coada pe care o făceam până ne venea rândul, mai pierdeam o oră și jumătate din timpul nostru atât de prețios de somn. Într-o altă noapte pierdeam două ore cu baia săptămânală. În aceste condiții, nimeni nu putea rezista prea mult. Lista celor bolnavi devenea tot mai lungă, dar infirmeria nu ne primea. Unica scăpare din acest infern era printr-o operație, așa că ne analizam toate părțile șubrede. Hernia era favorita multora dintre noi care sufereau de așa ceva în urma ridicatului unor greutăți excesive. Pe locul doi era apendicita. Alții și-au scos amigdalele sau și-au operat hemoroizii. O operație, urmată de convalescență, însemnau douăzeci și unu de zile departe de fabrică, un pat bun, liniște, mâncare mai bună. Dar, pe măsură ce creștea cererea, perioada a fost redusă la nouă zile. Chiar și așa merita să o faci și pe mulți i-a salvat de la epuizare totală.

Toate schimburile au fost chemate în clădirea cea nouă la un miting organizat de cei din biroul tehnic. Ni s-a spus că fiecare dintre noi ardea de dorința de a crește producția și a îmbunătăți calitatea. Oameni din toate atelierele cereau cu entuziasm să se ia la întrecere. Până și bucătarul ungur, într-o românească stâlcită, a spus că își ia angajamentul să facă mai multă mâncare, mai bună, și să folosească mai puține lemne de foc. Armata de informatori aclamau și aplaudau când oamenii care repetaseră întrega comedie se luau la întrecere unii cu alții. A refuza să accepți un rol ce ți se impunea cu o săptămână înainte, însemna să fii dat afară din fabrică și să te întorci la rația de mâncare obișnuită. Era trist să vezi un fost ministru al Informațiilor, Alexandru Hodoș, spunând oamenilor că își va dubla producția de mine terestre, deși de fapt nu era în stare să-și îndeplinească nici norma cerută.

Pe măsură ce frenezia muncii își atingea culmile, robinetul hranei se închidea. Se spunea că banditii au mâncat prea mult. Au reapărut arpacașul, marmelada și cartofii, dar cumva am reușit să mergem înainte. La sfârșitul lui septembrie, cutiile pentru muniții erau gata și personalul fabricii a fost redus drastic. În această perioadă, informatorii au fost ocupați cu lista tuturor „reacționarilor“, cerută de locțiitorul politic. Reacționarii erau: cei din Garda de Fier; cei care vorbeau, predau sau învățau limbi străine; cei care comentau știrile; cei care încurajaseră politica de a o lăsa mai moale cu munca; și cei care aveau peste șaizeci de ani și nu erau de mare folos nimănui. La șase octombrie, cam vreo sută de reacționari printre care și eu, au fost chemați la poarta fabricii, duși încolonați la infirmerie unde medicul, întovărășit de sergentul lui, infirmier, a început să se plimbe de sus în jos, de-a lungul rândurilor. Nu spunea nimic. Apoi, ne-au dus dincolo de zidul vechii închisori, pe locul unde se construia noua turnătorie. Aici am fost despărțiți în perechi, câte doi la o roabă, în vederea construirii unui drum nou. Trebuia să aducem pietre de la o carieră și să cărăm pământul dintr-un loc într-altul, pe ploaie și vânt, timp de douăzeci și unu de zile, fără să ne oprim nici un moment. În fiecare zi făceam cam vreo douăzeci și cinci de kilometri. Mâncarea, cea obișnuită, nu cea care se dădea celor din fabrică, era diluată cu apă până la jumătatea rației și am slăbit douăsprezece kilograme jumătate în timpul acelor trei săptămâni.

La sfârșitul primei zile, înfrigurați și uzi leoarcă, am fost mânați într-o altă celulă din secția a doua, concepută pentru douăzeci și cinci de persoane și fără bec. Grupul nostru de o sută era împins în întunericul de nepătruns. Călcam unul peste altul ca niște animale sălbatice, cuprinși de teama că nu vom găsi loc pe cele două priciuri de lemn de pe lături. În această învălmășeală de coșmar, o treime a rămas să doarmă pe dușumea sub priciuri. Unii își scuipau plămânii și alți doi erau invalizi, fără un picior.

Toți erau intelectuali. Dimineața următoare, am constatat că printre noi erau trei generali, cinci profesori universitari și președintele fostului Royal Yacht Club. Toți eram pedepsiți nu pentru ceea ce pretindeau că am făcut, ci pentru ceea ce reprezentam.

În orice caz, cel puțin, lucram în aer liber ca și tot restul verii. Eram slabi, dar eram bronzați și chiar sănătoși, după standardele închisorii. Secția a doua era ca o mânăstire, cu o curte interioară de vreo sută de metri pătrați, mărginită de celule pline cu tuberculoși și deținuți ce nu fuseseră admiși în fabrică. În prima noastră duminică după-amiaza, în loc să muncim, ne-am îmbăiat, ne-am ras și ne-am tuns. Ne-am spălat rufăria în groapa betonată de sub robinetul cu apă rece dintr-un colț al curții, împreună cu alți deținuți pe care nu-i mai văzusem de vreun an. Chipurile lor erau scofâlcite și livide. Umblau desculți și îmbrăcați în zdrențe murdare. Majoritatea trecuseră de cincizeci de ani și fuseseră ofițeri în armată sau politicieni. Nu exista decât un closet cu trei locuri, pe care cinci sute de oameni trebuiau să-l folosească în cele două ore cât le erau îngăduite. La intrarea în curte stătea gardianul, mâncând semințe și scuipând cojile în timp ce supraveghea calm scena cu indiferența unui suflet simplu, obișnuit cu toată mizeria aceasta.

Mulți umblau de jur împrejurul curții, discutând, în timp ce unii dintre cei mai bătrâni ședeau jos pe pământ, sprijinindu-se de zid. În fața closetului era coadă permanentă. Într-un colț, oamenii își spălau rufăria și în celălalt, rufăria peticită era pusă pe zid la uscat. În jurul fiecărei găuri de latrină, ale căror capace de fier fuseseră mai întâi date la o parte ca să fie golite butoaiele noastre pline, stăteau câte trei oameni pe vine, cu fundurile goale și încordate, scremându-se ca niște câini. Cu fețele schimonosite, păreau niște monștri fantastici. Priveau absenți spre mulțimea care se învârtea în jurul curții, argumentând și gesticulând. Fiecare celulă își adusese butoiul ca să-l deșarte și pe fiecare stătea câte un om, cu pantalonii pe vine, în timp ce alții își așteptau rândul. Aerul era îmbâcsit de putoarea latrinelor, a butoaielor și a găurilor omenești expuse. Aceasta era civilizația Noii Ordini.

8

EXTERMINARE LENTĂ

Dacă aș mai fi rămas mult timp în grupul acela muncit până la ultima limită a rezistenței fizice, nu cred că aș fi putut supraviețui. Dar a intervenit providența. Un prieten de-al meu de la Ministerul Informațiilor, arestat la București sub acuzarea de sabotaj, a fost întrebat ce corespondenți cunoștea. A căzut în capcană și m-a menționat pe mine. Când l-au bătut, a recunoscut că îmi dăduse informații. Ancheta a ajuns la Aiud și, într-o bună zi, în timp ce lucram la drum, am fost chemat în biroul administrației și interogat de un locotenent de securitate din București. După ce mi-a pus întrebări timp de o oră, m-a anunțat că va reveni. Trei zile mai târziu, mi s-a spus să-mi strâng bagajele. Mi s-a dat și carnetul de economi, ce conținea o sută cincizeci de lei, cu permisiunea de a-mi cumpăra două sute cincizeci de țigări de la cantină și apoi am fost izolat într-o celulă mică din clădirea nouă.

La puțin timp după aceea, a intrat în celulă un bărbat înalt, de vreo șaptezeci de ani, îmbrăcat destul de bine pentru un deținut, în haine civile și purtându-și bagajele. „Sunt generalul Stoenescu," se prezentă fostul ministru de Finanțe al mareșalului Antonescu. Nici unul dintre noi nu știam unde vom merge și am fost din nou copleșit de disperare, de a fi un obiect neputincios la discreția unei puteri nemiloase. Stoenescu îmi spuse că a auzit de mine și că așteaptă cu mult interes să vorbim despre posibilitatea ca Eisenhower să devină președinte. Deși viitorul nostru imediat era total nesigur, acest subiect ne interesa foarte mult. Stoenescu avea acces la informații din afara închisorii printr-un sergent-major care fusese cândva subordonatul lui. Fiind informator, se avea bine cu gardienii și reușea să spicuiască vești pentru fostul lui comandant.

Am fost duși în cancelarie și controlați conform fișelor, apoi ni s-au dat două pachete substanțiale cu rația de hrană pe două zile. Un sergent-major de securitate ne-a prevenit, bătându-și tocul de la revolver: „Ne ducem la gară. Veți merge în fața mea. Dacă unul dintre voi încearcă să fugă, trag.“ După ce ai fost închis timp de mai bine de doi ani, era o experiență ciudată să vezi porțile deschizându-se în fața ta. În drumul nostru, am întâlnit sute de oameni care se întorceau de la lucru dinspre cele două fabrici ce se aflau chiar în spatele gării. Sergentul-major ne-a spus să stăm lângă intrarea în sala de așteptare, în timp ce ei aveau să fie la câțiva metri distanță, prefăcându-se că nu sunt cu noi.

Oamenii ne întrebau când urma să plece următorul tren spre București, iar eu ridicam doar din umeri, fumând o țigară după alta, neștiind dacă să vorbesc sau nu. Generalul, a cărui privire se plimba în jurul stației, explodă dintr-o dată, văzând o vitrină a Asociației de Prietenie Româno-Sovietice cu o serie de cărți rusești și etichete scrise în limba rusă. „Nu mai vorbește nimeni românește în țara asta!“, exclamă el. Am crezut că o să dăm de bucluc, dar probabil că era o reacție obișnuită deoarece nimeni nu a făcut caz. Un rapid în direcția București intră în stație și ni s-a ordonat să urcăm într-un vagon de clasa a treia. Trenul era destul de aglomerat, așa că sergentul o luă înainte și când intră într-un compartiment, patru inși se grăbiră să-și părăsească locurile pe care stătuseră. Cu securiștii era mai bine să n-ai de-a face, căci riscai să ajungi la închisoare. Ne-am așezat unul lângă altul, iar escorta noastră stătea în față, alături de sergentul care își ținea revolverul pe genunchi. Ceilalți patru pasageri nu prea se simțeau în largul lor. După ce ne-au fixat cu interes, s-au gândit că e mai bine să nu ne mai privească deloc. Cei doi care erau la capătul băncii se prefăceau că dorm și-și ascunseseră capul sub mantalele ce atârnau în cuiul de deasupra. Ceilalți doi, care păreau țărani, s-au gândit că o să le fie mai bine în alt compartiment. Între timp, toți aflaseră că sunt doi deținuți în tren. La zece minute după ce trenul s-a pus în mișcare, sergentul a scos o pereche de cătușe și mi-a legat mâna dreaptă de stânga generalului. Fumam fără pauză, vorbind din când în când cu generalul, în timp ce pe coridor oamenii defilau prin fața compartimentului nostru, aruncând priviri grăbite înăuntru. Un băiețel de vreo zece ani se uita insistent prin fereastră. Credea poate că suntem niște bandiți periculoși. Sau, poate, și tatăl lui era închis undeva.

Sergentul cercetă dosarele și-l întrebă pe general: „Ce-ai fost înainte?". Generalul răspunse: „Am fost general plin, inspector al armatei și comandant în armată." Sergentul își scoase o pereche de ochelari cu rama de baga și-l privi bine pe general de jos în sus. Apoi se întoarse spre mine. „Și dumneata?" I-am spus că am fost ziarist. M-a privit disprețuitor și și-a pus ochelarii înapoi în buzunar.

La șase treizeci am ajuns la București. Gara era plină de oamenii din trenul nostru și din altul de pe peronul alăturat. Ne-am făcut drum printre ei, fără cătușe, cu escorta imediat în spatele nostru, îndreptându-ne spre comisariatul miliției din gară. Când am intrat, tocmai avea loc o discuție aprinsă între niște țărani și milițieni. Țăranii fuseseră prinși aducând în București alcool de contrabandă. Securistul nostru a telefonat la Ministerul de Interne și l-a cerut pe ofițerul de serviciu. L-am auzit spunând: „Sunt delegatul de la Cluj. Am adus două pachete. Puteți, vă rog, trimite o mașină la gară?“ Peste douăzeci de minute sosi un sergent de miliție. Generalul a fost lăsat în gară, tușind zdravăn din cauză că răcise cu o zi înainte de plecarea noastră din Aiud. În fața intrării principale aștepta un automobil de stat, Skoda, cu geamurile camuflate. După ce s-a trântit ușa și mi s-au pus ochelarii opaci, am plecat.

Când s-a oprit mașina, escorta mea m-a tras afară și m-a dus în interiorul unei clădiri unde am coborât niște scări de piatră, în spirală, iar apoi am mers în lungul unui coridor în care pașii mei trezeau ecou. M-a așezat jos și am așteptat, cu bagajele la picioare. Treceau pe acolo, tot timpul, oameni care vorbeau. Apoi, am auzit șoapte și am știut că este adus în cameră cineva ca mine. Răsună o tuse familiară. Nu-mi venea să cred. „Dumneavoastră sunteți, domnule general?“, am întrebat într-un moment de tăcere. „Da,“ mi-a răspuns în șoaptă. Fusese adus în același loc unde eram și eu, dar nici el nici eu nu trebuia să știm. Skoda se întorsese probabil la gară ca să-l ia și pe el. Cheltuielile nu contau când era vorba să miști niște pioni atât de neînsemnați pe acea tablă macabră de șah.

Am stat acolo ore în șir, neîndrăznind să privesc în jur, până când a venit cineva și mi-a spus să-mi scot ochelarii. Eram într-o sală de așteptare improvizată, în subsolul Ministerului de Interne. Generalul dispăruse și nu l-am mai întâlnit niciodată. Un sergent din miliție mi-a adus masa de prânz, o tocăniță de cartofi, iar apoi am fost dus într-o celulă în care patru inși înspăimântați s-au ridicat în picioare de îndată ce s-au deschis ușile metalice. Era o încăpere strâmtă, cu două paturi; eu fiind mai vechi în închisoare, mi s-a îngăduit să dorm singur. Printre ei era și un bătrân ziarist liberal care nu m-a recunoscut; atât de mult mă schimbasem. Erau acolo pentru primul interogatoriu încrucișat și așteptau de luni de zile. Când ne-au adus supa de varză pentru cină, mi-am dat seama că tot ce puteam face era să scot brânza și pâinea primite la Aiud și să le împart cu ei. Au ciugulit firimiturile de telemea de oaie cu o intensă concentrare, iar cele douăzeci de țigări păreau un dar ceresc.

Luni am fost interogat de aceeași persoană care venise pentru mine la Aiud. Am reluat din nou întreaga poveste și după ce am făcut declarația finală, m-a întrebat dacă vreau mâncare suplimentară și țigări. Am refuzat mâncarea, deoarece știam ce ar fi însemnat pentru colegii mei de celulă, dar am acceptat țigările pe care le putea lua din cele două sute care erau la mine în bagaj. A fost de acord, așa că toți cei din celulă am avut țigări până la plecarea mea, după cinci săptămâni.

În prima zi de marți a lunii noiembrie 1952, știam că vor avea loc alegerile în SUA. Auzisem și despre campania electorală pe care o făcuse Eisenhower prin Statele Unite și despre angajamentul pe care și-l luase de a elibera națiunile captive. Niște legionari au răspândit zvonul că a fost amendată constituția americană, dându-i-se președintelui puteri aproape dictatoriale și câțiva dintre noi s-au străduit zadarnic să explice că așa ceva era imposibil. Îmi blestemam soarta în momentul acela, căci într-o închisoare normală, rezultatul alegerilor ar fi ajuns la noi în câteva zile. În celulele din subsolul acela, eram complet izolați și unii trăiseră acolo mai mulți ani fără să vadă lumina zilei. Doar în mod excepțional au fost unii scoși să se miște noaptea, într-o curticică interioară înconjurată cu ziduri înalte. Întregul sistem era orientat astfel încât să nu știm ce se petrece în lumea din afară, deoarece puterea noastră de a rezista depindea de acest factor. Auzeam deasupra noastră oameni umblând pe coridor și, când ventilatorul mare era oprit, puteam distinge vag clopotele unei biserici îndepărtate și sirenele unei fabrici. În afară de asta, erai ca îngropat de viu, nici o știre nu putea pătrunde până la tine.

Sâmbătă dimineața a intrat în celulă un bărbat foarte speriat. Avea vreo treizeci de ani și purta haine elegante. S-a prezentat spunându-ne că este contabil la aceeași fabrică de avioane din Brașov de unde era și inginerul care se afla printre noi. Își ștergea tot timpul fruntea cu o batistă viu colorată și l-am întrebat când l-au arestat. „Abia noaptea trecută," a fost răspunsul. Fusese adus cu o mașină de teren din Brașov la București și, fără nici un fel de carantină, după ce a fost percheziționat a fost aruncat în celula noastră. Nu ne venea să credem în norocul care dăduse peste noi și l-am lăsat să-și mai vină în fire. Era esențial să nu intensifici temerile unui nou venit. Li se spunea să-și țină gura și erau amenințați cu pedepse dacă aveau să vorbească despre propriul lor caz sau să dea vești din afară. Dacă nu-l luam cu binișorul, putea să se închidă ca o scoică, așa că îl pândeam cum pândește pisica șoarecele. S-a liniștit în cele din urmă și întrebarea arzătoare izbucni pe neașteptate: „Cine a fost ales președinte al Statelor Unite?“ În tăcerea care a urmat, puteam vedea lupta lui interioară. Se hotărî apoi să răspundă și o făcu atât de amănunțit, încât era evident că ascultase regulat emisiuni de radio ale unor posturi străine. Am sărit în sus de bucurie și am început să dansăm în mica celulă ticsită, auzind că a fost ales Eisenhower. Noul venit ne-a informat care a fost votul popular și cel electoral și, când ne-am dus la closet în seara aceea, inginerul s-a grăbit să mâzgălească știrea într-un colț mai ascuns al pereților, așa cum era obiceiul.

La 7 decembrie, am fost dus în camera de gardă pentru o percheziție, apoi mi s-au dat bagajele și am fost împins, împreună cu mulți alții, în sala de așteptare. După o oră, goneam spre o destinație necunoscută într-o autocamionetă a Securității. Capitala era plină de astfel de mașini, dar, cu excepția celor folosite de închisorile Jilava și Văcărești, nu puteau fi recunoscute de marele public. Sute de bărbați și femei erau transportați în permanență spre sau dinspre diferite secții din oraș ale Securității, despre a căror locație oamenii obișnuiți nu trebuiau să știe. Din acest motiv, mașinile purtau tot felul de inscripții false, de exemplu „Pâine“, „Alimentara“ sau „Legume și fructe“. Când am ajuns la Jilava, am recunoscut mulți gardieni care fuseseră acolo și în urmă cu doi ani. Stratul gros de zăpadă m-a făcut să-mi dau seama că, pe când eu stăteam închis în subsol, venise iarna.

Am fost purtat în lungul unui coridor întunecos și umed al fortului subteran și apoi încredințat unui gardian care m-a dus la celula 23. Acesta mi-a ordonat să mă dezbrac. Era teribil de frig și el purta un cojoc lung de oaie peste uniforma obișnuită a armatei și pâslari peste cizmele înalte. Pe cap avea căciulă de blană. Se pare că nici nu simțea frigul, nici nu înțelegea de ce l-aș simți eu. Gol și tremurând, stăteam drepți în fața lui. M-a privit critic, mi-a spus să mă răsucesc și, cu un reflex tardiv, mi-a restituit boneta. Apoi a descuiat lacătul greu al celulei, a tras zăvorul, a deschis ușa și mi-a făcut semn să intru. „Ce-i cu hainele mele?“, l-am întrebat eu. „Ți se vor înapoia mâine, după ce le controlăm mai bine. Intră!“ și își sublinie îndemnul cu o lovitură de picior care răsună pe fundul meu gol și mă trimise zburând înăuntru.

Stând acolo pe podeaua de ciment umedă și rece, gol pușcă, doar cu o bonetă pe cap, ars de soare și numai oase, ținându-mi mâinile încrucișate în față, îmi părea bine că sunt un vechi pușcăriaș obișnuit cu înjosirile. Capetele s-au ridicat de pe cele două rânduri de paturi de lemn care se aflau pe o latură a celulei slab luminate și boltite.

După ce m-am înclinat ceremonios, m-am prezentat. Articole de îmbrăcăminte au început să zboare spre mine: cămașă, chiloți, ciorapi, o haină de piele căptușită cu molton și o pereche uriașă de cizme înalte, din partea unui tânăr soldat, foarte drăguț. M-am întors din nou spre celulă și am început să le dau vești. Nu auziseră despre alegerile prezidențiale și și-au manifestat recunoștința dăruindu-mi pâine veche și terci de arpacaș rece. Astfel au început cei patru ani și jumătate ai celei mai dure experiențe pe care am trăit-o în cei zece ani de închisoare. Fusesem la Jilava și înainte, șase luni, ceea ce în total însemna cinci ani. Sunt întrebat adesea cum de am reușit să supraviețuiesc atât de mult în locul acela de groază și tot ce pot răspunde este că n-am vrut să mor acolo. Nici chiar locțiitorii politici ai închisorii nu credeau că poate cineva îndura atâția ani. Totuși, miracolul s-a întâmplat și am supraviețuit acei cinci ani, rămânând cu mintea întreagă.

La început, credeam că m-au adus la Jilava pentru a fi apoi transferat din nou la Aiud dar, pe măsură ce treceau zile, săptămâni, luni, mi-am dat seama că trebuie să fie un alt motiv. În primele douăzeci și două de luni am rămas în aceeași celulă. Faptul că Jilava era o închisoare de tranzit, m-a împiedicat să-mi pierd mințile. În unele celule erau oameni care așteptau să fie judecați. În altele, așteptau să fie transferați acolo unde urmau să-și ispășească pedeapsa. Deținuții din închisoare se schimbau tot timpul, în special aceia care erau mutați dintr-o închisoare în alta, în timpul regrupărilor periodice ale regimului. Cred că am întâlnit cel puțin patru mii de oameni cât timp am stat acolo.

Timpul pe care l-am petrecut la Jilava se împarte în două perioade majore. Prima până în 1954, marcată intens de foamete, deznădejde și acte de teroare. A doua, caracterizată de o hrană mai bună și o relaxare generală a disciplinei. Perioadele pot fi de asemenea împărțite în raport cu semnarea Tratatului de la Viena, deoarece situația internațională afecta în mare măsură felul cum eram noi tratați. Până în 1954, a fost o perioadă pronunțat revoluționară, care s-a deosebit de baia de sânge caracteristică revoluției rusești numai prin metodele de exterminare. „Noi am învățat ceva din experiența revoluției sovietice și a consecințelor ei“, spuneau locțiitorii politici. Noile metode de exterminare nu erau uciderea cu sânge rece sau împușcarea după o judecată pripită, ci o exterminare științifică, după un simulacru de proces extenuant. Eram încurajați să murim din propria noastră voință, deși nu ne era îngăduit să ne sinucidem sau să murim făcând greva foamei. Acestea erau împotriva regulilor jocului.

Un lucru era sigur. Orice amenințare a regimului din partea oamenilor liberi, ca de pildă grevele, avea drept rezultat, pentru noi cei închiși, o severă strângere a șurubului. Aceasta pentru că administrația suspecta existența unor linii de comunicare între asemenea evenimente și cei din pușcării. Cu toate acestea, locțiitorii politici declarau: „Credeți că am ameliorat condițiile pentru că suntem slabi, pentru că ne temem de consecințe? Nu aveți dreptate. Regimul este atât de consolidat acum încât își poate permite să fie generos.“

În această primă perioadă, până în 1954, ordinul era să fim uciși cât se poate de repede, fără a se lăsa urme de violență fizică. Înfometarea și extenuarea prin muncă erau directivele generale. Neomenia din închisorile românești și din coloniile de muncă au ajuns la apogeu în iarna din 1951–1952, precum și în cea din 1952–1953. La Jilava, punctul de tranzit cel mai important al închisorilor din România, am avut prilejul să-mi fac o imagine a condițiilor din toată țara.

În perioada aceea, Jilava era supraaglomerată. Puteau fi cazați acolo maximum o mie două sute de bărbați și optzeci de femei, dar atunci când m-am întors eu erau trei mii de bărbați și două sute patruzeci de femei. În secția mea, care era cea a bărbaților ce își așteptau procesul, era relativ destul spațiu. Existau vreo treizeci de celule și membrii organizațiilor politice erau răspândiți prin ele în așa fel încât nu știau absolut nimic unul despre soarta celuilalt. De multe ori se întâmpla ca omul să afle cine mai fusese arestat o dată cu el abia când se ducea prima oară la proces. După luni de zile petrecute în această secție, unii părinți își descopereau fiii sau frații se descopereau între ei, după ce fiecare crezuse că celălalt este acasă, în siguranță. Mame și fiice arestate se întâlneau de asemenea prima oară abia când se duceau la proces. Moralul scădea până la dezintegrare când vedeai pe neașteptate pe unul dintre cei dragi apărând în dubă, înjurat și bătut.

Deși închiși de mulți ani, nu eram total adaptați la viața de aici și nu ne organizasem în consecință. Sistemul nostru clandestin de informare nu era sigur. În această primă perioadă, încă mai dibuiam ca să putem afla câte ceva, cât de neînsemnat, care să ne ajute să supraviețuim. Izolarea noastră era perfectă și nu știam cine este în celula vecină. Organizarea comunicării era esențială, dar aproape imposibilă din cauza pedepselor îngrozitoare aplicate de atotputernicii gardieni. Locțiitorii politici nu le spuneau decât să fie cât mai brutali cu putință. Una dintre regulile oficiale ale închisorii erea ca deținutul să stea drepți, la cinci metri depărtare de gardian, să-și scoată boneta și să salute. Datoria gardienilor era „să i se adreseze cu vocea ridicată și aspră“ și să-l întrebe ce vrea. Gardienilor li se spunea că suntem niște bandiți, drojdia societății și că am încercat să furăm de la ei lucrurile bune pe care le punea acum regimul la dispoziția lor. Li se spunea să strige la noi, să folosească ciomagul de câte ori era posibil și să ne dea drept pedeapsă zile de carceră pentru orice fleac, ca să se impună disciplina și să nu ne dea prilejul de a prinde curaj. Generali bătrâni, care trăiseră cu pensii de mizerie, erau acuzați că folosiseră soldații să le culeagă recoltele de pe moșii. Boierii erau acuzați că îi bătuseră pe țărani, medicii că își otrăviseră pacienții, preoții că furaseră de la văduve, comercianții că au speculat.

În fiecare zi ni se ordona să ne aliniem afară și trebuia să alergăm cinci sute de metri până la „solariu" pentru zece minute de aer curat. Acolo stătea un gardian pe o platformă înaltă din lemn, în timp ce noi tropăiam în jur, în șir indian, la șapte metri distanță, cu mâinile unite la spate și capetele plecate. O dată a fost pedepsită o celulă întreagă pentru că deținuții s-au uitat în sus la un avion. Apoi, goneam îndărăt la celula noastră unde ajungeam la capătul puterilor, întovărășiți de înjurături și de ciomag. Eram de-a dreptul terorizați; totuși, după un timp, am refuzat pur și simplu să mai alergăm. Prima reacție a fost sporirea bătăilor și a înjurăturilor. Uneori se reducea la jumătate rația de hrană a unei întregi celule, dar am persistat, și în primăvara lui 1953 au cedat ei. Câștigul era foarte mic, dar cu toate acestea ne-a sporit foarte mult încrederea în noi înșine. În anumite perioade, care variau de la trei la șase luni, nu eram scoși niciodată din celulă. Aceasta avea jaluzele fixe, în pantă, care lăsau să pătrundă o lumină slabă și chiar și aceasta era împuținată de obloane văruite, închise iarna pentru căldură.

La Aiud, oamenii știau că se află acolo pentru timp îndelungat și că statutul lor va rămâne același. Singurul stimulent din partea autorităților era promisiunea că aveau să fie eliberați mai devreme pentru purtare bună, ceea ce însemna să fii informator și să treci la comunism;

de la Jilava, mulți erau eliberați, iar alții sperau să fie. Era un amestec de speranță și disperare, de mărturisire și negare, de supunere și revoltă. Nouăzeci la sută dintre deținuți așteptau eliberarea și cel puțin jumătate dintre ei susțineau că nu sunt vinovați. Totuși, după un timp, am ajuns să înțelegem punctul de vedere al comuniștilor și ne-am dat seama că suntem dușmanii lor. Să negăm acest lucru ar fi însemnat să negăm toate principiile noastre. Chiar și azi mă consider vinovat conform legilor comuniste. Dar vina mea era dorința de a fi om liber, care spune ceea ce gândește, scrie cum îi place, cinstește pe cine vrea. Și sunt mândru de această vină.

Noi, cei care stăteam de mult în închisoare, eram scârbiți de oamenii lași. Nu am fost nici eu un erou, dar am preferat să-mi recunosc vina, decât să fiu reabilitat. Nou veniții adoptaseră poziția arestaților de drept comun și anume, să nu te recunoști niciodată vinovat până nu ți s-a pronunțat sentința. Cât timp exista o posibilitate de a fi eliberat, să nu sufli o vorbă. Însă, deținuții politici nu aveau o astfel de șansă. Cei din clasa noastră nu erau iertați niciodată, eliberarea era doar temporară. În mod inevitabil erau aduși înapoi, chiar dacă uneori după mulți ani. În timpul celor douăzeci și două de luni petrecute în prima mea celulă, opt sute de inși au plecat acasă și cam jumătate s-au întors din nou.

Ca să ne treacă ziua, jucam șah, table și istoriseam. Mulți se temeau de vreo activitate intelectuală care însemna o gravă încălcare a regulilor și stăteau tăcuți, neîndrăznind nici măcar să povestească ceva. Alții ne reproduceau din clasici, Dumas, Dickens sau Stevenson. Am fost surprins să constat ce mulți dintre intelectualii români citiseră Somerset Maugham și Cronin. Ne redau din Zweig, Thomas Mann, Cronin, iar „*If*" al lui Kipling a circulat în cel puțin patru traduceri bune. Nu ne mai săturam să ascultăm aceste povestiri și, ca niște copii mici, îl opream pe povestitor dacă încerca să schimbe ceva. Îmi amintesc de unul dintre noi care ne-a reprodus fragmente din *Punct și Contrapunct*, de mai multe ori, în decursul anilor și întotdeauna cu exact aceleași amănunte. Pentru cel care istorisea era un exercițiu bun pentru memorie, căci noi toți ne temeam să nu o pierdem.

La noi în celulă rămăsese neocupat un spațiu de cinci metri pe trei și mergeam în marș în jurul lui, în șir indian, un sfert de oră în direcția acelor ceasornicului și un sfert de oră invers, în totală tăcere. Chiar și în privința aceasta existau păreri din două școli diferite. Unii susțineau că fără mișcare n-o să ne mai putem folosi membrele. Alții credeau că, mâncând atât de puțin, era mai bine să stăm pe loc. Unii nu se sculau luni întregi de pe pat, decât pentru nevoi fiziologice. Stăteau culcați pe spate, visând cu ochii deschiși sau, lungiți pe o parte, dormeau câte optsprezece ore pe zi. Preferau să nu se spele și dormeau complet îmbrăcați, ținând chiar căciulile pe cap. Multora le-a căzut părul din cauză că l-au neglijat. Nu era voie să avem nici perii, nici piepteni și nici să ne tundem părul, căci oamenii erau duși de aici la tribunal și nu trebuia îngăduit familiilor să-și închipuie că rezultatul procesului era stabilit mai dinainte. Aparența legalității trebuia menținută.

O acomodare reală la condițiile închisorii durează cam trei ani. Până atunci, corpul pierde tot timpul din greutate și nu-i în stare să facă față șocurilor din perioadele trecătoare în care eram nutriți mai bine. Rația noastră de zahăr era o bucată (7 grame) pe zi. Ficatul se forța să-și tragă zahărul necesar din cartofi, porumb și sfeclă și, în lipsa lor, din mușchii proprii, reducându-i și mai mult. Perioadele în care eram hrăniți cu grăsimi, fasole, carne de porc îl solicitau enorm. Cea mai mare parte a hranei era lichidă și ne dilata stomacul. Începeam să arătăm fleșcăiți și adesea ni se umflau picioarele în mod grotesc.

Miasma butoaielor, aburii de mâncare, apa care se scurgea pe pereții igrasioși, atmosfera mucezită, mirosul trupurilor nespălate, lipsa de soare și aglomerația erau o încercare grea pentru plămânii noștri. Aproape întotdeauna o persoană care stătuse mulți ani în închisoare ieșea cu plămânii atacați. În umezeala din celulă, dormind ani și ani pe ciment și lucrând în exterior cu haine nepotrivite era, în general, imposibil să scapi de reumatism sau sciatică. Lipsa vitaminelor ne afecta în mod grav văzul, care deja era suprasolicitat din cauza celulelor slab luminate. Ceea ce citeam era zgâriat pe tăblițe făcute din săpun și literele erau greu de descifrat. Se înmuiau așchiuțe de săpun, se adăuga funingine și, din pasta care rezulta, se făcea, prin ciocănire, o placă neagră ce strălucea când i se adăuga parafină. Doar unul din cinci vedea suficient ca să bage ața în ac. La plecarea mea din închisoare, după zece ani, nu mai puteam distinge nici mâncarea din farfurie.

Ni se jupuia pielea. Coatele și mâinile ne erau întotdeauna inflamate și sângerânde. După un timp și auzul ne slăbea. Neputința de a ne spăla cum trebuie făcea să se acumuleze ceara care nu ni se extrăgea niciodată. Colitele și diareea erau ceva permanent. Puteai vedea ochii îngrijorați ai celor cu stomacul stricat, așteptând să termine de mâncat ultimul om ca să se repeadă la butoi. În primii ani, nu ne dădeam seama că stomacul se dezintegrase și deținuții insistau să se facă reguli rigide privind timpul de folosire a butoaielor. Se stârneau discuții fără sfârșit, care duceau la pumni. Cei care călcau regula deveneau obiectul insultelor și mersul la butoi devenise o tortură pentru cei mai mulți dintre noi. Un om a spus: „Dacă doresc pentru ceva să fiu vreodată liber, e ca să pot merge la closet de câte ori vreau și să stau acolo cât am chef."

După doi ani, eram predispuși la orice boală. Răcelile erau frecvente la venirea iernii, dar momentul cel mai periculos era primăvara. Zăpezile grele ale iernii intraseră în pământul de deasupra noastră. O dată cu primăvara, cantități mari de apă se infiltrau prin crăpăturile tavanului de ciment și șiroiau tot timpul pe pereți ca un izvor de munte. În plus, mai era condensarea aerului cald de afară și umezeala corpurilor noastre.

În timpul acestei prime perioade, asistența medicală era practic inexistentă. Numai cei despre care Securitatea considera că urmau să fie în curând judecați primeau îngrijiri medicale. În fiecare dimineață, ne plângeam ofițerului de serviciu care venea să deschidă celula și să facă numărătoarea. El nota de obicei numele bolnavilor, dar treceau săptămâni întregi până se întâmpla ceva. Această procedură era o sursă de certuri, căci oamenii se acuzau unul pe altul că raportează prea des îmbolnăvirea și împiedică pe alții să le vină rândul. Chiar când ajungeam la medic, consultația era superficială. O excepție era totuși doctorița Victoria Iliescu, o femeie de vreo cincizeci de ani, cu părul roșu și foarte fardată.

Și ea îți dădea, în general, doar trei aspirine pentru o bronșită acută sau două pastile de magneziu pentru colită cronică. Dar avea slăbiciunile ei: hernia și hemoroizii. Ochii începeau să-i sticlească și-ți ordona: „Dă-ți pantalonii jos." Urma o cercetare și o palpare foarte atentă a organelor genitale, după care puteai să-i vorbești despre durerile de cap sau răceală. Plătea cu un pumn de medicamente.

Nu existau două închisori organizate pe aceleași principii. Nici două închisori unde să fie aceeași categorie de deținuți. A fost o perioadă în care politica generală dispunea să fie mai bine tratați țăranii și muncitorii închiși la Gherla. Polițiștii aveau condiții mai bune la Făgăraș. Când rușii au lăsat-o mai moale cu criminalii de război, românii au făcut la fel. Uneori, organizațiile politice erau tratate bine, alteori studenții. Apoi, șurubul era strâns și închisorile „bune" deveneau centre de teroare. La început, guvernul credea că anumiți deținuți ar putea fi „recuperați" sau „reeducați", dar până la urmă au fost siliți să admită că numărul acestor recuperări era mai mic de cinci la sută. La sfârșit, au renunțat la această politică.

Infecțiile de piele, abcesele, furunculoza erau foarte răspândite. Nu aveam mijloace să tratăm abcesele. Nu se găsea tinctură de iod, iar hipermanganatul fusese eliminat deoarece îl folosisem pentru alte scopuri. Praful de hipermanganat pus în vată de bumbac și frecat între două surcele se aprindea când trăgeai vata afară. Ne rupeam cămășile și lenjeria de corp ca să facem bandaje, fără să avem posibilitatea de a le spăla cum trebuie. Abcesele ni se spărgeau pe ceafă, la subsuori, pe fese și la stinghie. De durere, nu puteam să stăm jos sau culcați. Când situația devenea într-adevăr disperată, toți cei din celulă erau duși la infirmerie și printr-o operație primitivă și dureroasă ne drenau și ne bandajau abcesele. Uneori dura trei patru luni până se stingea o asemenea epidemie, lăsând în urmă cicatrici.

Era aproape imposibil să pătrunzi în infirmeria care era înțesată de bolnavi culcați câte doi într-un pat mic de campanie. Consultația medicală de una singură nu era suficientă. Hotărârea medicului trebuia aprobată de sergentul care era asistent medical și a cărui calificare marxistă îi dădea dreptul să judece dacă nu au fost călcate regulile luptei de clasă. Apoi, locțiitorul politic trebuia să aprobe raportul acestuia și să-l trimită comandantului. Singura excepție o constituiau cazurile de apendicită acută care erau trimise imediat în sala de operație a spitalului Văcărești.

Femeile erau ținute în patru celule izolate, aflate la capătulul fortului. Gardiencele femei erau de cea mai josnică speță posibilă, iar limbajul lor ar fi făcut să se înroșească de rușine chiar și pe prostituatele dintr-un bordel. O femeie care știa că soțul ei e la Jilava ca și ea, a auzit niște oameni trecând prin dreptul celulei. S-a urcat pe marginea ferestrei să încerce să-i zărească. Păzitoarea lor a început să strige: „Hei, curva dracului! Zi, ai nevoie de bărbat? Las' că-ți dau eu f..." Nimic nu era sfânt pentru gardieni, în străduința lor de a distruge în noi demnitatea umană și a ne reduce la un nivel bestial. În condiții la fel de neigienice ca și ale noastre, femeile trebuiau să îndure perioadele lor lunare și alte dificultăți fizice feminine. Trebuiau să și muncească. Pentru o bucată de mămăligă în plus, spălau lenjeria gardienilor și rufele comandantului, stând câte zece ore în șir în spălătoria plină de aburi. Hrana lor era aceeași ca și a noastră, dar cum un atotștiutor în medicină declarase că ceapa verde păstrează rotunjimea sânilor, ele primeau în plus o rație de ceapă verde. Singura delicatesă în existența lor lugubră. Și printre ele se găseau informatori, dar când se lega o prietenie era mult mai intensă decât a noastră. Se știa cu precizie că printre deținuții politici legăturile homosexuale erau extrem de rare. Dar existau din abundență printre condamnații de drept comun, unde mulți erau închiși tocmai din această cauză. Între femei se isca repede prietenie sau ură pasionată. Tendința de a se despărți în grupuri era puternică, iar pofta de bârfă și intrigă era mai mult decât satisfăcută. Totuși, viața lor era pătrunsă de devotamentul pentru o cauză comună pe care celelalte pușcăriașe nu-l puteau împărtăși. Această cauză comună și faptul că mai toate aveau o rudă apropiată în închisoare le ajutau să reziste. Când era vorba de curaj în înfruntarea gardienilor, a judecătorilor și a securiștilor, o femeie, o dată ce se pornea, era ca o leoaică. Nu le era teamă niciodată să-și spună deschis părerile, nici înainte nici după judecată și administrația le trata cu prudență.

Formarea unor grupuri mici era ceva inevitabil. Nu putea fi nimic în comun între un general și un muncitor, un profesor și un țăran, un legionar din Garda de Fier și un socialist moderat, un român și un ungur. Dacă aceste grupuri și-ar fi dat seama că aceasta urma să fie viața lor cel puțin pentru câțiva ani, ar fi găsit teren comun. Dar, cei mai mulți credeau că vor fi în curând liberi. Mulți insistau să se refere la trecut ca să explice evenimentele prezente și asta ducea numai la înăsprirea rivalităților dintre grupuri. Unii îi acuzau pe foștii politicieni pentru toate belelele, alții erau porniți împotriva soldaților și alții împotriva preoților. Românii dădeau vina pe evrei și pe unguri pentru situația gravă în care se aflau, nedându-și seama că acum erau toți supuși acelorași opresiuni.

Într-o atmosferă ca aceasta, informatorului îi mergea bine. Avea diverse mijloace ca să-și transmită informațiile. Spunea că merge să-l consulte pe „doctor“, de obicei singur; sau era chemat pentru un „interogatoriu“. Altădată, era luat pentru ziua întreagă drept „martor“ la tribunal. Uneori, locțiitorul politic mergea prin toată închisoarea și chema vreo șase până la zece oameni din fiecare celulă ca să vadă, spunea el, „care era orientarea opiniei publice“. Printre cei chemați era întotdeauna un informator. Rezultatul era că atunci când oameni nevinovați erau chemați cu vreun pretext oarecare, cei din celulă deveneau imediat suspicioși. Locțiitorul politic știa prea bine acest lucru și, din când în când, se deda la acest sport ca să arunce un văl de fum printre deținuții din celulă care să-l ascundă pe informator. Când reușeam să descoperim un informator adevărat și încercam să luăm măsuri împotriva lui, trăgându-i o mamă de bătaie sau izolându-l, ne denunța imediat administrației. Pedeapsa venea iute și era severă, așa că am renunțat la asemenea acțiuni.

În fiecare lună, locțiitorul politic al fiecărei închisori, lagăr de muncă, mină sau colonie din România era obligat să trimită un raport detaliat. În acest raport, informa despre moralul detinuților, despre respectarea disciplinei, despre numărul de cazuri pedepsite, cu o descriere amănunțită pentru fiecare caz, o listă completă a lucrurilor găsite în timpul percheziţiilor, locul unde fuseseră ascunse, din ce erau făcute și cum erau făcute, despre nemulțumirile deținuților, starea sănătății etc. Aceste rapoarte erau examinate până în cele mai mici amănunte de un grup special de analiști. Toate inspecțiile și controalele închisorilor erau bazate pe ele și vai de locțiitorul politic care nu raportase tot sau nu spusese adevărul. Administrația nu urmărea să facă închisori model, așa cum erau concepute în Vest, ci centre științifice de exterminare. Confuzia, teroarea și proasta administrare erau studiate până în cel mai mic detaliu. Era un iad model, iar cei care îl conduceau fuseseră instruiți la Moscova.

9

RUGĂCIUNE

Venise primăvara și tot nu eram întrebat de nimeni ce căutam acolo. Un locotenent din Ministerul de Interne mergea din celulă în celulă, la începutul fiecărei luni, și făcea de formă un apel nominal. Toți îi puneau întrebări despre soarta care-i aștepta și de ce erau ținuți acolo. Unii fuseseră interogați și erau în așteptarea procesului, dar nimeni nu le putea spune când urma să aibă loc acel proces. Alții, ca mine, deja condamnați, fuseseră poate uitați în tranzit, sau erau ținuți pentru alte motive. Motive considerate secrete mari, a căror divulgare constituia o crimă majoră din partea unui funcționar. Locotenentul care ne vizita dădea un răspuns invariabil întrebărilor noastre insistente: „Știm, știm!“ sau „Am să mă interesez și am să-ți spun luna viitoare, când vin din nou.“ Dacă întrebam pe careva dintre autoritățile închisorii de ce eram acolo, răspundea: „Nu mă-ntreba pe mine. Tu știi mai bine decât mine ce-ai făcut.“ Și astfel, zilele deveneau săptămâni, luni și ani.

Într-o zi, pe la ora patru dimineața, gardianul nostru, unul dintre foarte puținii gardieni cumsecade pe care i-am întâlnit, intră grăbit în celulă și strigă: „Kirschen!“. Mi-am ridicat îngrijorat capul. „Ce drăcii ai mai făcut?!“, spuse el, cu intenția de a glumi. „De ce?“, l-am întrebat. „Hai, scoală-te și vino jos. Pune-ți cizmele, un pulover gros și ia ceva pe cap.“ Atunci am înțeles. Mergeam la tribunal.

„Dar pentru ce?“, l-am întrebat. A ridicat din umeri. „Mie nu-mi spune nimeni, niciodată, nimic“, răspunse el. A merge la judecătorie era pentru noi un mare eveniment. Bănuiam că aveam să fiu martor la procesul prietenului meu de la Ministerul Informațiilor.

La fiecare două sau trei zile, la primele ore ale dimineții, cineva era scos în grabă afară din celulă și se întorcea noaptea târziu de la un proces. În monotonia vieții noastre, o astfel de ieșire era un dar ceresc. Vedeai oameni liberi, respirai aer proaspăt, auzeai vești și aduceai cu tine la întoarcere ceva care i-ar fi putut ține pe cei din celulă treji noaptea întreagă. N-avea importanță că erai judecat; cinci ani sau închisoare pe viață era același lucru. Când aveau să ne elibereze americanii, nimeni n-o să ne întrebe de sentință. Toți vom fi liberi. O dată cu terminarea procesului, această fereastră deschisă spre lume se închidea pentru mulți ani, poate pentru totdeauna. Pe când mergeam în lungul coridorului, am încercat în zadar să mai storc ceva informații de la gardianul meu. Din când în când, se oprea în fața unei celule ca să lase un alt strigoi să ni se alăture. Ne strângeam mâna și ne prezentam, în timp ce gardianul se prefăcea că nu ne vede. Pe unii dintre ei îi cunoșteam și le transmiteam câte un mesaj de la prieteni, special pregătit pentru astfel de ocazii.

Treizeci la număr, pe jumătate îmbrăcați, am fost adunați în baia aceluiași funcționar la care fusesem dus în prima noapte a sosirii mele la Jilava. A urmat scena familiară a oamenilor care își alegeau, atenți, un rând de haine de pușcăriaș. Am reușit să obțin o haină zdrențăroasă care se încheia cu sârmă, ca și niște pantaloni largi și pătați cu ulei. Fiind vechi în închisoare, mi s-a îngăduit să-mi păstrez basca de civil care era pătată cu vopsea kaki. Încheieturile subțiri și vinete ale mâinilor, ca și degetele osoase, care atârnau sub mânecile prea scurte, arătau ca un adaos la o sperietoare de ciori. Ni s-au dat briciuri neascuțite cu care să ne radem unii pe alții și peste două ore, duba închisorii, bine încărcată, a pornit în grabă să ne ducă la București.

Mă întrebam îngrijorat ce urma să mi se întâmple. Tribunalul militar, unde fusesem judecat mai înainte, sub legea marțială, acum se ocupa numai de cei din armată. Pentru delicte politice, cum ar fi înaltă trădare, tulburarea ordinii publice, rebeliune, instigare, guvernul înființase noi judecătorii pentru acțiuni contrarevoluționare, atașate Ministerului de Interne, cu personal format din securiști. La sentințele date de aceste judecătorii se putea face apel, dar numai la o curte de apel având acest specific, și în absența inculpatului. Deținuții contrarevoluționari nu aveau drept de apel la Înalta Curte de Justiție. De fapt, pentru cei arestați de Securitate, nu exista justiție. Mai mult decât atât, judecătorii și asesorii făceau parte din trupele Ministerului de Interne, fiind aleși din batalioanele de intervenție, dintre grăniceri și pompieri. Dar nu puteai fi niciodată sigur, deoarece din cauza lipsei lor de popularitate, ofițerii de securitate aveau permisiunea să umble în civil sau în uniforme militare obișnuite. În loc de odioasele petlițe albastre ei afișau, ca să nu fie recunoscuți, pe cele negre ale artileriei sau petlițele roșii ale infanteriei. Aceste judecătorii pentru contrarevoluționari au funcționat până în 1960.

Duba a făcut turul judecătoriilor raionale, lăsând de fiecare dată deținuți, iar eu am rămas ultimul. În cele din urmă s-a oprit, ușa din spate s-a deschis și mi s-a ordonat să cobor. Am sărit jos și, nimerind aproape în brațele unor trecători, am rămas buimăcit de mulțimea care se îngrămădea pe lângă tejghele cu pui, legume și fructe. Spre marea mea uimire, mă aflam pe treptele de piatră care duceau la construcția monumentală, destul de nouă, a primăriei din Piața Amzei, înconjurată de cumpărătorii care se foiau prin piața ce se întindea pe terenul din jurul clădirii. Mă simțeam ca aruncat în gol pe o planetă bizară. Ca un somnambul, am urcat scările spre judecătoria raionului Stalin, atrăgând privirile furișe ale celor care erau în clădire. Se vedea limpede, după hainele de pușcăriaș și aspectul meu sfrijit și nesănătos, că nu eram un delincvent de drept comun, cum erau cei aduși de obicei aici din închisoarea Văcărești.

Am trecut de o cotitură a coridorului și inima a încetat să-mi bată. M-au lăsat genunchii și au început să-mi tremure mâinile. Cu pălăria în mână, purtând un vechi palton de-al meu, aproape neschimbat, stătea tata. Când m-a văzut a pălit și ochii i s-au umplut de lacrimi. Alături era mama mea vitregă, ținându-și mâna la gât fiindcă se sufoca de emoție. Mai era și menajera noastră cu soțul, încercând și ei să-și ascundă simțămintele. Am făcut un efort să-mi revin și am trecut chiar printre ei, cu escorta pe urmele mele, uitându-mă drept în față și fără să-i salut în alt fel decât făcându-le cu ochiul. Pentru cea mai neînsemnată mișcare greșită, aș fi fost pedepsit la întoarcerea în pușcărie. Stând ca niște statui vii, și ei se limitau doar să mă privească, temându-se să nu observe gardianul că este vreo legătură între noi. Dar din prezența lor mi-am dat seama de ce mă aflam acolo. Eram acuzat că am schimbat bani la negru, deoarece nu puteam justifica transferul salariului pe care îl primeam de la *Associated Press* prin Banca Națională Română sau Banca de Stat cum se numea mai nou.(5)

Cazul meu a fost judecat imediat. Am fost chemat eu, apoi Pohne, dar el nu s-a prezentat. Nu-i fusese dată citația așa că cei doi avocați ai săi au cerut o amânare ca să poată fi adus și Pohne din închisoare. Judecătorul, care era un civil, a fost de acord, așa că m-am așezat și eu jos. Cum duba trebuia să vină abia după-amiază și în acei primi ani ai reorganizării judecătorești nu era o sală de așteptare, am rămas în boxa acuzaților timp de șapte ore.

Acea zi și cele care au urmat au fost raiul și iadul împreună. Încercam de mult să uit că mai exista o lume în care oamenii puteau mânca tot ce-și doresc și merge oriunde le trece prin minte. Mă simțeam deconcertat să văd bărbați și femei ieșind și intrând liberi în sală. Privindu-mi părinții, îmi venea să strig de bucurie și în același timp să plâng de frustrare. Doar încetul cu încetul mi-am redobândit calmul și mi-am amintit de jocul pe care trebuia să-l joc. M-am întors spre ei și pentru prima dată le-am surâs, dar judecând după zâmbetele forțate cu care mi-au răspuns peste capetele spectatorilor, surâsul meu trebuie să fi fost doar o grimasă foarte ambiguă. Din când în când, privirea mea plutea peste încăperea înțesată de lume în căutarea unor fețe cunoscute. Părinții mei îi anunțaseră pe câțiva prieteni și erau aproape doisprezece, bărbați și femei, în public, veniți să mă vadă. Toți se sileau să pară veseli și încurajatori. Era 20 aprilie 1953, al doilea an al meu în închisoare și, la 16 aprilie, discursul generalului Eisenhower, pe care el ceruse rușilor să-l publice, apăruse și în ziarele comuniste românești. Acest discurs era interpretat ca un semn că țările din răsăritul Europei nu fuseseră uitate. Prietenii noștri aduseseră anume ziarul și se prefăceau că-l citesc pentru ca eu să pot vedea titlurile. Alții îmi făceau semne cu mâna ca să-mi sugereze că regimul comunist era pe ducă. Unul dintre ei făcea chiar pe furiș semnul victoriei, ascunzându-se în spatele celui din față. Pentru prima dată în ultimii trei ani am fost într-adevăr cuprins de speranță. Iată niște vești bune, nu numai pentru mine, dar și pentru cei care așteptau cu nerăbdare să mă întorc.

Tatăl meu îmi făcea semne enigmatice, deschizând tot timpul gura și lovindu-și ușurel dinții. În sfârșit, am înțeles și mi-am deschis larg gura ca să-mi poată vedea dinții. Oamenii din afară știau că ni se neglija complet dantura. În zece ani, a mea n-a fost controlată niciodată. Când ni se umflau gingiile de abcese, așteptam ca niște animale bolnave până când treceau de la sine. Când ne durea o măsea, așteptam până când murea nervul. Uneori dura săptămâni, alteori ani. Existau, firește, sergenți infirmieri care erau încântați să ne extragă dinții fără anestezie. Dar, deși mi s-au crăpat trei măsele din fundul gurii și am tocit două până la rădăcină, am refuzat să fiu măcelărit. Când au văzut că încă mai aveam dinții din față, zâmbetul părinților mei părea mai liniștit.

Pe peretele din spatele podiumului era lozinca obișnuită: „Justiția poporului pentru popor.“ Curtea se compunea dintr-un judecător tânăr și doi asesori. Procurorul era un bărbat uriaș, care aducea mai mult a zidar decât a jurist. Părea fioros, dar în realitate era o persoană într-adevăr înțelegătoare. Publicul părea îngrijorat, dar bine hrănit, însă judecata omului se deformează după ani de închisoare. În ochii mei, fiecare părea să aibă ceafă enormă, bărbie dublă și burtă mare. Fețele mi se păreau extrem de roșii, dar de fapt ale noastre erau emaciate și palide. Lumea era tot prost îmbrăcată, cele mai multe femei având baticuri pe cap. Bărbații purtau cămăși deschise la gât și își țineau șepcile în mână. Absența cravatei era clar la modă și chiar avocații încercau să pară proletari. Puloverele se purtau cu spatele în față, ca partea mai înaltă să acopere gâtul fără cravată. Numeroasele uniforme de milițieni și securiști nu trezeau interes. Oamenii se obișnuiseră cu temnicerii lor.

Comerțul particular aproape dispăruse complet și majoritatea cazurilor judecate au fost între organizații de stat sau împotriva unor infractori individuali acuzați de tulburarea liniștei, fraudă și mici tâlhării. Unul dintre cazurile care se judecau era tipic. Două camioane de la ministere diferite se tamponaseră. Camionul ministerului, al cărui șofer nu era în culpă, fusese reparat într-un atelier care depindea de un al treilea minister. Nota de plată fusese expediată și achitată. După o inspecție inopinată a gărzii financiare, s-a considerat că nota de plată pentru reparație era umflată. Camionul celuilalt minister fusese și el reparat în același atelier. Comisia de control a considerat că și ei au plătit prea scump. S-a pretins atelierului să restituie diferența și au cerut aprobarea ministerului lor. Au primit aprobarea, cu condiția ca șoferul vinovat să plătească diferența, dar lucrurile încurcându-se, s-a ajuns la judecătorie. Toate cele trei ministere erau prezente prin consilierii lor legali și tot așa, atelierul. Șoferul vinovat era reprezentat printr-un avocat. Asigurările de Stat erau și ele implicate, căci camioanele fuseseră asigurate. Un expert pe care îl numise Curtea ca să constate pagubele și costul reparațiilor, nu a găsit excesivă nota de plată. Ministerul a chemat un al doilea expert, care constatase că nota a fost exagerată. Atunci, judecătoria numise un al treilea expert. Procesul dura de doi ani și acum urmau să asculte depoziția celui de al treilea expert. Dar se pare că acesta se îmbolnăvise, așa că procesul s-a amânat pentru două luni.

Un lăptar era acuzat că pune apă în lapte și în felul acesta înșală pe muncitorii din raionul său. Două femei se certaseră pentru un chiriaș. Un proprietar încerca să obțină un ordin de evacuare. Un bărbat insultase la beție un milițian. Un portar își neglijase obligațiile. Un tutungiu înșelase Monopolul de Stat al Tutunului, vânzând pe sub mână țigări americane. Un funcționar delapidase fonduri de stat. Mie mi s-a părut viața destul de normală în această nouă republică socialistă. Se schimbaseră puține lucruri, în afară de atitudinea judecătorilor. Dacă inculpatul era un fost ofițer sau proprietar de teren, atunci era dușman de clasă pus să discrediteze regimul. Dacă era om sărac, dintr-o familie umilă, era o victimă a societății burgheze, un fiu bun al proletariatului, ispitit de anturajul său corupt, și merita o a doua șansă.

Duba venise. În sala aproape goală mai rămăseseră câteva persoane, printre care și părinții mei. Aduseseră țigări și pachete cu mâncare, în speranța că printr-o minune s-ar fi putut să mi le dea. Dar minunea nu s-a petrecut. Am stat acolo neputincioși și separați, cu un duh rău și mare între noi, privind unii la alții timp de șapte ore. Am văzut privirea lor abătută când am fost luat. Au alergat după noi, dar ușa dubei s-a trântit și eram din nou despărțiți. Când m-am întors în celulă în noaptea aceea, le-am spus colegilor mei că mai sunt speranțe. Tot de la americani, drăguții de ei! Președintele Eisenhower ordonase invazia. Întregul Occident nu aștepta decât un cuvânt din partea lui: „Înainte". Eram siguri acum că plănuia să facă din nou un cap de pod, așa că așteptam cu forțe înnoite.

Pe neașteptate, în octombrie 1953, am fost chemat din nou la tribunal, ca martor pentru prietenul meu de la Ministerul Informațiilor. Luați și duși împreună în ziua respectivă, am descoperit că de multe luni ne aflam în celule învecinate. Separarea noastră era cu grijă ticluită. Eu nu știam dacă e arestat și nici unde se află, iar el nu știa dacă sunt sau nu la București. Stătusem astfel din decembrie 1952, despărțiți doar de un zid gros de un metru și un sfert. Ne-am bărbierit unul pe altul și ne-am grăbit să ne spunem cât mai multe. Fusese arestat în septembrie 1952, dar cunoștea bine soarta părinților mei până la acea dată. Am aflat că tata nu avea nici un mijloc de a-și câștiga existența, că pe mama nu o angajau nicăieri din cauza mea și că trăiau din vânzarea mobilei și a hainelor mele. Într-o zi un covor, într-alta o figurină de Meissen și altădată un costum. Făcuseră așa timp de douăsprezece luni și nu prea mai rămăsese nimic din ce-ar fi putut vinde.

Prietenul a fost luat pe sus la proces și, după o oră de așteptare într-o celulă din subsolul clădirii, m-au chemat ca martor. Aula judecătoriei era instalată într-un mare salon al reședinței unui fost prim-ministru. Trecând printr-un hol căptușit cu oglinzi, m-am văzut și am rămas uluit. Bărbia mea era unghiul ascuțit al unui triunghi, ochii îmi erau adânc înfundați în orbite, iar gâtul părea să mi se fi alungit cu câțiva centimetri. Cocoțată stupid pe creștetul capului stătea bereta. Mă îmbrăcaseră într-o haină din pânză cafenie, fără nasturi și pantalonii, care îmi ajungeau până la glezne, se țineau cu o sfoară pe care o trecusem prin niște găuri.

Judecătorul m-a chemat chiar în fața mesei prezidiului ca să depun mărturie. Era un căpitan tânăr, având la dreapta și la stânga lui alți doi căpitani. Avocații ocupau primele două bănci din spatele meu. Trecând prin public, am observat trei actrițe bine cunoscute din București și un actor important, veniți să dea declarații în favoarea acuzatului. Îi cunoșteam pe toți. Pe când eu înaintam ca să răspund la întrebările judecătorului, m-au văzut și și-au pus îngroziți mâinile la gură. Bereta era între mâinile mele împreunate pe care le apăsam în dreptul burții ca să nu-mi cadă pantalonii. M-am lansat într-o depoziție detaliată ca să-mi apăr prietenul și i-am pledat cauza în fața judecătorului cât de favorabil am putut. Mă simțeam perfect detașat și în apele mele, fiind atât de obișnuit cu procedurile judecătorești.

În timp ce vorbeam cu însuflețire, am observat că unul dintre judecători ia o coală de hârtie și își acoperă partea de jos a feței. Un altul făcu același lucru. Apoi chiar președintele își acoperi fața cu mâna. În spatele meu auzeam chicote și m-am oprit nelămurit. De ce râdeau? Ce spusesem? Și apoi, când mi-am dat seama de adevărul îngrozitor, mi s-a urcat tot sângele în obraji și picături grele de sudoare au început să mi se prelingă pe față. În focul argumentării, mâinile mele își uitaseră datoria. Sfoara cedase și ea în focul elocinței și, pe nesimțite, pantalonii mi-au alunecat ușurel la picioare. Vorbeam cu volubilitate de câteva minute, în timp ce publicul privea din spate niște izmene peticite în toate culorile curcubeului. Râsul a izbucnit din plin când m-am aplecat iute, într-un efort frenetic de a-mi recupera pantalonii.

Poate căderea pantalonilor, poate elocința mea, sau poate prietenul meu era într-adevăr nevinovat, dar peste o săptămână a plecat acasă eliberat și a spus părinților mei să aibă curaj. Tot prin el, le-am trimis vorbă că orice le-ar promite Securitatea, eu nu sunt dispus să mă compromit. N-am să-mi retractez părerile în public pentru a fi eliberat și nici n-am să fac ceva care să mă împiedice să privesc în ochii oamenilor, când voi ieși din închisoare.

În septembrie 1954, m-au mutat într-o nouă celulă unde erau și câțiva foști milițieni care lucraseră în închisori, toți tipici pentru „democrația populară". Niculae Gușoiu, cândva locotenent de miliție cu serviciul la închisori, era un țigan slab, mic, strâmb la trup ca și la minte. Pielea îi era tuciurie, iar nasul uriaș și coroiat ajungea până la buzele vineții și răsfrânte ce scoteau în evidență bărbia retrasă. Părul negru era uns cu ulei de floarea soarelui, adunat cu o lingură din supa noastră cea de toate zilele. Mâinile îi erau murdare, unghiile lungi și ascuțite întotdeauna negre și puțea. Tatăl său, petrolist pe undeva lângă Târgoviște, venea în fiecare seară acasă beat turtă și până la urmă a omorât-o pe maică-sa în bătăi. În unele nopți, Nicolae patrula pe șoseaua care ducea la exploatarea petrolieră, uitându-se atent în fiecare șanț, până când îl găsea pe cel în care căzuse tatăl său și îl căra acasă.

Regimul burghez era de vină fiindcă îi dădea tatălui lui Nicolae prea mulți bani pentru băutură.

În timpul războiului, Nicolae lucrase la gară, încărcând mașinăriile de care regimul burghez avea nevoie ca să exploateze zăcămintele de petrol. După război, când Armata Roșie i-a arătat lui Nicolae adevărata lumină, s-a dus la Brașov și s-a angajat paznic de noapte la o fabrică de cherestea. Acolo, își amintea el, nu-i fusese ușor, căci trebuia să se descurce cu bandele de hoți care voiau să colaboreze cu el. A hotărât că asta nu-i o meserie pentru un om ambițios și s-a întors la Târgoviște unde s-a angajat să lucreze în închisoarea locală. A devenit un excelent gardian, lovind regulat cu piciorul deținuții încredințați lui și s-a calificat pentru a fi trimis, în 1949, la Jilava, la școala de ofițeri de miliție pregătiți pentru închisori. A ieșit sublocotenent și a fost numit comandantul unui lagăr administrativ din afara Bucureștilor, unde avea un cal murg uriaș și un bici cu care să pocnească. La douăzeci și cinci de ani avea cinci sute de pușcăriași în grija lui care cultivau și pliveau legume. Cei mai mulți erau generali, ingineri, profesori, medici și alți pârliți de burghezi. În curând a fost numit comandantul unui nou lagăr de pușcăriași la Ițcani, în nordul Moldovei, unde șase sute de deținuți politici ajutau la construirea unei noi căi ferate.

Nicolae era mândru de eficiența grupului său. Doamne cum mai lucrau, iar dacă n-o făceau era vai și amar de capul lor. Iarna lui 1952 a adus belșug de zăpadă, iar vânturile turbate din nord îngrămădiseră nămeți de zăpadă lângă îndiguirea nou construită. Mâncare era puțină și oamenii, având în medie peste cincizeci de ani, mergeau foarte anevoie. Un cretin de învățător, unul care nu avea timp pentru nimic decât pentru hârțoagele sale, nu era în stare să-și facă norma de cinci metri cubi de pământ pe care trebuia să-i sape și să-i care cu roaba la vreo două sute de metri. „Mare leneș“, ne spunea Gușoiu. Omul s-a plâns că îi era frig și se simțea sleit. „Las' că-l încălzesc eu!“, a hotărât Gușoiu și a dat ordin ca învățătorul să fie pus în lanțuri și îngropat în zăpadă până la gât. Dar, mi-a mărturisit Gușoiu, tâmpitul dracului n-a fost în stare să îndure o mică glumă simplă și a murit. Așa că Gușoiu ajunsese aici la Jilava.

Guvernul începuse să fie îngrijorat de numărul mare de atrocități comise în iarna aceea. Nu din motive umanitare, ci pentru că intenția lor era să extermine fără violențe fizice. Moscova ordonase să se mai slăbească frâiele, deoarece se apropia summit-ul de la Geneva. Mai mult, Rusia participa la Biroul Internațional al Muncii și o reputație cenușie era preferabilă uneia negre. Așa că guvernul a hotărât să deschidă o acțiune împotriva gardienilor și a deținuților care erau acoliții lor. În celula mea erau cinci foști gardieni și doisprezece foști brigadieri din detașamentul de pază al închisorii. Mihai Sofronie, de douăzeci și doi de ani, din Botoșani, omorâse un om la Salcia pentru că lucra prea încet la tăiat trestia. L-a trântit jos, a sărit deasupra lui, și apoi i-a rupt coastele lovindu-l cu pistolul mitralieră. Mihai, cu ochi albaștri și figură de bebeluș, fusese înainte cioban. Nicolae Ghețău spânzurase un om cu capul în jos timp de trei zile, lângă două cadavre. Când i-au tăiat frânghia, înnebunise. Arestarea generală a acestor gardieni a fost lansată în urma încercării lor de a șantaja un deținut al cărui frate era în Comitetul Central. L-au prins odihnindu-se în loc să taie trestie și i-au cerut hainele în schimbul tăcerii. Deținutul s-a îmbolnăvit din această cauză de pneumonie și după ce a fost pus în libertate a povestit fratelui său cele întâmplate. În cele din urmă s-a organizat faimosul proces Salcia. Numărul de morți recunoscut oficial la judecată, în iarna dintre 1954 și 1955, a fost de cincizeci și opt, toți omorâți în mod neîndoielnic de milițieni. Dar cei care ne păzeau la Jilava ne-au spus că erau de fapt opt sute.

Condamnările primite de ei variau între cincisprezece ani și închisoare pe viață. În timpul procesului, colonelul George Crăciun, fost legionar și fost comandant al coloniilor de muncitori, care acum avea un rol mare în Securitate, a mărturisit că Ion Pavel, ministru de Interne, fusese cel care le ordonase să bată deținuții fără milă. Pavel avea cu siguranță instrucțiuni din partea Comitetului Central. Dar timpurile se schimbaseră, iar judecătorii i-au spus acuzatului că numele lor a devenit vestit în toată lumea pentru infamie și că au făcut Partidul de rușine. Cei acuzați au fost apoi băgați toți împreună într-o celulă. Ceilalți deținuți n-au vrut să-i primească, iar administrația închisorii n-avea ce face pentru a-i obliga, deoarece li se ordonase să fie mai puțin severi cu ei. Grupul acuzaților a intrat în greva foamei și după ce unul a murit, Partidul a ordonat, în 1956, să fie judecați din nou. De data aceasta au fost acuzați de neglijență la îndeplinirea datoriei. Delictul a fost amnistiat în 1955, toți au fost puși în libertate, recăpătându-și slujbele și mai fiind și promovați pe deasupra.

Pe măsură ce anii treceau, ne-am obișnuit cumva unii cu alții, deși rivalitățile, suspiciunile, antipatiile nu puteau fi șterse complet. Cel mai greu era să trăiești împreună cu criminalii de război dintre care cei mai numeroși fuseseră jandarmi mici în grad. Erau indivizi aspri și needucați care nu știau ce-i remușcarea. Intraseră în jandarmerie cu unicul scop de a acumula bani în mod fraudulos ca să se pensioneze, având o casă și un lot mic de pământ. Războiul crease ocazii nelimitate de jaf în văzul lumii, în special cu nenumărații evrei care trebuiau escortați. Cei mai mulți aveau dinți de aur. Nu trebuia decât să-i împuști.

Vorbeau adesea despre timpurile trecute: „Câte hoituri ai avut? Eu am avut patru." Iar celălalt răspundea nostalgic. „O! Numai la Chișinău am avut trei și vreo douăsprezece în Transnistria." Unui locotenent îi plăcea să repete mica lui istorioară preferată care însă trezea dezgust chiar și printre acești ucigași: „Eram la Stânca Roznovanu lângă Iași. Ce zi minunată! Eram cu niște jidovi spurcați care abia își târau picioarele pe drum. Dracu' să-i ia, nu voiau să se miște! Mai ales o jidoavcă scârboasă cu-n plod în brațe. Tot timpul rămânea în urma convoiului. Voia să scape, parșiva! Am împușcat-o și pe urmă am luat plodul. Avea vreo două luni și l-am împușcat drept în frunte. Ce frumos a pârâit creierul când a țâșnit afară! L-aș împușca din nou să mai aud o dată pârâitul ăla."

„De, n-ai ce face, un jidan mai puțin. Jidanii sunt născuți să fie iscoade și trădători. Iuda, ce altceva era? Tot jidan!". „Și Iisus?", am întrebat eu. „Și asta-i scornitură jidănească. Cum putea fi el jidan?"

„Ce-ai face dacă te-ar lăsa acum liber și ar dispărea comuniștii?", i-am întrebat pe mulți dintre ei. „Aș omorî orice jidan mi-ar cădea în mână. Ei au adus comunismul în țară," era răspunsul obișnuit. Exista un sentiment general printre deținuți, fie ei educați sau analfabeți, că evreii, ungurii și străinii au adus comunismul în România.

Politica constituia aproape mereu subiectul principal al discuțiilor noastre, uneori civilizate, dar în general sfârșindu-se cu insulte și scandal. Efectul psihologic al acestor certuri era întotdeauna ură și deprimare. Gardienii trăgeau cu urechea de afară și-și frecau mâinile de satisfacție, deoarece o atmosferă asemănătoare le ușura mult slujba. Ca o boală, ura se răspândea peste toate. Se pornea de la politică și se termina cu o bătălie decisivă dacă să se deschidă sau nu fereastra. În timpul certurilor, se dădeau pe față cele mai intime amănunte ale vieții particulare sau publice. Nimic nu era sacru și își aruncau de la unul la altul confidențele făcute în momente de încredere.

În decembrie 1954, am fost sfătuit să încerc să obțin o rejudecare a procesului meu, pe motiv că sentința dată a fost excesivă. Am făcut cererea eu însumi din închisoare, căci se dăduse ordin să ni se dea hârtie de scris. Acest neașteptat act de generozitate din partea administrației avea, ca de obicei, motivele ei bine întemeiate. O analiză atentă a unor petiții a dat la iveală faptul că, în dorința lor de libertate, oamenii implicau pe mulți alții din afară. În felul acesta se deschidea o nouă sursă de aprovizionare pentru Molohul care cerea mereu sacrificii. Dă-i unui om destulă hârtie, și avea să spânzure pe alții. Am fost cuprinși toți de furia scrisului. La doi ani după ce am înaintat cererea, procesul s-a reluat în afară, susținut fiind de avocații mei care auziseră de cererea pe care am făcut-o de la persoane puse în libertate ce se întâlniseră cu familia mea.

Posibilitatea mea de a comunica era doar într-o singură direcție. Puteam trimite vești acasă, dar nu puteam primi îndărăt nici un singur cuvânt de încurajare. De câte ori mergeam la proces și-mi vedeam avocatul în prezența gardianului, nu spunea nici un cuvânt. Cea mai mică scăpare ar fi fost fatală pentru noi amândoi. Mă uimea faptul că părinții mei făcuseră rost de bani ca să-mi plătească avocați căci erau îmbrăcați tot cu lucruri cumpărate cu ani în urmă. Tatăl meu se proletarizase suficient ca să poarte un basc în locul elegantei lui pălării. Am aflat mai târziu că avocații se oferiseră să mă ajute pentru suma cea mai mică posibil, prin care se acopereau doar cheltuielile și prețul timbrelor. Credeau în nevinovăția mea și în faptul că într-o bună zi aveam să fiu liber ca să mă recompensez. Printre atâția escroci, ei au făcut onoare profesiunii de avocat. Unul dintre ei era fiu de țăran.

Gardienii încercau tot timpul să afle de unde ne obțineam informațiile cu privire la închisoare sau la lumea exterioară. De câte ori ceream să fim tratați mai bine, strecurând o aluzie că am ști ce se întâmplă în alte părți, ne întrebau imediat: „De unde ați aflat? Cine v-a spus?" Majoritatea investigațiilor din închisoare erau cu privire la informații. De unde s-a aflat? Ce mijloace aveam ca să le obținem? Cum comunicam? Veștile ajungeau la noi după un răstimp de la zece zile până la un an. Aflam ce se întâmplă de la inși care mergeau la judecătorii, de la cei care călătoreau în vagoanele speciale ale trenurilor, de la noii deținuți care soseau tot timpul și de pe bucățele de hârtie găsite în afara closetelor. Nici un gardian nu avea voie să intre în închisoare cu vreo publicație. Nici chiar să-și împacheteze prânzul rece într-un ziar, căci ele figurau pe lista obiectelor periculoase, la același nivel cu cele mai puternice materiale explozive. Erau percheziționați în fiecare zi după ce treceau de prima poartă.

Primăvara anului 1955 a sosit mai curând decât de obicei și pe la sfârșitul lui martie era cald afară. Primele fire de iarbă răsăreau din pământul umed, prin laptele zăpezii, cum spune țăranul român, și cei câțiva copaci din șanț înmugureau. Stăteam în celula de beton, sub acoperișul imens, boltit, destul de mulțumiți, ca niște animale. Mâncarea era relativ îmbunătățită. Sobele ce ne oferiseră o iluzie de căldură fuseseră scoase, lăsând deschisă gaura rotundă a hornului. Fortul avea pe acoperiș patruzeci de coșuri și unde ai fi putut găsi ceva mai potrivit pentru ciorile care începuseră să caute prin preajmă loc pentru cuiburi? Cărei ciori deștepte i-ar fi putut scăpa o asemenea ocazie? Astfel încât, perechile de ciori au început să construiască patruzeci de cuiburi în hornuri. După ce-au făcut o recunoaștere, au descoperit că poziția cea mai bună se afla în unghiul din colțul drept. Era cam dificil, deoarece cuibul putea ușor să cadă în celula de dedesubt. Dar păsările erau răbdătoare. Atât cioara cât și cioroiul adunau crenguțe foarte lungi. Apoi zburau la gaură, mergeau pe marginea ei și lăsau să cadă crenguța. Adesea cădea direct în celulă. Dar de îndată ce una se înțepenea între pereții hornului, se putea pune temelia cuibului. Construcția cuiburilor era o treabă foarte gălăgioasă și ciorile refuzau să respecte odihna noastră de după-amiază. Croncănitul tandru al cuplurilor era teribil de enervant. Mai întâi am făcut haz și unul mai mucalit spunea: „Iar se aude Radio Moscova." Dar în curând ne-am săturat de glumă și ne-am sfătuit. Ceva trebuia făcut ca să punem capăt vacarmului și singura soluție era să distrugem cuibul. Am legat între ele două mături pe care le țineam ascunse, folosind sârmă șterpelită din rețeaua de sârmă ghimpată dintr-un loc pe unde ne plimbam. Unul dintre noi a împins butoiul pentru urină sub gaură iar altul s-a urcat pe capacul lui și a început să lovească cu mătura în gaura hornului. Spre marea noastră satisfacție, cuibul a căzut jos întreg, în capul omului.

Pe podea s-au răspândit o mulțime de crenguțe, iarbă, fân, cârpe și ... ziare. Ne-am repezit la ele și erau, firește, doar bucățele de ziar, murdare, rupte și ude. Dându-ne seama ce s-a întâmplat, am urmărit ciorile pe afară când au început să-și reconstruiască cuibul distrus. Domnul cioroi cerceta câmpurile în căutarea unei căptușeli și ce putea fi mai moale decât bucățelele de hârtie? Lua câte o coală întreagă, o sfâșia cu ghiarele și apoi zbura direct la cuib să înceapă căptușitul. Deși au fost surprinse când nu și-au mai găsit cuibul, au început imediat să construiască altul. Acum, de câte ori le auzeam croncănind, ne țineam respirația și ne bucuram. După vreo patru zile am dat din nou lovitura. Cuibul căzu și ... o dată cu el un alt număr din revista ciorilor. Am mai repetat jocul încă de vreo două ori până când, împreună cu știrile, ne-au sosit și două ouă care s-au spart căzând pe podea.

De fiecare dată ne repezeam să adunăm bucățelele de ziar și într-o tăcere absolută ascultam pe cel care începea să le citească, cocoțat pe patul cel mai înalt. Mai întâi, am aflat că Malenkov a demisionat și care erau motivele demisiei sale. Erau bucățele destul de mari cu discursul ținut de el. Asta era într-adevăr o știre importantă. Apoi am aflat că a demisionat Winston Churchill. Ne-a părut rău, dar am fost bucuroși că Eden și-a continuat activitatea. Apoi am aflat că Legația Română din Berna a fost atacată și ne-am frecat mâinile. Am ridicat din umeri neinteresați la bucățica în care ne informa cum se mulg vacile. Mai erau și multe noutăți picante de interes local. Ședința a durat vreo două ore, deoarece fiecare bucățică era citită și recitită. Apoi a început comentariul politic care a durat vreo două zile. Ce dar ceresc!

Bătrânul colonel de la noi din celulă ne-a rugat să-i dăm lui bucățelele de ziar. I le-am dat, cu condiția să le distrugă după ce a rumegat bine conținutul. Noaptea le ascundea sub pernă și în timpul zilei le citea cel puțin de zece ori. Dar într-o zi, ușa s-a deschis brusc: „Toată lumea cu fața la perete și mâinile sus!". Era percheziția lunară și zece gardieni au dat năvala în celulă, împreună cu locțiitorii politici. După cincisprezece minute s-a auzit un strigăt de triumf: „Ale cui sunt astea?". Priveam spre perete, fără să ne mișcăm. „Cu fața spre mine!", ordonă locțiitorul politic. Ținea bucățelele de hârtie în mână, cu o lucire amenințătoare în ochi. „Ale cui sunt astea?!" Colonelul făcu un pas înainte și rosti bâlbâindu-se: „A, a, ale mele". „Cum le-ai introdus în celulă? Cine ți-a dat ziarele?", urlă locțiitorul. După câteva secunde de ezitare, veni răspunsul: „Î,î, ci, ciorile, domnule." Un râs înfundat a întrerupt tăcerea. Colonelul a trebuit să dea lungi explicații, dar în cele din urmă au fost acceptate. În ziua următoare, patruzeci de perechi de ciori făceau scandal și se lamentau în fața lăcașurilor lor pe care autoritățile le astupaseră peste noapte cu cărămizi. Revista ciorilor a încetat să se mai publice.

Tot mai primeam informații de la nou veniți, dar uneori era dificil să le rânduim. Ne venea mai ales greu să găsim locul noilor figuri politice. Cine erau Nixon, Debré, Pinay, Herter, Selwyn Lloyd? Mai toate veștile se prelingeau până la noi. Conferințele la cel mai înalt nivel, guvernele noi, exploziile bombei H în Pacific. Germania se înarma până în dinți și Statele Unite îi dăduseră cinci tunuri atomice, fiecare lung de o sută de metri. Armata germană invadase Germania de Est și rușii se retrăgeau în dezordine. Două mii de avioane sovietice, care participaseră la o aplicație a Țărilor Baltice, fuseseră pulverizate de noile raze cosmice de luptă folosite de diviziile americane staționate în Norvegia. Partidele comuniste din Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Germania fuseseră desființate. Am auzit despre cazul Rosenberg și ne venea să-i omorâm pe soții Rosenberg cu mâinile goale. China primise un împrumut de trei sute de milioane de dolari de la Statele Unite și se desprinsese de lagărul comunist așa cum făcuse și Tito.

Era ceva caracteristic faptul că această ultimă știre, privind neînțelegerea dintre Moscova și Peking, deși complet denaturată, ajunsese la noi în închisoare înainte de a fi lansată în Occident. Dar noi nu manifestam nici un fel de interes pentru știrile interne, deși ele ne-ar fi putut ajuta să ne evaluăm propriile șanse cu mult mai multă exactitate. Nu se știa și nu-i păsa nimănui cine erau miniștrii români din Cabinet sau cine era în Comitetul Central sau în afara lui. Faptul că toți erau siliți să citească ziarul Partidului îi făcea să fie scârbiți și sătui de cele ce se petreceau acasă. Dacă încercam să verificăm știri despre care auzisem că au fost publicate în ziarele românești, răspunsul era în mod invariabil: „Ziarele comuniste nu publică decât minciuni.“ Dintre veștile care ajungeau la noi, cele mai multe proveneau de la persoane care ascultaseră posturi de radio străine. BBC-ul își avea ascultătorii săi permanenți, datorită rapidității și corectitudinii reportajelor sale. Susținea cauza deținuților politici și ei au anunțat deschiderea minelor înainte ca alții să fi auzit despre așa ceva. Cu prilejul procesului Alexa, între judecată și pronunțarea sentințelor s-au scurs, în mod inevitabil, câteva zile de așteptare. În acest răstimp, programul BBC-ului pentru România a anunțat sentințele care s-au dovedit a fi aproape sută la sută exacte.

Mai exista și un circuit internațional de știri din închisori, care cuprindea întreaga lume. În 1955, am întâlnit pentru prima dată câțiva dintre acești „globe-trotteri“ care călătoriseră mii de kilometri fără să cheltuiască un ban. Am aflat despre felul cum erau tratați deținuții în Franța, Belgia, Germania, Cehia, Ungaria și Iugoslavia. Deși Tito se rupsese de grupul țărilor comuniste, îi aresta pe toți cei care încercau să scape prin Iugoslavia. Foarte puținii norocoși erau trimiși în Vest, spre frontiera italiană și cam o treime erau expediați la minele de cupru din sud. Restul era oprit în scopul de a se face schimburi și printre aceștia erau ținuți cu grijă foștii membri de partid care aveau să fie dați în schimbul unor comuniști iugoslavi arestați pentru spionaj în România. Victimele care se întorceau în închisorile românești erau tratate foarte aspru.

Dintre toate închisorile din țările de după Cortina de Fier, se spunea că cele ungurești și cele germane sunt cele mai bune. Deși disciplina era extrem de severă, deținuții nu erau niciodată înfometați. Un român, prins când traversa granița elvețiană venind dinspre Italia, a petrecut o săptămână la închisoarea din Lugano, înainte de a fi trimis înapoi în țară. După felul cum ne-a descris-o el, închisoarea elvețiană părea să fie la fel de grozavă ca interiorul unui hotel „Hilton". De la cei care luptaseră în Vietnam, celula noastră mohorâtă a fost iluminată de descrierile vieții de noapte fabuloase din Saigon, ale templelor budiste și ale luptelor aprige din junglă.

La sfârșitul lui iunie 1955, am primit vestea fantastică că în luna mai fusese semnat Tratatul Statului Austriac. Nici nu ne venea să credem. Bătăile în perete, telegraful nostru din celulă în celulă, începură să funcționeze furtunos și evenimentul era salutat cu teribil entuziasm, drept un semn clar că aveau să urmeze mari schimbări. A urmat summit-ul de la Geneva și am aflat despre el la începutul lui august. Cineva găsise într-un closet de la judecătorie comunicatul publicat în urma întâlnirii și-l adusese ascuns în cizme. Textul fu transmis în mod prompt din celulă în celulă. N-am mai aflat amănunte, dar părea că totul fusese aranjat și că rușilor le venise mintea la cap. În cursul întregii veri, am cântat și am jucat table, șah și cărți, cu pasiune, ca să ucidem timpul în așteptarea libertății noastre ce se apropia. Dar libertatea n-a ajuns niciodată la noi și pentru mulți efectul a fost dezastruos. Moralul nostru a coborât mai jos ca niciodată.

Depresiunea noastră spirituală a fost sporită de o amnistie din România, care în septembrie a eliberat toți criminalii de război, deținuții condamnați până la cinci ani, cât și alte grupuri de delincvenți mai mici. Noi, cei cu condamnări grele, nu întrezăream nici o speranță. Am văzut cum toți cei care erau străini au plecat, iar Pohne, care fusese în sfârșit adus la Jilava, a fost eliberat în octombrie 1955. Era groaznic să vezi străinii plecând, iar cei care fuseseră închiși pentru simpla suspiciune că avuseseră de a face cu ei rămânând mai departe în închisoare. Nimic nu părea să aibă vreo logică, absolut nimic.

La Jilava funcționa o comisie formată din ofițeri de securitate prin fața cărora treceau criminalii de război. Erau apoi lăsați să aștepte în celule de izolare, dar numai o parte dintre ei au fost, în cele din urmă, puși în libertate. Polițiștii și jandarmii păreau să fie ținuți în continuare pentru a fi judecați încă o dată pentru aceleași culpe pentru care mai fuseseră judecați de două ori. Legea se schimbase și un nou articol, 193, introdus în codul penal pentru așa-zisele crime împotriva clasei muncitoare. Era un articol foarte convenabil, deoarece oricine putea fi acuzat că a încercat să împiedice clasa muncitoare să se ridice. Tot sistemul judiciar fusese în felul acesta dat peste cap.

Ceea ce ne-a zdruncinat și mai rău moralul în iarna aceea a fost anunțul că România a devenit membră a Națiunilor Unite. Cei mai mulți deținuți politici speraseră că România nu va fi primită până când, printre alte puncte, nu li se va garanta și lor libertatea. Ne-am simțit profund înșelați și speranța în aliații din Vest a început să pălească. În curând a încolțit un resentiment împotriva a tot ce era britanic. Când s-a răspândit zvonul că rușii s-au dus la Londra și erau pe cale să semneze contracte de miliarde de dolari, oamenii spuneau: „Perfidul Albion, nație de negustori. Iată cum trădează din nou lumea întreagă!“. Toți au început să studieze franceza, spaniola, italiana și portugheza, orice numai engleza nu. Dar, firește, mai exista și Unchiul Sam cu punga lui de dolari așa că s-au format din nou clase de limbă engleză ca să învețe să vorbească americana.

În timpul primăverii și al verii din 1956, forțele miliției și ale Securității au fost reduse cu aproape patruzeci la sută. Cu mare încântare i-am văzut plecând pe cei mai răi dintre gardienii noștri dar, din păcate, și pe câțiva dintre cei buni. Încă din toamna anului 1955 fuseseră eliberați atâția oameni, încât multe dintre coloniile de muncă au fost desființate și milițienii de acolo transferați la București. Asistența medicală s-a îmbunătățit începând cu 1954 și sergentul infirmier venea cu ofițerul de serviciu în fiecare dimineață și seara când se făcea apelul. Oamenii puteau fi consultați de medic în fiecare zi și pentru patruzeci la sută dintre cei închiși la Jilava fusese introdusă o dietă, cu griș și lapte în loc de mălai și apă, pâine în loc de mămăligă și uneori chiar pâine prăjită. Se dădea orez în loc de arpacaș, macaroane în loc de fasole, carne în fiecare zi și carne de porc de trei ori pe săptămână. Ni se mai dădeau verdețuri, salate și ceapă. Toate acestea, adăugate la o plimbare zilnică de o oră, au contribuit să ne mai împlinim. În vara lui 1956, aveam din nou șaptezeci și șase de kilograme, ca înainte, în loc de patruzeci și cinci. Eram voinic și bronzat. Ni se dădea voie să ne cumpărăm chiar țigări cu banii economisiți de la munca în mine și fabrici, și cei mai mulți dintre noi ne refăcusem complet după depresiunea din iarnă.

Așa cum stăteam întinși pe pat, bine hrăniți și refăcuți, fiecare cu un cearșaf și o pătură, am început să fim conștienți de adevăratele victime. Fiecare celulă și le avea pe ale ei. Oameni care fuseseră zdrobiți de tensiunea nervoasă, bătuți, oameni din care munca în mine și în colonii făcuse niște invalizi. Istorisirile lor ne îngrozeau. În fiecare noapte ne îngheța sângele în vine auzind țipetele celor demenți și bătăile lor violente în uși, în timp ce tovarăși de celulă bătăioși încercau să-i domine. Suspine isterice, combinate cu țârâitul vibrant al greierilor de pe lângă canalul de scurgere. Existau deținuți cu adevărat nebuni și unii care aveau crize trecătoare de nebunie. Nu știai niciodată cu cine stai de vorbă. Erau dintre cei care își scuipau plămânii în batiste însângerate și dintre cei cu răni din care curgea un puroi mai rău mirositor decât latrinele. Erau invalizi care își pierduseră picioarele la Canal sau fuseseră aruncați jos din camioane de gardienii sau brigadierii lor. Erau oameni cu spatele frânt de stânci ce căzuseră peste ei și cei pe care îi distrugea silicoza, otrăvirea cu plumb și ulcerele. Celula părea o combinație imensă de spital cu casă de nebuni.

Ne consolam cu tovărăși ciudați printre care greieri, lilieci și șoareci, cărora le dădeam să mănânce, deși uneori ne purtam sălbatic cu ei. În toamna lui 1954, o secetă în câmpia Dunării i-a făcut pe șoarecii roșii de câmp să alerge spre sate și orașe în căutare de hrană. Jilava a fost invadată de ei. De obicei, îmi agățam haina de stâlpul patului de lângă capul meu, lângă punga cu pâine. În primele zile friguroase ale lui octombrie, m-am întins să mi-o iau și spre surprinderea mea, din buzunarul interior al hainei, patru căpșoare și-au îndreptat spre mine ochii micuți. Deoarece pâinea ne era mult mai prețioasă decât prietenia, a început imediat o vânătoare de șoareci. I-am hăituit în jurul celulei spre o cizmă înaltă pe care o pusesem într-un colț. Șoarecii au zbughit-o direct în gaura mare și neagră, iar noi am deșertat cizma într-un hârdău cu apă murdară și spumă de săpun, înecându-i. Prindeam zilnic în medie cincisprezece-douăzeci de șoricei.

Avusesem și la Aiud un prieten, un câine. Îl chema Picky, era o corcitură care nu știu cum reușise să se strecoare în incinta închisorii. Lui Picky îi plăceau dezmoșteniții sorții; un instinct din altă lume îi șoptea că nu suntem chiar atât de răi cum s-ar părea. În loc să latre văzându-ne zdrențăroși ca niște vagabonzi, Picky dimpotrivă își arăta fățiș disprețul față de milițienii bine îmbrăcați. În fiecare zi, când eram duși la fabrică, dădea din coadă și venea cu noi. Dacă mergeam noi, mergea și el, dacă alergam, alerga și el. Dar de îndată ce vedea un gardian începea să latre. Aceștia aruncau cu pietre și bețe în el și-i trăgeau un picioar dacă reușeau să-l ajungă, dar Picki îi evita și fugea lătrând. Într-o zi, nu l-am mai văzut pe Picky. Nu putea fi tolerat într-o democrație populară. Povestea lui era una foarte obișnuită la Canal și în mină. Câinii care se împrieteneau cu dușmanii poporului trebuiau exterminați. Le lipsea simțul marxist al discriminării.

În 23 iulie 1956, am fost dus pentru ultima oară la judecătorie, căci procesul intentat mie pentru valută străină se prelungise. În 1954, când Pohne fusese adus la Jilava, am fost judecați împreună, condamnați fiecare la opt ani de închisoare și amendați cu patru mii de dolari. Am făcut apel, sentința a fost suspendată deoarece Curtea nu luase în considerație declarațiile martorilor și am fost rejudecați. Din nou am fost condamnați. Din nou am făcut apel. Apoi a venit o amnistie și sentința a fost anulată. Până aici totul bine, dar Pohne, fiind de naționalitate străină, a trebuit să fie judecat încă o dată, ca să i se hotărască amenda. A făcut apel, dar între timp a fost eliberat, judecat în libertate și iarăși am fost adus și eu pe motiv că cele două cazuri trebuiau judecate împreună. De data aceea, în sfârșit, s-a terminat. Curtea a hotărât să-mi claseze dosarul deoarece delictul cu valuta fusese amnistiat și amenda anulată. Dar Pohne nu putea pleca din țară înainte de a-și plăti amenda de treizeci de mii de dolari. În 1959, altă decizie a Curții l-a absolvit de amendă, deoarece era insolvabil.

În acești trei ani, părinții mei și cu mine ne-am văzut, fără să ne vorbim, de treizeci și unu de ori. Aceste treizeci și unu de ieșiri mi-au dat forța să îndur anii cei mai cumpliți la Jilava și, de fapt, mi-au salvat viața. Când ne-am văzut ultima oară, tata a întârziat cu privirea asupra mea, în timp ce săream în dubă, știind că în afară de cazul că se va întâmpla o minune, n-am să-mi mai văd familia niciodată. M-am întors teribil de deprimat în celulă, unde toți așteptau ultimele noutăți. Dar abia intrasem înăuntru, când gardianul a venit și mi-a spus: „Împachetează-ți lucrurile.“ Am dăruit jumătate din țigările pe care le aveam, înainte de a fi mutat în celula apropiată, numărul opt, unde nu eram decât șapte persoane. Patru erau trădători și spioni, doi țărani care ascunseseră niște legionari și unul, un șvab, care bătuse un soldat rus la Arad. Pe când mergeam pe coridor, gardianul mi-a spus în secret că urma să fiu eliberat. Nu-mi venea să cred, dar și celorlalți din celulă li se spusese același lucru. Nu mai departe decât cu o sâmbătă înainte auzisem pe ofițerul de serviciu ordonând să se evacueze celula numărul opt și să se aducă paturi, cearșafuri curate și pături. Cu siguranță că o pregăteau pentru ceva.

În prima dimineață, în timpul apelului, își făcu apariția locotenent-colonelul Gheorghiu. Fusese numit cu un an în urmă și era persoana cea mai umană pe care o întâlnisem cu acel grad. Ne-a întrebat pe fiecare cum ne numim, ceea ce nu se mai întâmplase niciodată și a plecat fără să comenteze. De atunci înainte, ne-am bucurat de un tratament special. Gardienii vorbeau cu noi și ne aprindeau țigările, ceea ce nu fusese niciodată îngăduit. Ni se dădea mâncare după pofta inimii și două ore de soare în care ne dezmorțeam picioarele și trândăveam. În primele zile eram foarte emoționați și euforici, incapabili să mai dormim și vorbeam până târziu în noapte. Printre noi era profesorul Petre Topa, om de șaizeci și opt de ani, fost subsecretar la Sănătate și Asigurări Sociale, judecat în 1951 pentru că luase legătura cu niște preoți catolici și cu nunțiatura apostolică la București. Fiind chirurg și unul dintre primii medici ai asigurărilor sociale din România, făcuse peste optzeci de mii de operații. Dintre acestea, patruzeci și unu de mii unor muncitori. Numai la Aiud operase de o mie două sute treizeci de ori și salvase sute de vieți. „Tot ce doresc este să mai țin o lanțetă în mână timp de cinci ani, căci atunci aș ști că n-am trăit degeaba. Mi-e atât de teamă că n-am să mai ies de aici viu," spunea el. „Dar, domnule profesor," răspundeam eu, „au să ne elibereze. Nu vedeți cât de bine se poartă cu noi? N-ar face așa dacă n-ar urma să ne lase liberi și încă foarte curând." Continua să se îndoiască. Din cauza unui ulcer, mânca foarte anevoie. Mi-a explicat că mesteca atât de încet ca să-și ușureze digestia... Mi-ar plăcea să mai amintesc și de alții din celula aceea, dar n-o fac, din teamă pentru ei.

Zile și săptămâni treceau și gardienii continuau să fie amabili și prietenoși, hrănindu-ne bine și lăsându-ne să facem zilnic mișcare în aer liber pentru sănătate. Așteptam și tot așteptam, sperând în fiecare zi să se deschidă ușa și să sosească momentul mult așteptat. Dar nu se întâmpla nimic. Am mai cumpărat țigări și le-am împărțit cu ceilalți. Fumatul ne ajuta să ne stăpânim nervii care începuseră cu încetul să pună iar stăpânire pe noi. Urcându-ne în picioare pe paturi, puteam privi pe deasupra obloanelor și vedea pe foștii noștri colegi de celulă făcându-și plimbarea zilnică. Ne salutau strigând sau murmurând ca să nu-i audă gardienii și repetau tot timpul adresele lor de acasă. „Nu ne uitați," repetau ei. Eram acum complet izolați. Nimeni din celula noastră nu mai mergea la judecătorie, și unica posibilitate de a obține vești era fereastra și telegraful nostru prin bătăi în pereți.

În 23 septembrie, ușa s-a deschis larg. Împachetați-vă lucrurile și fiți gata de plecare, ni s-a spus. Ne-am apucat să împachetăm în grabă, nevenindu-ne a crede în norocul care dăduse peste noi. Pe obrajii bătrânului profesor se prelingeau lacrimi, în timp ce se muncea zadarnic să-și facă bagajele. L-am ajutat noi. După o oră a apărut gardianul și ne-a spus: „Puneți-vă lucrurile pe paturi și cărați paturile afară." Era limpede că doreau ca celula să rămână complet goală. Am deșurubat paturile grele pe care erau saltelele, pernele, cearșafurile și bagajele noastre. Gardianul ne-a condus în lungul coridorului spre cea de a doua poartă. Când am ajuns la ea, sub un arc boltit, ne-am întors plini de speranță spre șanț și spre prima poartă. „Nu, nu pe acolo," a rânjit gardianul. „Întoarceți-vă", și ne-a îndreptat spre fortificații. Nici nu apucasem să ne dăm seama, când ne-am trezit închiși în altă celulă, împreună cu treizeci de deținuți veterani. Fuseserăm aruncați îndărăt tocmai în inima fortului. Ce se întâmplase? Ce i-a făcut să-și schimbe intenția? Mi-au trebuit câteva zile ca să-mi revin după șoc. Profesorul Topa nu și-a mai revenit deloc. În februarie 1957, a fost transferat la infirmerie și în aprilie, așa bolnav cum era, a fost dus la Pitești. În iunie a murit la Văcărești, diagnosticat de cancer.

În octombrie, comportarea gardienilor a fost rezervată. Nu eram pedepsiți pentru greșeli și o dată pe zi ieșeam la plimbare sub soarele de toamnă. Mai trecuse pe lângă mine un an și începusem să mă simt într-adevăr disperat. Ce aveau de gând să facă cu mine? Îmi era oare cu putință să rezist mai departe? Am simțit o dorință arzătoare să mă rog. Nu fusesem niciodată necredincios, dar singura rugăciune pe care o știam pe de rost în vreo limbă era „Tatăl nostru“, în englezește. Noaptea încercam să spun rugăciunea concentrându-mă asupra înțelesului fiecărui cuvânt, dar de fiecare dată gândurile mele o luau razna. Începeam din nou. Puteam să repet întreaga rugăciune fără să mă gândesc la înțelesul cuvintelor, dar dacă mă concentram asupra semnificației lor, îmi zburau imediat gândurile. Era o dilemă teribilă.

De câte ori am avut printre noi, în celulă, preoți se făcea rugăciunea de dimineață, cea de seară, liturghii, slujbe ortodoxe, predici și lecții. Dar aceste activități publice nu reușeau să-mi satisfacă nevoia interioară de comunicare cu Dumnezeu. Teama că totul era sfârșit, că nu mai era nici cea mai mică posibilitate să ies din situația aceea teribilă, m-a făcut să cer ajutor lui Dumnezeu. Dar nu știam cine-i Dumnezeu sau ce ar putea face El pentru noi. După multe nopți de luptă cu mine însumi, am renunțat să mă rog repetând rugăciunea cunoscută. În loc de aceasta, mă rugam puterii aceleia invizibile doar pentru un singur lucru: „Ține-mi mintea neatinsă. Nu mă lăsa să înnebunesc. Nu-mi îngădui să fac ceva de care să-mi fie apoi rușine. Fă să nu-mi fie frică." M-am mai liniștit. Tot mai eram îngrijorat, dar nu-mi mai era teamă. Criza a durat mai multe săptămâni și abia de Crăciun mi-am revenit cu totul din depresiune. Efectul psihologic al acestor speranțe zădărnicite a fost foarte grav. Mult mai grav ca în 1952 la Aiud, când ne-am închipuit că se apropie libertatea. Trecuseră șase ani de când eram închis, iar pentru viitor presentimentele mele erau dintre cele mai sumbre.

10

REVOLUȚIA DIN UNGARIA

Peste noapte, Jilava s-a umplut până la refuz, iar noi am fost duși în grabă înapoi în secția întâi. Ce naiba se întâmplase? Primele știri despre revoluția din Ungaria ne-au ajuns abia în decembrie, la o lună după ce evenimentele avuseseră loc. Nu am reușit să obținem detalii și n-am știut că revoluția fusese deja înăbușită. Ne țineam respirația, așteptând să auzim ce s-a mai întâmplat și silindu-ne să ne fixăm atenția asupra unor lucruri fără importanță care să ne țină ocupați. Am petrecut ziua întreagă jucând bridge și certându-mă cu partenerii după fiecare mână. Nimeni nu mai dorea să i se dea lecții. Eram surescitați, simțind că întregul nostru viitor era în joc.

În ajunul Anului Nou, am fost mutat într-o altă celulă a secției întâi și, după câteva zile, Constantin Dincă, un ospătar tuberculos, ne-a spus întreaga poveste. Era liber când auzise de revoltă, dar după ce s-a îmbătat cu banii de pe o gratificație de sfârșit de an și a cântat cântece naționaliste românești, fusese condamnat la șapte ani închisoare. Lucra ca ambalator într-un laborator farmaceutic din București și după ce și-a primit banii, s-a întâlnit cu câtiva prieteni. Un sfert din gratificație a pus-o deoparte pentru familie, iar restul intenționa „să-l facă praf", cum ne-a spus el. Împreună cu trei amici, a mers la un local de stat și s-au pus pe băutură și mâncare; salariul lui era mic și o baftă ca asta nu pica în fiecare zi. După ce au băut vreo șase ore, venise momentul să prindă ultimul tramvai. Erau firește foarte veseli, cântau și strigau, dar Dincă nu-și amintea să fi făcut ceva rău. A luat tramvaiul numărul șase și apoi nu-și mai aducea aminte decât că s-a trezit într-un loc necunoscut, cu oameni în uniforme familiare în jurul său. Era la cartierul general al miliției, iar uniformele aveau stele mari pe epoleți.

De ce cântase cântece interzise? De ce instigase oamenii la revoltă? Dincă nu-și aducea aminte de nimic, dar un colonel de securitate declarase că-l auzise pe Dincă strigând în tramvai: „Frați români, ce mai așteptați? Uitați-vă la unguri! Luați armele și porniți împotriva tiranilor comuniști. Ce pot face ungurii, noi românii cu inimă de leu putem face și mai bine." A cântat apoi un imn național român care era interzis: „Deșteaptă-te române, din somnul cel de moarte, / În care te-adânciră barbarii de tirani..." Fusese de ajuns.

Ca socialist cu educație politică, Dincă știa ce vorbește și se temea că revolta ungurilor fusese între timp înăbușită. Mai întâlnise și pe alții arestați de milițieni deoarece comentaseră evenimentul. Țara întreagă era în culmea tensiunii și ar fi avut loc, fără îndoială, tulburări serioase, dacă rușii n-ar fi pus capăt revoltei. Studenții din Cluj și din Craiova începuseră să demonstreze și Securitatea nu făcuse decât să le noteze numele. Timișoara și Bucureștii erau gata să se agite. Dar, după ce acționaseră rușii, Securitatea din România, intrată în panică, începuse să lovească iar cu furie. Închisorile de lângă frontiera cu Ungaria ca și lagărele de lângă Marea Neagră fuseseră evacuate și tendința generală era ca deținuții să se concentreze mai spre interiorul țării. Unii refugiați unguri care speraseră să obțină azil politic în România trecuseră granița și pușcăriile din Satu Mare, Oradea și Sighet erau pline de ei. Fuseseră judecați pentru trecerea ilegală a frontierei, condamnați și, după un timp, trimiși înapoi în Ungaria pentru adevărata judecată. După revolta ungurilor, epoca de aur a închisorilor din România s-a sfârșit brusc, fiind înlocuită de un nou val de disciplină nemiloasă și teroare brutală.

Oricât de departe au ajuns implicațiile politice ale revoluției din Ungaria, reacția noastră imediată a fost o insuportabilă dulce-amărăciune. Auzind despre Suez și despre faptul că Ungaria era o problemă deschisă la ONU, nouă ne-a plăcut a crede că nu avea să fie posibil un compromis ipocrit între țările din răsăritul Europei și Occident. Dar asta ar fi însemnat sporirea tensiunii, iar în privința noastră, o scădere a șanselor, deja îndepărtate, de a fi liberi. Fără îndoială, toate acestea erau legate de faptul că fuseserăm din nou izolați în mod catastrofal. Totuși, în ciuda reducerii noastre la tăcere, după revolta ungurilor circulau zvonuri cu privire la o amnistie și un cod penal nou. Aceste zvonuri ajungeau la noi din afară, fiindu-le spuse de familii și avocați celor care mergeau la judecătorie. În privința lipsei unei adevărate cunoașteri a evenimentelor politice, era de fapt puțină diferență între cercurile restrânse din închisoare și masa mare a populației din România. O dată cu sfârșitul lui decembrie, am primit vești foarte proaste în legătură cu micul meu grup de prieteni. Liviu P. Nasta, corespondent la „New York Times“, murise în spitalul de la Văcărești, la vârsta de șaizeci și opt de ani, după șapte ani și jumătate de închisoare. După Aiud și Jilava, fusese adus la închisoarea din Pitești, unde erau concentrați cei acuzați de spionaj și trădare. Spre sfârșitul lui 1959, mintea începuse să-i rătăcească, dar în ciuda rezistenței sale slăbite, când a fost întrebat dacă s-ar putea reintegra în viața nouă a României, a răspuns: „Dați-mi pentru o săptămână cele mai recente numere ale ziarelor britanice și americane și, după ce le citesc, am să vă dau răspunsul.“ Nu i s-a mai pus niciodată această întrebare. Unica lui pată era că fiica sa, mergând la Cairo în timpul războiului, se căsătorise cu un englez în loc să rămână mai departe sub nemți.

Avea dureri cumplite din cauza unui ulcer la stomac netratat și, în condițiile de murdărie și aglomerație din închisoare, rezistența i se măcinase încetul cu încetul. Cu șase luni înainte de a muri, total epuizat, se trezea și spunea celor din celulă: „Știți că Churchill a întrebat de mine? Într-o zi sau două voi fi eliberat.“ În ultimul timp, nu mai putea nici merge nici reține mâncarea și nici nu mai recunoștea pe cei din jur. Trebuia spălat și îmbrăcat ca un copil mic de colegii lui de celulă care îl îngrijeau cu dragă inimă. Când a fost transferat la spitalul închisorii Văcărești, era deja prea târziu.

După un an, în 1957, Eleonora de Wied, de la *British Press Office*, a murit într-o închisoare de femei din Transilvania. Fusese condamnată la cinsprezece ani, din care făcuse opt și jumătate. De la aceeași închisoare a venit vestea că Annie Samuelli a suferit o epuizare nervoasă și Bobsie Samuelli a căzut într-o stare de melancolie. Cazurile de dezechilibru mintal, crizele de epilepsie, anemia cerebrală erau într-o rapidă creștere. Alexandru Coler, corespondent șef la *United Press*, a fost eliberat la vârsta de șaizeci și șase de ani, bolnav de Parkinson, după ce stătuse închis doi ani fără să i se facă proces. Corespondentul Agenției *Reuter*, Pătrașcu, eliberat trei ani, fusese arestat a doua oară, pentru tulburarea ordinii publice și instigare la acțiuni dușmănoase. Nadia, soția lui Pohne, a fost eliberată după un an de detenție preventivă, condamnată apoi la alți cinci ani de închisoare și eliberată după doi ani.

Amenințarea unui val nou de teroare ne umplea de spaimă: spaima animalică de a nu fi în stare să supraviețuim, căci nu mai aveam putere să mai rezistăm încă un an. Primăvara era așteptată cu nerăbdare și neliniște, fiind anotimpul când tuberculoza își lua tributul și cei bolnavi de gripă nu reușeau să se vindece. O dată sosită, ne îngrozea gândul verii cu celulele supraaglomerate și lipsa de aer. În timpul iernii, când nevoia de a înmagazina calorii era mai mare ca oricând, hrana a fost săracă. O dată cu vara, conținutul ei caloric s-a dublat. În celulele supraîncălzite, stăteam dezbrăcați, mâncând hrana consistentă, în timp ce picăturile de transpirație ne țâșneau din pielea galbenă și ni se scurgeau pe spinările goale în râulețe pe care nu ne mai oboseam să le ștergem. Sarea din sudoarea care șiroia pe fețe condimenta mâncarea fără gust.

Cei mai mulți dintre prietenii mei fuseseră transferați de la Jilava la Pitești, iar închisoarea era ticsită de fețe și istorii noi. Și-au făcut apariția oameni veniți din Rusia, căci după amnistia din 1955 au început să se perinde tot timpul prizonieri militari și civili repatriați. Soldații și ofițerii au fost duși la Sighet, iar civilii la Gherla pentru o nouă carantină și o verificare politică. Primul lucru la care s-au gândit nou veniții a fost să se răfuiască în sfârșit cu acei informatori care le făcuseră din viață iad în lagărele pentru prizonieri de război. De îndată ce ofițerii puseseră piciorul pe pământ românesc, câțiva dintre ei fuseseră omorâți în bătaie. Dar fiind limpede că „reeducarea“ lor nu fusese făcută cum trebuie o dată ce tratau în felul acesta informatorii, autoritățile românești au început imediat să umple lacunele. Sub pretext că se cercetează dacă sunt sau nu criminali de război, căutați de autoritățile românești, foștii prizonieri au fost din nou băgați la închisoare pentru doi sau trei ani.

Cea mai mare parte a civililor erau criminali de război judecați pentru delicte în activitatea administrativă din spatele forțelor de ocupație germane și române din Rusia. Alții fuseseră judecați de instanțe judecătorești militare rusești, în România, pentru așa-zis spionaj și sabotaj în spatele liniilor frontului rusesc. Pe harta noastră, reprezentând închisorile mondiale, au apărut nume noi. Inta și Vorkuta în Cercul Arctic, Karaganda în Asia, Celeabinsk, Magnitogorsk, Omsk și Kolîma în Extremul Orient lângă Strâmtoarea Barents. Unora le-au trebuit șase săptămâni ca să ajungă acasă. Am întâlnit un ins din Kolîma, care-și petrecuse războiul într-un lagăr britanic de lângă Nairobi. Erau sute în situația lui. Unul scăpase din lagărele rusești de o sută cincizeci de ori și fusese adus înapoi de fiecare dată. Cea mai bună pază, în Rusia, împotriva pierderii prizonierilor o asigurau distanțele imense, lipsa mijloacelor de comunicare adecvate și populația rară. Era ușor să scapi din coloniile de muncă, dacă stăteai pe loc și munceai undeva într-o fermă. Milioanele de deținuți ruși și condamnați la muncă silnică dintre cei care mișunau pe întinsurile Imperiului Roșu, își distrugeau de obicei cartea de identitate după ce se vedeau scăpați și nimănui nu-i păsa prea mult. Dacă se mulțumeau să rămână, Kremlinul era chiar bucuros, deoarece voia să țină Siberia populată prin orice mijloace. Erau aduși înapoi în lagăre numai dacă încercau să o ia spre vest, părăsind Siberia. La povestirile noastre cu tăiatul trestiei și construirea de căi ferate, s-au adăugat cele despre minele de cărbuni din Rusia, tăierea unor drumuri strategice în taigaua siberiană, curățirea zăpezii în Cercul Arctic și ajutorul dat la reconstruirea Stalingradului, a Odessei și a altor orașe ucrainene. Am aflat, din surse directe, despre uzinele de tractoare și tancuri din Celeabinsk și electrificarea trenului transsiberian de la Omsk la Sverdlovsk. Cunoșteam cu de-amănuntul închisorile rusești de la Manastîrca și Orankie, Lubianka și Butîrka din Moscova.

Între timp, părinții mei și avocații lor căutau martori care să aducă probe ale nevinovăției mele și încercau să-mi reducă sentința. Speranțele lor ba creșteau, ba scădeau. Revoluția din Ungaria pusese capăt la toate și în cele din urmă am fost anunțat că toate cererile mele au fost respinse. În martie 1957, am fost chemat în biroul gardianului-șef și mi s-a arătat o cerere înaintată de tatăl meu. Scrisul îi era tremurat și mi-am dat seama că abia putea forma literele. Cerea administrației să i se restituie ceasul meu de aur, butonii și un inel cu sigiliu pe care mi-l dăruise de ziua mea, cu mulți ani în urmă. „Nu am mijloace de existență“, scria el „și nu am cui să-i cer ajutor. Am nevoie de aceste obiecte ca să le pot vinde pentru a supraviețui, împreună cu soția mea.“ Era datată în februarie, dar starea în care se afla îl făcuse să scrie 1927 în loc de 1957. Am semnat o declarație prin care eram de acord să fie trimise aceste bunuri acasă. Din fericire nu fuseseră furate cum se întâmplase cu mii de alte obiecte de aur, ceasuri, verighete, creioane, tocuri, obiecte datorită cărora gardienii se îmbogățiseră. M-am întors în celulă și aproape că m-am prăbușit, în ciuda zidului de indiferență pe care îl construisem ca să mă apere de toate câte se întâmplau în jurul meu.

11

PITEȘTI

Cei mai mulți dintre prietenii mei plecaseră, procesul meu luase sfârșit, iar apelul îmi fusese respins, prin urmare nu avea rost să mai rămân la Jilava. Am solicitat și mi s-a permis să fac o cerere pentru a fi trimis în altă parte. Știam că majoritatea celor acuzați de înaltă trădare erau închiși la Pitești și la 17 iunie s-a primit ordin să fiu transferat și eu acolo. Într-o dimineață, gardianul nostru mi-a spus să-mi fac bagajul și cum mergeam pe coridor în urma lui, mi-am dat dintr-odată seama că omul acesta, care arăta ca o brută fioroasă, reușise de fapt să evite, în ultimele douăsprezece luni, orice comportament nedrept sau brutal. L-am salutat la despărțire, fiind primul cu care mă purtam astfel în cei șapte ani, și i-am spus că fusese drept cu noi. M-a privit, nevenindu-i să creadă: „Nu mi-a mai spus nimeni asta. Știi bine că fiecare crede altceva. În slujba mea e greu să-i mulțumești pe toți. Sper să fii liber în curând." Dar nu mi-a întins mâna, căci, dacă ar fi fost văzut, ar fi însemnat închisoare și pentru el.

Eram optsprezece inși în celula de izolare, urmând să plecăm toți la Pitești. După patru ani și jumătate la Jilava, aveam să călătoresc din nou cu trenul. Nici unul n-a închis un ochi toată noaptea, având prea multe să ne povestim și doritori să ducem toate informațiile pe care le știam celor din noua închisoare. Deținuții din Pitești așteptau cu nerăbdare nou-sosiții lunar din Jilava, ca să fie puși la curent cu ce se mai întâmplase. Era o datorie sacră să răstorni sacul cu noutăți și să repeți totul de mai multe ori ca să fii sigur că nimănui nu i-a scăpat nici un amănunt. După-masă, ne-am schimbat în haine civile. Hainele de pușcăriaș ne dădeau o înfățișare onorabilă; în propriile haine însă păream o adunătură de indivizi cât se poate de suspectă. Având printre noi un general, un fost consilier universitar, un fost funcționar de la Legația Israelului și doi preoți catolici, arătam ca o bandă de vagabonzi.

A doua zi dimineața, la ora patru, ne-am mâncat terciul, care se servea drept mic dejun și apoi ne-am dus afară la aer, să stăm pe îndiguirea fortului, având în față parcul lui imens. Calea ferată principală de la București la Giurgiu trecea la câteva sute de metri depărtare și oamenii care priveau prin fereastra vagoanelor nu vedeau nimic altceva decât teren întins, bine amenajat. De când stăteam acolo crescuseră sute de pomi fructiferi și de jur împrejur erau straturi imense de flori. Soarele dimineții, cerul albastru, păsărelele care ciripeau în copaci îmi creau un sentiment ciudat și simțeam un nod în gât. Clădirea modernă unde era administrația arăta exact ca o școală de agronomie și, în afara celor câțiva milițieni care se învârteau pe acolo, nimeni nu și-ar fi închipuit că e o închisoare. Fortul era ascuns adânc în pământ și nu se vedea din tren sau din alt loc situat la nivelul solului. Și totuși, la o distanță de numai câțiva metri, bărbați și femei mureau cu încetul, bolnavi gemeau și își scuipau plămânii iar alții, nebuni, ciocăneau în ușile de stejar care nu cedau.

Pe neașteptate, m-a cuprins un fel de părere de rău că plec. Perioadele de relaxare politică și ieșirile pentru a merge la judecătorie mi-au salvat aproape sigur viața. Dacă aș fi rămas la Aiud și aș fi fost trimis iar în fabrică, poate că n-aș mai fi văzut acum lumina zilei. Veni duba și gardianul lăsă ușa deschisă ca să vedem orașul. Părea mai frumos ca niciodată. De la Festivalul Tineretului din 1953, orașul își schimbase fața. Bulevardele mărginite de copaci, casele reparate, străzile asfaltate și chiar lumea care trecea păreau toate mai pline de viață și mai îngrijite. Cum trecuse timpul! Pentru noi, ceasul se oprise pur și simplu cu ani în urmă, în ziua în care am fost arestați.

Am ajuns la stația de triaj Mogoșoaia și ne-am urcat într-un personal care mergea la Craiova, trecând prin Pitești. Am fost înghesuiți opt într-un compartiment de patru persoane. Trenul alerga prin mijlocul câmpiilor cu varietatea lor bogată de verde și, în depărtare, linia munților Carpați strălucea în ceața ușoară a dimineții. Totul părea atât de ireal. N-am prea vorbit între noi, ci ne-am uitat fiecare pe fereastră. Foarte curând, ne-am aflat pe drumul din fața gării Pitești, bine păziți de escorta locală care venise să întâmpine trenul. Era ora prânzului și străzile pline de trecători care mergeau spre casă. Duba întârzia și mulți dintre ei s-au adunat să ne privească. De ani de zile, piteștenii priveau cu interes deținuții politici care soseau în oraș, cu slaba speranță că vor descoperi rude dispărute. „Plecați de aici! Ce aveți de văzut?“, repeta tot timpul comandantul escortei. „O șleahtă de escroci și bandiți!“. Dar nouă ne spunea: „Domnilor, vă rog să stați liniștiți.“ Da, „domnilor“! Deținuții politici se vede că obținuseră un fel de statut social. Nici măcar nu ni se mai spunea deținuți politici, ci condamnați pentru acțiuni contrarevoluționare. Vociferările din afara țării, care cereau eliberarea deținuților politici, ajunseseră în sfârșit și la urechile comuniste. Protestele continue ale lumii libere împotriva numărului mare de deținuți politici nu conveneau țărilor comuniste care se străduiau să aibă legături politice, economice și culturale cu Occidentul, chiar dacă numai pentru a-și atinge scopul propriu. Acum, devenisem „domnilor“ și asta ne dădea mai multă încredere în noi înșine. Bineînțeles, dacă un gardian se enerva de-a binelea, își ieșea din fire și ne spunea scârbe ticăloase, dar și asta ne convenea, căci aveam motiv să înaintăm o plângere.

În noua mea celulă, aveam tovarăși noi, pe care nu-i mai văzusem dar de care auzisem. Figuraseră pe lista nescrisă din închisoare în care erau trecute numele personalităților marcante. Îi știam pe toți pe nume, iar ei mă știau pe mine. Vara aceea petrecută la Pitești a fost relativ una fericită. Închisoarea fusese construită în 1938 și era curată și acceptabilă. Fiind situată pe un deal de unde se vedea valea râului Argeș, prin fereastra deschisă priveam licărirea luminilor orășelului de provincie. Pe întinsul adânc al cerului albastru pulsau noaptea miriade de stele albe, galbene, roșietice și o jumătate de lună imensă și portocalie plutea foarte aproape. Priveam pe fereastră, copleșit de toate acestea.

La Pitești, ca pretutindeni, se juca șah, table, cărți, se predau lecții, se țineau prelegeri, se povestea, dar deținuții erau foarte conștienți de faptul că erau pierduți. Se putea pleca doar în trei locuri: la București pentru un interogatoriu, la spital sau la cimitir. Veștile erau rare și regulamentul foarte strict, dar în vara aceea am avut în celulă aer proaspăt din belșug. Activitatea noastră principală era să privim pe fereastră. La Pitești erau jaluzele, dar în luna mai a venit un ofițer de securitate cu un procuror căruia i se vorbise despre ele. „E ceva inuman," a spus el și peste trei zile jaluzelele au fost scoase.

La Pitești era un număr mai mare de intelectuali decât în oricare altă pușcărie. Mai mult de două treimi din cei patru sute cincizeci de deținuți vorbeau cel puțin două sau trei limbi străine și aveau diplome universitare. O treime avusese posturi importante administrative, misiuni diplomatice în străinătate sau jucase un timp roluri principale în guverne. Închisoarea era relativ liniștită și administrația mai relaxată, căci nu avea de ce să se aștepte la izbucniri violente. Rufele erau spălate de pușcăriașele de drept comun. Aveam săpun din belșug și o oarecare îngrijire medicală. Dar era o atmosferă apăsătoare de neputință și chiar absența opoziției făcea ca destinul să ni se pară inexorabil. Îmi lipseau până și țipetele alienaților care mă înnebuniseră la Jilava. Locul părea prea liniștit în comparație cu celulele mari și gălăgioase de la Jilava și cu viața agitată de acolo.

Prin fereastră ne ațințeam privirea asupra unui teren, alăturat de zidul închisorii, unde un milițian își construia o căsuță cu două încăperi. În fiecare zi anunțam progresele care s-au mai făcut. Mai întâi s-au înălțat pereții. Apoi s-a făcut acoperișul pentru care s-a folosit carton asfaltat. A urmat săparea unui puț după care i-a sosit nevasta cu doi copilași. Ne întrebam care putea fi situația lui materială. Corelam faptul că progresele erau încete cu probabilitatea unui salariu mic și cu dificultatea de a procura materiale.

La o săptămână după ce am sosit a avut loc o nuntă. Am urmărit mireasa care se întorcea de la biserică și am tras concluzia că printre cei săraci încă mai era la modă căsătoria religioasă. Au sosit apoi invitații, muncitori și țărani și a apărut chiar un taraf de lăutari țigani cu trei viori și cu ghitare. Au cântat neîntrerupt de sâmbătă dimineața până luni dimineața. Toată lumea era beată și chiuia, cânta și juca în mica ogradă care înconjura casa. Dar nici unul dintre oaspeți nu a aruncat măcar o privire spre închisoare, ale cărei ferestre erau ticsite de chipuri tinere și bătrâne care se uitau în jos spre spectacolul atât de rar. În cursul nopții, am ascultat cântece populare pe care nu le mai auzisem de mulți ani. Am dormit puțin și într-un mod bizar simțeam că facem și noi parte din nuntă și le eram recunoscători pentru sărbătorirea aceea gălăgioasă.

Peste o lună, un circ și-a întins cortul. Îi vedeam vârful într-una dintre piețele din oraș și fragmente muzicale cântate de o fanfară erau aduse de vânt până la noi. În oraș începuseră să se ridice antene ciudate și unii ne-au explicat că fusese introdusă și la Pitești televiziunea. Pe drumeagurile prăfuite însă, ce șerpuiau în apropierea orașului, țărani aduși de spate, pe jumătate adormiți treceau rumegându-și gândurile, în carele lor trase de boi. Ne simțeam mai potriviți cu lumea lor decât cu lumea nouă, a avioanelor cu reacție și a televiziunii, la care noi nu aveam acces.

În dorința noastră de a comunica, strigam prin ferestre, vorbeam prin pereții celulei făcând mâinile pâlnie la gură și la urechi, băteam morse în ziduri. Ba am instalat chiar și o linie telefonică primitivă. Țeava de calorifer era golită atât vara cât și iarna și noi am deșurubat capacele, și chemam fiecare celulă conform unei litere de identificare, iar apoi băteam în elemenții caloriferului cu o lingură. Era o chestie riscantă dacă erai prins, dar întotdeauna cineva stătea de pază la vizetă ca să-l prevină pe vorbitor. De-a lungul închisorii era o cale ferată și în curând am știut la ce ore treceau trenurile; au devenit ceasul nostru. Am învățat să disting fiecare ușă și fiecare zăvor de la cele trei etaje ale clădirii, după scârțâit și după zgomotul pe care îl făceau ușile când erau trântite.

În august, infirmeria s-a închis și bolnavii au fost aduși în celulă. Toți condamnații pentru înaltă trădare care erau ținuți în alte închisori erau aduși acum la Pitești. Înghesuiala devenise atât de mare, încât se dormea din nou pe dușumele. În septembrie, jaluzelele au fost scoase din pivniță și montate din nou. La Pitești era o fabrică, dar numai pușcăriașii de drept comun aveau voie să lucreze în ea. Ei aveau un tratament special și uneori, când priveau vreun film educativ, auzeam din aripa lor difuzoare de cinematograf puse la maximum.

Într-una din celulele noastre, cineva scrijelise pe perete „Sfinxul“ de Baudelaire. Au mai apărut două versuri din Rilke. În altă celulă s-au scris cinci mii de cuvinte englezești folosind toți patru pereții și tavanul, pe care se scria stând culcat pe paturile de sus. După o inspecție, pereții au fost văruiți dar, curând, dicționarul a apărut din nou. Îmi țineam seminarul de engleză pentru cei din celula vecină la closet. Stând pe vine deasupra găurii, dădeam lecții la câte trei patru studenți care luau concentrați note pe tăblițe făcute din săpun, în timp ce eu mă concentram să mă ușurez și de alte chestii. Într-un colț, unul își cânta ultima compoziție la urechea unui iubitor de muzică. În altul se discuta despre formă și perspectivă în pictura flamandă, ilustrându-se conferința prin scrijelirea cu un ac a pereților dați cu smoală, în mirosul de dezinfectante, urină și excremente. În celula în care am trăit ultimii mei doi ani și jumătate de închisoare, am fost mereu cu aceleași cinci persoane. Faptul că eram duși zilnic la closet era supapa noastră de siguranță, căci ne săturam unul de altul după luni și luni trăite împreună. Ne organizam în așa fel existența, cu lecții, teme, conversații în limbi străine, prelegeri după-amiaza și seara, încât abia dacă rămânea o secundă neumplută și neplanificată.

În această celulă, am stat împreună cu George Tomaziu, care a avut o mare însemnătate în viața mea. Din cei patruzeci și șase de ani pe care îi avea, fusese în pușcărie șapte, arestat pentru spionaj în urma vizitelor sale frecvente la Biblioteca Britanică din București. Era fiul unui senator liberal din Dorohoi, oraș în nordul Moldovei. Înalt de un metru optzeci și opt, arăta ca un schelet uriaș învelit în piele gălbuie. Cu părul încărunțit înainte de vreme, trăsături frumoase, generoase, ochi mari, căprui, înfundați în orbite suferea de foame mai mult decât toți ceilalți oameni pe care i-am cunoscut și totuși vorbea puțin despre asta. Cânta la pian de când avea cinci ani și la șase ani desena cu dexteritate. La paisprezece ani, talentele și precocitatea l-au făcut să fie un copil problemă, printre cei patru frați și o soră pe care îi avea. Unchiul său, Geoge Enescu, violonist și compozitor, care se interesase întotdeauna de el, i-a dat un ultimatum la această vârstă: să aleagă între muzică și pictură. George a ales pictura. Abia avusese timp să studieze șase ani la Viena și un an în Franța, când războiul a întrerupt totul. S-a întors în țară și primele lui două expoziții au avut mult succes. A devenit unul dintre cei mai buni critici muzicali din generația sa, scria versuri și ilustrațiile de cărți făcute de el sunt poate cele mai reușite din România secolului nostru.

În 1941, în războiul împotriva Rusiei, a intrat într-o unitate de contrainformații a aliaților occidentali, care opera clandestin în Balcani. Când românii au intrat pe teritoriul rusesc, au ținut deschise, spre deosebire de germani, școlile rusești, universitățile, instituțiile superioare și mai ales teatrele dramatice și cele de operă. George a fost trimis în 1942 la opera din Odessa ca scenograf și regizor. Trăind printre ofițeri germani și români, a desfășurat o activitate folositoare pentru Aliați.

În vara care a precedat ofensiva germană de la Stalingrad, Aliații au aflat că germanii făceau pregătiri intense la ei acasă pentru un atac în est. Era absolut esențial să se confirme știrea că germanii se pregătesc în vederea unei operațiuni decisive și, în măsura posibilităților, să se afle unde urma să aibă loc lovitura principală. Ca toți cei care lucrau în aceeași unitate de contrainformații, George și-a primit instrucțiunile. Nu câștigai mai nimic dacă stăteai pe loc la Odessa dar, studiind îndeaproape harta, George ajunsese la convingerea că merita să viziteze orășelul Vinnița, în sud-vestul Ucrainei, care se afla la încrucișarea drumurilor spre Polonia. Așa că într-o zi fierbinte de iulie, un pictor român îmbrăcat în ținută de sport a pornit la drum spre Vinnița, înarmat cu un mic rucsac în care avea hrană, un caiet de schițe și câteva creioane. Nimeni nu l-a băgat prea mult în seamă văzându-l hoinărind prin orășelul adormit și plin de praf. Localnicii erau oricum bine ascunși în spatele ferestrelor oblonite, deoarece de câteva zile, o nesfârșită coloană de soldați germani motorizați trecea pe acolo. În mijlocul huruitului vehiculelor blindate, George a început să schițeze niște case vechi și pitorești. A tot schițat așa trei zile și trei nopți, continuând chiar la lumina lunii pline. Rar se mișca din loc și nu l-a deranjat nimeni, cu atât mai puțin nemții care erau prea ocupați ca să mai observe ceva.

George a notat toate numerele posibile de identificare ale tancurilor, ale mașinilor de luptă, ale căruțelor trase de cai și a orice altceva trecea pe lângă el pe roți. A notat fiecare semn, culoare sau număr pe care le putea identifica pe uniformele germane, românești sau italiene. Când șuvoiul s-a mai micșorat, s-a mutat la gară unde a întâmpinat prima rezistență. Pe când se plimba pe peron, o santinelă germană i-a făcut semn brusc să se îndepărteze. Cuprins de curiozitate, a început, cu multă precauțiune, să facă o recunoaștere în jurul clădirii gării și a constatat că peste tot erau plasate santinele înarmate și tunuri. Pe o linie secundară, bine ascuns sub o plasă de camuflaj, a văzut ceva ce nu-i era cu putință să creadă, ceva ce nu mai văzuse până atunci decât în fotografiile din jurnalele nemțești. Trenul Führerului! Hitler își stabilise cartierul general la Vinnița. George s-a întors imediat la Odessa și a raportat cele aflate.

Drept mărturie a recunoștinței eterne a rușilor pentru contribuția lui la planul și ofensiva pentru Stalingrad, se afla aici, pe jumătate mort de foame, cu avitaminoză acută, inima slăbită și anemie, condamnat la cincisprezece ani de muncă silnică, pentru că își închipuise că e normal ca după activitatea sa din trecut să frecventeze Institutul

Cultural Britanic, pe cel francez și cel american, să viziteze birourile lor de presă și pe diplomați. „Pentru ce-ai făcu în trecut, îți ridicăm statuie de bronz. Pentru ce-ai făcut acum, n-ai decât să putrezești," i-a spus cel care l-a interogat. Dar George nu se plângea niciodată, ci repeta doar din când în când: „Ce porcărie și nu se mai termină odată." Avea o rezervă enormă de răbdare din care mă mai aprovizionam și eu când se sfârșea a mea. M-a făcut să învăț poezii. Am început prin a traduce poezii din limbile română și germană în engleză, scriindu-le pe tăblițe de săpun, pe pereți, pe bucățele de hârtie. În cele nouă luni cât am stat împreună, am învățat o mie cinci sute de versuri și am tradus douăzeci și cinci de poezii. Dacă am ieșit cu mintea întreagă din acești zece ani de experiență, i-o datorez și lui George care se află acum la Gherla, traducând, compunând cântece și poezii, în timp ce trupul său își pierde încetul cu încetul puterea de a rezista. Dacă vreodată vor exista sfinți ai libertății, George este unul dintre ei.

Nu toți deținuții din Pitești erau sfinți. Vasile Leu era dracul gol. Era preot ortodox răspopit și fiul unuia dintre cei mai cunoscuți mitropoliți și teologi ai României, Grigore Leu, din Huși. Cu ani în urmă, soția lui Vasile fusese profesoară la un liceu de fete din Iași. Oferindu-se să o ajute să țină socotelile, și-a însușit banii școlii. Femeia s-a sinucis. Apoi a început să falsifice iscălitura tatălui său ca să confere brâul roșu, o mare onoare care era însoțită de un rang administrativ. Vindea diplome pe bani peșin. Autoritățile ecleziastice s-au adresat legii și în 1946, Vasile a fugit în Germania occidentală. Acolo a obținut bani prin fraudă, spunând oamenilor că este conducătorul unei mișcări conspirative din România. Falsa lui pretenție i-a făcut pe emigranții români să contribuie în mod substanțial și Părintele Vasile a devenit bogat și influent. Rușii au pus ochii pe el și, în 1952, în timp ce celebra la Graz o căsătorie, a fost răpit, dus cu avionul la Moscova și aruncat în închisoarea Lubianka pentru câteva luni grele. A fost apoi predat românilor și a ajuns la Jilava după ce a fost condamnat la moarte. A petrecut patru luni în celula pentru condamnații la pedeapsa capitală, dar pedeapsa i s-a comutat în închisoare pe viață.

La Pitești, propovăduia unirea bisericilor și îl pomenea pe Sfântul Părinte în toate rugăciunile. Catolicii considerau aceasta un sacrilegiu, iar ortodocșii o trădare. Dar își avea discipolii săi care îi ofereau pâinea lor, îi spălau rufele murdare și-i îngrijeau barba ce îi încărunțise. În închisoare, numai el avea voie să-și lase barbă. Permis special din partea guvernului, spunea el. Părintele Vasile a devenit cel mai groaznic informator pe care l-am cunoscut eu. Nimic și nimeni nu era sfânt pentru el. Dacă cineva îndrăznea să-l acuze, își împreuna mâinile ca la rugăciune, își înălța ochii spre tavan și se ruga pentru iertarea păcătosului. Își spunea episcop, iar câteva luni mai târziu îl numeau chiar arhiepiscop. După afirmațiile lui, participase la căsătoria regelui Mihai, făcuse un pelerinaj la Mecca și cinase cu președintele Eisenhower, care îi ceruse părerea în legătură cu viitorul națiunilor captive. Această ilustră figură era tipică pentru felul cum îi puneau comuniștii pe toți în aceeași oală, nețînând seama dacă erau șarlatani ordinari sau opozanți fanatici. Nu era timp destul să-i controlezi toate poveștile, și când în cele din urmă am avut o explicație cu el, a sugerat să-i fie judecată onoarea de un juriu. Am fost de acord. A numit în juriu pe comandantul închisorii, pe locțiitorul politic și pe sergentul infirmier. După care, i s-a tras așa o bătaie, încât a trebuit transferat la o altă închisoare.

În septembrie 1958, ni s-a spus că vizitele procurorului vor înceta. Ceva mai târziu, nu ni s-a mai dat hârtie pentru cereri și plângeri. Prin sistemul nostru de comunicare, am auzit că în celula vecină doctorul Adam Schutzer fusese bătut. Schutzer, asistent timp de patruzeci și unu de ani la clinica de radiologie de la spitalul Colțea, fusese la Paris în 1950 ca să i se amputeze trei degete de la mâna dreaptă, ca urmare a meseriei sale. În timpul celor șase luni petrecute acolo, agenții Securității au descoperit că intrase în contact cu exilații români. La întoarcere, a fost judecat pentru înaltă trădare, deși nu făcuse absolut nimic pe linie politică. Acum răspunsese unui gardian care îl insulta și fusese dus la subsol unde același gardian a primit ordin să-l bată. S-a întors cu o coastă ruptă și scuipând sânge.

Un ofițer de marină a fost bătut pentru că scrisese formule matematice cu creta pe ușă. Bellu, șeful francmasonilor din România, a fost prins jucând cărți. La șaptezeci și trei de ani, a fost aruncat în temniță pentru o săptămână, cu mâncare o dată la trei zile și obligat să doarmă pe ciment. I s-au blocat rinichii și a trebuit dus în grabă la spitalul Văcărești. Se reinstaurase teroarea. Comandantul intra în fiecare celulă și sigila robinetul caloriferului cu sfoară și ceară. Orice rupere a sforii însemna punerea în lanțuri care, în curând, au început să zăngănească în toate celulele, pe măsură ce furia gardienilor se intensifica. Printre noi erau șase episcopi catolici și patruzeci de preoți, dintre care unii au fost bătuți în carcere pentru că au cântat imnuri de Paște.

Eram doisprezece în celulă, dormind doi într-un pat. La cel mai mic pretext, plimbările la aer erau reduse la zece minute și apoi la cinci minute pe zi. Toată ziua ședeam turcește pe pat, doi câte doi. Hrana devenise atât de subțiată, încât era aproape apă chioară. Amețelile și leșinurile erau frecvente. Ce se întâmplase? În vara lui 1958, la închisoarea din Gherla, ca un protest împotriva obloanelor care împiedicau să intre cea mai mare parte din lumină, bărbații dintr-o aripă s-au baricadat și au refuzat să deschidă, în ciuda parlamentărilor. Când ușile au fost trântite la pământ, mai mulți gardieni au fost bătuți crunt. Atunci, milițienii au început să tragă cu pușca, lăsând morți și răniți peste tot. Celulele au fost închise, hrana redusă la minimum, închisoarea desființată și o sută de deținuți trimiși la Pitești.

Era fără îndoială o legătură între revolta de la Gherla, revoluția din Ungaria, valul uriaș de arestări care mătura România, și noua instaurare a terorii și a opresiunii. Era deosebit de greu de îndurat fiindcă forțele noastre erau stinse. În plus, o întreagă aripă a închisorii, chiar deasupra noastră, la etajul al doilea, fusese evacuată pentru a aduce prea plinul de la Securitatea locală, care contribuia și ea la vânătoarea de oameni din întreaga țară. Aveau intenția să-i prindă în plasă pe toți intelectualii de la sate: preoți, învățători, foști ofițeri, proprietarii de pământ care stătuseră ascunși, foștii funcționari de la diferitele instituții publice care fugiseră și ei de la oraș, crezându-se mai în siguranță la țară. Dintre cei două sute cincizeci de oameni îngrămădiți la etajul doi, patruzeci fuseseră arestați deodată. Guvernul se pregătea pentru preluarea finală a proprietății rurale de la țărani, care tot se mai opuneau cu violență în ciuda teroarei dezlănțuite împotriva lor. Medicii erau naționalizați și siliți să-și abandoneze clientela particulară. Micii negustori și meșteșugari, obligați să-și închidă prăvăliile și să intre în cooperative. Împotrivirea lor era o scuză pentru ca guvernul să meargă înainte cu arestările pe scară mare, iar teroarea era la fel de violentă ca în 1950–1952.

În octombrie 1959, regulamentele au devenit și mai stricte, iar paturile noastre trebuiau să fie la un metru distanță de fereastră. Rația de dezinfectante fusese micșorată și peste tot mirosul era abominabil. Apoi, administrația închisorii ne-a obligat să ocupăm doar unul singur din cele două rânduri de paturi, ca să prevină comunicarea prin pereți. După câteva zile, ne-a interzis să mai folosim paturile de sus. Rămăsesem, prin urmare, pe două paturi doisprezece inși, printre care și unul cu un picior rupt care folosea cârje. Stăteam pe jos, pe butoaie sau pur și simplu în picioare, fără să ne mișcăm. Situația aceasta a durat câteva săptămâni, până când oamenii au început să leșine și doctorul n-o mai putea scoate la capăt cu bolnavii. O epidemie de dizenterie făcea ravagii în închisoare. La sfârșitul anului 1959, nu mai aveam aproape nici o speranță. Cineva care se întorsese din București, unde fusese chemat la un interogatoriu, ne-a informat că rușii lansaseră primul lor satelit pe Lună. N-am crezut, pentru că Securitatea încerca tot timpul să ne submineze moralul. Nu ne puteam imagina că rușii sunt capabili să-i întreacă pe americani și nu credeam nici că au bomba atomică. De Crăciun, am auzit că s-ar putea să aibă loc o întâlnire la cel mai înalt nivel. Geneva reușise să schimbe condițiile noastre de viață și, la un anumit moment, salvase vieți omenești. Va avea oare loc o reiterare a acestui miracol, dându-ne posibilitatea de a prinde forțe noi în lupta pentru a rămâne în viață? După toți anii aceștia, — numai pentru mine trecuseră nouă ani și jumătate — nu luptam decât pentru a ne amâna sfârșitul. Nimeni nu se mai aștepta să iasă din închisoare viu.

12

ELIBERAREA

În ianuarie 1960, am fost prins dictând o lecție în englezește și am petrecut zece nopți pe cimentul celulei de izolare, pe un frig mușcător. Când m-am întors, după ce mâncasem doar trei zile din cele zece, nu mai auzeam. De îndată ce mi-am revenit, am fost dus din nou la izolare pentru că am încercat să iau legătura cu cei din celula vecină. Am petrecut alte zece zile, murind aproape de foame și sărind în sus mai tot timpul ca să mă încălzesc. Teroarea se mai potolise, dar tot eram obligați să stăm înghesuiți numai pe o parte a celulei. Zilele treceau cu poezie, lecții de engleză și prelegeri.

Într-o dimineață cenușie de februarie, cu un strat gros de zăpadă în curtea fabricii și pe acoperișuri, s-a deschis ușa celulei. „Kirschen, dă-te jos din pat și îmbracă-te." M-am executat fără grabă, pipăindu-mi cu grijă ochelarii. Eram sigur că avea să fie încă unul dintre interogatoriile interminabile care se tot repetau de aproape zece ani. Am fost dus în capătul cel mai îndepărtat al aripii noastre, unde erau șase celule pentru anchetele Securității. Nu mai fumasem de mai multe luni, nici măcar chiștoacele pe care gardienii aveau grijă să le sfărâme bine cu tocul cizmei, așa că mă gândeam cum să fac rost de ceva tutun pentru mine și prietenii mei. În timp ce-ți puneau întrebări, nu se putea face nimic. În celulele speciale, gardienii stăteau drepți și nu se foiau alene, ca de obicei, cu câte o scobitoare în gură. Aici toți păreau „aferați" și „vigilenți"(6). Era clar că pe aproape se afla un mahăr.

În mijlocul celulei unde am fost dus, stătea cu mâinile la spate un om într-o uniformă nou-nouță. Era destul de gras, de vreo patruzeci de ani, cu părul ca pana corbului, gură senzuală, o mustață lungă pe oală și trăsături asiatice. Cele două dungi și steaua de pe epoleții strălucitori arătau că e maior. Pe stânga pieptului se aflau trei rânduri de barete de decorații, acoperite cu celofan. Mi-a zâmbit, făcându-mi semn spre scaunul de la masă.

„Bună dimineața, domnule Kirschen," mi-a spus el. „Presupun că ești Leonard Kirschen?" Am dat afirmativ din cap. „Pentru ce-ai fost condamnat și la câți ani?" I-am răspuns. „Păi se vede că ai făcut ceva foarte rău dacă ți s-au dat atâția ani." N-am spus nimic. „Acum ce mai faci?" „Aștept să-mi ispășesc pedeapsa." „Și cum mai stai cu sănătatea?" M-am gândit că mergea puțin prea departe. „Puteți vedea și singur", i-am răspuns, simțind că sângele mi se urcă în obraji. Pășea în sus și în jos prin cameră și dintr-odată s-a întors spre mine. „Uite ce, domnule Kirschen, am venit aici să stau de vorbă cu dumneata. Ai să afli la timp despre ce e vorba. Dar, mai întâi, ai putea să-mi spui, așa numai între noi doi, cum crezi c-o să ieși din închisoare?"

I-am răspuns că m-am gândit la posibilitatea unei alte amnistii, că așteptăm cu toții noul cod penal și că mai devreme sau mai târziu, ziua eliberării tot o să vină. „De, vreau să fiu sincer cu dumneata. N-o să fie nici o amnistie. Poți să-ți scoți ideea asta din cap. În al doilea rând, eu n-am auzit nimic despre vreun nou cod penal. În al treilea rând, nici americanii, nici englezii n-or să vină să te scoată pe dumneata și pe prietenii dumitale din închisoarea asta. Am fost clar?" Începu din nou să pășească în sus și în jos. „Dacă nu mă înșel, în ultimii zece ani ai avut timp destul să vezi cum stau lucrurile." I-am răspuns că e adevărat. „Ei bine, și la ce concluzii ai ajuns?" Am continuat să tac, iar el a trecut peste ultima întrebare. „Dar tot nu mi-ai spus de unde o să-ți vină salvarea." M-am gândit că e momentul să-l descos și să văd ce vrea de la mine. „Cred că o să-mi vină timpul să ies când oamenii din conducere vor ajunge la o înțelegere. Eu sunt o gâză prea măruntă ca să conteze. Dacă mă aflu aici e pentru că puterile care macină sunt mari și oameni neînsemnați ca noi sunt zdrobiți în desfășurarea procesului. Dar am auzit că o să fie o întâlnire la înalt nivel. E adevărat?"

„Cine ți-a spus?", urmă explozia de rutină a Securității, la care nu se aștepta răspuns. „De, există o anumită destindere a tensiunii în momentul de față, de aceea ți-am și spus că n-o să vină nimeni să te salveze. Dac-o să fii eliberat vreodată, noi suntem cei care or să te lase să pleci. Și o vom face când vom fi convinși că ai fost reeducat și că nu-i nici un pericol dacă te lăsăm liber. Suntem acum atât de puternici, încât ne putem permite să fim generoși când e cazul." Stăteam ceva mai bine. Era o destindere a tensiunii. Aceasta explica într-o anumită măsură de ce gardienii lătraseră în ultimul timp mai puțin.

„Spune-mi, domnule Kirschen, ce crezi despre înfăptuirile noastre din ultimii ani? Trebuie să recunoști că am făcut multe progrese," spuse el. „N-aș putea spune că nu s-a progresat deloc," am răspuns eu. „Ar fi însemnat o cârpăceală teribilă dacă în zece ani nu s-ar fi făcut nimic.

Dar v-ați gândit vreodată, domnule maior, ce s-ar fi putut realiza în aceeași perioadă fără toate silniciile, sacrificiile și brutalitățile comise? Ce spuneți despre miile de oameni care au murit? Despre prețul pe care îl plătim cu toții și nu am îndoieli că nici dumneavoastră înșivă nu ați fost scutit de greutăți. Oare a meritat?"

„Cu siguranță că a meritat. Dacă ai merge acum la București, nici nu l-ai recunoaște. Am construit fabrici, drumuri, locuințe pentru muncitori. Am ridicat nivelul de viață și am făcut din țara asta un loc unde se trăiește mai bine. Cât despre sacrificii! Ce importanță are că au fost uciși câțiva mii de reacționari, dacă generațiile următoare vor culege roadele binefacerii? Fără îndoială că a meritat." Se ambalase bine de tot și mă așteptam ca dintr-un moment în altul să-mi tragă o palmă sau un picior ca să mă dea afară.

A schimbat subiectul. „Ce crezi despre felul cum sunteți tratați în închisoare?", m-a întrebat. „De ce îmi puneți o asemenea întrebare? Că doar Securitatea dă directive pentru felul cum să fim tratați. N-ați jucat și dumneavoastră un rol în hotărârea directivelor? Ar fi trebuit să știți prea bine până acum ce se petrece aici." Am făcut o pauză. „Spune mai departe. Mă interesează ceea ce ai să-mi spui." Eu, la rândul meu, nu știam ce să zic. „Am fost bătut, s-a dat în mine cu piciorul, m-au lăsat să mor aproape de foame, am fost prost tratat în toate formele posibile și niciodată nu mi s-a dat asistență medicală. Am rămas umbra unei ființe omenești. Doriți chiar să afirm că am fost tratat bine?" Mă temeam că am mers prea departe. „Dar, spune-mi," continuă el, „crezi că vina e a noastră, a celor din conducere, sau mai degrabă a elementelor umane care au de a face direct cu voi?“ Ce naiba voia omul ăsta de la mine? „Nu știu,“ i-am răspuns. „Uneori m-am gândit că sunteți voi, alteori gardienii. Dumneavoastră știți mai bine. Ați primit toate rapoartele, știți ce se petrece aici,“ am încheiat eu fără vlagă. A dat din cap și s-a așezat la masă.

„Spune-mi, domnule Kirschen, de ce n-ai făcut niciodată cerere să ți se suspende pedeapsa? Nu ți-a permis mândria?“ Nu înțelegeam ce urmărește. Convorbirea o apucase pe căi neobișnuite. „Nu-i vorba despre mândrie. Cui nu i-ar plăcea să fie liber?“, am răspuns eu. „Dar v-ați dat vreodată seama că, din 1958, dumneavoastră, Securitatea, ați dat ordine stricte să nu ni se mai dea hârtie pentru cereri și plângeri? Sunteți informat că în februarie, anul trecut, un ofițer de securitate, ca dumneavoastră, i-a cerut prietenului meu, pictorul George Tomaziu, să facă o cerere și nici până astăzi n-a primit răspuns? Puteți să-mi dați vreun exemplu din ultimii zece ani în care o astfel de cerere a primit răspuns afirmativ? Eu nu știu să se fi întâmplat așa ceva. De aceea, nu vreau să scriu nici o cerere. Nu vreau să fiu refuzat și nu cer mila nimănui.“ Simțeam că fac o prostie, că-mi caut beleaua cu lumânarea. Maiorul își scoase stiloul și începu să se joace cu el. „Dacă ți-aș da acum o hârtie,“ m-a întrebat, „ai scrie o asemenea cerere?“ Am dat din cap în mod afirmativ. „Ce-ai spune în ea?“

„Aș spune că am făcut zece ani dintr-o condamnare de douăzeci și cinci pentru o presupusă vină. Chiar dacă m-aș fi aflat într-adevăr în culpă, consider că am ispășit destul. Aș spune de asemenea că voi încerca să-mi găsesc de lucru și c-am să-mi văd de treburile mele.“ „Bine“, a spus el ridicându-se. „Mă duc să-ți aduc niște hârtie.“ S-a întors peste câteva minute cu câteva coli. „Scrie cum îți dictez,“ mi-a spus. „«Domnule Președinte», trebuie să te adresezi prezidiului suprem al Marii Adunări Naționale. «Subsemnatul Leonard Kirschen, în vârstă de cincizeci și unu de ani», ești încă tânăr și ai viitorul în față, «născut la Brăila, în 8 septembrie, 1908, de profesiune ziarist, cu ultimul meu domiciliu în strada C.A. Rosetti 14, vă rog să luați în considerație următoarele...,» de aici înainte, domnule Kirschen, nu pot să-ți spun eu ce să scrii. Știi dumneata mai bine. Fumezi?“ Am clătinat afirmativ din cap. A ieșit și eu începusem să scriu când s-a întors cu șase țigări.

A plecat și am scris mai departe. «Având în vedere că am fost condamnat la douăzeci și cinci de ani pentru înaltă trădare etc... Cer să fiu absolvit de restul pedepsei deoarece am stat deja în închisoare zece ani, ceea ce eu consider suficient pentru delictul pe care se presupune că l-am comis. Îmi iau de asemenea angajamentul să-mi găsesc un loc de muncă și să mă încadrez în societatea în care vă rog să-mi dați voie să mă întorc.» Am semnat și am început să aștept. Pe când îmi fumam țigara, aveam senzația că totul nu era decât metoda clasică de a îndulci atmosfera în vederea unui interogatoriu viitor, promițând ceva care să facă victima mai dispusă să vorbească.

Maiorul s-a întors, a citit hârtia, și-a deschis servieta și a băgat-o înăuntru. „Și acum, domnule Kirschen, hai să trecem la treburile noastre. N-am venit aici pentru cerere, dar m-am gândit că nu strică s-o faci. Noi, Securitatea, vom adăuga pe ea acordul nostru, dar trebuie să-ți dai seama că nu depinde de noi. Există puteri superioare care hotărăsc aceste chestii așa că nu conta prea mult pe ea.

S-ar putea să dureze o săptămână, s-ar putea să dureze o lună sau un an. S-ar putea să-ți vină un răspuns pozitiv sau unul negativ. Nu-ți pot promite nimic, dar e de datoria dumitale să înaintezi cererea. În viață, omul trebuie să încerce orice.“

„Iată pentru ce am venit. Când ai fost la Ankara, în timpul războiului, îți mai aduci aminte cine era atașat militar român?“. „Păi, generalul Theodorescu, care-i aici în închisoare cu mine,“ am răspuns eu. „Cum ai aflat?“ a vrut el să știe. „Am fost în carceră împreună,“ am mințit eu. De fapt, vorbisem cu Theodorescu datorită sistemului de comunicare prin calorifer. „Nu ne-a rămas mult timp“, a spus maiorul „și ți-o fi foame. Du-te înapoi în celulă și ia masa. Am să mă întorc miercuri. Încearcă să-ți aduci aminte tot ce știi despre Theodorescu. Apropo, ce ai de gând să faci cu țigările pe care nu le-ai fumat încă?“ „Să le duc colegilor mei de celulă.“ „De unde faceți rost de chibrituri?“ „Când ne întoarcem de la un interogatoriu cu o țigară, avem voie să cerem foc de la gardian.“ Păru satisfăcut. „Ia-le,“ spuse el. „Aș vrea să te mai rog un lucru. Nu spune nimic din cele întâmplate aici celor din celulă. Ne-am înțeles?“. Am făcut din cap semn că da. A deschis ușa și a pocnit din degete. A intrat un gardian și când eram gata să ies, m-a oprit. „Aș mai vrea să-mi spui ceva, domnule Kirschen. Crezi că mai ești în stare să scrii?“ „Dacă mi se dă toc și hârtie, cu siguranță,“ i-am răspuns.

În celulă, mâncarea mea se răcise. Toată ziua m-au frământat gândurile despre ciudata întrevedere. Mă mânca limba să spun și celorlalți ce mi s-a întâmplat, dar printre noi era un informator notoriu. M-am gândit că sunt două posibilități. Dacă maiorul nu se întoarce miercuri, s-ar fi putut să fie ceva real cu cererea scrisă de mine, dar dacă se întorcea, era clar că încercase să mă înduplece ca să mă iscodească.

Miercurea următoare, puțin înainte de prânz, m-a chemat gardianul. Maiorul aștepta afară pe coridor și m-a condus chiar el la o altă celulă. Mai mulți ofițeri se învârteau serviabili în jurul lui. Și-a deschis servieta grea din piele de porc, a scos un teanc de coli de hârtie, și mi-a dat un toc rezervor. „Ai de toate! Așa cum ți-am spus, vreau să scrii tot ce știi despre Theodorescu la Ankara. A, până nu uit, ți-am adus niște țigări." Scoase un pachet scump cu douăzeci de țigări și lăsă zece pe masă lângă mine. Intră un locotenent tânăr și se așeză în fața mea. Am scris în grabă, cu multă plăcere, timp de două ore, o relatare simplă, jurnalistică: lucruri pe care le știa toată lumea. Maiorul s-a întors, mi-a luat din mână colile și le-a pus în servietă, fără să le citească. „Nu vreți să citiți ce-am scris?", l-am întrebat eu. „Nu, am timp destul pentru asta. Nu uita că avem mijloace să aflăm dacă ne-ai spus adevărul. Poți să pleci. Am să mă întorc vineri, pentru că mai am câteva lucruri să te întreb." Pocni din degete și apăru gardianul. „Ei bine, domnule Kirschen, îți urez poftă bună. A, da, mai vreau să-ți spun că cererea dumitale a fost înaintată. Crezi că are vreo șansă?" „Păi, dumneavoastră știți mai bine. Totul depinde de ceea ce ați scris pe ea," am răspuns eu. „O să vedem," spuse el.

Înapoi în celulă, m-am gândit că o dată ce nu fusese decât o altă chestionare, am să le spun prietenilor mei toată povestea. Apoi am bătut un mesaj prin țevile caloriferului pentru Theodorescu, ca să-l previn că am fost întrebat despre dânsul. Am fumat împreună țigările care au mai rămas, bucuroși că cel puțin am reușit să profităm cu ceva de pe urma Securității. Dimineața de vineri a trecut anevoie. Încercam să traduc o poezie, dar din cauza discuțiilor gălăgioase din jur, mă poticneam și nu-mi ieșea bine ritmul. Pe la unsprezece, s-a deschis ușa și am văzut un gardian și un civil îmbrăcat în cămașă. Era magazionerul care ținea în mână un toc și un bloc de foi. „Kirschen, vino la ușă." M-am dus spre ei în picioarele goale. „Când ai venit la Pitești?", m-a întrebat magazionerul. „În 18 iunie, 1957," i-am răspuns eu. „Ai vreun bagaj?" „Da. „Împachetat într-un cearșaf roșu cu carouri?" „Da". Ușa a fost trântită și s-a dezlănțuit vacarmul. „Te duci acasă!... Nu-mi uita adresa... Dacă ai putea s-o găsești pe soția mea... Sora mea locuiește... Du-te și vorbește cu avocatul meu, locuiește..."

Le-am spus să tacă din gură. „Nebuni ce sunteți, cine pleacă acasă? Nu vedeți că sunt transferat la București pentru că nu-s mulțumiți cu ce le-am spus despre Theodorescu?" S-a așternut tăcerea. Eram sigur că mă așteaptă un nou interogatoriu. Poate la Malmaison și de acolo probabil înapoi la Jilava. Perspectiva era foarte sumbră. La masa de prânz eram de serviciu și după ce le-am trecut blidul la fiecare, am început să pescuiesc într-al meu. Era o zi norocoasă. În supă, în afară de cartofi, mai erau boabe de orez, grăsime gălbuie și o bucată de carne de vreo sută cincizeci de grame, care sălta în sus și în jos. Am rupt încet bucățele de mămăligă și am începu să-mi îngroș supa.

S-a deschis ușa. „Kirschen, ia-ți lucrurile și ieși afară." M-am enervat. „Lasă-mă să-mi mănânc supa." „Nu-i timp de supă, dă-i drumul," spuse gardianul. „Dar cine știe când o să mi se mai dea ceva de mâncare", am protestat eu. „Dă dracului supa! O să iei masa la restaurant," mi-a răspuns el. „Grăbește-te, ori poate vrei să te ajut?" În nici un caz nu doream să mă „ajute", așa că m-am ridicat repede. „Mănâncă-ți carnea, omule, a susurat o voce și mi-am îndesat bucata de carne în gură, înghițind-o pe jumătate. Ceilalți stăteau și se uitau la mine, cu lingurile oprite în aer, uitând să mănânce. Când am început să-mi împachetez lucrurile, s-au dezmeticit. „Hei, lasă-mi mie cearșaful tău, al meu e rupt." „Dă-mi pantalonii tăi că nu-s peticiți." „Lasă-mi fața ta de pernă." Le-am făcut pe plac. În orice caz, plecând din închisoare la minister în București urma să călătoresc în haine civile. În câteva minute, am fost gata. Am dat mâna cu toți și ne-am îmbrățișat, în timp ce gardianul privea în tăcere.

Clătinându-și cheile în mâna dreaptă, gardianul Dobre, care mă pedepsise cu asprime cu două săptămâni în urmă, mergea încet spre biroul său. Dintr-un sertar scoase fișa mea personală. Era un țigan arătos și fanfaron, care țipa rar, dar bătuse pe mai mulți dintre noi. Nu știu de ce, nu-i uram pe gardieni. Erau o șleahtă de indivizi needucați care făceau parte din drojdia societății și nu știau că se poate mai bine. Dobre mă privi și-și ridică pe jumătate o mână într-un salut ascuns. M-am întors să mă duc cu un alt gardian și el a mormăit: „Noroc bun!".

Când am ajuns la etajul de jos, un tânăr voinic, îmbrăcat în indispensabili și maiou, stătea aplecat peste un morman de haine zdrențăroase. Un milițian îl ajuta să-și aleagă bunurile lui pestrițe. O femeie gardian mesteca gânditoare un creion și îi admira fesele care îi ieșeau prin izmenele rupte. Când a vorbit, am recunoscut vocea lui George Sarry, care la treizeci de ani făcuse unsprezece ani de închisoare, printre care și la minele de la Aiud. Vorbisem împreună deseori prin sistemul nostru de comunicare. „Nu ne mai păcăli, domnule sergent“, spunea el. „Știi la fel de bine ca și mine că nu mergem acasă. Ne ducem la Ministerul de Interne pentru o altă anchetă.“

Apăru și bocceaua mea. Sergentul ne preveni: „Nu aveți voie să luați nimic care e rupt sau peticit, chiar dacă sunt hainele voastre. Alegeți ce aveți mai bun. Grăbiți-vă, nu avem mult timp de pierdut.“ Un alt gardian m-a întrebat ce aveam în stare bună. I-am arătat o pereche de pantaloni maro, o jachetă de sport din antilopă și o beretă gri. L-a întrebat același lucru pe George, dar el nu avea nimic. „N-ai ceva și pentru dânsul?“, m-a întrebat gardianul. I-am dat lui George o pereche de pantaloni ponosiți și o scurtă de blană. „Du-le să fie curățate și călcate imediat,“ a spus sergentul dând lucrurile noastre unui gardian. „Ne duc la Minister,“ șopti George. „Tare aș vrea să știu,“ i-am răspuns eu. L-am urmat pe sergent la ghereta ofițerului de serviciu, care ne-a examinat lucrurile, pe când noi stăteam în spatele mesei tremurând, căci în ziua aceea de iarnă eram îmbrăcați doar în lenjeria de corp. Începusem să cred că poate o să ne elibereze. Totul era în ceață. Dar m-am forțat să-mi vin în fire. S-ar fi putut să ne ducă la Minister și n-aveam să reușesc să îndur și asta, dacă mă lăsam pradă neliniștii.

Ca într-un vis, o voce a început să rostească tărăgănat: „Leonard Kirschen, născut la Brăila, 1908... Rosetti 14, douăzeci și cinci de ani... înaltă trădare... eliberat... decret... prezidiu.“ „Ești tu, nu-i așa?“ Apoi am auzit numele lui George și apoi același chestionar. „Da," a spus George. „Eu sunt ăla." Sergentul și-a împins scaunul la spate și m-a privit. „Ce fel de ziarist ai fost?" „Am lucrat pentru presa americană," am răspuns eu." „Înțeleg. Duceți-vă amândoi în cameră", spuse el, făcând semn spre o încăpere de tranzit, alăturată, „și așteptați acolo până vă aduce lucrurile." Ne-am așezat pe o bancă, în celula murdară cu ferestre zăbrelite. Butoiul nu avea capac și putea îngrozitor, dar niciodată n-am stat într-o cameră mai drăguță și urina nu mi-a mirosit mai plăcut. „Ne păcălesc. Știi bine că afurisiții ăștia de comuniști nu spun decât minciuni," insista George. N-am știut ce să-i răspund.

Următoarea jumătate de oră a durat o eternitate. Am fost chemați afară și ni s-au dat hainele noastre curățate și călcate, în care arătam aproape ca oamenii. Ni s-a înmânat certificatul de eliberare, dar ochii mei suferinzi nu deslușeau decât o pată descurajantă. Sergentul ne-a condus în lungul unei alei noroioase până la biroul administrației, unde un civil ne-a controlat fișele și apoi a scos niște bancnote. George a primit biletul său de clasa a treia până la Constanța și eu, pe al meu, până la București. Am împăturit cu grijă banii și i-am pus în buzunar ca apoi să-i pipăi mereu de teamă să nu-i pierd. Am semnat o hârtie în care eram preveniți că vom fi aspru pedepsiți dacă vom vorbi cuiva despre viața pe care am trăit-o în închisoare. Apoi ni s-au luat amprentele digitale pentru ultima oară. „Sper că ați înțeles bine ce ați semnat," ne spuse gardianul. „Faceți întocmai, dacă nu vreți să vă întoarceți aici din nou." Ne-am spălat pe mâini la veceul miliției unde era săpun, ba chiar și un șervet murdar. Ne-am pus bagajele pe umăr și întovărășiți de un gardian care ținea un bilet în mână, ne-am dus la poarta de intrare. I-a dat biletul ofițerului de serviciu de la poartă. „Cine merge cu ei?“, întrebă ofițerul. „Se duc singuri,“ a fost răspunsul. Ofițerul ne-a privit curios. Eram păsări rare, deținuți politici amnistiați printr-un decret special. Și-a zăngănit cheile și a deschis poarta grea de fier, făcându-ne semn cu capul să ieșim. Am trecut pragul pe un pavaj plin de noroi. „Coborâți până jos și apoi luați a doua stradă la dreapta și mergeți tot înainte până ajungeți la gară.“ Poarta grea lunecă pe balamale și se închise cu un bubuit. Eram liberi.

Am traversat strada cât am putut de repede fără să avem curajul să privim înapoi. Pe cealaltă parte a drumului urca Jean Spirea, un alt gardian țigan. S-a întors pe jumătate spre noi și ne-a făcut cu ochiul, dar nu a îndrăznit să se oprească. Când am cotit pe a doua stradă la dreapta, tot mai simțeam ochii Securității lipiți de cefele noastre. Am traversat din nou strada, încercând să vedem unde suntem, uimiți de ce ni se întâmplă. Admiram casele sărăcăcioase de parcă erau palate și priveam fiecare femeie ca pe un animal ciudat. Dar curând, ne-am dat sema că și noi stârneam mult interes. În haine ponosite, cu boccelele noastre murdare, era limpede de unde veneam. Cele două brazde adânci de suferință care coborau de la nas la colțurile gurii, buzele vinete și subțiate, ochii înfundați, umerii obrajilor proeminenți erau indicii suficient de clare. Eram amândoi galbeni ca ceara, iar George era puhav de prea multă supă de orz. Oamenii treceau drumul să ne întâlnească și unii se opreau să ne întrebe de unde venim. „Nu știm“, răspundeam noi de frică să nu fie vreun alt șiretlic al Securității. Eram hotărâți să evităm, pe cât era posibil, să stăm de vorbă cu lumea. Priveam spre autobuzele și mașinile care păreau atât de noi. Ne opream la afișele care anunțau sosirea unei trupe de teatru și nu recunoșteam un singur nume.

După vreo patru sute de metri, m-am simțit obosit. Anii lungi de inactivitate își spuneau cuvântul și îmi târâiam pașii după George care îmi purta bocceaua. Curând, ne-am așezat pe un gard scund de piatră de lângă un scuar, pentru că îl rodeau cizmele. Un camion mare se opri în apropiere și un șofer tânăr strigă la noi pe fereastră: „Mergeți la gară?“ „Da“, am strigat și noi spre el. „Atunci veniți cu mine.“ Ne-am urcat în cabina lui. „Veniți de *acolo*?“ ne-a întrebat, arătând cu degetul mare spre închisoare. Am dat din cap. „Mi-am închipuit eu. Se vede întotdeauna când vine omul de acolo. Am fost și eu acum două luni. De drept comun. Am condus beat. Iadul pe pământ! Știți voi mai bine decât mine.“ Dar nu ne-a pus nici o întrebare. Oamenii care au fost închiși nu pun niciodată întrebări. Când s-a oprit la gară, ne-a spus: „Îmi pare rău, da' n-am nici o lețcaie la mine. V-aș ajuta cu drag. Acum trebuie s-o șterg. Noroc bun!“ I-am mulțumit. Ne scăpase de trei kilometri pe care mă îndoiesc că i-am fi putut parcurge pe jos.

Văzusem gara Pitești în 1948, dar acum totul era nou, autobuzele, mașinile și magazinele. Peste tot erau lozinci și steaguri roșii. Și pretutindeni fotografiile celor patru bărboși: Marx, Engels, Lenin și Stalin. Peste tot afișe îndemnând oamenii să facă ceva. Când am intrat în sala de bilete, am realizat pentru prima dată că sunt liber. Să vezi oameni venind și plecând, cumpărând bilete, cărând bagaje, să auzi fluierul locomotivei făcând manevre la triaj, claxoanele de pe stradă, strigătele vânzătorilor ambulanți care își vindeau marfa în scuar. Toate atât de ireale, atât de îndepărtate și totuși ne aflam în mijlocul lor. M-am dus la casa de bilete care era închisă. Am bătut în fereastră și a apărut o tânără, făcând semn cu mâna că e închis. Apoi a privit mai bine și a deschis.

„Când pleacă primul personal spre București, domnișoară?“, am întrebat-o. M-a privit lung înainte de a-mi răspunde. „E un expres peste jumătate de oră și pleacă un personal la șase și zece, care ajunge la opt treizeci. Dar n-am voie să vând bilete, până nu trece expresul, tovarășe“, m-a informat ea. Uitasem că nu mai suntem acum proscriși ci „tovarăși“, o parte din noua societate. M-am înroșit. S-a aplecat spre mine și m-a întrebat: „De *acolo*?“ Am făcut semn din cap că da. „Politici?“ Același semn. „Câți ani?“ „Zece.“ Își trase capul înăuntru și-și făcu cruce. „Zece?“ întrebă ea și repetă „Zece.“ Apoi trase fereastra în jos.

Ne-am gândit să ne așezăm undeva pe peron până trece expresul. Când am ieșit din sala de așteptare, trei femei stăteau lipite de fereastra casei de bilete, cu ochii ațintiți spre noi. Am găsit un loc departe de peronul principal, dar foarte curând un grup de bărbați, femei și copii au început să ne privească de la distanță. Ne simțeam cât se poate de prost. O femeie slabă, cu un șal maro de lână în jurul capului, se apropie de noi. „Oare ați putea să-mi spuneți dacă al meu e acolo?“, întrebă ea, menționând un nume și o sentință. „Să știți că n-a făcut nimic pentru care să fie închis. E nevinovat, absolut nevinovat.“ Apoi a mai venit unul și încă unul. Bărbatul ei, fiul lui, fratele, toți închiși acolo, nu cumva i-am văzut sau le-am auzit numele? Nu știam ce-i de făcut sau unde să ne ducem și ne-am simțit ușurați când a trecut expresul ca un fulger.

Am hotărât ca George să rămână peste noapte cu mine la București. Ne-am cumpărat biletele și ne-am întors la locurile noastre. George a cumpărat patru pachete de țigări și un ziar, apoi s-a dus în scuarul din fața gării și a venit cu o franzelă uriașă, niște slănină și niște salam. Ne lăsa gura apă, dar ne-am gândit că e mai bine să mâncăm numai după ce ne-am urcat în tren. Am fumat o țigară după alta până când a sosit trenul, nu prea aglomerat, așa că am găsit locuri într-un vagon de clasa a treia. Cum s-a pus trenul în mișcare, George a despachetat mâncarea, dar nu aveam cuțit. Doi bărbați de vreo treizeci de ani, un domn mai în vârstă și o doamnă ne priveau într-o tăcere încordată. George a șoptit că nu are briceag și doamna și-a coborât o sacoșă. „Uite unul". I-am mulțumit. În timp ce ne tăiam pâinea, ne curgea saliva pe la colțurile gurii. Bărbatul de lângă fereastră începu să se uite afară în noapte, iar domnul mai bătrân scotocea după ceva în palton. Femeia ne întrebă. „Ați venit de *acolo*?" Am afirmat dând din cap, gurile noastre fiind pline, căci înfulecam de parcă dădeau turcii. A întrebat apoi: „Câți ani?" „Unsprezece", a bolborosit George, „Zece", am răspuns eu. Și-a făcut cruce și a început să caute în sacoșă, de unde a scos o pungă de hârtie unsuroasă. „Luați și astea," ne-a îndemnat ea. „N-ați mai mâncat așa ceva de mult." Erau primele noastre măsline, după zece ani.

Încă ni se mai păreau toate foarte ciudate. Un compartiment de tren încălzit, oameni îmbrăcați relativ bine, o femeie, pâine albă, lumini fulgerând pe lângă noi, Bucureștii care se apropiau. Pe cine aveam să găsim acasă?

Locuiau oare tot acolo? O să aibă loc și pentru noi? Au hrană destulă? Ne întrebam unul pe altul vorbind tare și ceilalți din compartiment se amestecau în vorbă, dându-ne sfaturi. Nu ne puneau întrebări. Românii erau obișnuiți cu oameni care se întorceau din pușcărie. Cât despre noi, cu toată libertatea de curând obținută, ne era teamă să vorbim, ne era teamă să nu ne scape ceva și Securitatea să ne arunce din nou în închisoare. De fapt, era aceeași teamă pe care o cunoscusem puțin înainte de a fi arestat, o uitasem stând în pușcărie, și acum se ivea din nou. Dar combinată cu o bucurie amețitoare. Am început să ne interesăm de prețuri, doream vești din țară și din străinătate, o învălmășire de întrebări se revărsau pe nerăsuflate. Erau toți obișnuiți cu asemenea situații și până să ajungem la București am aflat că fiecare dintre ei avusese o rudă în închisoare, într-o perioadă sau alta. Am întrebat femeia. „Câți ani îmi dați?“ M-a privit îndelung. „Vreo șaizeci și cinci, aș zice eu.“ Aveam cincizeci și unu.

O strălucire roșie pe cer și o privire aruncată spre ceasul vecinului ne-a indicat că suntem foarte aproape de București și de „casă“. Cuvântul părea neobișnuit și o emoție adâncă a pus stăpânire pe mine. Evenimentele se succedaseră atât de rapid, încât simțurile îmi erau amorțite. Trenul huruia trecând peste macazuri și George a coborât boccelele punându-și-le pe umăr. Am coborât din tren în mijlocul mulțimii agitate și grăbite. Rude și prieteni care se reîntâlneau, mame care își țineau copiii alături, vagonete electrice deschizându-și drumul, lumini de neon, difuzoare anunțând mersul trenurilor, bâzâitul motoarelor Diesel, toate făceau asupra mea o impresie de neuitat. Priveam, miroseam, ascultam cu o intensitate pasionată. Eram liber. Ne târâiam picioarele spre ieșire, privind unul spre altul amețiți.

Când am intrat în sala de telefoane, aglomerată și bine iluminată, cele două funcționare în salopete verzi, ne-au privit cu înțeles. Plănuisem să telefonez unor prieteni și să-i întreb ce s-a mai întâmplat pe acasă, așa că am cumpărat câteva fise și am cerut o carte de telefon. Mi-am pus nerăbdător ochelarii, dar n-am putut citi. Deveniseră prea slabi. Disperat, l-am rugat pe George să încerce să-mi găsească numerele. Ne-am înghesuit într-o cabină și am ridicat telefonul cu mâini tremurătoare, încercând un număr după altul, fără să obțin răspuns. Nouă seara nu era o oră potrivită; cele mai multe persoane nu erau acasă. În cele din urmă, m-am gândit să-l sun pe Dinu Mironescu, fostul meu asistent. Mi-a răspuns o voce de femeie.

Era soția lui Dinu. „Sunt Leonard Kirschen", am spus eu și am adăugat timid, „Ce mai faci?". S-a auzit o exclamație la celălalt capăt al firului. „Cine?", mă întrebă ea. „Leonard Kirschen. Îți telefonez din gară. Abia am sosit. „Doamne Dumnezeule, ești chiar tu?" „Eu sunt! Doar mă auzi cu urechile tale. Unde e Dinu?" „A ieșit." „Ce face tatăl meu?" „E bine." „Și mama?" Am văzut-o acum câteva zile, pe stradă. Părea bine." „Și mama ei?" A tăcut un timp, după care mi-a răspuns: „Nu știu. N-am mai văzut-o de ani de zile." „Spune-mi, trăiește?" Iar un moment de tăcere. „N-am văzut-o de mai mult timp. Ți-am spus," insistă ea. Am înțeles. „A murit?" am întrebat eu din nou. „Îmi pare rău", veni răspunsul. Apoi mi-am adus aminte ceva extrem de important. „Locuiesc tot acolo?" „Da, nu s-au mutat în toți anii aceștia." I-am trimis salutări lui Dinu și fiilor lor și am pus receptorul în furcă.

Ne-am dus la stația tramvaiului 15, fără să știu cât mai costă biletul și nici dacă tramvaiul merge pe același traseu. Am întrebat taxatoarea și, spre ușurarea mea, nu se schimbase nimic. Ne-am dat jos la Lido și am mers pe jos până la blocul meu care era decorat cu steaguri, lozinci și fotografiile celor patru bărboși. Un om bătrân stătea în gheretа portarului și, pe când George punea bagajele jos, l-am întrebat: „Domnul Kirschen locuiește aici?" Bătrânul își înălță capul, tăcu vreo câteva secunde și spuse: „Sunteți fiul lui, nu-i așa? Ce veste bună pentru ei! V-au dat drumul? O, Doamne, asta zic și eu veste bună!" Apoi s-a calmat și mi-a zis: „Sunt amândoi acasă, în același apartament unde i-ați lăsat." I-am spus că n-aș vrea să-l iau prin surprindere pe tata, care avea optzeci și unu de ani. „Știi ce te rog? Du-te și anunț-o pe mama că m-am întors. Dar ai grijă cum îi spui. Cheam-o să vină jos." S-a grăbit să plece și am strigat în urma lui: „Mai bine spune-i că a venit cineva cu o scrisoare din partea mea."

M-am retras în umbră și l-am rugat pe George s-o întâmpine el. Peste câteva minute a coborât o doamnă în papuci, pe care n-o cunoșteam. „Domnul Kirschen?", întrebă ea. Am ieșit din umbră. „Eu sunt o vecină. Portarul mi-a spus să cobor. Veniți amândoi în apartamentul meu, până când îi pregătesc pentru întâlnire." Am dat mâna și ne-am prezentat. Când am ajuns în apartamentul ei, în salon mai era o doamnă. „Vă fac câte o cafea turcească", spuse ea. „Pariez că n-ați mai băut cafea de ani de zile. Scoateți-vă hainele și simțiți-vă ca acasă."

Am aflat că mă așteptau, dar nu erau siguri când aveam să vin. Cu o zi în urmă, Dick Kaschiske de la *Associated Press* telefonase din Viena părinților mei. Îi anunțase că Legația Română din Washington informase Agenția *Associated Press* că fusesem eliberat. Aceasta atenuase cu siguranță șocul. Pe când vorbeam, am auzit vocea tatei pe palier: „Leonard, fiule, unde ești? De ce nu vii înăuntru? Nu-ți fie teamă. Nu pățesc nimic." M-am repezit afară. Zece minute mai târziu, în apartamentul nostru, încă ne mai ștergeam lacrimile cu dosul palmei. Noroc cu George, căci datorită lui ne-am mai controlat emoția. Mama mea vitregă s-a dus la telefon să cheme medicul și când s-a întors, noi trei stăteam la masă vorbind toți în același timp. Camera a început curând să se umple, căci vestea sosirii noastre se răspândise ca focul și vecinii se îngrămădeau să-mi strângă mâna. A sosit medicul și a adus nu numai siringa pentru cazul că tatăl meu ar fi avut nevoie de o injecție ca să se calmeze, dar și un carton mare cu prăjituri. George și cu mine am rămas muți când au apărut șervețele, farfurii, mâncare și băutură. Toți au tăcut și ne priveau cum mâncam.

Trecuse bine de miezul nopții când am rămas singuri și am putut privi în jurul nostru. Erau două camere și mobila care nu fusese încă vândută. În celelalte camere, separate printr-un perete improvizat, locuia alt cuplu. Părinților mei nu le mai rămăsese practic nimic. Nu aveam pături, cearșafuri, nici perne, dar în câteva minute vecinii au adus de toate. Somnul ne-a ocolit pe toți. După ce am stat treaz în pat două ore, am fiert niște cafea neagră și am vorbit cu George iarăși și iarăși despre minunea care se petrecuse. Același maior venise să-l vadă și pe el, exact în aceleași zile în care vorbise și cu mine. Procedase la fel și cu el, cât despre cerere, maiorul găsise că a mea e bună și pentru George și i-o dictase. A doua zi dimineața, George a plecat la Constanța.

Mama și cu mine am ieșit în oraș să cumpărăm niște haine. Îmi venea încă foarte greu să umblu și, sprijinindu-mă de ea, înaintam anevoie pe străzile acoperite de zăpadă, privind vitrinele. Mă copleșea simplul fapt de a cumpăra și a poseda lucrurile pe care le doream. Au fost primele acțiuni prin care am experimentat clar realitatea noii mele libertăți. A fost nevoie de cinci săptămâni de perseverență și exerciții zilnice ca să-mi revină puterea și mâncam cu grijă, știind că mulți în situația mea au murit din cauza supraalimentației. Am aflat că încăperea, ce în ziua venirii mele fusese înțesată de lume, fusese de fapt goală toți cei zece ani. Mulți prieteni și cunoscuți traversau strada când îi vedeau pe părinții mei. Au trebuit să treacă douăsprezece luni până când mama mea vitregă a fost lăsată să urce din nou pe scena pe care o abandonase cu mult timp în urmă. Aceasta le ajutase părinților mei s-o ducă de azi pe mâine. Erau zile când nu aveau bani nici pentru pâine, nici pentru medicamentele de care aveau mare nevoie și nici pentru electricitate. Multe luni au rămas în urmă cu plata chiriei. Vânduseră tot ce avea oarecare valoare: covoare, mobilă, haine, tacâmuri, cărți. Rămăseseră două cearșafuri și o pătură pentru tata. Mama se învelea cu un palton.

În ciuda bolii sale, tata nu-și pierduse niciodată speranța. „Băiatul meu o să se-ntoarcă“, spunea puținelor persoane care veneau să-l vadă. „Credeau că sunt nebun,“ îmi povestea el. Mi-a arătat dosarele cu sute de pagini scrise mărunt: copii ale scrisorilor pe care le expediase în străinătate, copii de cereri pentru eliberarea mea, copii după cereri în care solicitau să mi se revizuiască procesul. Scrisese tuturor prietenilor din străinătate, fără să se teamă de consecințe. „E fiul meu. Nu mi se poate nega dreptul de a lupta pentru eliberarea lui. E nevinovat“, răspundea el celor care îl sfătuiau să fie prudent dacă vrea să nu aibă de a face cu Securitatea. În mod ciudat, Securitatea i-a lăsat în pace. Primise răspuns de la *Associated Press*, de la prieteni din Statele Unite, Franța, Italia, Belgia și Germania. Unii dintre ei i-au trimis pachete cu haine, cu alimente și bani. Au trebuit să intervină Foreign Office, U.S. State Department, directorul general de la *Associated Press*, Franz Starzel și Stan Swinton de la *Associated Press World Services'*, insistând toți, timp de zece ani, ca să-mi obțină eliberarea!

În 1957, Carl Hartman de la *Associated Press* a venit la București și a cerut să-mi întâlnească familia. I s-a acordat permisiunea și a apărut ca un înger milostiv, găsindu-l pe tata bolnav la pat și casa goală. Le-a lăsat niște bani și costumul lui de rezervă, pe care tata l-a vândut ca s-o mai poată scoate la capăt o lună. Carl a raportat la New York situația și *Associated Press* a început să le trimită lunar banii datorită cărora au supraviețuit. Tatăl meu a apelat la ei de mai multe ori când căzuse la pat și de fiecare dată i-au trimis vreo nouă sute de dolari, cu care au plătit medicația. Când am fost eliberat, mi-au trimis bani să mă pun pe picioare. Nu cunosc un alt caz în care o agenție să fi procedat în acest fel.

Pentru moment, nu aveam nici un plan și eram atât de speriat încât am ezitat trei zile până să-mi consult avocatul și să telegrafiez la *Associated Press*. Spre surprinderea mea, am primit felicitări de la o mătușă care locuia în provincie și auzise despre eliberarea mea, ascultând un post de radio străin. Acest fapt mi-a dat curajul de a-i trimite o telegramă lui Starzel care a expediat o sumă de bani cu ajutorul căreia am astupat găurile cele mai presante. Au urmat zile agitate. Aveam în tot corpul dureri permanente din cauza exercițiilor excesive. Nu era ușor să-ți revii la normal. Rezultatul unui consult medical amănunțit a fost că sufăr de anemie, avitaminoză, lipsă de calciu și nimic altceva. Inima, plămânii, rinichii erau, în mod incredibil, într-o stare perfectă. Memoria îmi era excelentă. În primele zile, greutatea mea de cincizeci și unu de kilograme a continuat să scadă. Era un proces natural, deoarece țesuturile eliminau cu încetul toată apa ce se acumulase de-a lungul anilor. Numai după două săptămâni, am început să mă simt într-adevăr bine și să câștig în greutate. Era imposibil să am liniște, casa fiind plină de dimineață până seara. Prieteni și cunoscuți, care se ținuseră departe atâta timp, se străduiau acum să mă convingă că fuseseră singurii care au păstrat legătura cu părinții mei. Prezența mea era considerată un miracol, căci puțini oameni se întorseseră de *acolo*. Încă mă uimea tot ce vedeam și nu puteam să realizez bine ce se petrecuse, când a început un pelerinaj dureros de persoane care veneau să-mi ceară vești despre rudele lor arestate. Mai trăiesc? Sunt sănătoși? Ce-aș putea eu face pentru ei? Cum ai reușit să scapi? Am putea vorbi cu cineva ca să-i scoatem și pe ei? Urma să fie o amnistie? La atâtea întrebări era greu să răspund. Când mi-au mai revenit puterile, am început să fac vizite, deși mi-era teamă că Securitatea e veșnic pe urmele mele. Îmi luasem angajamentul în scris să nu vorbesc, dar nu-l puteam respecta. Uneori mi-era teamă că cei care veneau la mine fuseseră trimiși de Securitate. Alteori, că o imprudență din partea lor mi-ar fi fatală deși, între timp, toată România știa că am fost eliberat.

Stăteam acasă, vorbind cu oameni pe care îi cunoșteam de ani de zile și cu străini. După atâta timp la închisoare, unde nu mai aveam nimic de pierdut și ne spuneam deschis părerile chiar de față cu gardienii, mă simțeam inhibat. Curând, am avut primul șoc. După ce făcusem o observație foarte firească, cineva m-a lovit cu piciorul pe sub masă. Mai târziu mi-a spus: „Nu uita că nu mai ești la închisoare. Acum ești liber și nu-ți poți permite să spui tot ce crezi fără să riști să fii arestat. Doar nici nu-i cunoști pe jumătate din cei care tot vin să te vadă. Se poate strecura cu ușurință un agent al Securității printre ei."

Ca toți cetățenii României, trebuia să obțin un buletin de identitate și un spațiu în care să locuiesc. Certificatul de eliberare din închisoare mă obliga să mă prezint la miliție după patruzeci și opt de ore de la sosire. La Miliție, uniformele erau tot de un albastru ca oțelul ca și la închisoare. Eram gata să-i spun ofițerului „domnule" în loc de „tovarășe", așeptându-mă să aibă o atitudine provocatoare. Dar mi-a luat doar certificatul de eliberare, mi-a controlat adresa și mi-a spus să revin peste două săptămâni cu certificatul de naștere și două fotografii ca să-mi dea buletinul. „Între timp, spuse el, poți să ieși fără nici o legitimație." „Și dacă se întâmplă ceva?", l-am întrebat eu. „Te aduc aici și lămurim noi situația."

Mi s-a spus că doar prin Sfatul Popular din București puteam să obțin un certificat de naștere de la Brăila, orașul de pe Dunăre unde mă născusem. Când m-am dus la

Sfatul Popular mi-au înregistrat cererea și apoi au spus: „Unde este buletinul de identitate?“ „Nu am buletin. Tocmai am fost eliberat de la închisoare“. În cazul acesta, du-te la Miliție și cere-le să te identifice, ca să-ți putem cere certificatul de naștere.“ După ce am stat o oră la coadă la Miliție, am ajuns la ghișeu. O doamnă în vârstă mi-a examinat cererea. „Ce dorești?“ „Vreau să-mi aprobați cererea ca s-o duc la Sfatul Popular“. „Buletinul de identitate, te rog,“ spuse ea.“ „Păi tocmai pentru a-l primi am făcut cererea!“ „Unde ți-e certificatul de naștere?“. „Pentru asta am venit aici. Nu înțelegeți? Vreau să-mi aprobați să obțin certificatul de naștere, ca apoi să fac cerere pentru buletin,“ i-am răspuns. „Lasă cererea aici și vino peste o săptămână,“ îmi spuse ea.

După trei zile a venit un locotenent de miliție la noi acasă. „Sunteți tovarășul Leonard Kirschen? Îmi permiteți să intru?“ Părinții mei mi-au spus că e sectoristul care controlează fiecare mișcare de pe mai multe străzi. A urmat o lungă interogare în legătură cu ultimii mei cincisprezece ani și apoi mi-a spus că totul e în ordine. După o săptămână m-am dus iar la Miliție să-mi iau certificatul de eliberare la care era atașată o viză dovedind că m-am prezentat la timp. Mi-au dat și cererea pentru Sfatul Popular, aprobată de ei. „Trebuie să aduci o adeverință de la Spațiul Locativ, care să arate că locuiești la adresa aceasta și că-ți repartizează dumitale spațiul în care locuiești.“ Așa că am stat la coadă o dimineață întreagă și am înaintat cererea mea pentru un spațiu unde să stau. „Vino peste o săptămână,“ mi s-a spus. M-am dus peste o săptămână și apoi peste altă săptămână și tot așa din săptămână în săptămână. Când, în cele din urmă, am plecat din

România tot nu mi se repartizase un spațiu de locuit. În mod oficial, nu locuiam nicăieri. Nu aveam nici buletin de identitate, iar certificatul de naștere nu l-am luat cu mine, deoarece nu era voie să scoți din țară nici un document. Totuși, o dată ce formalitățile erau completate, nimeni nu se prea interesa de ele.

Când întâlneam cunoscuți pe stradă sau la vreo cafenea, reacția lor era diferită. Mulți ieșeau grăbiți deoarece nu doreau să riște vreo neplăcere fiind văzuți cu mine. Alții se arătau surprinși, dar nu și doritori să mă revadă. Membrii de partid nici nu voiau să știe de existența mea. O dată, la cinema, niște ziariști comuniști pe care îi cunoscusem foarte bine, însoțiți de nevestele lor, priveau pe deasupra capului meu, făcându-se că nu mă văd. Într-o zi, la un concert, am văzut pe un fost coleg de facultate, Ionel Miletineanu, cu care eram prieten bun și petrecusem ani de zile împreună la Berlin. Văr primar cu Magda Lupescu, văduva lui Carol, era acum directorul Comitetului de Stat pentru Norme și Standarde. Când m-am dus să dau mâna cu el, s-a întors spre persoana care îl însoțea și l-a întrebat: „Cine-i tipul ăsta?" Îi era teamă să vorbească în public cu mine ca să nu-și piardă slujba gras plătită. Această întâlnire a fost hotărâtoare: mi-am dat seama că atât el cât și alții ca el sunt fricoși ca niște șobolani. N-am mai făcut nici o încercare să mă apropii de cunoscuți și când au dat semne că mă recunosc, m-am îndepărtat eu. Am avut viziunea a sute de asemenea comuniști improvizați, lingând cizmele rușilor care, în acest timp, le trăgeau un picior în mutră.

Planurile mele erau vagi. Era o modă nebună printre toți bunii proletari să învețe englezește și m-am gândit să încerc să dau lecții când aveam să fiu mai în putere. Într-o seară, o tânără drăguță cu un impermeabil deschis la culoare și batic roșu a sunat la ușă. „Tovarășul Leonard Kirschen?“, m-a întrebat ea. Am dat afirmativ din cap și mi-a înmânat o carte poștală. „Luni la ora opt sunteți chemat la cartierul general al Miliției, pe Calea Victoriei. Nu trebuie să stați la coadă. Arătați biletul acesta și veți fi lăsat să intrați. Veniți cu biletul la camera 307. Am să vin să vă conduc eu.“ Ne-a urat noapte bună și a dispărut în jos pe scări. Am rămas pe loc tremurând, temându-mă să citesc biletul. Deci, asta-i! Nu era chip să scapi din ghearele lor toată viața. Am petrecut un sfârșit de săptămână mohorât, tot uitându-ne la bilet și întrebându-ne ce s-o fi întâmplat. Ce mai făcusem și de data asta? Vorbisem prea mult? M-a turnat careva? A fost primul meu *weekend* întunecat de când fusesem eliberat și mi-am dat seama mult prea bine de semnificația cuvântului „libertate“ în lumea din afara închisorii.

N-am putut dormi și am încercat să-mi pregătesc apărarea și răspunsul la tot felul de întrebări posibile. M-am gândit bine la tot ce-am spus și făcut în ultimele trei săptămâni. Ce să-i faci, cel puțin avusesem parte de o vacanță. M-am îmbrăcat cu haine groase, pentru cazul că voi fi arestat din nou. Atâta cel puțin învățasem din experiență. Mulți țineau o valiză mică plină pentru cazul că erau invitați la Securitate. Mai bine decât să-ți asumi riscuri. La sediul central al Miliției, deși era foarte devreme, erau sute de persoane care așteptau să intre, în special evrei care doreau să emigreze. Bolnav de frică, m-am urcat la al treilea etaj. Coridoarele erau aproape goale și n-am îndrăznit să întreb un milițian unde e camera 307. În

România nu pune nimeni întrebări fără să devină imediat suspect. În cele din urmă am găsit camera și am bătut la ghișeu. Un milițian mi-a luat biletul și a închis cu zgomot ferestruica. După cinci minute a venit aceeași tânără, bine hrănită, bine îmbrăcată și surâzându-mi încurajator: „A, dumneavoastră sunteți, tovarășe Kirschen. Să văd dacă a venit colonelul Panduru. Luați loc și așteptați până vă chem." Mintea mi s-a încețoșat și am uitat o jumătate din pledoariile pe care le pregătisem. Nu mai era nimic de făcut decât să mă las în voia sorții.

Tânăra s-a întors și mi-a făcut semn să o urmez. Am intrat într-un hol micuț, cu covor pe jos, unde era evident biroul unei persoane importante. Am fost invitat să intru în încăperea ticsită de covoare, de mobilă grea din mahon, perdele vișinii, bogate, un candelabru splendid și vase prețioase pentru flori. Pe pereții crem atârnau portretele celor patru bărboși și al lui Gheorghiu-Dej. Din spatele unui birou uriaș, cu patru telefoane, un om încruntat și rece, de vreo patruzeci de ani, în haine civile, îmi făcu semn să mă așez pe unul dintre fotoliile somptuoase.

„Ești tovarășul Leonard Kirschen?" Am făcut semn că da. Cel puțin mă numise tovarăș și nu domn. Poate păcatele mele nu erau atât de grave. „Înțeleg că ai intenția să pleci din țară?", continuă el. Am rămas cu gura căscată de mirare. Nici măcar n-aș fi îndrăznit să visez la așa ceva. „Păi", am început eu prudent, pregătindu-mă să combat învinuirea de a plănui să trec granița ilegal, infracțiune pentru care aș fi putut primi doisprezece ani, „dacă ar fi posibil, aș vrea să emigrez." Îl simțeam gata să formuleze acuzația. „Unde vrei să pleci?". La asta nu mă așteptam, era prea mult. M-am gândit în grabă și m-am decis să mint. „Mi-ar plăcea să merg la Paris, unde am rude." „La Paris", spuse el. „Credeam că vrei să pleci în Anglia". O, Doamne, mi-am spus eu în gând, omul ăsta vrea să mă prindă pe picior greșit. „Până la urmă, acesta ar fi obiectivul meu, deoarece Agenția *Associated Press* își are acolo biroul european", fu răspunsul meu circumspect.

Răsfoi niște hârtii. „Pe cine vrei să iei cu dumneata?", mă întrebă apoi. „Pe părinții mei", am răspuns eu. Panduru se lăsă pe spate, jucându-se cu un creion. „Ai numai zece zile să te pregătești. Vino luni și îți vom spune când să depui cererea și adă câte două fotografii pentru fiecare dintre voi. Ai telefon?" Am negat. „Atunci o să-ți trimitem un bilet. Dar între timp, grăbește-te și vinde ce ai de vândut. Interesează-te de bilete și ocupă-te de formalități. Vrem să pleci cât de curând posibil. Bună ziua." Asta a fost totul. Pe când eu rămăsesem mut pe coridor, s-a apropiat zâmbind fata. „Mergeți acasă și așteptați o altă invitație." În dreptul camerei 307 așteptau sute de oameni să depună cereri pentru pașaport de emigrare. Dacă aș fi venit mai târziu și aș fi aflat că aici era sectorul pentru aceste pașapoarte, aș fi fost scutit de multă neliniște.

Am luat un taxi până acasă, vrând să-i anunț pe părinții mei care se așteptau să fiu arestat. Era prea mult pentru tata căruia începură să-i curgă lacrimile. Mama i-a urmat exemplul și în curând plângeam toți trei, la un pahar de vin. Ne-am dus să ne fotografiem și în seara aceea, pentru prima dată, am mers la un restaurant unde era muzică și dans. Era prea frumos ca să fie adevărat.

În ziua următoare, tânăra a venit din nou cu o notă adresată numai mie. „Și părinții mei?", am întrebat-o eu. A ridicat din umeri. „Asta-i tot ce mi s-a dat să aduc," spuse ea și plecă. Ne-a cuprins de îndată teama, nesiguranța și deprimarea și am hotărât că, o dată ce eu sunt acum capul familiei, am sarcina să mă ocup de toate. M-am dus a doua zi să-l văd pe colonel. „Părinții dumitale? Trebuie să fi fost o neînțelegere. N-a fost niciodată vorba să plece și ei“, mi-a răspuns colonelul. „Dar ce o să facă ei singuri?“, am încercat eu să insist. „Ce-au făcut și până acum. Să-și vadă de treaba lor.“ Nu era posibil să discuți și mi-am completat cererea care includea și un chestionar pe douăzeci de pagini. Voiau povestea vieții mele, începând cu prima copilărie: dacă am făcut politică, dacă am avut vreo proprietate, unde am lucrat și așa mai departe. Apoi, totul despre părinții și rudele mele, în special cele care trăiau în străinătate.

Efectul asupra părinților mei a fost catastrofal și tata a zăcut la pat ziua următoare. Nu putea îndura ideea de a se despărți de mine. Nu știam ce să fac și i-am spus că nu mai plec nici eu. „Nici să nu te gândești!“, a strigat el. „Cel puțin o să știm că trăiești și până la urmă ne scoți tu și pe noi.“ Dar în ciuda asigurărilor lor, vedeam că va dura mult timp până să se obișnuiască cu ideea. A fost o lovitură puternică, dar nu aveam de ales.

Tatăl meu avea dreptate. Exista mereu pericolul de a fi din nou arestat, așa că, având inima grea, am început pregătirile. Să mă duc în Anglia? Dar dacă nu puteam obține viza? Fusesem sfătuit de toți cei cărora le-am spus că voi pleca în curând să nu mă apropii de Legația britanică pentru că s-ar putea să fiu arestat dacă mă prind fără pașaport. Aveam senzația că totul se putea duce de râpă în ultimul moment, printr-o mișcare greșită, așa că am decis să aștept și să văd ce se întâmplă.

Peste cinci zile a venit din nou fata cu batic roșu. „Luați-i pe tata, pe mama și pe mama acesteia cu dumneavoastră și hai să mergem la Miliție. Au voie să depună cererea de pașaport," spuse ea. Tata a început să se îmbrace imediat, căutându-și înfrigurat lucrurile. Mama mea vitregă plecase la cumpărături și am anunțat fata că mama ei murise. Se uită la ceas. „N-o să mai ajungeți astăzi. Veniți mai bine toți trei mâine la opt și întrebați de mine. Cobor eu și vă conduc sus ca să-și completeze cererile." Am făcut ce ni s-a spus și apoi am așteptat toată luna aprilie. Ne gândeam că cei de la miliție s-au răzgândit. Pe doi mai veni iar tânăra și de data aceasta aducea o scrisoare tipărită prin care eram anunțați că ni s-au aprobat pașapoartele și că până la opt mai trebuia să depunem următoarele documente: certificatele de naștere, buletinul de populație (pe care eu încă nu-l aveam), dovezi că am plătit radioul, telefonul și lumina electrică. O dovadă că nu datorăm nimic la fisc, că renunțăm la pensie și la cetățenie (aceasta din urmă ne-a costat treizeci și trei de lire de persoană), și că părăsim apartamentul în stare bună, golit de mobilă, proaspăt zugrăvit și încredințând cheile la plecare unui reprezentant al Spațiului Locativ.

A trebuit să plec la Brăila, cu un ordin de la miliție, ca să-mi obțin certificatul de naștere, folosindu-mă de o carte de identitate provizorie, pe care a trebuit s-o restitui imediat miliției. Toate regulile trebuiau respectate cu strictețe, așa că de dimineață până seara alergam înnebuniți dintr-un loc în altul, cu avocatul după noi. Cea mai mare greutate a fost să scăpăm de mobilă. Nimeni n-o voia, și cu toate că aveam mare nevoie de bani, cea mai mare parte am dat-o pe degeaba. Locuința, plină de oameni veniți să-și ia rămas bun și să ne roage să comunicăm câte ceva rudelor lor din străinătate, plus virtuali clienți care examinau mobila și muncitorii pentru renovarea apartamentului era o adevărată casă de nebuni. Nu ne dădeau pașaportul decât după ce cumpăram biletele de avion, iar birourile transportului aerian nu ne vindeau bilete decât după ce aveam pașaport. Părea că viața la închisoare fusese mult mai ușoară și mai liniștită. Am început foarte curând să slăbesc din nou și mă simțeam mort de oboseală. În cele din urmă, Panduru îmi dădu o scrisoare către agenția de bilete, informându-i că pentru zborul nostru cu Sabena, biletele vor fi cumpărate la Londra. Folosind puținii bani pe care îi mai aveam, am telefonat pentru întâia dată la biroul Agenției *Associated Press* din Londra, am vorbit cu John Lloyd, directorul executiv pentru Europa și el ne-a asigurat bilete pentru paisprezece mai.

M-a cuprins iar neliniștea, căci pe șaisprezece mai urma să aibă loc o întâlnire internațională la înalt nivel. Incidentul cu doborârea avionului american de spionaj U-2, din șapte mai, m-a făcut să mă tem că acel *summit* nu va da rezultate. Puteam oare pleca la timp ca să scap de consecințe? Dacă întâlnirea nu ar fi avut succes, s-ar fi putut să nu ne mai lase să plecăm. Pașapoartele ne-au sosit pe unsprezece mai cu viza mea britanică datată încă din douăzeci și opt martie. Și eu care stătusem ca pe jar toate săptămânile din urmă.

Cu pașaportul în mână, pe jumătate bucuros, pe jumătate speriat, m-am dus la Legația britanică, pentru prima dată după zece ani. În sala de primire, una dintre funcționare m-a recunoscut. „În sfârșit, domnule Kirschen, vă așteptăm de două luni. Îl chem imediat pe domnul Wilton, însărcinatul cu afaceri. Wilton a coborât și ne-am strâns mâna. Era ca pe vremuri. L-am întâlnit pe consulul Patterson și le-am spus că-mi trebuie vize pentru părinții mei. Nu prevăzuseră aceasta, dar mi-au promis că telefonează la Londra ca să obțină vize și pentru ei cât mai curând posibil. Apoi, au insistat să mă facă să înțeleg bine că, deoarece atât ei cât și americanii încercau să asigure eliberarea din închisoare a tuturor celor care lucraseră în birourile lor, trebuia să mă abțin de a face orice fel de publicitate. Aceasta da, lovitură serioasă! Era groaznic să ții numai pentru tine toate câte ți s-au întâmplat, dar alte vieți erau în joc. După trei zile au sosit vizele și tot cei de la Legație mi-au împrumutat bani ca să-mi închei socotelile.

Ultima săptămână a fost un adevărat haos și m-am hotărât să iau două camere la hotelul aeroportului pentru cea din urmă noapte. În seara zilei de treisprezece mai, ne-am mutat la hotel, după ce am predat apartamentul. A fost o noapte plină de temeri. Dacă au să se răzgândească? Dacă se întâmplă ceva care să ducă la anularea plecării mele? Ultima noastră cină la București, în restaurantul aeroportului, a fost scumpă și proastă. Mai era ocupată doar o singură masă și aveai senzația de pustiu și ireal. Ne-am dus la culcare cu inima grea, nu pentru că plecam din București ci din cauza spaimei.

Dimineața următoare era timp frumos cu cer senin și soare strălucitor. Vreo patru, cinci prieteni credincioși au venit să ne conducă. Controlul vamal fusese făcut cu o zi în urmă. Printre pasageri se găsea o armeancă de optzeci de ani care zbura singură la rudele ei din Statele Unite. Era prima ei călătorie cu avionul, ca și pentru părinții mei. Consulul Patterson a venit și el, spunându-ne să trecem pe la Ambasada britanică din Bruxelles.

În capătul scării avionului, un ofițer din securitatea aeroportului, ținând un teanc de pașapoarte și de bilete în mână, ne striga pe nume. Fiecare pasager care se prezenta era privit cu atenție și comparat cu fotografia din pașaport. Am găsit trei locuri pe un rând și, foarte curând, avionul a decolat spre Budapesta unde am aterizat peste o oră. În restaurant erau aceleași uniforme ale Securității și aceiași ofițeri, doar fețele erau diferite, aveau o anumită strălucire. În București, veceurile erau frumoase pe dinafară, dar nu curgea apa. La Budapesta erau șervete rulante murdare, hârtie igienică groasă și apă rece. La Köln, toaletele aveau teancuri de șervete curate, apă caldă și hârtie igienică moale. Ajunsesem în Occident. Puteam ieși din aeroport fără să mă întrebe nimeni nimic. Pe pistă se vedeau avioane americane, britanice, franțuzești și scandinave. La București erau foarte puține avioane străine și mai ales din țările de după Cortina de Fier.

La patru și jumătate, am ajuns la Bruxelles. Un văr de al meu, Marcel Kirschen, judecător, cu cumnatul său Fred Cheval, șeful Agenției *Associated Press* din Bruxelles, erau la aeroport ca să ne primească. Am fost scoși fără să ne fie controlate pașapoartele și fără să trecem prin vamă. Marcel a înțeles că nu vreau nici un fel de publicitate. Afară ne așteptau veri, unchi, mătuși și am petrecut două zile la Bruxelles, amețiți de libertate. Luni, 16 mai, am aterizat pe aeroportul din Londra și peste câteva săptămâni mă înhămam din nou la treabă, puțin cam ruginit dar, în sfârșit, munceam.

Nu port ranchiună acelor oameni. Cei mai mulți dintre ei sunt sigur că nu știau ce fac și nu erau în stare să distingă răul de bine. Dar să fii degradat până la nivel de animal, înfometat la limită, torturat și înfricoșat în numele unei cauze, indiferent care, este absolut odios. Cei din conducere, care își ascund ambițiile neîndurătoare sub un văl de lozinci generoase, trebuie să știe că: „Ce-i al tău e pus deoparte“, cum spune un proverb românesc. Și o maximă marxistă este demnă de ținut minte: „Fiecare societate poartă în sânul ei germenul propriei distrugeri.“ În cei zece ani pe care i-am petrecut în pușcărie, am trăit experiența germenelui care va distruge societatea comunistă.

NOTE EXPLICATIVE

1. Dacă i-aș fi mărturisit că am făcut spionaj, ar fi fost chemat ca martor al acuzării. Avocații, medicii și preoții erau complet în subordinea statului, fapt care prevala asupra eticii lor normale de a păstra secretele încredințate, astfel încât să te poți încrede în ei.

2. Din câte știu, acest incident a fost ceva unic. După două săptămâni, președintele tribunalului nu a mai fost văzut niciodată.

3. În România, numele Kirschen este aproape imposibil de pronunțat pentru omul obișnuit.

4. „Zarca“ vine din cuvântului maghiar pentru închisoare: zarko.

5. După stabilizarea din 1947, aveam un cont curent la New York și vindeam valută mai ales agenților băncii, la un

schimb de două sau de trei ori mai mare decât schimbul oficial, dar mult mai mic decât cel pe care îl practica Banca, vânzând valută celor care aveau autorizație de stat să cumpere. Banca cumpăra dolarul cu 151 de lei și îl vindea cu 450. Eu primeam 370 de lei pe un dolar. Toți făceam astfel, chiar și diplomații, iar Banca închidea ochii. Dar dacă erai acuzat pentru altceva, începeau să cerceteze și acest lucru.

6. „Vigilența“ era directiva disciplinară de bază pentru tot personalul închisorilor.

MALMAISON

Închisoarea Malmaison se afla în curtea unei vechi cazărmi pătrate, văruită, construită în timpul domniei regelui Carol I, la sfârșitul secolului al XIX-lea. În 1937, Moruzov, șeful serviciului secret din timpul dictaturii regelui Carol al II-lea, a folosit-o pentru a închide acolo arestații învinuiți de spionaj și uneltire, înainte de a fi trimiși în judecată. Când situația internațională a devenit tulbure, prin anul 1940, a fost folosită în special pentru persoane suspecte de spionaj, ca de pildă petroliști americani și britanici. După lovitura de stat din 1944, guvernul controlat de comuniști a preluat închisoarea, împreună cu tot serviciul secret, condus în perioada respectivă de Bebe Stănescu, un avocat român. Serviciul secret a fost subordonat Președinției Consiliului de Miniștri și se afla sub controlul direct al unui secretar general.

Când Andrei Vîșinski, ministrul de Interne rus a impus românilor guvernul Doctor Petru Groza, serviciul secret a devenit fieful lui Emil Bodnăraș, un ofițer de artilerie. Acesta a început să-l reorganizeze dar, după trei ani, când a fost numit în Ministerul Apărării, serviciul secret a fost preluat de Emil Stupineanu. Brutalitatea dictaturilor din Estul Europei de dinainte de război a fost rafinată de experiența căpătată de Stupineanu în Rusia. Mare călător pe vremuri și recent membru de partid, Stupineanu, un avocat de patruzeci de ani cu studii făcute la Roma, fusese în Rusia la un curs special. În mod ironic, a căzut victimă propriilor lui metode. Mai târziu, în 1948, a fost arestat sub acuzarea că a făcut spionaj pentru serviciul de contraspionaj american, ținut la Malmaison și bătut atât de rău, încât a înnebunit. La Pitești, avea obiceiul să umble în jurul curții vorbind de unul singur, gesticulând, sau căzând în transă adâncă, timp în care, capul îi cădea în piept și brațele îi atârnau inerte de-a lungul trupului.

În 1950, serviciul secret a fost reorganizat de generalul Ilie Pintilie, devenind un centru special de contraspionaj în cadrul Ministerului de Interne. Pintilie lucrase în NKVD-ul rusesc și fusese anume ales pentru experiența sa, cu intenția ca Securitatea din România să funcționeze pe aceleași principii ca aceea din Rusia. Adjunctul său era un fost sculptor, Nicolae Iampolschi, un vechi membru al Partidului Comunist Român. În mai 1950, de la cinci dimineața până la unsprezece noaptea, nu era permis să te lungești în pat. Deținuții aveau ordin să stea pe scaun tot timpul și cei care nu ascultau erau pedepsiți, fiind puși să stea în picioare tot restul zilei. Cei care călcau ordinul de mai multe ori erau pedepsiți să stea în picioare mai multe zile. Conversațiile între colegii de celulă se făceau pe șoptite, căci regulile închisorii interziceau deținuților să-și dezvăluie identitatea sau să spună cum au decurs interogatoriile. Declarațiile erau adesea scrise în celulă și, când era gata, deținutul bătea în ușă și anunța gardianul. Acesta băga declarația într-un plic pe care îl lipea, scriind pe el numărul celulei și adăugând numărul unu dacă deținutul dormea pe patul de jos și doi dacă dormea pe cel de sus. În ciuda unei supravegheri severe și a izolării, prietenii își dădeau semne de viață unul altuia. O tuse, o periuță de dinți frecată de cana de cositor sau un pas în care se prefăcea că se împiedică, indica trecerea unui prieten. Cei care erau închiși de mai mult timp, comunicau bătând în perete sau în calorifer. Se folosea alfabetul Morse sau cel obișnuit, A=1, B=2, C=3 etc. Dacă erau prinși, gardienii soseau alergând din toate direcțiile și pedepsele erau severe.

În timpul anchetei, unii deținuți erau drogați. Li se punea bromură în mâncare, ca să fie apatici și supuși. Depresiuni intense alternau cu stări de exuberanță optimistă. În cursul dimineții, omul era somnoros, iar noaptea, nervozitatea și zgomotul îl făceau să nu poată dormi.

Unii deținuți primeau șaizeci de țigări și alții nici una. Unii primeau cafea la sfârșitul meselor, alții nu puteau obține un pahar cu apă. Unii primeau ziare, alții erau ținuți câte trei ani fără să știe ce se petrece în celula alăturată. Unii mâncau ouă la micul dejun, alții o ceașcă tulbure cu ceai de tei cu o bucată de pâine uscată. Gardienii aduceau căruciorul cu mâncare și o listă care indica ce se va da fiecărui individ. Unii aveau parte de tratamente medicale complete, cu penicilină și sulfamide, alții erau lăsați să-și golească intestinele până când leșinau. Nu aveai voie să ai pieptăn. Săpun se dădea numai la duș, o dată pe săptămână. Primeai o periuță de dinți din lemn și un tub de pastă, care îți putea fi luat dacă „nu-l meritai".

Anchetatorul putea începe întrebându-te ce-ai mâncat la cină. „Varză", răspundeai, eventual, tu. „Și cel care e în celulă cu tine?" „Carne la grătar". „Vezi dacă ești ticălos? Poartă-te bine, cum se poartă el, și-o să ți se dea și ție carne la grătar." Din propria mea experiență, am dedus că cei care se bucurau de un tratament preferențial, primind hrană bună sau câte două porții, erau sau condamnați la moarte, sau la muncă silnică pe viață. Cu cât era mai prietenos anchetatorul, cu atât mai rea era soarta victimei, cu puține excepții.

Metodele de a stoarce mărturisiri mergeau de la conversații foarte civilizate, ca de la om la om, ajungând până la cele mai sadice atrocități. După ani de zile de la interogarea mea, m-am întâlnit cu un fost gardian, Nicolae Dragomir, care a confirmat tot ce am descoperit noi sau am bănuit și a mai adăugat și alte amănunte. Cu intelectualii încercau mai întâi prima metodă. Dacă nu le reușea, treceau la următoarea de pe listă, privarea de țigări și de ceaiul de tei cu pâine. Apoi, urma statul în picioare ore întregi; șezutului pe scaun ca să „meditezi", douăzeci și patru de ore în șir, timp de câteva zile, îi succeda „manejul": mersul neîntrerupt în temniță sau în celula deținutului, unde fusese scos în prealabil tot mobilierul. Dura de la trei zile până la maximum șapte. Uneori, în timpul anchetării, ușa era lăsată deschisă și se auzea înregistrarea unei bătăi cu toate țipetele disperate ale victimei. Apoi, ușa se închidea, ca și cum ar fi fost lăsată deschisă din nebăgare de seamă.

Violența includea obligația de a bea până la doi litri și un sfert de apă, după care urmau șocuri electrice. Unii oameni erau umflați cu pompa de bicicletă. Alții erau loviți continuu peste mâini cu un arc de oțel care se termina cu o minge de plumb.

Bătăile se petreceau într-o celulă unde victima era dusă legată la ochi. Își scotea pantalonii și trebuia să se așeze pe vine, cu genunchii aduși la bărbie. Mâinile îi erau încătușate sub genunchi și i se trecea pe sub brațe și pe sub genunchi o țeavă de fier. Era apoi pus între două scaune și i se punea o glugă pe cap. Ridicat apoi în aer i se punea un cearșaf ud pe fund. Începeau să-l bată cu un băț sau o țeavă la fund sau, alternativ, la tălpile care se legănau. Pentru „bomba atomică“, victima era legată la fel, trasă sus la tavan cu un scripete și lăsată să cadă pe ciment.

Câte unul era bătut în celulă de mai mulți gardieni simultan. Am stat în aceeași celulă cu un oarecare Lazarovici care se alesese cu două coaste rupte, un timpan spart, picioarele atât de umflate și învinețite încât nu mai putea merge, stomacul perforat și demență temporară. Existau dulapuri anume construite în pereți, înalte de doi metri patruzeci și având laturile de jumătate de metru. Ușa de metal avea șase găuri prin care intra aerul, iar hrana se introducea printr-o deschizătură specială. Unii oameni au fost închiși acolo timp de treizeci de zile și aveau picioarele atât de umflate, încât nu s-au mai putut ridica cu săptămânile.

Odată, un deținut a fost pus într-o celulă, să se „gândească“, în tovărășia unui câine. I s-a pus mâncare pe masă. Nu mâncase de câteva zile și era foarte flămând. De câte ori încerca să ia ceva, câinele special dresat îl ataca. Alții au fost uitați în celule luni și chiar ani. Băteau în ușă cerând să fie scoși pentru interogatoriu, dar nu răspundea nimeni. Gardienii care veneau să le aducă masa sau să-i ducă la closet nu schimbau cu ei nici o vorbă.

În rar obținutele zece minute de mers în curtea îngustă a închisorii, ceasul din coridor era întotdeauna acoperit cu o foaie de hârtie. Nu exista alt timp în închisoare decât cel al rutinei. În curte, toate numerele vehiculelor erau acoperite cu fâșii de carton. Când treceau alți deținuți sau funcționari, deținuții erau întorși cu fața la perete, cu capul aplecat ca să nu poată vedea chipuri cunoscute sau să-și aducă aminte pe cine au văzut.

Metodele erau concepute pentru a distruge respectul de sine și a degrada deținuții până la nivelul animalelor. Intoxicația cu luminal era o metodă apreciată de sinucidere. Se adunau capete de chibrituri și se înghițeau. Oamenii încercau să se spânzure folosind curele, șireturi și cravate. Toate acestea li s-au luat. Atunci, au început să rupă prosoapele în fâșii și li s-au luat și prosoapele. Mulți țipau cu disperare în somn. Gardienii veneau repede înăuntru și închideau fereastra până când victimele, din lipsă de aer, se trezeau și începeau să bată în ușă ca să li se deschidă fereastra.

Unii au încercat să-și taie venele cu cioburi de sticlă, bucățele ascuțite de tablă din cutii de conserve găsite la gunoi sau cu ace de cusut pe care femeile încercau să le înghită. Într-o zi, un bărbat a încercat să se spânzure la closet, folosind lanțul și imediat lanțurile au fost zidite în perete. Altul a încercat să se spânzure de barele de la fereastra celulei. Imediat s-a acoperit fereastra în interior cu o plasă de sârmă. Inventivitatea nu avea limite când era vorba să se găsească noi metode de sinucidere pentru a scăpa de tortură.

În afară de Malmaison, unde era loc pentru cinci sute de arestați, Securitatea rechiziționase zeci de case în centrul Bucureștilor și vile în cartierele rezidențiale cele mai căutate. Acestea erau „case conspirative“ sau centre pentru investigații secrete, unde tratamentul era special și unde au fost duși mulți petroliști și politicieni. Erau aduși noaptea, legați la ochi sau cu glugă pe cap și unii dintre ei primeau camere elegante, cu o menajeră care să le gătească. Li se dădeau mese excelente, cărți, ziare și țigări. Ferestrele erau văruite, astfel încât victimele nu știau unde se află. Alții, aruncați în beciuri, subsoluri, camere de serviciu, erau tratați la fel ca deținuții obișnuiți.

CANALUL

Între anii 1949 și 1953, peste două sute de mii de deținuți politici și de drept comun au muncit la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Planificat să se termine în 1955, Canalul a fost abandonat în 1953, când doar 15% din lucrarea finală era terminată. S-au irosit miliarde de lei pe acest proiect conceput în special pentru a se da suficient de lucru masei de pușcăriași în continuă creștere și a cărei întreținere devenise o problemă serioasă. Ideea de a se construi un astfel de canal nu era nouă. A fost promovată de inginerii români Leonida și Cotovu, din administrația căilor fluviale. Înnămolirea gurilor Dunării a constituit întotdeauna o problemă. Pe neașteptate, în mai 1949, Gaston Marin, secretar general în Ministerul Economiei Naționale și un grup de ingineri au primit ordin să scoată proiectele din rafturile lor prăfuite și să plece cu ele la Moscova. Aici, fără să se țină seama de factorii geologici reali ai viitorului șantier, s-a hotărât să se construiască canalul. În vara aceluiași an s-au ridicat primele barăci și au început măsurătorile și găurirea solului, ca să i se constate compoziția. Primii deținuți politici au fost aduși din închisorile supraaglomerate și faptul că aerul era curat, i-a făcut să salute schimbarea cu inima ușoară. Dar Canalul a devenit cel mai vast cimitir al României.

Lungimea Canalului era de șaizeci și unu de kilometri, iar lățimea, la suprafață, de o sută zece metri. Trebuia escavați cincizeci de milioane de metri cubi de pământ și sfărâmate mii de tone de stâncă. Rușii au promis să împrumute pompe, dar ele au sosit prea târziu și nu funcționau. S-au închiriat macarale uriașe, de la ruși și cehoslovaci, plătindu-se sume enorme. Au fost importate vagoane grele pentru calea ferată, vehicule speciale, tractoare și scarpere. În România s-au înființat fabrici ca să crească producția de ciment la treizeci de milioane de tone anual. Milioane de tone de ciment au fost transportate cu trenul sau pe camioane la Canal pentru ecluze și alte lucrări. Două sute cincizeci de locomotive și mii de camioane de marfă au fost aduse din toată țara și au lucrat pentru Canal. S-a înființat pentru Canal un minister special și un departament al Căilor Ferate. Se plăteau salarii foarte mari zecilor de mii de ingineri, funcționari, planificatori cât, și unei întregi armate de supraveghetori.

În afara proiectului principal trebuia drenată Valea Carasu și construite pe tot traseul Canalului barăci și ateliere de întreținere și reparații. Mai multe orășele au devenit centre industriale. S-au construit portul maritim adânc de la Tașaul și diguri uriașe. Pe măsură ce avansau lucrările, apăreau proiecte din ce în ce mai ambițioase, care nu țineau seama de cost și mână de lucru. Timp de doi ani, zecile de mii de deținuți folosiți la Canal nu au primit bani pentru munca lor.

În tot lungul Canalului au răsărit colonii de deținuți. Începând cu Cernavodă până la Tașaul erau: „Kilometrul 4“, Poarta Albă, Mircea Vodă, Balta Albă, ca să amintim doar câteva. La Poarta Albă erau într-un timp peste douăsprezece mii de pușcăriași în barăci, formând un adevărat orășel. Erau îmbrăcați și hrăniți prost. Cantitatea de muncă cerută unui om pe o zi era adesea opt metri cubi de pământ, săpat manual și cărat cu roaba cam o sută optzeci de metri în sus, pe o pantă abruptă, podită cu scânduri alunecoase, iar apoi încărcate în camioane. Treburile administrative și transportul deținuților cu trenul durau uneori o oră la dus și o oră la întors, la care se adăugau număratul, mâncatul, spălatul și corvezile obișnuite din colonie, astfel că din douăzeci și patru de ore se munceau șaisprezece. Rația de hrană era o jumătate de kilogram de pâine și o cantitate îndoielnică de două mii patru sute de calorii pe zi.

Canalul avea mai multe tronsoane stâncoase. Acestea erau aruncate în aer cu dinamită și apoi pietrele erau sfărâmate manual cu ciocanul pentru a face balast folosit la calea ferată. Norma era o tonă și jumătate de persoană în opt ore. Această muncă trebuia făcută zi și noapte, în bătaia vântului rece care sufla dinspre Marea Neagră și la temperaturi de minus treizeci de grade. Iarna nu era nici un adăpost, vara nici un loc la umbră. Apa se aducea de la izvoare sărate, în butoaie trase de cai și stătea în soarele înăbușitor până ce prindea miros. Iarna îngheța.

De ambele părți ale celor care munceau stăteau gardienii din pază, cu pistoalele mitralieră gata să tragă și la cea mai mică mișcare suspectă, oamenii erau împușcați fără somație. Fiecare sută de oameni erau sub comanda unui pușcăriaș brigadier, ales de administrație pentru brutalitatea lui. Avea două ajutoare. Normatorii, tot pușcăriași, aveau rații suplimentare și erau mai bine plătiți deși nu făceau nici o muncă fizică. Toți aceștia erau informatori de nădejde și țineau în frâu lagărele și coloniile printr-o teroare, adesea mai rea decât a administrației. Cuvântul lor era lege absolută. A-i contrazice însemna să riști o bătaie soră cu moartea sau să fii ars de viu într-un cuptor de cărămidă, așa cum a pățit la Poarta Albă comandorul Rambella, din Aviația Militară Română, care a sfidat pe brigadierul-șef încă din prima seară a sosirii sale, refuzând să primească ordine. Soția lui a așteptat trei ani până când brigadierul-șef a fost eliberat și atunci l-a împușcat pe stradă, la Constanța, când ieșea din biroul Securității regionale cu certificatul de eliberare în mână.

În lagărul Peninsula era o secție specială pentru legionari, care erau ținuți în izolare absolută. Nimeni din lagăr nu se putea apropia de secția lor fără să fie somat și uneori împușcat de gardieni. Legionarii lucrau zece ore în loc de opt, iar hrana lor era mai proastă decât a celorlalți. Nu aveau voie să citească sau să scrie și li se repartizau muncile cele mai grele. Mureau ca muștele. Alături de ei, la Peninsula, era o baracă specială pentru preoți. Ei împărtășeau o soartă similară.

Capul Midia era o colonie mare, cu deținuți politici și din administrație, în care chiar și oameni de șaptezeci de ani și mai mult erau siliți să sape și să împingă roabe mari, încărcate cu pământ. Mulți se prăbușeau la marginea drumului și mureau. În vara anului 1952, foametea era atât de cumplită la Peninsula și la Capul Midia, încât oamenii mâncau câini, broaște și șerpi. Totuși, normele creșteau în fiecare zi și oamenii erau bătuți de moarte atunci când nu se mai puteau ridica.

În timpul celor două ierni din 1952 și 1953, au murit la Canal cel puțin zece mii de oameni. În iarna anului 1952, o mie o sută de pușcăriași de drept comun au murit pentru că au trebuit să meargă la locul de muncă desculți, deoarece administrația a refuzat să le dea ghete. Secția de condamnați la muncă silnică, numită „Secția Texas", a intrat în grevă și i-au rănit rău pe gardienii care au încercat să-i scoată afară. S-a descoperit o organizație secretă care tipărea manifeste prin care îndemnau oamenii să se miște încet și să nu mai muncească. Instigatorii organizației au fost arestați și aduși la Jilava unde ne-au povestit ce se întâmplase.

Nici măcar femeile nu erau cruțate. În lagărul „Kilometrul 4", trei sute de femei munceau sub comanda lui Ștefan Cormoș. Printre ele se aflau prostituate care nu puteau fi „reeducate", eleve care organizaseră mișcări de rezistență și femei din „lumea bună" a căror vină fusese că pierdeau prea mult timp jucând cărți și luând parte la petreceri. Erau obligate să facă grădinărie sau să sape și să care pământ, ca și bărbații. Cormoș a violat cel puțin treizeci de eleve și a fost condamnat mai târziu la douăzeci și cinci de ani de muncă forțată. Acuzat că încercase să discrediteze regimul, fusese considerat deținut politic și mi-a fost vecin mai multe zile la Jilava.

Au izbucnit rebeliuni ce s-au terminat cu procese ținute în lagăr. Tribunalul din București a venit la Poarta Albă și au fost condamnați la moarte cel puțin șase din cei găsiți vinovați. Dar cel mai vestit dintre toate procesele a fost însuși „Procesul Canalului". În primăvara anului 1953, toți inginerii șefi și directorii personalului civil au fost arestați, acuzați că au sabotat Canalul, că au făcut proiecte greșite și că au risipit banii statului. Din trei condamnări la moarte, două au fost executate imediat. Treizeci de oameni au fost condamnați de la cincisprezece ani până la închisoare pe viață. La două luni după proces, s-a ordonat să se sisteze toată activitatea la Canal.

Motivul oficial a fost că statul nu mai intenționa să facă lucrări la scară mare. Ca și în Rusia, atenția s-a îndreptat spre bunurile de larg consum și creșterea nivelului de trai. Cheltuielile pentru Canal, ținute secret, au fost atât de mari, încât au secat resursele țării. Cererea de ingineri feroviari, ingineri constructori etc. a făcut imposibilă dezvoltarea normală a altor proiecte din Planul cincinal. Pe de altă parte, o analiză finală a debitului apelor Dunării a arătat că fluviul, în mod normal, nu avea destulă apă ca să alimenteze atât Canalul cât și vastele proiecte subsidiare de irigație. Între timp, vântul nu a lăsat decât puține urme ale acestui mare proiect. Barăcile și grădinile de zarzavat părăsite sunt triste monumente ale miilor de oameni care au suferit și au murit.

CUPRINS

Prefață / 5
Arestarea / 15
Interogatoriul — Malmaison / 26
În așteptarea procesului Jilava / 50
Procesul / 80
În așteptare / 109
Începe ispășirea pedepsei / 134
Aiud — fabrica / 160
Exterminare lentă / 188
Rugăciune / 209
Revoluția din Ungaria / 241
Pitești / 249
Eliberarea / 265
Malmaison / 301
Canalul / 308

Apărut: 2002
Coli de tipar: 19,75

PAGINARE COMPUTERIZATĂ
EDITURA ENCICLOPEDICĂ

Tiparul executat la IMPRIMERIILE MEDIA PRO BRAŞOV
tel: 0268 - 333028; 333031; 332469; fax: 0268 - 332499

Leonard Kirschen (1908–1983) s-a născut în România. După studii în Anglia și Germania s-a întors în țară și, înaintea celui de-al doilea război mondial, a fost corespondentul unor ziare britanice.

În 1941, la instaurarea teroarei legionare, s-a refugiat în Turcia unde, până în 1944, a lucrat pentru ziarele *Daily Telegraph, Morning Post, Sunday Times* și pentru Biroul de Presă al Guvernului Indiei.

După război s-a întors în România în calitate de corespondent al Asociației de Presă britanice, activitate în urma căreia autoritățile comuniste ale timpului aveau să-l acuze de spionaj.

Arestarea sa în aprilie 1950 reprezintă începutul unei experiențe cumplite pe care Leonard Kirschen o relatează în această carte.

Este judecat și condamnat la douăzeci și cinci de ani de închisoare, din care execută zece. După ce este eliberat, reușește să plece în Anglia, unde se căsătorește cu Margaret, cea care avea să fie alături de el tot restul vieții lui.

Cartea *Deținut al Justiției Roșii* ne prezintă teribila experiență carcerală trăită de Leonard Kirschen, condițiile inumane de detenție, comportarea bestială a paznicilor, viața de zi cu zi a deținuților politici. Ea ne vorbește despre demnitate și noblețe. Autorul nu abordează un ton amar și arareori subliniază nenumăratele umilințe și nedreptăți prin care a trecut, mulțumindu-se să relateze atitudinea altora: curajul și dârzenia deținuților țărani, degradarea morală a numărului tot mai mare de informatori și bunătatea unora care, prin definiție, ar fi trebuit să-i fie dușmani.

Mai mult decât o simplă relatare a unei experiențe personale, ea este o mărturie cu privire la universul concentraționar din România anilor 50, un document valoros sub aspectul informației și o readucere în memorie a uneia dintre cele mai dificile epoci din istoria noastră.